

*Sárospataki
Füzetek
Alapítva:1857*

KIADJA: A SÁROSPATAKI REFORMÁTUS HITTUDOMÁNYI EGYETEM
Honlap: www.sarospatakifuzetek.hu | E-mail: sarospatakifuzetek@gmail.com

FELELŐS KIADÓ/PUBLISHER
Engly Sándor, PhD – rektor

A SZERKESZTŐSÉG TAGJAI
Nagy Károly Zsolt, PhD – *felelős szerkesztő*
Kustár György, PhD – *főszerkesztő*
Kodácsy Tamás, PhD – *a lapszám szakmai szerkesztője*
Homoki Gyula, PhD
Kovács Áron, PhD
Lapis József, PhD
Rácsok Gabriella, PhD

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI
Dr. Balogh Judit Dr. Kustár Zoltán
Dr. Békési Sándor Dr. Lukács Olga
Dr. Fazakas Gergely Tamás Molnár Illés
Dr. Fazakas Sándor Dr. Szűcs Kinga
Dr. Görföl Tibor Dr. Tóth Sára
Dr. Kiss Jenő Dr. Varga Gyöngyi
Dr. Visky S. Béla

KORREKTÚRA
Lapis József, PhD
Homoki Gyula, PhD

ANGOL KORREKTÚRA
Füsti-Molnár Pálma
Homoki Gyula, PhD

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS ÉS
BORÍTÓTERV: Asztalos József

KÉSZÜLT
A Kapitális Nyomdában
Ügyvezető igazgató: Kapusi József

ISSN 1416-9878
DOI: 10.59914/sf.29.2025.4

SZERKESZTŐSÉG CÍME
Sárospataki Református Hittudományi Egyetem
3950 Sárospatak, Rákóczi út 1.
Kiadás és terjesztés: +36 47 312 947
Felelős szerkesztő: +36 70 242 2674

PÉLDÁNYONKÉNTI ÁRA: 800 Ft (egyedi ár)
ÉVES ELŐFIZETÉSI DÍJ: 2000 Ft + postázási költség

CÍMLAPKÉP / COVER IMAGE:
A borítókép és a lapszám képanyagának forrása:
Füle Tamás | parokia.hu

TARTALOM

Kodácsy Tamás: Szerkesztői előszó	5
A Református Megújulás Konferencia dokumentumai	7
Steinbach József: Imádságos köszöntő	9
A Református Megújulás Konferencia programja	11
Sajtóközlemény a Református Megújulási Konferencia szervezőitől	21
A Zsinat Elnökségi Tanácsának és a konferencia szervezőinek közleményei	29
Tanulmányok	33
Fazakas Sándor: A tekintély és a reprezentáció válsága – Ki kit képvisel és milyen hatalommal az egyházban?	35
Füsti-Molnár Szilveszter: Új kezdet az egyházi kenózis paradoxonában: halál és feltámadás	47
Gaál Sándor: Térdre kényszerítve vagy térdre ereszkedve?	69
Kodácsy Tamás: Az ártatlan kegyelme? – Öt református teológiai vitatétel	75
Masri Mona Aicha: A sérülés esztétikája	89
Molnár Ambrus: Az egyház megújulásának református szempontjai	97
Nagy Károly Zsolt: A nyelv megtérése	103
Pál Lajos: A kegyelem jogi természetéről a kegyelmi ügy kapcsán	119
Pecsuk Ottó: Isten és a mammon	137
Szabó Előd: Krisztus az állandó	147
Szabó Zsolt: A hatalomközpontú egyháztól a Krisztus-központú egyház felé	157
Thoma László Róbert: A hatalom bűvöletében: hogyan torzulhat a vezető, a közösség, és mi lehet a gyógyulás útja?	167
Előadások és hozzászólások szerkesztett változatai	177
Bereczky Örs: A lelkészek kifosztása és a túl sok intézmény	179
Koncz Karola: Kegyelem és felelősség – fiatal szemmel	183
Sándor Balázs: Az egyház politikai felelőssége	187
Visky András: „Ha Isten ellenünk”	191
Stíluslap	197
Szerzőink	202

CONTENTS

Editors' Preface	5
Documents of the Reformed Renewal Conference	
József Steinbach: Prayerful Welcome Address	9
Programme of the Reformed Renewal Conference	11
Press Release by the Organisers of the Reformed Renewal Conference	21
Communiqués Issued by the Presidium of the Synod and the Organisers of the Conference	29
Studies	
Sándor Fazakas: The Crisis of Authority and Representation – Who Represents Whom and with What Power in the Church?	35
Szilveszter Füsti-Molnár: A New Beginning in the Paradox of Ecclesial Kenosis: Death and Resurrection	47
Sándor Gaál: Forced to the Knee or Kneeling Down	69
Tamás Kodácsy: The Grace of the Innocent? – Five Reformed Theological Theses for Debate	75
Mona Aicha Masri: The Aesthetics of Wounding	89
Ambrus Molnár: Reformed Perspectives on the Renewal of the Church	97
Károly Zsolt Nagy: The Conversion of Language	103
Lajos Pál: On the Legal Nature of Clemency in the Context of the Clemency Case	119
Ottó Pecsuk: God and Mammon	137
Előd Szabó: Christ Is the Constant	147
Zsolt Szabó: From a Power-Centred Church to a Christ-Centred Church	157
László Róbert Thoma: Under the Spell of Power: The Distortion of Leaders and Communities and the Pathways to Healing	167
Edited Versions of Lectures and Contributions	
Örs Bereczky: The Impoverishment of Pastors and the Problem of Too Many Institutions	179
Karola Koncz: Grace and Responsibility – From a Young Person's Perspective	183
Balázs Sándor: The Political Responsibility of the Church	187
András Visky: "If God Is Against Us"	191
Stylesheet	197
Authors	202

Szerkesztői előszó

„Krisztus jó illata vagyunk Isten dicsőségére.”
2Kor 2,15

A 2025. január 29-én megrendezett Református Megújulási Konferencia abból a felismerésből született, hogy az úgynevezett kegyelmi ügy nem tekinthető lezártnak pusztán az események és a személyi következmények számbavételével. A történetek mögött olyan mélyebb teológiai, etikai és egyháztani kérdések húzódnak meg, amelyek közös gondolkodást, őszinte szembenézést és hosszabb távú feldolgozást kívánnak. A konferencia célja ezért a kegyelmi ügy bibliai és teológiai megközelítése, valamint az egyházunk állapotáról és megújulásának lehetőségeiről folytatott, pártpolitikai szempontoktól mentes párbeszéd megteremtése volt.

A kezdeményezés alulról indult. Pecsuk Ottó és Thoma László szervezőtársaimmal együtt abban bízunk, hogy a református hagyomány szellemében az egyház tagjai maguk is kezdeményezői lehetnek annak a közös gondolkodásnak, amely nem csupán a nyilvánosságban megjelenő eseményekre reagál, hanem saját teológiai kérdéseit is képes megfogalmazni. A konferencia programját négy témakör köré rendeztük: a kegyelem- és megváltás kérdései, az egyháztörténeti tanulságok, az egyház és a hatalom viszonya, valamint a megújulás lehetséges útjai köré. Ezek a témák egymástól elválaszthatatlanul vetették fel az egyház hitelességének, társadalmi jelenlétének, intézményi működésének és lelki küldetésének kérdéseit.

A szervezés útja önmagában is tanulságos volt. A jelentkezők nagy száma hamar világossá tette, hogy széles körű igény mutatkozik az őszinte és nyilvános egyházi párbeszédre. A helyszín többszöri változása, az esemény körül kialakult feszültségek és a konferencia megtartását az utolsó napokig kísérő bizonytalanság egyaránt próbára tették a szervezőket, az előadókat és a résztvevőket. Végül a budapesti Ráday Ház adott otthont az alkalomnak. A nehézségek közepette különösen is megtapasztalhattuk azt a támogató figyelmet, amely üzenetekben, imádságokban, gyakorlati segítségben és helyszínelajánlásokban egyaránt megnyilvánult. Mindez megerősített bennünket abban, hogy a konferencia által felvetett kérdések nem egy szűk kör ügyei, hanem egyházunk szélesebb közösségét foglalkoztatják. Erről részletesebben az e kötetben is közreadott sajtóközleményben olvashatnak, illetve az előadások felvételeit is közreadtuk.¹

A Református Megújulási Konferenciát kezdettől nem egyszeri rendezvénynek, hanem egy hosszabb folyamat első állomásának tekintettük. A konferenciát követő *RMK Estek* ezt a folyamatot vitték tovább: kisebb létszámú, személyesebb alkalmon teremtetek lehetőséget egy-egy kérdés részletesebb kibontására, a konferencián megkezdett párbeszéd folytatására és újabb szempontok megszólaltatására. Ezek az estek is

¹ RMK Estek, *parokia.hu*, 2025. 04. 02. URL: <https://www.parokia.hu/v/rmk-est/> Utolsó letöltés: 2026. 06. 10.

azt igazolták, hogy az egyház megújulásáról nem lehet egyetlen alkalom keretei között, végleges válaszok igényével beszélni. A megújulás figyelmes meghallgatást, kitartó párbeszédet, önvizsgálatot és mindenekelőtt Isten Igéjéhez való újbóli odafordulást kíván.

A jelen kötet a konferencián elhangzottakból őriz meg és ad tovább egy válogatást. Anyagát két nagy egységben közöljük. A *Tanulmányok* című részbe azok az írások kerültek, amelyeket szerzőik tudományos igénnyel dolgoztak ki, illetve a konferencia után jelentősen továbbfejlesztettek. A *Szerkesztett előadások és hozzászólások* című egység a konferencia megszólalásainak műfajához közelebb álló szövegeket tartalmazza. E megkülönböztetés a közreadott írások eltérő keletkezés módját, terjedelmét és jellegét teszi átláthatóvá. A kötet így egyszerre kívánja megőrizni az élő konferencia megszólalásainak erejét, és teret adni az elmélyült, tudományos igényű feldolgozásnak.

Köszönettel tartozunk mindazoknak, akik előadóként, hozzászólóként, moderátorként vagy résztvevőként hozzájárultak a konferenciához és az azt követő beszélgetésekhez. Különösen is köszönjük azoknak a szerzőknek a munkáját, akik előadásuk vagy hozzászólásuk szövegét rendelkezésünkre bocsátották, vállalták annak átdolgozását, és együttműködtek a szerkesztés során. Nélkülük ez a kötet nem jöhetett volna létre. Köszönet illeti továbbá mindazokat, akik a konferencia megszervezését és megtartását imádsággal, munkával, szakmai segítséggel vagy anyagi támogatással lehetővé tették.

E kötet nem lezárni kívánja a Református Megújulási Konferencián megkezdett gondolkodást. Sokkal inkább arra hív, hogy továbbra is komolyan vegyük a kérdéseket, meghallgassuk egymást, és ne mondjunk le arról a reformátori felismerésről, hogy az egyházban lehetséges a megújulás. Reménységünk szerint az itt közreadott írások nemcsak dokumentumai lesznek egy konferenciának, hanem ösztönzői is annak a közös útkeresésnek, amelyben egyházunk újra és újra Krisztushoz, az egyház Urához fordul.

Kodácsy Tamás

**A REFORMÁTUS
MEGÚJULÁS KONFERENCIA
DOKUMENTUMAI**

Steinbach József. *Fotó: wikipédia*

Tisztelt Konferencia!
Kedves Szolgatársak és Testvérek
az Úr Jézus Krisztusban!

Steinbach József

IMÁDSÁGOS KÖSZÖNTŐ

A Magyarországi Református Egyház lelkeszi elnökeként kezdettől fogva támogattam e konferencia létrejöttét. Ehhez a támogatáshoz később egyhangúan csatlakozott az Elnökségi Tanács is. E testület szintén küldött egy rövid köszöntőt.

A bibliai-teológiai tisztázásból fakadó megújulás szándéka, annak belülről való kezdeményezése egy szentlelkes közösséget jellemez, akik folyamatos beszélgetésben, párbeszédben állnak egymással, a mindennapi ügyekben ugyanúgy, mint azon történések kapcsán, amelyekre mindenképpen felelniük kell, mégpedig bibliai-teológiai alapon, minden külső befolyástól mentesen, Krisztus- és egyházszeretettel.

Én magam töredelmes szívvel, alázattal állok itt, bocsánatot kérve azért, ha nehéz helyzetünkben hibáztam vagy hibázok; Isten erejét kérve igyekszem – miként ezt Isten Igéje is kéri (2Péter 3,14) –, hogy ne erővel és hatalommal, hanem az Úr Lelkével szolgáljak (Zakariás 4,6). A megélevenedést ajándékozó beszélgetés csak testvéri közösségben jöhet létre; a teológiai párbeszéd azonban hitvallásos bátorsággal áll elő, nem fél, és nem is kelthet félelmet, hanem a prófétai Lélek vezetése alatt áll. Ugyanakkor bármely ügyben csak akkor lesz az Úr áldása megszólalásunkon, konferenciánkon, teológiai disputánkon, ha komolyan vesszük az alábbiakat, amelyeket az imádságos személyesség miatt most egyes szám első személyben fogalmazok meg, de többes szám első személyben is ugyanolyan fontos.

Uram, bűnösök között első vagyok én; mit tettem, vagy mulasztottam én magam azért, hogy idáig jutottak dolgaink; bocsáss meg nekem, hogy nem előbb szóltam...

Uram, könyörülj rajtam, hogy gyarló énem – benne minden törekvéssel és sértettséggel – törjön össze, és csak a rám bízott szent ügy,

a feltámadott Jézus Krisztus ügyének szeretete vezessen, hogy Magyarországi Református Anyaszentegyházunkban felragyoghasson a Te dicsőséged, megnevezve és elhagyva azt, ami Istennek nem tetsző; átalakítva azt, amit jobbá lehetne tenni; de hálát adva azért, ami által egyházunkban igenis munkál az Úr, sok-sok intézményben, gyülekezetben, lelkipásztor, presbiter és hűségesen hívó testvér által!

Tégy Uram prófétává, aki nem fél, amikor szól; rámutat arra, ami Isten akarata szerint nem jó; de mindig féltő szeretettel szólal meg, reménységgel hirdetve az üdvösséges megoldást!

Cselekedd Uram, hogy ne emberi indulat, hanem csakis a Te Lelked vezessen, rámutatva a lüktető sebre, de gyógyítva azt, a Te krisztusi szándékod szerint, hogy életünk legyen és bőségben éljünk! (János 10,10)

Tedd ezt velünk, általunk azzal a bizonyossággal, hogy Jézus Krisztus feltámadott, az Ő ügye győztes ügy, amelyen még a pokol kapui sem vehetnek diadalt (Máté 16,18).
Ámen.

Református Megújulás Konferencia

2025. január 29.

Ráday Ház

„Ne igazodjatok e világhoz,
hanem változzatok meg
értelmeitek megújulásával,
hogy megítélhessétek, mi
az Isten akarata, mi az, ami
jó, ami neki tetsző és
tökéletes.” Róm 12,2

2025. január 29-én, a Ráday Házban (1092 Budapest, Ráday u. 28.) kerül megrendezésre a Református Megújulás Konferencia, amely az egyház és társadalom aktuális kihívásainak teológiai feldolgozását tűzi ki célul. A konferenciát néhány, X/Y generációhoz tartozó református teológus szervezi, akik úgy vélik, hogy még nem történt meg a kegyelmi ügy megfelelő teológiai feldolgozása.

A konferencia kizárólag teológiai alapú megközelítést alkalmaz, és nem kíván semmilyen pártpolitikai irányt képviselni. A konferencia célja, hogy bibliai alapokon és református hagyományok alapján keressük Isten akarátát és a megújulás lehetőségeit az egyház életében.

A teológiai munka hosszú és elmélyült folyamat, amely alapos egyeztetést, sok időt és nyitott párbeszédet igényel. Előadóként református teológusokat hívnak az ország különböző részeiről. A fórumon lehetőség nyílik rövid, néhány perces hozzászólásokra, amelyeket előzetes regisztráció alapján fogadunk.

„Ne igazodjatok e világhoz, hanem változzatok meg értelmeitek megújulásával, hogy megítélhessétek, mi az Isten akarata, mi az, ami jó, ami neki tetsző és tökéletes.” Róm 12,2

Egyházunkat és társadalmunkat egyaránt megrázta az ún. kegyelmi botrány, melynek hullámai mind a mai napig érződnek és hatnak. Több olyan egyházi fórum volt, amelyet egyházvezetőink kezdeményezésére, az ő irányításuk alatt hívtak össze, melyen részt is vehettünk, mégis újabb és újabb kérdések merültek fel bennünk. Szűcs Ferenc szavaival élve érezzük, hogy a teljes egyházban „minden tag, de minden gyülekezet is csak rész szerintiséget képvisel. Mégsem csak rész szerint egyház, mint ahogyan az egy gyűszűnyi tengervíz is hordozza az egész összetételét, noha azért mégsem a tenger.” Mind gyülekezeti, mind közegyházi szinten vannak olyan kérdések, melyek továbbgondolást igényelnek:

1. A kegyelem kérdése. Ki részesülhet Isten kegyelmében? Hogyan értelmezhető a reformátori gondolkodásban a kegyelem a bűnösség és az ártatlanság összefüggésében, különösen a Róm 11,6 alapján? Hogyan jelent meg ennek a kegyelemnek a teológiai és jogi értelmezése a kegyelmi ügy kapcsán?
2. Hogyan viseljük el egyházunk vezetőinek hibáit és az egyházat érő külső támadásokat? Milyen mértékben vagyunk ezek elszenvedői, és milyen felelősségünk van a történetekben református gyülekezetként? Mit tehetünk akkor, ha nem tudunk azonosulni egyházvezetőink magyarázatával és értelmezésével?
3. Milyen hatással van az egyház és a politika összefonódása? Mennyire törekény, hasznos vagy káros ez a kapcsolat, különösen személyes viszonyokon keresztül? Hogyan találhatunk ebből a helyzetből megújulást, megtisztulást, és hogyan mutathatunk példát a világ számára? Mennyiben hordozzuk a szocializmus örökségét egyház és állam kapcsolatában? Mennyire érezzük magunkat függőnek vagy függetlennek a politikusi segítségtől, jóindulattól?

A mögöttünk álló hónapok után sokunk számára nyilvánvalónak tűnik, hogy a korábbi mederben nem folyhat egyházi életünk. A régi és jelenlegi utakat Isten megítélte. Hiszszük azonban, hogy a bezárt ajtók helyett Isten mindig újakat nyit ki egyháza számára. Közös beszélgetésünk, imádságunk és testvéri közösségünk reménység szerint alkalmat teremt arra, hogy keressük Isten akaratát és a Szentlélek vezetését.

Minden kedves testvérünket hívjuk és várjuk **2025. január 29-én**, hogy ezekről a kérdésekről beszélhessünk. Várjuk rövid hozzászólásaitokat is, melyekre néhány 2 perces időkeretet biztosítunk. A regisztrációs lapon kérjük, hogy jelezzék részvételüket, illetve hozzászólási szándékukat **2025. január 15-ig**.

Az elhangzott előadásokat szeretnénk egy konferenciakötetben publikálni. Természetesen ez a fórum mindenki számára nyitott, de regisztrációhoz kötött. A regisztrációs adatokat csak a konferencia szervezéséhez kérjük.

Fővédnök: A Magyarországi Református Egyház Zsinatának Elnökségi Tanácsa

Szervezők: Dr. Kodácsy Tamás, Dr. Pecsuk Ottó, Dr. Thoma László

Információk: a FB-esemény oldalán.

Református Megújulás Konferencia 2025. 01. 29.

Ráday Ház

Programterv (a változtatás jogát fenntartjuk)

14:00	Karsay Eszter – <i>Fohász</i>
	1. szekció: Kegyelemtan, megváltástan. Moderátor: Thoma László
14:05	Kodácsy Tamás: <i>Szentségtörésbe keveredve</i>
14:20	Nagy Károly Zsolt: <i>A nyelv megtérése</i>
14:35	Masri Mona Aicha: <i>A sérülés esztétikája</i>
14:50	Diszkusszió (25) Koncz Karola: <i>Kegyelem és felelősség – fiatal szemmel</i> ; Pál Lajos: <i>A kegyelem jogi természetéről</i>
15:15	Szünet (15)
	2. szekció: Egyháztörténeti tanulságok. Moderátor: Kodácsy Tamás
15:30	Balogh Judit: <i>A reformátorok egyház és politika teóriáinak megvalósulási formái a magyar reformátusság történetében</i>
15:45	Szabó Előd: <i>Krisztus az állandó</i>
16:00	Földváryné Kiss Réka: <i>Mi a szocializmus öröksége és mi nem?</i>
16:15	Diszkusszió (25) Zsengellér József: <i>A Szentírás magyarázatának / alkalmazásának / abuzálásának határai</i> ; Csürös András: <i>A nyilvánosság kérdése a kegyelmi ügy árnyékában</i>
16:40	Szünet (20)
	3. szekció: Egyház és hatalom. Moderátor: Füsti-Molnár Szilveszter
17:00	Fazakas Sándor: <i>A tekintély és a reprezentáció válsága – ki kit képvisel és milyen hatalommal az egyházban?</i>
17:15	Pecsuk Ottó: <i>Isten és a mammon</i>
17:30	Visky András: <i>Az egyház hangja</i>
17:45	Thoma László: <i>A hatalom bűvöletében: hogyan torzulhat a vezető, a közösség, és mi lehet a gyógyulás útja?</i>
18:00	Diszkusszió (30) Bereczky Örs: <i>A lelkészek kifosztása és a túl sok intézmény</i> ; Szabó Zsolt: <i>A hatalomközpontú egyháztól a Krisztus-központú egyház felé</i>
18:30	Szünet (20)
	4. szekció: A megújulás felé. Moderátor: Pecsuk Ottó
18:50	Gaál Sándor: <i>Térdre ereszkedve vagy térde kényszerítve</i>
19:05	Molnár Ambrus: <i>Az egyházi megújulás református lépései</i>
19:20	Füsti-Molnár Szilveszter: <i>Új kezdet az egyházi kenózis paradoxonában: Halál és Feltámadás</i>

19:35	Diszkusszió (25). Sándor Balázs: <i>Az egyház politikai felelőssége</i> ; Tar Zoltán: <i>Mi áll a püspöki tiszt középpontjában?</i>
20:00	Zárszó (szervezők)

A színek a programban a meghirdetett témaköröket jelzik:

1. A kegyelem kérdése; 2. Egyház és egyházvezetés; 3. Egyház és politika.

A véglegesített címek és az időkeret figyelembevételével a fenti beosztás mellett döntöttünk.

A megszavazott hozzászólásokra 5-5 perces keretben a **Diszkusszió** blokkok alatt kerül sor.

Előadók név szerinti sorrendben

Prof. Dr. habil. **Balogh Judit**, egyetemi tanár, EKKE

Mindkét ágon református felmenőkkel rendelkezik, akik között tradicionális reformátusok és az ébredési mozgalom emberei is voltak. A miskolci Deszkatemplomban konfirmált, egyetemi éve alatt tért meg. Kutatási területe a reformáció kora, az Egyháztörténeti Szemle főszerkesztője.

A reformátorok egyház és politika teóriáinak megvalósulási formái a magyar reformátusság történetében

Az egyház és politikum Luther, Zwingli és Kálvin által megfogalmazott ideáinak megvalósulását vizsgálom a 16. századtól, a protestáns minták hazai megjelenését és a történelmünkéből fakadó sajátosságokat.

Prof. Dr. habil. **Fazakas Sándor**, egyetemi tanár, DRHE

Református lelkész (1992–2018 között gyülekezeti lelkész Milotán és Hosszúpályiban), 1995 óta a Debreceni Református Hittudományi Egyetem tanára, 2004-óta egyetemi tanári beosztásban, a Szociáletikai és Egyházzociológiai tanszéken. Doktori fokozatot 1999-ben, habilitált doktori címet 2003-ben szerzett. 2005–2011 között az egyetem rektora, 2015–2024 között a doktori iskola vezetője, jelenleg a Tiszántúli Református Lelkésztovábbképző Intézet vezetője. Kutatási terület: egyház és társadalom, múltfeltárás és megbékélés, Kálvin és Barth teológiája stb. Számos hazai és nemzetközi tudományos testület és ökumenikus munkacsoport tagja.

A tekintély és a reprezentáció válsága – ki kit képvisel és milyen hatalommal az egyházban?

Az előadás két fogalom, a tekintély (auctoritas) és a képviselő (representatio) teológiai összefüggését kívánja feltárni. Mindkét fogalom jelzi az egyház élettevékenységének és az egyház kormányzásának jó rendjét – ugyanakkor válságát is. Kérdés, hogy

milyen teológiai, spirituális, jogi- és egyházi, valamint személyi és közösségi feltételeknek kell megfelelni ahhoz, hogy helyesen értelmezett autoritással kerüljön sor az egyház képviselőjére (az egyház szolgálatának különböző szintjein). Az előadás során keressük a válság lehetséges okait, a teológiai korrekció szempontjait, a képviselő és a tekintély megélésének helyes reformátori értelmezését, valamint ezen értelmezés gyakorlati konzekvenciáit.

Dr. habil. Földváryné Kiss Réka, tanszékvezető egyetemi docens, KRE

Az ELTE-n végzett történelem-néprajz szakon. Mintegy két évtizede foglalkozik a 20. századi magyar történelemmel és egyháztörténettel. Egyetemi oktatói tevékenysége mellett a kommunista diktatúra működésének feltárására és az áldozatok emlékének ápolására létrehozott intézetet, a Nemzeti Emlékezet Bizottságának (NEB) vezetője.

Mi a szocializmus öröksége és mi nem?

Előadásomban a szervezők által felvetett kérdésre szeretnék röviden reflektálni az egyháztörténész nézőpontjából: „Mennyiben hordozzuk a szocializmus örökségét egyház és állam kapcsolatában?”

Dr. Füsti-Molnár Szilveszter, főiskolai tanár, SRHE

Református lelkipásztor, 1998 óta a Sárospataki Református Teológia rendszeres teológiai tanára.

Új kezdet az egyházi kenózis paradoxonában: Halál és Feltámadás

Az egyház kenózisa, Krisztus önküresítésének (Fil 2,6–8) tükröződése, az alázat és a feltámadás dinamikájában nyeri el értelmét, amely Isten szuverenitásában és kegyelmében gyökerezik. Az előadás a református teológia bibliai, hitvallásos és dogmatikai alapjain keresztül vizsgálja, hogyan értheti meg az egyház saját küldetését és identitását egy megrázkódtatásokkal terhelt világban. Különös figyelmet fordítunk arra, hogy a rendszerváltás utáni időszak mélyen húzódoó válságai miként alakították az egyház jelenlegi helyzetét és krízisét, amely az úgynevezett „kegyelmi botrányban” különösen kirívó tünetként jelent meg. Az egyház kenózisa nem csupán követés vagy imitáció, hanem Krisztussal való ontológiai közösség, amely különösen a szakramentális dimenzióban – a keresztségben és az úrvacsorában – válik kézzelfoghatóvá. E szentségek által az egyház részesedik Krisztus áldozatában és feltámadásában, miközben Isten szuverén kegyelmének tanúja és közvetítője lesz. Ez a létbeli kapcsolódás teszi lehetővé az újjászületést, és az egyház küldetésének alapjává válik. A Krisztus tisztségeiben – prófétai, főpapi és királyi szerepében – való részesedés során az egyház alázattal hirdeti az igazságot, közbenjáró szolgálatot vállal, és hatalmát a szolgálatban realizálja. A kortárs interdiszciplináris megközelítések – mint az új kezdet, a narratív identitás és a paradox remény fogalmai – az egyház reflexiójához és önértelmezéséhez új távlatokat nyitnak. Ezek a fogalmak az egyház eszkatológiai távlatainak összefüggéseiben segítenek a próbatételeket nem csupán válságként, hanem az újjáteremtés isteni alkalmaként értelmezni. A kenózisban gyökerező megértés így nemcsak az egyház teológiai megújulásának

alapja, hanem Isten kegyelmének hiteles tanúságtétele a világ számára.

Dr. Gaál Sándor, tanszékvezető egyetemi docens, DRHE, esperes

Harminchárom éve gyülekezeti lelkipásztorként szolgál. Ebből több mint két évtizedet vidéki, majd nagyvárosi gyülekezetben volt lelkipásztor. 1998-tól a Debreceni Református Hittudományi Egyetem oktatójaként részt vesz a lelkipásztorképzésben, a Missziói és Felekezettudományi Tanszék vezetője, gyülekezetépítést tanít, huszonhét lelkipásztortársa mellett szakoktató lelkipásztorként oktat. 2009 óta a Nyírségi Református Egyházmegye espereseként vezeti a rá bízott egyházmegyei közösséget.

Térdre ereszkedve vagy térde kényszerítve

Az egyház önértelmezésének elvi és gyakorlati kérdései.

Dr. habil. Kodácsy Tamás, egyetemi docens, SRHE, gyülekezeti lelkész

Református lelkész és programozó matematikus. A Sárospataki Református Hittudományi Egyetem Rendszeres Teológiai és Egyháztörténeti Tudományok Intézetében egyetemi docens, ahol rendszeres teológiát, elsősorban teológiai etikát oktat. Az Európai Protestáns Egyházak Közösségének (GEKE) vezetőségi tagja (2024–), az Európai Keresztény Környezetvédelmi Hálózat (ECEN) elnökségi tagja (2018–). A Dunakeszi Református Egyházközség vezető lelkésze.

Szentségtörésbe keveredve

A kegyelmi ügyből fakadó lemondások és választások után Steinbach József püspök, a zsinat lelkészi elnöke júniusban így fogalmazott: „Úgy éljük meg ezt a krízist, [...] hogy óriási figyelmeztetést kaptunk Istentől.” Ez a krízis azonban nem csupán szervezeti vagy kommunikációs, hanem mély teológiai válság, amelyet még nem ismertünk fel, nem vizsgáltunk meg, és nem is korrigáltuk megfelelően. A probléma gyökere a kegyelem teológiai és jogi félreértése, amely egyben identitásválságot is jelent. A reformátorok jogosan ítélték el a kegyelem tárgyiasítását a búcsúcédulák kapcsán, de mi lényegében ugyanazt tesszük a kegyelemmel, ami ellen őseink felemelték szavukat. Ez a teológiai válság vezet a szervezeti és kommunikációs gondokhoz is, amelyek nem csupán egy vezető problémáját jelentik, hanem mindannyian részesei vagyunk. Cipriánusz erőteljes figyelmeztetését idézve: *ad sacrilegi sacerdotis sacrificia miscere* – mind ... szentségtörésbe keveredtünk.

Drs. Masri Mona Aicha, egyetemi lelkész, ELTE Misszió

Teológus, rendszeresen publikáló novellista, valamint az ELTE Misszió alapítója és vezetője.

A sérülés esztétikája

„Nincs költemény baleset nélkül, sem olyan költemény, mely ne tátongana nyitott sebként, miközben maga is hasonló sebet üt.” Milyen a sérülés nélküli kegyelem?

Drs. **Molnár Ambrus**, gyülekezeti lelkész, intézetvezető

A Balassagyarmati Református Egyházközség lelkipásztora, a Dunamelléki Református Egyházkerület Lelkésztovábbképző Intézetének és Tanulmányi Bizottságának vezetője. 2015-ben végzett a Károli Gáspár Református Egyetem teológus-lelkész szakján. Ugyanettől az évtől az intézmény doktorandusz hallgatója. Legfontosabb feladatának azt tartja, hogy az Isten igazságáról és kegyelméről szóló evangéliumot képviselje és tanítsa a családban, a gyülekezetben, az egyházban és a társadalomban.

Az egyházi megújulás református lépései

Az előadás a keresztyén egyház megújulásának vázlatos lépéseit foglalja össze.

Dr. **Nagy Károly Zsolt**, főiskolai tanár, SRHE

Fotográfus, református teológus, kulturális antropológus. Doktori fokozatot 2013-ban szerzett kommunikációtudományból. 2005–2020-ig az MTA BTK Néprajztudományi Intézet kutatója, 2020-tól az SRHE tanára, jelenleg tudományos rektorhelyettes. Kutatási területe egyfelől a modern kommunikációs technológiák és a fotográfia társadalomtudományi alkalmazása, másfelől a közösségi identitás változása.

A nyelv megtérése

Az ún. „kegyelmi ügy” számos egyéb tanulsága mellett rávilágít egyházunk kommunikációs berendezkedésének krízisére is. Ennek értelmezéséhez szeretnék a teológia, a társadalmi emlékezet és a kommunikációelmélet határvidékeiről néhány szemponttal hozzájárulni.

Dr. habil. **Pecsuk Ottó**, egyetemi docens, KRE

Református lelkész, a Károli Gáspár Református Egyetem Bibliai Teológiai és Vallástörténeti Tanszékének docense és a Magyar Bibliatársulat főtítkára. Feleségével, Katalinnal négy gyermeket nevelnek. Doktori értekezését a Római levél kortörténeti olvasatáról, habilitációs dolgozatát a kortárs bibliafordítás elméletéről és gyakorlatáról írta. Ez a két írás kijelöli kutatási és érdeklődési területének határait is: a Biblia, közelebbről az Újszövetség világa és szövege, valamint annak mai „lefordíthatósága” foglalkoztatja.

Isten és a mammon

Jézus tanításából (Mt 6,24) kiindulva arról elmélkedem, milyen kapcsolat van Isten tisztelete és a pénz szerelme között. Hogyan szolgálhatunk két úrnak úgy, hogy közben azt hisszük, Jézushoz is hűségesek maradtunk. Az egyház milánói Ambrus püspök óta keresi erre a választ.

Prof. Dr. habil. **Szabó Előd**, gyülekezeti lelkész

25 éve református lelkipásztor. Gyülekezeti szolgálatát Tatán, Naszályon, majd ismét Tatán végezte. Elkötelezett a Krisztus-központúságban. Lelkeszi szolgálata mellett óraadóként tanított a KRE különböző karain 6 évig, majd főállásban a Pápai Református Teológiai Akadémián 14 évig, félállásban a KRE

HTK-n 2 és fél évig. Doktori fokozatát 2010-ben, habilitációját 2022-ben szerezte meg, 2022-ben egyetemi tanári kinevezést kapott a PRTA-n.

Krisztus az állandó

A megújulásra minden megrázó esemény után szükség van. Erre az egyháztörténelem is példát mutat. Így történt ez 1948-ban, 1955-ben, 1956-ban. Ezeknek a dokumentumoknak a tanulságai kerülnek levonásra az előadásban.

Dr. Thoma László Róbert, gyülekezeti lelkész

Református lelkipásztor, vallástanár, pszichodráma- és bibliodráma-vezető. PhD-fokozatát 2018-ban a Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Doktori Iskolájában szerezte, kutatási területe a serdülőkori önbecsülés és önértékelés fejlődésének vizsgálata valláspedagógiai megközelítésben. A Budapest-Gazdagréti Református Gyülekezet vezető lelkipásztora, pszichodráma és bibliodráma önismereti csoportokat vezet, a KRE-HTK óraadó tanára, majd egyetemi adjunktusa volt 11 éven át.

A hatalom bővületében: hogyan torzulhat a vezető, a közösség és mi lehet a gyógyulás útja?

A vezetés legnagyobb kihívása, hogy a hatalmi helyzetben torzulhat a vezető személyisége, maga a közösség is, ha egy hatalmát féltő személy határozza meg a működését. Ez minden vezetői helyzetre igaz. Közben a vezetés szükséges, Isten rendjéhez tartozik, még akkor is, ha vannak veszélyei. Hogyan lesz bálvány a vezető, hogyan válik megkérdőjelezhetetlenné, milyen út viszi egyre távolabb Istentől? Hogyan gyógyulhat a vezető és a közösség is az evangélium által?

Prof. Dr. habil. **Visky András**, egyetemi tanár, KRE – BBTE

Visky András.

Az egyház hangja

Abból a feltételezésből indulunk ki, hogy nem az ún. „kegyelmi botrány” rázta meg az Egyházat, hanem a társadalmi felháborodás és a váratlanul megingott *politikai establishment*. Amennyiben ezek együttesen nem következnek be, az Egyház aligha észlelte volna, hogy világi jelenléte, valamint missziós elhívása önnön anyagi és intézményi bebiztosítása áldozatává vált. Visszatekintve, több biztosítékot is kivert a Lélek – ezek észrevétlenek maradtak mind. Az egyes emberről, a közösségek valódi állapotáról a figyelem a belső hatalmi mozgások, a szépen faragott kövek és egy dicső kor emlékjeleinek a megsokasítása felé irányult. Főként, ha ezek még a homlokzatok díszítését is szolgálták és szolgálják. Az egyházi struktúra nem a missziói állításokra, hanem az óvatos reagálásokra és a megfontolt hallgatásokra van berendezkedve. A „kegyelmi botrány” kimutatta azt a puha szellemi-nyelvi vákuumot, amibe az Egyház engedte magát behullni. Amikor kimondjuk: „Egyház”, nem az „ők”-re és az „azok”-ra gondolunk. Krisztus meglátogatta az ő népét. „Jöjjetek, Atyám áldottai, örököljétek az országot...”

Hozzászólók név szerinti sorrendben

Bereczky Örs, gyülekezeti lelkész, Budakalászi Református Egyházközség

A lelkészek kifosztása és a túl sok intézmény

A református egyház kettős pénzügyi rendszere feszültséget szül: a gyülekezetek önfenntartásra vannak kötelezve, miközben az állami 1% inkább az egyházi adminisztrációt tartja fenn. Az intézményátvételek folyamatosan növekedtek, de a fenntartásuk meghaladja egyházunk erejét, így sokan túlterheltek, a református identitás pedig elmosódik. Elkerülhetetlen a tisztázás és a fájdalmas revízió, mert a jelenlegi működés hosszú távon fenntarthatatlan.

Dr. Csűrös András, gyülekezeti lelkész, egyetemi adjunktus, Gyömrői Református Egyházközség, KRE

A nyilvánosság kérdése a kegyelmi ügy árnyékában

A Református Egyház mintha nem tudott volna mit kezdeni azzal a helyzettel, hogy hirtelen a média és a társadalom figyelme rá irányult. Pedig a protestantizmus története a 95 tételtől kezdve mindig a nyilvánosság előtt zajlott. Valóban bűn-e, ha „kibeszélünk”? Hogyan kellene megélni az evangéliumot a társadalom előtt?

Koncz Karola, teológiai hallgató – exmisszus-gyakornok, demonstrátor (tanársegéd)

Kegyelem és felelősség – fiatal szemmel

Arról szeretnék beszélni, hogy az isteni kegyelem és az emberi felelősség gondolatait nem szabad egymással szemben kijátszani. Illetve arról is szívesen megosztanék gondolatokat, hogyan tapasztalom a szekuláris dinamikák, viszonyulásmódok térnyerését közösségeinkben (pártoskodás, ellenségeskedés, intolerancia, valós párbeszéd hiánya, extrém hangok és hangnemek).

Dr. Pál Lajos ügyvéd, c. egyetemi docens, presbiter, Dunakeszi Református Egyházközség

A kegyelem jogi természetéről

A konferencia fő célja a kegyelem teológiai értelmezése, jóllehet, az úgynevezett „kegyelmi ügy” a morális aspektusok mellett elsődlegesen közjogi, büntetőjogi jellegű probléma. Ezért nem mellőzhető az ügyben tanúsított magatartások, megnyilatkozások ilyen szempontú vizsgálata, különösképp, ha ezek egyébként biblikus alapon is vitathatók. A kegyelem jogi vonatkozásai a vitában ugyan fel-felbukkannak, ám az érvelések jellemzően a kegyelem jogi természetének félreértéséről, de leginkább mentegető(ző) szándékokról tanúskodnak. Hozzászólásomban ezekről szeretnék beszélni.

Dr. habil. **Szabó Zsolt** jogász, egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest-Fasori Református Egyházközség

A hatalomközpontú egyháztól a Krisztus-központú egyház felé

Az egyházunk közéletét felkavaró botrány mögött kevés szó esik a centralizált szervezeti struktúráról, amely hatalmi góccokat hoz létre, vonzva a hatalmi ambíciókat és világi paktumokat. Lelki megújulásunk érdekében időszerű az egyház szervezeti reformja, akár az alapoktól kezdve. Cél egy átlátható, Krisztus-központú egyház, ahol lelkészek és nem lelkészek egyenrangúan szolgálnak. A döntéshozatal közösségi és testületi alapú, a tisztségeket nem lojalitás alapján töltik be. Az egyházi szolgálat a gyülekezetekből indul, az intézmények vezetése és fenntartása különválik. Az egyház fókusza a lelki növekedés, a szolgálat és a misszió marad.

Tar Zoltán, gyülekezeti lelkész, Érd-parkvárosi Református Egyházközség

Mi áll a püspöki tiszt középpontjában?

Számomra több funkció is társítható a püspöki tisztséghez, azonban szükségesnek tartom, hogy ezekről beszéljünk: a 21. század református püspöke „lobbista” a gyülekezetek, intézmények érdekében; missziói látással rendelkező lelki vezető; vagy teológiában kiemelten képzett tudós? Tudom, a gyors és könnyű válasz az, hogy mindegyik, és még ezeken kívül is sok minden más. Azonban ha nem látjuk – és a jövőben megválasztott püspökök sem látják – ennek a tisztségnek a fókuszát, akkor kevésbé találják meg és töltik be azt, amire tulajdonképpen vállalkoznak a püspöki szolgálatban. A lelkipásztorok, presbiterek és gyülekezeti közösségek pedig olyasmit várnak tőle, ami nem a püspök feladata, vagy éppen értetlenül szemlélik, hogy miért azt teszi, amit. Tehát „lobbista”, missziói-lelki vezető, vagy tudós ember legyen-e a 21. század református püspöke

Dr. **Sándor Balázs**, gyülekezeti lelkész, Kisoroszi Református Missziói Egyházközség

Az egyház politikai felelőssége

Szükséges az egyháznak az Úrtól kapott látását érvényesíteni ebben a világban – a politikában is. De az egyház képviselőinek felelőssége van abban, hogy ez a véleménynyilvánítás hiteles legyen. Az Egyház Urának véleményét mondjuk, képviseljük. Nem politikai pártét, nem kortárs hangulatot, nem saját véleményt, hanem az Ige válaszát egy-egy kihívásra. Mennyire felelt meg az elmúlt esztendőben az egyházi megnyilatkozások sora ennek a szempontnak...

Prof. Dr. habil. **Zsengellér József**, egyetemi tanár, presbiter, Kápolnásnyéki Református Egyházközség

A Szentírás magyarázatának/alkalmazásának/abuzálásának határai

Mindenki a Szentírára hivatkozott a történések során, ám sokan, sokféle módon átlépték a határokat. Mi számít abuzálásnak, hol vannak a határok, és hogy lehet megtartani azokat?

Sajtóközlemény a Református Megújulási Konferencia szervezőitől

A Református Megújulás Konferencia szervezőiként 2025. január 27-én sajtótájékoztatót tartottunk, hogy tisztázzuk az esemény körül kialakult helyzetet, és megválaszoljuk az újságírók kérdéseit. Az online eseményt Horváth Gergely rádiós műsorvezető moderálta, és lehetőséget biztosítottunk arra, hogy minden érdeklődő kérdéseket tegyen fel a konferencia kapcsán.

A tájékoztatón továbbra is hangsúlyoztuk, hogy konferenciánk nem politikai rendezvény, hanem a teológiai párbeszéd elősegítését szolgálja. A sajtótájékoztatón világossá tettük, hogy elköteleztettek vagyunk a nyilvánosság és a transzparencia iránt, de a konferencia nem lesz teljesen sajtónyilvános. A regisztrált résztvevők saját tapasztalataik alapján tudósíthattak róla, de külső hang- és képfelvételt, kéretlen riportok készítését nem engedélyeztünk. Saját felvételeinket az érintett előadókkal és hozzászólókkal együtt döntjük majd el, hogyan tesszük elérhetővé.

A konferencia eseményoldalán is jeleztük, hogy minden médium akkreditált újságíróját várjuk a konferenciára, és külön meghívót küldtünk azoknak, akik valamilyen formában már foglalkoztak a konferenciával. Szervezőként arra törekszünk, hogy a nyilvánosság bevonásával biztosítsuk a párbeszéd lehetőségét, és megőrizzük eseményünk eredeti szellemiségét. E közleményt a sajtótájékoztatóhoz kapcsolódóan hoztuk nyilvánosságra. Az itt megfogalmazott gondolatokban párbeszédre készen fenntartjuk a tévedés lehetőségét, és kihangsúlyozzuk, hogy a leírtak hármunk véleményét tükrözik, és nem tekinthető hivatalos református álláspontnak.

Frissítve: 2025.01.28. 15:20

1. Rövidített közlemény

„Krisztus jó illata vagyunk Isten dicsőségére”
2Kor 2,15

Hálásak vagyunk, hogy 2025. január 29-én megtarthatjuk a Református Megújulás Konferenciát, amelynek célja az egyházunkat érintő teológiai és etikai kérdések mélyreható megvitatása. A szervezési folyamat során több kihívással is szembesültünk, de továbbra is elköteleztünk vagyunk a nyílt párbeszéd és a megújulás keresése mellett.

A konferenciát **négy fő szekció** köré szerveztük, amelyek az egyház megújulásának teológiai és történeti összefüggéseit vizsgálják:

1. **Kegyelemtan és megváltástan** – A bibliai kegyelem fogalma és annak egyházi, valamint társadalmi értelmezése. A szekció központi kérdései: hogyan kapcsolódik a kegyelem a református tanításhoz, és milyen etikai dilemmákat vet fel a bűn és megbocsátás kapcsolata?
2. **Egyháztörténeti tanulságok** – Az egyházi megújulás történeti előzményei és tanulságai. Hogyan reagált a református egyház a korábbi válságokra, és milyen tanulságokat vonhatunk le ma ezekből?
3. **Egyház és hatalom viszonya** – Az egyház szerepe a társadalomban és a hatalomhoz való viszonya. Milyen veszélyekkel jár a hatalommal való összefonódás, és hogyan őrizhető meg az egyház függetlensége?
4. **A megújulás lehetőségei** – Gyakorlati lépések és javaslatok az egyházi reformhoz. Mit tehetünk a párbeszéd és a közösségi részvétel előmozdításáért, és milyen új irányokat kell kijelölnünk egyházunk jövője érdekében?

A konferencia szervezésének tanulságai

A szervezés során világossá vált, hogy téves az a megállapítás, hogy a kegyelmi ügy le van zárva. Az érdeklődés mértéke, a jelentkezők száma, valamint a felmerülő kérdések azt mutatják, hogy ez a téma továbbra is élő és megválaszolatlan kérdéseket vet fel. Egyházunk számára nemcsak az ügy konkrét vonatkozásai, hanem a mögötte húzódó teológiai és etikai dilemmák is hosszú távú feldolgozást igényelnek.

Következő lépések

A konferencia nemcsak egy egyszeri esemény, hanem egy hosszabb folyamat első állomása. Célunk, hogy a megvitatott témák és felvetések hosszú távon is elősegítsék az

egyház megújulását. Az esemény anyagait – a résztvevőkkel egyeztetve – elérhetővé tesszük, és tervezzük a folytatást további fórumok és beszélgetések formájában.

Bízunk benne, hogy ez a konferencia valódi párbeszédet indít el, és segít abban, hogy közösen találjuk meg egyházunk jövőbeli irányait.

Budapest, 2025. január 27.

Kodácsy Tamás, Pecsuk Ottó, Thoma László sk
szervezők

2. Teljes közlemény

*„Krisztus jó illata vagyunk Isten dicsőségére”
2Kor 2,15*

Hálások vagyunk Istennek, hogy gondoskodásával és szeretetével vezetett minket azon az úton, melyen eljutottunk oda, hogy megszervezhettük a Református Megújulás Konferenciát. A közel egy évvel ezelőtt kirobbant kegyelmi ügy bibliai alapú teológiai feldolgozását tűztük ki célul, pártpolitikától mentesen. Úgy láttuk, hogy az eddig megrendezett fórumok rendszerint egy sajtóban megjelent, rendszerint valahonnan kiszivárgott jelenségre reagáltak, s így egyházi megbeszéléseinket a média tematizálta. Egy egyházi konferencia viszont szabad abban, hogy olyan teológiai megközelítést alkalmazzon, melyben az egyház a kezdeményező. A médiának akarva-akaratlanul vitathatatlan érdemei voltak abban, hogy a kegyelmi ügy felszínre kerülésével hangsúlyos legyen az a teológiai tétel, hogy a református egyház mindig megújítandó (*ecclesia reformata semper reformanda est*). Ugyanakkor az újságírók által több-kevesebb eredménnyel feltett kérdéseknél sokkal mélyebb és nehezebben megválaszolható teológiai kérdésekkel szembesültünk. Nem csak azt a kérdést tesszük fel, hogy egy kegyelemért folyamodó református lelkész miért gondolt egy bíróság által jogerősen elítélt embert ártatlannak, hanem inkább azt, hogy ha ártatlannak vélt valakit, akkor miért kegyelmet kért neki? Nem csak azt a kérdést tesszük fel, hogy egy püspöknek le kell-e mondani a református egyház éléről, hanem inkább azt, hogy mi lemondtunk-e arról, hogy egyházunk református?

A kezdeményezés

Kezdeményezésünk alulról, tőlünk indult, de annak egyházi legitimitására kértük fel 2024. október közepén Steinbach József püspök urat, a zsinat lelkészi elnökét. Ekkor már a konferencia kész szinopszist adtuk át neki, alakult a tervezett előadó kör is. Egy nyilvános, de regisztrációhoz kötött konferenciát hirdettünk meg január 29-re, 10 órától. Honlap és konferenciaszervező szolgáltatások helyett ingyenes, megszokott digitális platformokat használtunk, amelyekkel sikeresen folyt mind a regisztráció,

mind a kommunikáció. Úgy éreztük, hogy a korábbi, előjáróink által szervezett alkalmon egyrészt nem kerültek megnyugtatóan megválaszolásra az ott felmerülő kérdések, másrészt az egész kegyelmi ügy mögötti lényeges megváltástani, egyháztani és etikai kérdések megfelelő súllyal az asztalra sem kerültek. Talán éppen az a még feltáratlan teológiai probléma az, ami nem hagyja ezt a sebet begyógyulni.

A sajtóból is ismert kisebb-nagyobb botrányokon túl több olyan sajnálatos gyülekezeti eseményről tudunk, ami azt jelzi, hogy a kívülállók számára elvesztettük Krisztus jó illatát, mert mindannyian belekeveredtünk a kegyelmi ügybe.

A tervezetet püspök úr megtárgyalta vezető társaival, és november elején visszajelzett, hogy elfogadja. Ez önmagában a református hagyományban gyökerező alulról jövő kezdeményezés életképességét tükrözi, és ez a tény reményt ad a közös, párbeszédre alapuló megoldás keresésére.

Meghirdetés, első helyszín

A kezdeményezés szokatlanságát mutatja, hogy rögtön a meghirdetéskor – melyet a református egyházi sajtónak és csak a református csoportoknak továbbítottunk – többen kétségbe vonták a párbeszéd és a megújulás szándékát, a konferencia létjogosultságát. A konferencia komolyságát és szándékát megerősítendő a mi kérésünkre fogadta el az Elnökségi Tanács a fővédnökség kiterjesztését, melynek mind a négy egyházkerület lelkesí és presbiteri vezetője is tagja, erősítve ezzel az egységet és a paritás elvét. A konferenciát kezdettől fogva szeretettük volna az országos egyház fenntartásában működő Károli Gáspár Református Egyetemen megszervezni. Az egyetemi közeg a középkor óta helyet ad az akadémiai disputának, szóljon az akármilyen kényes kérdésről. Nem mellel, a konferencia erősíthette volna az egyetem egyházi beágyazottságát küldetésnyilatkozatának megfelelően, de erre sajnos nem nyílt lehetőségünk.

A meghirdetés első hete után viszont látni lehetett, hogy a konferenciára jelentkezők növekvő létszámához kevés lesz a megkapott Zsinati Székház, így elkezdünk keresni új helyszínt. Hosszas keresés után, az egyetemi jelleg megtartása mellett találtuk meg az ELTE Egyetemi Konferencia Központot, akik arra a napra a vizsgaidőszak miatt csak 14 órától tudták biztosítani a helyszínt, ezért egyszerre változtattunk a helyszínen és a kezdési időpontra. Elhatároztuk, hogy a bérleti, takarítási és technikai díjat adományokból fogjuk fedezni. Az ígért Konferenciaterem 340 fő befogadóképességű, és úgy gondoltuk akkor, hogy bőven elég lesz, igazából csak egy 200 fős termet kerestünk.

Meg kell jegyeznünk, hogy az egyházkerület vezetése már ekkor felajánlotta a Ráday Házat, amit mi – bár teológus korunk óta otthonunknak érezzük az intézményt – több ok miatt határozottan visszautasítottunk:

1. Szerettük volna, ha ennek az országos fórumnak egy országos fenntartású intézmény ad helyet, a Ráday Ház pedig egyházkerületi fenntartású.

2. Itt folytak azok a fórumok, amelyek szerintünk elégtelenek voltak az ügy feldolgozásához, és féltünk, hogy a konferencia irányítását a *genius loci* miatt elveszítjük.
3. A keresés időszakában jelent meg a hírekben, hogy ott tartotta az egyik politikai párt a kongresszusát, és éppen a pártpolitikától akarjuk távol tartani magunkat.
4. A budapesti teológiának otthont adó Ráday Ház építését páratlan országos és felekezeti közadakozásból indítottak el a 19. században. Ennek felújítását nagyvonalú állami támogatás biztosította, mely nélkül nyilvánvalóan nem lehetne olyan magas színvonalú épületünk, mint most. Ugyanakkor a felújítási erőfeszítésből hiányzik az a közös, áldozatot is hozó tulajdonosi tudat, amit a Ráday Kollégium annak idején szimbolizált. Így a konferenciának teret adó épület már eleve képvisel egy olyan irányt állam és egyház között, mely a konferenciának is egyik megtárgyalandó kérdése.
5. Több lelkészársunk is jelezte, hogy fél kimondani véleményét az egyházi intézményekben.

Úgy fogjuk fel azt az eredményt, hogy végül a Ráday Házban lesz a konferencia, hogy van remény ezen problémák megbeszélésére, legalább az árnyak megnevezésével, amit ezúton első lépésben meg is kíséreltünk. A konferencia szűk időkerete nem ad lehetőséget ezeket kitárgyalni, erre jövőbeli alkalmakat kell szentelni, viszont ezek jelzése nélkül hiteltelen lenne a megújulási szándék.

Az előadók, hozzászólók

Az előadók felkérése nem fejeződött be a konferencia meghirdetésével, és nevüket sem akartuk addig nyilvánosságra hozni, amíg a konferencia státusza nem kerül nyugvópontra. Igyekeztünk olyan elismert szakembereket felkérni, akik minden egyház-kerületből, országhatáron túlról, minden korosztályból, mindkét nemből, minden megközelítésből, mind lelkészi, mind nem lelkészi körből jönnek. Azt is szem előtt kellett tartanunk, hogy olyan előadókat ne kérjünk fel, akiket bár szakmai tudásuk alapján teljesen alkalmasnak látunk, de más okból (pl. kinyilvánított politikai nézete miatt) nem segítené a konferencia célkitűzését. Tudjuk, hogy ebben a szándékban egyrészt lehetne még fejlődni, másrészt ez a törekvésünk sok előadót igényelt.

Az előadóknak a szinopszisból ismert témaköröket adtuk meg, január 5-ig mindenki szabad volt az előadás címének, tartalmának megválasztására, valamint annak eldöntésére, hogy adja-e nevét és tudását a konferenciához. Minden előadó határidőben elküldte az információkat, és minden felkért előadó vállalta a felkérést. Végül az előadások címeiből négy szekciót állítottunk össze:

1. Kegyelemtan és megváltástan – A bibliai kegyelem fogalma és annak egyházi, valamint társadalmi értelmezése. A szekció központi kérdései: hogyan kapcsolódik a kegyelem a református tanításhoz, és milyen etikai dilemmákat vet fel a bűn és megbocsátás kapcsolata?

2. Egyháztörténeti tanulságok – Az egyházi megújulás történeti előzményei és tanulságai. Hogyan reagált a református egyház a korábbi válságokra, és milyen tanulságokat vonhatunk le ma ezekből?

3. Egyház és hatalom viszonya – Az egyház szerepe a társadalomban és a hatalomhoz való viszonya. Milyen veszélyekkel jár a hatalommal való összefonódás, és hogyan őrizhető meg az egyház függetlensége?

4. A megújulás lehetőségei – Gyakorlati lépések és javaslatok az egyházi reformhoz. Mit tehetünk a párbeszéd és a közösségi részvétel előmozdításáért, és milyen új irányokat kell kijelölnünk egyházunk jövője érdekében?

Mederben tartva szerettünk volna annak a lehetőségnek is helyet adni, hogy ha valaki saját témájával akar hozzászólni a konferencián, ezért a regisztráció során erre jelentkezhetek is a résztvevők. Egyre több (32) hozzászólási szándék érkezett, s felismertük, hogy erre kevés lesz az időkeret, ezért azt találtuk ki, hogy döntsenek a résztvevők a hozzászólói körről. Így a hozzászólókat előre tájékoztatva a versenyhelyzetről, szavazásra bocsátottuk a megmaradt, illetve újonnan jött hozzászólásokat. Közben betelt a 340 fős konferenciatertem is, így a rendes regisztrációt lezártuk, és várólistát nyitottunk. A hozzászólásokra való szavazást elektronikusan, egyéni szavazóíven bonyolítottuk le, melyben 175 résztvevő 1142 szavazatot adott le nyolc hozzászólóra. Az eredmény megszületett, a nyolc legtöbb szavazatot nyert hozzászóló kapott egyenként 5 percet a hozzászólására, és így is maradt több mint egy óra keret a spontán hozzászólásokra. Külön érdekesség, hogy van olyan megszavazott hozzászóló, aki egyébként várólistán volt.

Tüntetés és a helyszín elvesztése

A konferenciával egy időben azonban egy kéretlen tüntetés szervezése is megkezdődött, amely végül meghatározó tényezővé vált az esemény lebonyolíthatósága szempontjából. A tüntetés szervezője bejelentkezett a konferenciára mint hozzászóló, és szándékában állt a demonstrációhoz kapcsolódó petíciót az eseményen átadni. Emellett a demonstrációt kifejezetten a konferencia helyszínének kapujához hirdették, az egyetem épületét is feltüntetve annak helyszíneként. Mindez azt az érzetet keltette, hogy a tüntetés és a konferencia szorosan összekapcsolódik.

Ennek fényében megkerestük a tüntetés kezdeményezőjét, és kértük, hogy vagy halassza el, vagy más helyszínen tartsa meg a demonstrációt, mivel attól tartottunk, hogy a két esemény összekapcsolása politikai színezetet adhat az eseménynek. Az ELTE vezetése végül úgy ítélte meg, hogy a konferenciát a tüntetés miatt politikai rendezvénynek kell tekinteni, és így annak megtartása az egyetemi helyszínen ellehetetlenülhet.

A tüntetés szervezője ekkor közvetlenül az egyetem illetékeséhez fordult, hogy tisztázza, milyen alapon kezelik a két eseményt összekapcsoltan, és miért minősítik politikai rendezvénynek a konferenciát. Kiemelte, hogy a tüntetés közterületen zajlik, és nem indokolt, hogy ez befolyásolja a konferencia lebonyolítását.

Röviddel ezután január 21-én délután, a konferencia előtt egy héttel az egyetem hivatalosan is értesített minket, hogy nem tudják biztosítani a konferencia helyszínét. Indoklásuk szerint az egyetem elsődleges feladata az oktatás és a vizsgák zavartalan lebonyolítása, és technikai problémák, valamint szabad kapacitás hiánya miatt nincs lehetőség külsős rendezvények befogadására.

Ennek következtében elvesztettük a lefoglalt helyszínt, és új helyet kellett találnunk a konferencia megvalósítására.

A kialakult helyzetben továbbra is fontosnak tartottuk a konferencia megtartását, ezért egy nyílt felhívást intéztünk a résztvevőkhöz. Ebben jeleztük, hogy új helyszínt keresünk megfelelő adottságokkal. Emellett arra is felhívtuk a figyelmet, hogy az új helyszínen is számítani lehet tüntetők vagy provokátorok jelenlétére, ezért olyan helyszínt szeretnénk találni, amely ezt a kockázatot vállalni tudja.

Arra buzdítottunk és buzdítunk mindenkit, hogy imádságban hordozzák az eseményt. A közösség gyors és összetartó reakciója megerősített minket abban, hogy a konferenciának van létjogosultsága. Az elmúlt napokban számos támogatói üzenetet, ötletet és konkrét ajánlatot kaptunk, nemcsak Budapestről, hanem vidékről is. Az ajánlatok között voltak olyan helyek, amelyek bizonyos technikai feltételeket nem tudtak biztosítani, de erre is azonnal érkeztek felajánlások a résztvevők részéről, így egyre inkább látszott a megoldás lehetősége.

Három lehetőséget tartottunk meg végső döntésre: egy konferenciaközpontot, egy templomot és a Ráday Házat. Minden helyszín vezetősége tisztában volt a konferencia programjával, előzményeivel és az esetleges provokációs kockázatokkal, ennek tudatában fogadták volna a rendezvényt. A döntést az előadók és a hozzászólók véleményének kikérésével hoztuk meg, és végül a Ráday Ház kapta a legtöbb támogatást. Elfogadtuk ezt a döntést, és erre kérünk mindenkit! Az egyházvezetés garantálta, hogy nem avatkozik be a konferencia tartalmába, és teljes szabadságot biztosít számunkra. A helyszín befogadóképessége 380 fő, így minden várólistás regisztrált számára is biztosított a részvétel.

Hogyan tovább? – A megújulás sürgető kérdései

A konferencia szervezésének tapasztalatából már most elmondhatjuk, hogy téves az a megállapítás, hogy a kegyelmi ügy le van zárva. A Református Megújulási Konferencia csak egy epizódja lehet annak a hosszabb folyamatnak, amely az egyház jövőjéről és megújulásáról szól. Ez az epizód azonban világosan rámutat arra, hogy az Egyházi Jövőkép Bizottság (EJB) által 2013-ban megfogalmazott három fő probléma (a missziói szemlélet hiánya, a bizalom és szolidaritás hiánya, különösen a múltfeltárás és az egyházi közösségek közötti kapcsolatok terén, valamint az intézményrendszer csapdái, amelyek az egyház állami függését erősítik) továbbra is időszerűek, ahogyan a korábban megígért és várva várt közzsinat megszervezése is, melyben egyházunk problémáiról mindannyian őszintén beszélhetünk.

Az egyház jövője szempontjából kulcskérdés, hogy mit jelent ma reformátusnak lenni, és milyen következményekkel jár, ha az intézményi struktúrák megőrzése fon-

tosabbá válik, mint a hit és a közösség valódi megélése. Biztosan nem egyetlen személy felelős az egyház jelenlegi helyzetéért, hanem mindannyiunknak szembe kell nézni azzal, hogy közösségünk olyan irányba mozdult el, ahol a jó illatot mint vonzási lehetőséget elvesztettük, miáltal a lehetséges frissülés, új tagok érdeklődése és elköteleződése egyre nehezebben történik meg. Talán most kell elszenvednünk azt a megtisztulási folyamatot, amely során az egyház a jelenkorban is megtalálja Istentől kapott küldetését. Úgy látjuk, hogy a zsinati és kerületi szinten megerősített egyházvezetés nem ismerte fel ennek a tétjét, és rossz irányban megyünk a belterjesség és klikkesedés felé, de lehet, hogy ez Isten akarata és további fájdalmas kudarcokon keresztül akar bennünket tanítani. Ne feledjük, hogy József mint a Fáraó Barátja nemcsak enni adott családjának, hanem udvari tevékenysége során egy olyan helyre telepítette le őket, ahol lassan 400 évre rabszolgaságba kerültek Isten kifürkészhetetlen akarata szerint (1Móz 15,13). Figyelemre méltó az is, hogy míg Józsefhez gabonáért könyörgött Izrael, addig az egyiptomi fogságban finom húsos fazékhoz szokott.

A következő lépés nem pusztán az, hogy a konferenciát megtartjuk az új helyszínen. A kérdés az, hogy mit kezdünk a helyzet tanulságaival. A konferencia nemcsak egy teológiai diskurzus lehetősége, hanem egy próbatétel is: képesek vagyunk-e valódi párbeszédre, őszinte szembenézésre és tényleges változtatásra?

Budapest, 2025. január 27.

**Kodácsy Tamás, Pecsuk Ottó, Thoma László sk
szervezők**

A Magyarországi Református Egyház Zsinata

Elnökségi Tanácsának közleménye

A 2025. január 29-ére tervezett „Református Megújulás Konferencia” egy belső egyházi kezdeményezés, mely a szervezők közlése alapján a gyógyulás és egység szándékával szeretné kizárólag bibliai és teológiai alapon, egyházon belül, keresztyéni lelkiséggel moderálva megvitatni legfontosabb, aktuális egyházi dolgainkat.

A konferencia meghirdetése után többen kétségbe vonták a párbeszéd és a megújulás szándékát. Ezért szükségesnek látjuk, hogy fővédnökként, immáron testületileg támogassuk a találkozó létrejöttét, ezzel is hangsúlyozva az egységet. Hiszen a megújulás, a keresztyéni lelkületű, egyházunk ügyét előrevivő, segítő szeretettel történő párbeszéd mindannyiunk közös ügye.

A Magyarországi Református Egyház Zsinatának Elnökségi Tanácsa – a 2024. április 10-ei nyilatkozatával összhangban – újból hangsúlyozza, hogy az egyházi testületekben és fórumokon egységesen kiállva egyházunk megújulásán munkálkodunk. Ennek egyik lehetséges elemét látjuk ebben a konferenciában, melynek fővédnökségét a négy püspök és a négy főgondnok egyhangúlag fogadta el. Bízunk a belső egyházi kezdeményezések sikerében, a szervezők jóakaratában és egyházunk iránt érzett szeretetében.

Mondjunk könyörgést egymásért, szeretett Egyházunkért, szolgálatunk lényegéért, az egységért, amely összeköt bennünket mindenkor, és felemel általunk sokakat. Így szólítson meg minket az adventi Ige üzenete: „*Milyen kedves annak az érkezése, aki örömhírrrel jön a hegyeken át! Békességet hirdet, örömhírt hoz, szabadulást hirdet.*” (Ézsaiás 52,7)

Reménységgel és adventi várakozással, 2024. december 3-án.

Steinbach József püspök, a Zsinat lelkészi elnöke;
Balog Zoltán püspök;
Barna Sándor püspök;
Dr. Fekete Károly püspök;
Molnár János főgondnok, a Zsinat presbiteri elnöke;
dr. Molnár Pál főgondnok;
dr. Nemes Pál főgondnok;
Veres Sándor főgondnok

A Magyarországi Református Egyház Zsinatának Elnökségi Tanácsa közleménye

A Magyarországi Református Egyház Zsinatának Elnökségi Tanácsa szeretettel, nyitottsággal, a teológiai párbeszédre való készséggel fogadta el a január végi Református Megújulás Konferencia fővédnökségét. Fontosnak tartottuk, hogy meghagyjuk a szervezők szabadságát az előadók és a témák kiválasztásában.

Az Elnökségi Tanács várja az őszinte, de a testvéri szeretetnek megfelelő indulatmentes, bibliai, teológiai alapon megfogalmazott visszajelzéseket, amelyek hozzásegíthetnek minket a közös gyógyuláshoz. Testületünk tagjai ugyanakkor úgy gondolják, hogy a szabad véleménycserét az szolgálja a legjobban, ha személyes jelenlétünkkel semmilyen módon nem befolyásoljuk sem a meghívott véleményformálókat, sem azokat, akik a résztvevők soraiból szólnak majd hozzá az elhangzottakhoz. Ez kifejezett kérése volt a szervezőknek, amit eddig is tiszteletben tartottunk. Ezért is döntöttünk úgy, hogy fővédnökként ezzel a köszöntővel üdvözljük a konferenciát.

A rendezvény fővédnökeiként imádkozunk annak sikeréért, kérve Urunkat, hogy a konferencia szolgálja egyházunk egységes megújulását, adja meg a hozzánk méltó ékes és szép rendet, és a közös szolgálatunkban való bizalom megerősödését, ahogyan ezek a konferencia eredeti célkitűzései voltak.

*„Milyen kedves annak az érkezése, aki örömhírrrel jön a hegyeken át!
Békességet hirdet, örömhírt hoz, szabadulást hirdet.” (Ézsaiás 52,7)*

Budapest, 2025. január 28.

Testvéri köszöntéssel:

Steinbach József püspök, a Zsinat lelkeszi elnöke;

Balog Zoltán püspök;

Barna Sándor püspök, a Zsinat lelkeszi alelnöke;

Dr. Fekete Károly püspök;

Molnár János főgondnok, a Zsinat presbiteri elnöke;

dr. Molnár Pál főgondnok;

dr. Nemes Pál főgondnok, a Zsinat presbiteri alelnöke;

Veres Sándor főgondnok

A Magyarországi Református Egyház Zsinatának Elnökségi Tanácsa részére

Főtiszteletű Elnökségi Tanács!
Kedves Püspök és Főgondnok Urak!

Köszönjük ma megjelentetett közleményüket, melyet sajnálattal olvastunk. Továbbra is hálásak vagyunk azért, hogy támogatásuk mellett szabad kezet adtak és adnak a Református Megújulás Konferencia szervezésében, és azért az alázatért, hogy az Elnökségi Tanácsból többen ugyanúgy regisztráltak a konferenciára, mint a többi résztvevő. Meghívásunk továbbra is él, de elfogadjuk, ha a jelen helyzetben nem kívánnak jelen lenni az eseményen.

Ahogy eddig is, változatlanul fontosnak tartjuk az őszinte párbeszédet. A konferenciával kapcsolatos korábbi személyes egyeztetésünkre és közös imádságainkra jó szívvel gondolunk. Örölnénk neki, ha a párbeszéd és megújulás jegyében a konferencia után mihamarabb újra egy asztalhoz ülhetnénk, és megbeszélhetnénk azokat a tapasztalatokat, amelyeket a konferencián szereztünk. Nagyszerű lenne, ha ezt a biztonságos tér megteremtésével egyházunk érdeklődő tagjai is online formában követhetnék. Ezért tisztelettel javasoljuk, hogy szervezzünk meg egy olyan moderált beszélgetést, ahol az Elnökségi Tanács tagjaival és esetleg a konferencia előadóinak önkéntes bevonásával meg tudjuk tárgyalni és Isten elé tudjuk vinni az egyházunkkal kapcsolatos kérdéseinket, gondolatainkat.¹

Köszönjük, hogy imádságban hordozzák a konferenciát, mi is kérjük Istent, hogy áldja meg életüket és szolgálatukat!

„Hallgasd csak! Örüllőid hangosan kiáltanak, együtt ujjonganak, mert saját szemükkel látják, hogy visszatér az Úr a Sionra.” (Ézs 52,8)

Budapest, 2025. január 28.

Testvéri köszöntéssel,

Kodácsy Tamás, Pecsuk Ottó, Thoma László
a Református Megújulás Konferencia szervezői

¹ A beszélgetés a konferenciakötet kiadásáig még nem jött létre.

Fotó: Füle Tamás | parokia.hu

TANULMÁNYOK

FAZAKAS SÁNDOR
FÜSTI-MOLNÁR SZILVESZTER
GAÁL SÁNDOR
KODÁCSY TAMÁS
MASRI MONA AICHA
MOLNÁR AMBRUS
NAGY KÁROLY ZSOLT
PÁL LAJOS
PECSUK OTTÓ
SZABÓ ELŐD
SZABÓ ZSOLT
THOMA LÁSZLÓ RÓBERT

Fazakas Sándor. Fotó: Füle Tamás | parokia.hu

Fazakas Sándor

A TEKINTÉLY ÉS A REPREZENTÁCIÓ VÁLSÁGA – KI KIT KÉPVISEL ÉS MILYEN HATALOMMAL AZ EGYHÁZBAN?

1. Bevezetés – a kérdés aktualitása

Olykor „a szolgálatra alkalmatlanokat választottak, ami az Egyháztanács tekintélyét aláásta” – állapítja meg a Kétszázak Tanácsa által kibocsátott 1560. február 9-én kelt rendelet a *genfi gyülekezeti rendtartás* jobbítása érdekében,¹ utalva annak a gyakorlatnak a negatív következményére, hogy a genfi gyülekezet presbitériumát nem maga választhatta.² A 12 fős testületből a Kistanács kettőt, a Hatvanak Tanácsa 4-et, a Kétszázak Tanácsa 6 tagot jelölt az egyháztanácsba. Adott esetben a delegáltak között szindikus (városvezető) is volt, aki politikai tekintélyét kívánta érvényesíteni az egyházi grémiumban, újabb irritációkat okozva ezzel. Nyilván ami az egyháztanács, azaz a vének szerepére vonatkozott, érvényes volt a többi tisztségre nézve is. A pásztorok fegyelmezése kapcsán azt

1 PÉTER Miklós: *Genfi Gyülekezeti Rendtartás (Fordítás és magyarázat)*, Budapest, Kálvin Kiadó, 2012, 51.; Vö. GÁLFY Zoltán: Kálvin Ordonnances-i és a theokrácia, *Theológiai Szemle*, 36. évfolyam, 1994/5, 274–279, 274–275.

2 CALVIN, Jean: *Gestalt und Ordnung der Kirche*, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, *Calvin-Studienausgabe* 2, 2010, 227–279.; Vö. PLASGER, Georg: Das dynamische Verständnis reformierter Kirchenordnung, in WISCHMEYER, Johannes (hrsg.): *Zwischen Ekklesiologie und Administration: Modelle territorialer Kirchenleitung und Religionsverwaltung im Jahrhundert der europäischen Reformationen*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, *Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Geschichte* 100, 2013, 83–93.; BECKER, Judith: Die Rolle der Obrigkeit in reformierten Kirchenordnungen in der Frühen Neuzeit, in DE WALL, Heinrich (hrsg.): *Reformierte Staatslehre in der Frühen Neuzeit*, Berlin, Duncker & Humblot, *Historische Forschungen* 102, 2014, 268–296.

olvassuk, hogy szükség van a fegyelmi rendre, hogy „a lelkészek tekintélye” fenntartásra kerüljön, és esetleges rossz híruk miatt „Isten igéje ne káromoltassék” (§. 23).³ Kálvin ugyanakkor minduntalan figyelmeztet egy nagyon fontos megkülönböztetésre: nevezetesen arra, hogy az egyházi tiszttség ugyan Isten rendelésén alapul, de azt emberek töltik be, és különbség van Isten rendelése és az emberi megvalósulás között.⁴ Ennek következtében Kálvin reálisan látja az egyházi élet szervezésének nemcsak kívánalmait, lehetőségeit, de buktatóit és kudarcait is. Ezért teszi hozzá: „Az egyházat háborgató nyilvános botrányokat orvosolni kell [...] azért, hogy Isten igéjének igaz szabályához még inkább alkalmazkodjunk, és amennyire lehetséges, aszerint járjunk el” (171.§).⁵ Kálvin teológiai felismeréseire és egyházszervezői tevékenységére utalva viszont tudatosítanunk kell: Genf és ezzel együtt a genfi gyülekezet a reformátor idején súlyos válságok sorozatát élte át⁶ – de különbség van Genf egykori helyzete és a mai helyzetünk között. Rövidzárlatos próbálkozás lenne párhuzamokat felállítani az akkor és a ma, a 16. századi genfi gyülekezet és a 21. századi magyar reformátusság között. Ez ellen maga Kálvin is tiltakozna. Ugyanígy tartózkodnunk kell az analógiák túlerőltetésétől és magyarázati elvként való használatától mai helyzetünk és kihívásaink értékelésére nézve, valamint egyháztörténetünk más, például 20. századi történéseinek felelevenítése kapcsán. Viszont beazonosítható az a szubsztanciális probléma és tanulság, ami különböző kontextusokban, történelmi időket átívelve, vissza-visszatérő módon ilyen és hasonló krízisek kiváltó oka lehet. A szubsztanciális tanulság pedig a következő: *az egyház lényegétől idegen szempontok* szerint került sor a tiszttségviselők megválasztására és a testületek felállítására.⁷ Ez pedig megkérdőjelezte, és ma is megkérdőjelezi a tiszttség autoritását és létjogosultságát...

De hogyan lesz az egyház válságának kiváltó oka a rosszul értelmezett vagy kétes értékű autoritás? Milyen szempontok szerint határozható meg újból egy-egy tiszttség

3 PÉTER: i. m., 20.; CALVIN: i. m., 246–247.

4 KÁLVIN János: *Institutio. A keresztyén vallás rendszere*, 2. kötet, ford. BUZOGÁNY Dezső, Budapest, Kálvin Kiadó, 2014, 151. „Pásztorokat és doktorokat állított, hogy szájuk által tanítson; tekintéllyel ruházta fel őket”, a hit táplálása érdekében, azok számára, akik „a test börtönébe vagyunk zárva” (IV.1.). A továbbiakban pedig hosszan taglalja Kálvin az emberi megvalósulás buktatóit, illetve a szolgákat elhívó közösség felelősségét, éppen erre az emberi esendőségre nézve: „csak azokat szabad megválasztani, akiknek a tanítása egészséges, életük szent, és nincs olyan szembeütköző hibájuk, amely vagy a saját tekintélyüket rombolná le, vagy a szolgálat tiszttségét hozná gyalázatba. A diakónusok és vénék esetében is pontosan ugyanez a szabály.” (IV.3.12.). Ld. KÁLVIN: i. m., 191.

5 PÉTER: i. m., 53.

6 Ld. ehhez részletesebben FAZAKAS Sándor: Kálvin szociáletikája, in Uő. (szerk.): *Kálvin időszertűsége. Tanulmányok Kálvin János teológiájának maradandó értékéről és magyarországi hatásáról*, Budapest, Kálvin Kiadó, 2009, 104–139.; Vö. BIÉLER, André: *Calvin's Economic and Social Thought*, Geneva, World Council of Churches Publisher, 2006.; SELDERHUIS, Herman J. (hrsg.): *Calvin Handbuch*, Tübingen, Mohr Siebeck, 2008, 30–37, 44–57.

7 Ezért is érthető, hogy Kálvin az egyházi rendtartás alapjává a szolgálatokat teszi meg, és nem a testületeket. „Az egyház nem institutionális rendszerében él, hanem a szolgálatok igényében. A testületek ránehezedhetnek az egyházra, sőt akadályozhatják, meg is fojthatják az életet, de a szolgálatok mindig új életet teremthetnek” – állapítja meg ennek kapcsán Gálffy Zoltán (i. m., 276.); Vö. FAZAKAS Sándor: *A reformatio vitae jegyében. Tanulmányok a reformatori teológiatörténet, egyháztan és politikai etika tárgykörében*, Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó, 2020, 49–54.

tekintélye oly módon, hogy az méltó is legyen az egyház képviselőjére, a reprezentációra – legyen szó lelkészről, presbiterről, fokozatos egyházi testületek élén álló lelkészi és presbiteri képviselőkről?

2. Tekintély – értelemzésre váró fogalom vagy érzékeny kérdés?

Az autoritás kérdése végtelenül érzékeny kérdés. A tekintély az által él, hogy elismerésre kerül – soha nem kényszeríthető ki. De százszor könnyebb összetörni, mint újra felépíteni azt.⁸ Vannak elemzők, mint például a protestáns teológiát is kiválóan értő *Hannah Arendt* filozófus, aki múlt időben beszél az autoritás fogalmáról, és azt állítja, hogy a modern világból eltűnt a tekintély, korunk „modern világának kialakítását a tekintély állandó, egyre szélesedő és mélyülő válsága kísérte”.⁹ Egy ilyen tekintélyválság viszont előbb-utóbb elkerülhetetlen hozza magával a közélet radikalizálódását, mely végül autoriter vagy totális politikai hatalom megragadásának igényében ölt testet. Ezzel kapcsolatosan rendelkezünk kellő történelmi tapasztalatokkal!

Arendt szerint az autoritás számol az engedelmisséggel – de ez nem kényszeríthető ki hatalommal vagy különböző kényszerítő eszközökkel. A hatalom összetöri a tekintélyt. De az okos, bőbeszédű érvekkel vagy ígérekkel való meggyőzés sem egyeztethető össze a tekintéllyel, mert az egyenlőség hamis képzetéből és az egalitarizmus illúziójából indul ki – holott nem vitatható, hogy a társadalmi együttélés terén egy jó értelemben vett hierarchiára, vezetőkre és vezettek strukturált viszonyára szükség van. De milyen felételek mellett?

Különbséget kell tennünk tekintély és hatalom között! A kettő közötti különbség érzékeltetésére álljon itt egy tanulságos példa az antik Róma (Kr. e. 6–5. sz.) kormányzásának történetéből:

„A szenátorok mint volt magisztrátusok aktív pályafutásuk után kerültek át a szenátusba. De csak tanácsadói funkciót töltöttek be, nem volt hatalmuk arra, hogy ajánlásukat érvényre juttassák. A hatalomnak ez a hiánya, párosulva az ismertséggel [...], alkotta tekintélyük meghatározó elemét. Származásuknál fogva jól képzettek, koruknál fogva tapasztaltak voltak, és rendelkeztek a közösség integritásának érzékével, az egész ismeretével – mindez még nem állt a hatalmi kérdésekbe bonyolódott aktív eljárások rendelkezésére [...]. A magisztrátusok tehát kötelesek voltak kikérni a szenátorok tanácsát, mielőtt döntést hoztak, de szabadon követhették vagy elutasíthatták azt.”¹⁰

8 Vö. BEINTKER, Michael: Gefährdungen von Autorität durch Autorität oder: Autorität ekklesiologisch, in FAZAKAS Sándor – PLASGER, Georg (hrsg.): *Autorität und autoritäre Strukturen. Reflexionen aus reformiert-theologischer Perspektive*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, *FRTb* 16, 2024, 75–87, 77–89.

9 ARENDT, Hannah: Mi a tekintély?, in Uő.: *Múlt és a jövő között. Nyolc gyakorlat a politikai gondolkodás terén*, ford. MÓDOS Magdolna, Budapest, Osiris Kiadó – Readers International, 1995, 100–150, 100.

10 SCHILBERG, ARNO – WEIDMANN, Bernd (hrsg.): *Macht und Autorität. Ihre Ambivalenz in Kirche und Gesellschaft*, Leipzig, Evangelische Verlagsanstalt, 2020, 14.

Nyilván, nem arról van szó, hogy barátkozzunk meg az antik Róma arisztokrati-
kus rendjének autoritásképzetével, de egy ponton érdemes továbbgondolni a kérdést,
még hozzá az élettapasztalat és *képzettség* tekintetében.

A múlt század 50-es, 60-as éveitől kezdve a tudományos elemzések és megfigyelések
egész sora arra a következtetésre jutott – elsősorban Robert K. Merton, Herbert Gold-
hammer, Talcott Parsons munkásságának köszönhetően –, hogy a tekintély lényege a
szakmaiságban, azaz a professzionalitásban rejlik.¹¹ Ugyanakkor le is határolják a fogal-
mat: a tekintélynek a befolyásoláshoz, a ráhatáshoz van köze egy szociális rendszeren
belül – csakúgy, mint a hatalomnak vagy a manipulációnak. Mindkettő kívülről érinti
az embert: de míg a hatalomgyakorlás erővel kívánja elérni az engedelmességet, a mani-
puláció a félrevezetéssel. A tekintély mindezzel szemben a szakértelmen, a tudáson és
a kompetencián alapul – ezért funkcionális. Aki tekintéllyel bír, környezetére, illetve a
befolyásolandó személyre gyakorolt hatását szakszerű indoklással, racionális érveléssel,
valamint a feladatok és a felelősség átruházásával éri el. Meggyőző tud lenni szakmai
múltja és élettapasztalata, képzettsége és kompetenciái, tudása, profizmusa, empatikus
készsége, személyének erkölcsi integritása és hitelessége alapján. Az érintett személy,
akit tekintéllyel sikerült meggyőzni, belső motiváció, belátás, megértés és elkötele-
ződés alapján jut el a tekintéllyel bíró személyiséggel, például a vezetővel való egyet-
értésre, nézetazonosságra, feladatok és felelősségi körök felvállalására. Más egy ilyen
funkcionális tekintély, mint a státusztekintély. Státusztekintélyről akkor beszélünk,
amikor vagy születés révén jut a tekintély képviselője egy bizonyos kiváltságos hely-
zetbe (pl. dinasztikus öröklés esetén), vagy „megszerzett pozíció” által. Ez utóbbi esetét
látjuk olyan tisztségek kapcsán, ahol választás, jogszerű közösségi döntések vagy éppen
jogszerűnek látszó, de formális eljárásrendnek köszönhetően, személyes ambíciók és
érdekérvényesítés következtében, anyagi vagy politikai elvárások és biztosítékok ígére-
tében és reményében kerül valaki bizonyos pozícióba. A megszerzett státusztekintély
nem feltétlenül zárja ki a profizmust és mindazt, ami a felkészültségről, szakmaiságról,
tapasztalatról szól. Mindez megszerezhető – de, ha erre nem kerül sor, vagy elmarad,
ha a személyiség nem képes megfelelni a tisztséggel járó követelményeknek, nem lehet
csodálkozni az autoritás bekövetkező válságán, a tekintély elerodálódásán. És végső
soron ez árt magának a státusznak, a tisztség megítélésének – és annak a szervezetnek,
intézménynek, jelen esetünkben egyháznak, amelyet az adott tisztség reprezentál, azaz
befeje és kifeje képvisel, megjelenít. Vallástörténeti, jogfilozófiai, szociológiai értelem-
ben¹² és, mint látni fogjuk, teológiai értelemben¹³ ez a reprezentáció jóval többet jelent

11 Részletesen erről ld. FAZAKAS Sándor: Sehnsucht nach Autorität und die soziale Wirklichkeit der Kirche, in FAZAKAS – PLASGER: i. m., 21–36, 23–24.

12 Vö. LEPSIUS, Oliver: Repräsentation, in HEUN, Werner – HONECKER, Martin et al. (hrsg.): *Evangelisches Staatslexikon*, Stuttgart, Kohlhammer, 2006, 2036–2041.; MENKE, Karl-Heinz: Repräsentation, in HALLERMANN, Heribert et al. (hrsg.): *Lexikon für Kirchen- und Religionsrecht Online*, Paderborn – Utrecht, Brill – Schöningh, 2020. https://doi.org/10.30965/9783506786395_0437.

13 Vö. FAHLBUSCH, Erwin: Repräsentation, in Uő. (hrsg.): *Evangelisches Kirchenlexikon*, Band 3, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1992, 1631–1633.; Feltűnő, hogy teológiai értelmezés tekintetében a szakszótárak és reflexiók általában a „helyettség”, a „tisztség” vagy az „úrvacsora”

annál, hogy a tisztség viselője az adott szervezet nevében nyilatkozik, aláír, ellenjegyez, eljár, vagy illetékesség alapján hivatalos eseményeken megjelenik...

A rendszerszemléletű etika és a szisztematika teológia arra a felismerésre jutott – éppen az egyház történelmi-politikai bűnökben való érintettsége és visszafordíthatatlan társadalmi folyamatokban való részvételének elemzése kapcsán –, hogy egy-egy szociális rendszer (értsd: közösség, társadalmi szervezet) élén a vezető személyek, hivataluk és hivatásuk okán, különös felelősséggel tartoznak az egész rendszer működéséért, jó rendjéért, az igazságosság szervezeten belüli érvényesítéséért. Megtörténhet, hogy a vezetők ezt a felelősségüket nem tudatosítják, a veszélyekkel nem számolnak, döntéseik vagy mulasztásaik következményeit nem gondolják át, vagy a tisztséget hatalomként élik meg, maguknak minden áron tekintélyt akarnak kicsikarni, netalán kényszerítő eszközöket vesznek ehhez igénybe. Ha egy ilyen vezető személy kudarcot vall a tisztség gyakorlásában, visszaél hivatalával, vagy egyszerűen felelőtlenül jár el, cselekedetei vagy mulasztásai nyomán olyan következmények alakulnak ki, amelyek az egész szociális rendszert érintik – és itt a tájékozatlanság, az alkalmatlanság, egyéb szakmai hiányosságok vagy a körülmények nem ismerete nem jelenthet mentséget. Az ilyen következményeket „pozícióspecifikus” döntéseknek, adott esetben „pozícióspecifikus vétkeknek”¹⁴ nevezzük. A pozícióban levő tisztségviselő és a közösség további szereplői, valamint a rendszer döntéshozó mechanizmusai közötti interakció következtében a kiváltott hatások, reakciók és kölcsönhatások nyomán olyan dinamikák és kényszerhelyzetek jönnek létre, amelyek az egész szervezet hitelességét megkérdőjelezhetik, és későbbi generációk cselekvési lehetőségeit is negatív módon befolyásolják.¹⁵

3. Autoritás a reformátori tisztségértelmezés tükrében

De mit mond minderről a reformátori teológia? A reformátori tisztségértelmezés értelmében a teológus-lelkésszel, illetve igehirdető lelkipásztorral szemben az elvárás

címszavakhoz utalják a reprezentáció fogalmát, nem véletlenül: az isteni hatalom manifesztációja, illetve reprezentációja a szakrális-kulturális cselekményekben, illetve a vallási szervezet hierarchiájában érhető tetten. Ld. JÜNGEL, Eberhard: *Das Geheimnis der Stellvertretung. Ein dogmatisches Gespräch mit Heinrich Vogel*, in Uő.: *Wertlose Wahrheit. Zur Identität und Relevanz des christlichen Glaubens. Theologische Erörterungen III.*, München, Chr. Kaiser, *Beiträge zur evangelischen Theologie* 107, 1990, 243–260.; STRÖM, Åke V. – DELLING, Gerhard – KRETSCHMAR, Georg – ISERLOH, Erwin – STAEDTKE, Joachim – PETERS, Albrecht – KÜHN, Ulrich – WINGREN, Gustaf: *Abendmahl*, in *Theologische Realenzyklopädie Online*, Berlin – New York, De Gruyter, 2010. https://doi.org/10.1515/tre.01_043_1

14 HERMS, Eilert: *Schuld in der Geschichte. Zum „Historikerstreit“*, in Uő.: *Gesellschaft gestalten*, Tübingen, Mohr Siebeck, 1991, 1–24, 15–16.; FAZAKAS Sándor: *Az egyház nevében? A reprezentáció történelmi változásai és jelenkori kérdései*, in Uő. – FERENCZ Árpád (szerk.): *„Krisztusért járva követségben...” Teológia – igehirdetés – egyházkormányzás. Tanulmánykötet a 60 éves Bölcskei Gusztáv születésnapjára*, Debrecen, DRHE, *ATD* 3, 2012, 445–472, 460–463.

15 A bűn, vétkek, felelősség társadalmi, politikai, egyházi összefüggésekben, illetve szociális interakció-tartományokban való megnyilvánulásairól részletesen lásd: FAZAKAS Sándor: *Vétkeztünk... Egyház a történelmi és társadalmi bűnösszefüggések rendszerében*, Budapest, L'Harmattan, 2017, 57–145.

a magas szintű szakmai képzettség. Ennek alapján a prédikátor képes kell legyen arra, hogy a kijelentés és a világ, a Szentírás üzenete és az igét hallgatók életkérdései között úgynevezett hermeneutikai hidat építsen fel – mégpedig azokkal és azok között, akik ugyanúgy részesültek az egy keresztség sákramentumában, mint ő, ugyanúgy érinti őket az evangélium üzenete, mint őt, és ő is ugyanúgy átél különböző élethelyzeteket, egzisztenciális megpróbáltatásokat, mint az igehallgatók. De a nemlelkészi képviselőktől is elvárja a reformátori tisztségértelmezés a szolgálatba állítás hármass feltételét, csakúgy, mint az egyház teológus képesítésű tanítói és pásztorai esetén:

- (1) a belső elhívást és ennek bizonyítékait a keresztyén életvitel és erkölcsiség megéltése terén,
- (2) a hit- és egyházismereteken alapuló, szolgálathoz szükséges személyes és szakmai kompetenciák elsajátítását és ezekről való számadást, valamint
- (3) a nyilvános felhatalmazást (külső elhívást), amely a szolgálatba való beiktatás által történik.

Egyszóval ők is – a további nemlelkészi tisztségviselők is – részesednek a tisztség tekintélyében,¹⁶ illetve meg kell felleniük e tekintély státuskövetelményeinek...

Mindez kíváncsan hangzik! Egyházi életünk realitásait tekintve talán nem is reális elvárás! Mégis, ragaszkodnunk kell ahhoz a bibliai és teológiai felismeréshez, hogy a tisztségviselő tekintélye az egyházban: *auctoritas derivata* – azaz Isten kijelentéséből levezetett tekintély! Ezt minden keresztyén felekezet vallja – még a római katolikus egyházban is a legfőbb vallási vezető Krisztus helytartója (*vicarius Christi*). Református értelmzés szerint Krisztust, illetve az általa egybehívott szentek közösségét, a *communio sanctorum*ot illeti meg a legfőbb tekintély – egyetlen földi egyházi tisztség sem homályosíthatja el azt. A református egyházban Krisztus az egyház „egyetlen tanítója”. Vitathatatlan és feltétlen tekintélye egyedül a Szentírásnak van. Nevetségessé válik egy olyan egyház környezete számára, ahol „emberi jóindulat” – mondja Kálvin, és tegyük hozzá, személyes vagy más érdek – „kölcsonöz tekintélyt”¹⁷ a Szentírásnak.

Őszintén fel kell tennünk a kérdést: hol és miért tolódott el a hangsúly egyházunk életében és gyakorlatában? Hogyan és miért alakulhatott ki egy olyan gyakorlat, amelynek értelmében a tekintély alapját az egyházban nem az „evangéliumi üzenet és az azt hirdető személy közötti kapcsolat”¹⁸ határozza meg, hanem a tisztségviselő társadalmi és egyházi jogi státusza? Mi kellett, és mi kell, hogy történjen ahhoz, hogy egy-egy tisztség

16 Vö. „És mivelhogy a vének, akik az egyház tanácsigazgatására és felügyeletére hivatottak, az ige hirdetőivel azonos terhet hordoznak, hasonlóképpen elhatároztuk, hogy [...] meglegyen a tekintélyük.” (§.12.). PÉTER: i. m., 17.

17 KÁLVIN: *Institutio*, 1. köt., 58 (1.7.1.); Vö. KÁLVIN: *Institutio*, 2. köt., 267 (4.9.1.).

18 FAZAKAS: *Sehnsucht nach Autorität*, 25.; Vö. KÓKAI-NAGY VIKTOR: *Gemeindeautorität bei Paulus*, in FAZAKAS – PLASGER (hrsg.): i. m., 61–74, 69–73.; LINDEMANN, Andreas: *Autoritätsansprüche und Machtentscheidungen im Neuen Testament*, in SCHILBERG, ARNO – WEIDMANN, BERND (hrsg.): *Macht und Autorität. Ihre Ambivalenz in Kirche und Gesellschaft*, Leipzig, Evangelische Verlagsanstalt, 2020, 127–168, 141.

presztízsét az egyházban már nem a szakmaiság – azaz a kijelentés megértése, a bibliai szövegek értelmezése, a reformátori hitvallások és a tisztségértelmezés ismerete, a társadalom vallási állapotának átlátása, egyszóval a teológiai kompetenciák megléte –, hanem a pozíció történelmileg kialakult jellege adja meg? És miért adja meg a (státusz)tekintély alapját, ami az egyház és a társadalom felől a tisztségre kíváncsianként rávetül vagy projektálásra kerül: a néplélek sajátossága, érzület, közhangulat és kollektív identitás elemeinek projekciója, vagy az egyház társadalmi-jogi-anyagi biztonságérzete iránti vágy, annak kivetítése a lelkészre és a presbitériumokra, de még inkább a püspökre, esperesekre és főgondnokokra? És hogyan lehetne ráeszmélni a helyes tekintély- és tisztségértelmezés gyökereire?

Látható, e téren további kutatásra és őszinte párbeszédre van szükség. A továbblépéshez viszont két szempontot mindenképp tisztázni kell: először azt a kérdést, hogy (1) hogyan viszonyul az egyházi tisztségviselő, vagyis az elhívott szolga tekintélye Krisztus tekintélyéhez, másodszor pedig (2) annak belátását, hogy a tekintély egyházon belüli megélése nem feltétlenül a bibliai tradíció alapján alakult...

1. Az első kapcsán látni kell Jézus tekintélyének lényegét. Olyan bibliai példák esetében, mint a házassági válás megítélésének kérdése (Mk 10,10–12), a kulcsok hatalmának kérdése (Mt 16,13–20), majd a hegyi beszéd antitézisei jelzik, hogy Jézus az isteni parancsolatokhoz nem egyszerűen kommentárt fűz. Az „én pedig azt mondom nektek...” bevezetéssel Jézus az egyes parancsolatok végleges értelmét állapítja meg, valami radikálisan újat követel meg követőitől, ugyanakkor nyilvánvalóvá teszi, hogy nem úgy szól, mint az írástudók, hanem mint akinek hatalma van. Teheti ezt azért, mert ő Izrael Messiása, a Szentháromság Isten második személye. A húsvét utáni gyülekezet pedig felhatalmazva érzi magát, hogy a törvény értelmezését és a hívők életének felügyeletét Jézus e tekintélyére vezesse vissza. A tekintély letéteményese most már a hívők közössége – de nincs konkrét utalás arra, hogy a közösségen belül ezt hogyan gyakorolják vagy adják tovább. A biztosíték a visszaélésekkel szemben leginkább az, hogy újra és újra tudatosítani kell: a szolgálat legitimitását és hitelességét nem a formális, hanem tartalmi megfelelésben kell keresni. E „tartalom” lényege pedig az, hogy nem a megbízatásnak, hanem *a megbízónak van tekintélye!* A megbízott csupán képviseli, azaz reprezentálja a megbízót, Krisztust. Ahogy a Lk 10,16-ban olvassuk: „aki titeket hallgat, engem hallgat...”, vagy Melanchthonnál és a reformátoroknál: az igehirdető, illetve a tisztségviselő Krisztus helyettese (*repraesentant Christi personam*). Ha ezt a szolgálatot a megbízatásnak és az egyház rendjének megfelelően végzi, Krisztus helyett cselekszik.¹⁹

19 MELANCHTHON, Philip: Apologia Confessionis/Apologia der Konfession, in *Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche (BLSK)*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1963⁵, 141–404, 240–241 (7,28).

2. Be kell látni azt – amire csak röviden utalhatunk itt –, hogy a tekintély fogalmának differenciálódása a középkor óta nem feltétlenül a bibliai hagyomány fényében történt. Az újszövetségi *exousia* kifejezés, amelyet később a latin *auctoritas* igyekezett visszaadni, Isten hatalmát, a Lélek teremtő erejét jelölte, amely Jézus szavaiban és tetteiben, később pedig az apostolok cselekedeteiben nyilvánult meg, és amely az Isten igéjére hallgató egyház számára a „hatalmasságoktól felszabadított élet oázisait” (H. Gollwitzer)²⁰ teremtette meg. Itt még nem volt politikai színezete a tekintélynek. De a középkori egyház küzdelmeiben és vitáiban, majd azt követően – *Dietrich Ritschl* szerint nem utolsósorban Augustinusnak köszönhetően²¹ – a Szentírás tekintélyét egyre inkább az egyház tekintélye, értsd a földi egyházi-velvási intézményrendszer tekintélye váltotta fel. A küzdelemben a hatalmi harc a középkor teológiáját és politikáját is meghatározta, a tekintély kérdésének ily módon terhelt kétértelműségét a reformátori egyházak sem tudták feloldani. A reformátori egyházak ugyan másképp értelmezték magukat, mint a középkori egyház – azaz már nem az Isten és ember közötti üdvközvetítésen volt a hangsúly, és ennek megfelelően a tisztség tekintélye már nem volt köthető egy sakramentális-ontológiai tisztségértelmezéshez. Az új tisztségnek, azaz a prédikátor tisztségének a tekintélyét az „eredet”,²² azaz az eredeti tekintélynek való megfelelés, az evangélium hirdetése és a Szentírás tanítása adta meg – vagy kellett volna megadnia, de történelmi és társadalmi hatásokra a fókusz a reformáció egyházaiban is egyre inkább a személyes alkalmasság, a kommunikációs képességek és más strukturális és szubjektív tényezők felé tolódott el.

4. A tekintély és a tekintély reprezentációjának krízise

Az előbb elmondottak alapján nyilvánvaló: az egyház képviselte, a reprezentáció és a reprezentáló autoritása nem egyszerűen jogi, egyházjogi kérdés. Ennél sokkal több: markáns teológiai meghatározottsággal bír. Ha pedig fenntartjuk a teológiai igényt, hogy mind a tekintély, mind pedig a képviselő tartalma az igének és a megbízónak való megfelelésben, az apostoli tudomány továbbadásában²³ áll, és ennek teljes letéteményese az egyház, megfogalmazhatjuk a tekintély és reprezentáció krízisének ismérveit is.²⁴ Ez a krízis ott áll be,

20 Idézi LOCHMAN, Jan Milič: *A szabadság útjelzői. Etikai vázlatok a tízparancsolathoz*, ford. HUSZTI Kálmán, Budapest, Kálvin Kiadó, 1993, 125.; Vö. GOLLWITZER, Helmut: Zum Problem der Gewalt in der christlichen Ethik, in Uő.: *Forderungen der Umkehr. Beiträge zur Theologie der Gesellschaft*, München, Kaiser, 1976, 126–146, 129.

21 RITSCHL, Dietrich: Autorität, in FAHLBUSCH, Erwin et al. (hrsg.): *Evangelisches Kirchenlexikon. Internationale theologische Enzyklopädie*, Band 1, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1986, 346–348, 347.

22 Vö. ARENDT: i. m., 102–105.

23 Ld. Barth szerint „apostoliság” – „apostolische Bewegung”. Ld. BARTH, Karl: *Die Kirchliche Dogmatik*, Band IV/1, Zürich, Theologischer Verlag, 1953, 798.

24 Bövebben ld. FAZAKAS: Az egyház nevében?, 464–469.

- » ahol maga a *tisztviselő kíván a tisztségnek* saját képességei és elképzelései alapján *tekintélyt kölcsönözni*, vagy ezt várják el tőle,
- » ahol a státusztekintély mögül *hiányzik a szakmai tapasztalat és kompetencia*, és/ vagy az egyház *hitvallási-teológiai örökségének átfogó ismerete* és ezen alapuló teológiai pozícionáltság (amelynek birtokában képes lenne a hivatal viselője egyháza teológiai álláspontját képviselni),
- » ahol a hivatalt, illetve a tisztséget *hatalomként értelmezik*, vagy új, belső hatalmi viszonyokat kívánnak általuk létrehozni,
- » és ahol *testületi vezetés csupán a látszat szintjén működik*, és a belső jogrendet pedig személyi érdekek függvényében bármikor módosítani lehet,
- » ahol vezetői döntések és mulasztások *következményeivel nem számolnak*, ugyanakkor a döntéshozók minden *számadás alól* kivonják magukat,
- » ahol a tisztség aktuális *társadalmi-politikai érdekek* vagy a korszellem szócsövévé válik,
- » ahol a vétkes mulasztás vagy rossz döntés *nem megbánásra*, hanem utólagosan (ön)igazolásra, áthárításra vagy látszatlegitimálásra kerül,
- » ahol a tisztség gyakorlása és a hatalommal való élés módja irritációkat vált ki, megterheli az egyház tagjainak *lelkiismeretét*, *korlátozza az Evangélium hirdetésének szabadságát*, és az egyház jó hírét negatívan érintő botrányokat okoz (vö. Kálvin intelmeivel).

Minden tézis további kifejtést érdemelne, az általuk jelzett problémák kialakulásának történeti elemzését és teológiai értékelését is beleértve. Ez szétfeszítené jelen tanulmány kereteit. De reprezentatív módon álljon itt a szintetizáló megállapítás, amely a már jelzett történelmi fejlődésnek gyökereit és torzító hatását érzékelteti az egyház autoritására és az egyházi tisztségek tekintélyére nézve.

Az európai protestantizmusra általánosan jellemző volt – kialakulásának sajátosságai és társadalmi-politikai beágyazottsága révén –, és ez alól a magyar reformátusság sem kivétel, hogy érvényesíteni kívánta a felismerést: a hit megélésének és a hittartalmak közvetítésének módja következményekkel jár az egész életre nézve. Ez azt a nem titkolt igényt is jelentette, hogy a hitgyakorlatnak és az adott vallási intézménynek, illetve felekezetnek legyen hatalma az egyén és közösség életének alakítása felett. Konkrétan pedig nem csupán arról a törekvéstről volt szó ez esetben, hogy ezt az alkotó-életformáló feladatot intézményes egyházi rendelkezésekkel tegyék lehetővé, irányítsák vagy éppen ellenőrizzék, hanem hogy ebből a folyamatból a kor politikai szereplői is vegyék ki a részüket. Ez meghatározta a politika szerepéről, az állam feladatáról és az érdekérvényesítés formájáról való gondolkodást is.²⁵ De nemcsak történelmileg, hanem jelenleg is jellemzi egyházainkat a törekvés, ami az elmúlt évszázadok során más európai pro-

25 Vö. Selderhuis, Herman J.: Konfessionelle Kulturen und Normative Konkurrenzen. Divergenzen, Karikaturen und Realitäten, in Fitschen, Klaus et al. (hrsg.): Kulturelle Wirkungen der Reformation / Cultural Impact of the Reformation. Kongressdokumentation Lutherstadt Wittenberg August 2017, Band 2, Leipzig, Evangelische Verlagsanstalt, LStRLO 37, 2018, 19–31, 20–23.

testáns egyházakra is jellemző volt: nemzeti orientáció, erős állam, egyfajta társadalmi homogenitás eszméje iránti igény és a liberális demokráciától való idegenkedés. Olyan örökség ez, amelyet tárgyilagosan és kritikusan kell szemlélni, mert ezek az igények gyakran vezettek a múltban és vezethetnek ma is olyan csapdahelyzetekhez, amelyek a keresztyén hit és világkép ideológiai és politikai instrumentalizálását készítik elő. A populizmus, a politikai radikalizmus, szélsőséges nézetek propagálása, moralizálás és a közhangulat emocionalizálása olyan helyzetet teremthetnek, amelyek az egyházak előbb említett affinitásaiból (is) táplálkoznak. Társadalmi tapasztalatok, valamint társadalom-, illetve politikatudományi elemzések eredményei is azt mutatják, hogy az olyan jelenségek, mint a populizmus, a demokrácia gyengeségeiből táplálkoznak, és hogy a populizmus egyszerre oka és tükröződése a demokratikus instabilitásnak. A reformatori teológiának viszont más hagyományai vannak: például a személyes szabadság igénye, az egyéni és kollektív felelősség értéke, a vezetői tisztségek együttműködésének komplementaritása, a testületi döntések szerepe, a jog pozitív jellege és a döntésekről való számadás, illetve a számonkérhetőség szükségessége. Kérdés, hogy ha torzul a politikai kultúra, és a közéletben eluralkodik a vélt vagy valós ellenfelek dehumanizálása, ha a közélet felelős vezetői sajátosan (egyéni érdekek alapján) kezdik el értelmezni saját tisztségüket, ezáltal tekintélyük erodálódni kezd, miért kellene az egyház belső köreiből és kommunikációjában is hasonló stílust követni? Történelmileg nézve az egyház(ak) minden időben leköverték (sajnos) a politikai kultúra sajátosságait, adaptálták a közigazgatási modelleket – de miért kellene, főleg a reformatori egyházaknak, mindig reaktívnak lenni? Miért nem proaktív az egyház, és miért nem törekszik pozitív impulzusokat adni a civil társadalom működésére és a „közösség vezetésének művészetére”, azaz a „minőségi politikára”²⁶ nézve? A reformatori egyházak rendelkeznek kellő teológiai potenciállal, a közösségi élet koordinálásának érzékével és kellő történelmi tapasztalattal annak érdekében, hogy korrektív módon legyenek képesek szembesülni a tekintélyek, tisztségek torzulásának folyamatával, valamint keressék egy igazságosabb közösségi élet feltételeit adott egyházi és társadalmi-politikai keretek között.

5. Összegzés, kitekintés

Ha Kálvinnal kezdem, Lutherrel és Barthtal kívánom befejezni. Luther arról értekezik 1523-ban, hogy a keresztyén közösségnek – pontosabban a megkeresztelt és igazán hívők közösségének – „joga és hatalma van” arra, hogy tanítóit elhívja, tanításukat megítélje,²⁷ és szolgálatba állításukról intézkedjen. Igen, de ki a megmondhatója

26 Vö. ALTHUSIUS, Johannes: *Politica methodice digesta atque exemplis sacris et profanis illustrata* (Herborn 1603, 1614²), Faksimile-Reprint, fordítva: Aalen, Scientia-Verlag, 1981.; HUEGLIN, O. Thomas: *Early Modern Concepts for a Late Modern World: Althusius on Community and Federalism*, Waterloo, Wilfrid Laurier University Press, 1999, 86–87.

27 „... daß eine christliche Versammlung oder Gemeinde Recht und Macht habe, alle Lehre zu urteilen und Lehrer zu berufen, ein- und abzusetzen: Grund und Ursache aus der Schrift.” LUTHER, Martin: *Ordnung eines gemeinen Kasten* (1523), in *D. Martin Luthers Werke. Kritische Gesamtausgabe*, Band 12, *Schriften 1523*, Weimar, Hermann Böhlau Nachfolger, 1891, 1–31, 5.; Vö.

annak – kérdezhetnénk –, hogy ki az igazán hívő és ki nem? Nos, ne értékeljük le gyülekezeteink hitéletét és lelki életét. Igaz, nem mondható el általánosan egy közösségről teljesen megbízható módon, hogy az apostoli tudomány folyamatában és szellemében, kollektíven és minden szükséges hitismeret birtokában képes megítélni tanítóinak és tisztviselőinek hitét, erkölcsiségét, tudományát, alkalmasságát. De ne vegyük el ezt a kiváltságot a megkeresztelt hívők közösségétől, és ne is szánjunk nekik csak formális szerepet ebben. Nem vagyunk ugyan *societas perfecta* – de a reformátorok által jelzett irány és igény nem adható fel. Karl Barth felismerése itt megfontolandó, amikor azt írja: a „keresztyén ember mint tanú” képviselheti (reprezentálhatja) az egyházat – igen, a hit kérdésében joggal várhatjuk le tőle, hogy az egyházat reprezentálja, és hogy az embereket Isten uralmára, kegyelmére és ítéletére emlékeztesse.²⁸ De ez csak úgy lehetséges, ha élete nem csupán a születés és a halál, a bölcső és koporsó között, hanem „a keresztség és az úrvacsora között játszódik le”²⁹ – *előbb megismeri Isten saját tanúságtételét saját életére nézve, és ezt az isteni bizonyoságételt hálával, hódolattal és reménységgel szolgálja.*³⁰ Nagy feladvány ez valamennyiünk számára: olyan helyzetbe kell hozni magunkat, gyülekezeteinket, egyházunk népét, hogy az ige és Krisztus tekintélye alatt, és *ne az egyház természetétől idegen szempontok szerint* keressük a megújulás útját (bármit is jelentsenek ezek az idegen szempontok: vallásos-keresztyénnek tűnő vagy ilyen-olyan hagyományok által megszentelt vagy a közhangulattal konformista érdekeket). De szolgálatunknak és e szolgálat tekintélyének lehet és kell is legyen pozitív megbecsültsége az egyházban és a világban is – nem mellékes ez, mert e szolgálat tekintélye, tisztelete és jó híre az Ige iránytűje marad embertársaink számára, s végső soron Isten nagyobb dicsőségét szolgálja.

ABSZTRAKT

A tekintély és a reprezentáció válsága – Ki kit képvisel és milyen hatalommal az egyházban?

A tanulmány célja két fogalom, a tekintély (*auctoritas*) és a képviselet (*representatio*) teológiai összefüggésének feltárása. Mindkét fogalom egyszerre utal az egyház életének és kormányzásának jó rendjére, valamint annak válságára. A kérdés az, hogy milyen teológiai, spirituális, jogi, egyházjogi, személyi és társadalmi feltételeknek kell teljesülniük ahhoz, hogy az egyház szolgálatának különböző szintjein annak képviselete helyesen értelmezett tekintéllyel valósuljon meg. Az elemzés először a tekintély társadalomtudományi értelmezését és politikai filozófiában betöltött szerepét mutatja be, majd annak sajátosan teológiai értelmezésére tér át. Arra a következtetésre jut, hogy bár az egyházban minden tekintély Krisztustól, a Szentírásból és az apostoli hagyományból ered, a

MÜLLER, Hans Martin: Kirche in der Demokratie – Demokratie in der Kirche?, *Zeitschrift für evangelisches Kirchenrecht*, 44. évfolyam, 1999/3, 324–339, 326.

28 BARTH, Karl: *Der Christ als Zeuge*, München, Chr. Kaiser, TEH 2, 1934, 13.

29 Uo., 14.

30 Uo., 9–14.

történelem során ennek helyébe egyre inkább az egyháznak mint vallási szervezetnek a tekintélye lépett. Ez további válságokat idézett elő, és hozzájárult a tisztség, illetve az egyházi vezetés jelentésének félreértelmezéséhez, valamint olyan hatalmi struktúrák kialakulásához, amelyeket még a reformáció egyházai sem tudtak teljes mértékben korrigálni. Mindez a képviselő válságára is hatással van. Az előadás ezért felhívja a figyelmet a válság lehetséges okaira, keresi a teológiai korrekció lehetőségeit, valamint a képviselő és a tekintély helyes református értelmezését, továbbá ennek gyakorlati következményeit az egyház és a civil társadalom életére nézve.

Kulcsszavak: tekintély, képviselő, az egyházi vezetés értelmezése a református teológia szerint, az egyház és társadalom viszonya

ABSTRACT

The Crisis of Authority and Representation – Who Represents Whom and with What Power in the Church?

The study aims to explore the theological relationship between two concepts: authority (*auctoritas*) and representation (*representatio*). Both concepts indicate the good order of the Church's life and governance, but also its crisis. The question is what theological, spiritual, juridical, ecclesiastical, personal, and social conditions must be met in order for the Church to be represented with correctly understood authority at the various levels of its ministry. The analysis first presents the social scientific interpretation of authority and its role in political philosophy, followed by a specific theological interpretation. The conclusion is that although all authority in the Church is derived from Christ, the Holy Scriptures, and the apostolic tradition, the authority of the Church as a religious organization has replaced this throughout history. This has generated further crises and contributed to a misinterpretation of the meaning of office and church leadership, as well as to the formation of power structures, which even the churches of the Reformation were unable to correct completely. This also has an impact on the crisis of representation. Thus, the lecture draws attention to the possible causes of the crisis, seeks possibilities for theological correction, a proper Reformed interpretation of representation and authority, and the practical consequences of this interpretation for the life of the church and civil society.

Keywords: authority, representation, interpretation of office according to Reformed theology, relationship between church and society

Füsti-Molnár
Szilveszter

ÚJ KEZDET AZ EGYHÁZI KENÓZIS PARADOXONÁBAN: HALÁL ÉS FELTÁMADÁS. EGYHÁZI VÁLSÁG ÉS A MEGÚJULÁS KRISZTOLÓGIAI LEHETŐSÉGE A MAGYAR REFORMÁTUS KONTEXTUSBAN*

* Ez a tanulmány a 2025. január 29-én a budapesti Ráday Házban, a Református Megújulás Konferencián elhangzott előadás szerkesztett és bővített változata.

Bevezetés

A rendszerváltás óta eltelt évtizedek egyházi beszédmódjában a „megújulás”¹ szinte jelzővé lett. Tartalmi kidolgozás híján a fogalom könnyen az identitáspolitikai szekértábor-logika eszközévé válik. Nem vállalkozunk a megújulás teljes teológiai ívének feltárására. Egyetlen kulcsaspektusra, a *kenózisra* irányítjuk a figyelmet, a Magyarországi Református Egyház mai helyzetének tükrében.

A korinthusi frakcióképzésre utaló páli megjegyzés máig kísért. „Én Pálé vagyok, én meg Apollósé, én Kéfásé, én pedig Krisztusé” (1Kor 1,12).² Az egyház jövőjéről szóló viták nálunk is gyakran exkluzív lojalitásnyilatkozatokban merülnek ki.

A belső törésvonalat mélyíti a szabadság és a biztonság dilemmája, amelyet Dosztojevszkij Nagy Inkvizítor-jelenete paradigmátikusan ábrázol.³ Az inkvizítor számonkérésének lényege az, hogy az emberek nem bírnak a szabadsággal, boldogságot akarnak, s hogy az egyház ezért fogadta el a császári kardot. A jelenet két, egymással ütköző kegyességi alakzatot állít

1 A „megújulás” (lat. *renovatio*, gör. ἀνακαινώσις; vö. Róm 12,2; Tit 3,5) fogalmát nem a korszellemhez való igazodás vagy az intézményi modernizáció értelmében használjuk, hanem az egyház és a hívők életének Ige és Lélek általi belső megújulására utalunk vele. Meg kell különböztetnünk az „ébredés” (*revival*) fogalmától, amely rendszerint időszakos, intenzív szakaszokra utal, gyakran tömeges megtérésekkel. A két terminus nem szinonimája egymásnak, még ha történetileg összefügghetnek is.

2 A bibliai idézeteket a továbbiakban a RÚF 2014 (Budapest, Magyar Bibliatársulat, 2014) kiadás alapján adjuk meg; ahol eltérés van, azt külön jelezzük.

3 DOSZTOJEVSKIJ, Fjodor Mihajlovics: *A Karamazov testvérek*, ford. MAKAI Imre, Budapest, Európa Kiadó, 2019, 779–782.

Füsti-Molnár Szilveszter. Fotó: Füle Tamás | parokia.hu

elénk. Az inkvizitor a csoda, a titok és a tekintély rendjét képviseli, ahol a szabadságot kenyér- és biztonsággéretekre cserélik.⁴ A vele szemben álló néma Krisztus meghagyja az embernek a döntés kockázatát, és a szabadságban kínál közösséget.⁵ Innen adódik dolgozatunk fő kérdése. A hatalmi gondoskodás logikájában vagy a kenózis szabadságában találja meg identitását az egyház?

A kortárs kenózis-kutatás ehhez kínál fogódzót. Bruce L. McCormack rekonstrukciója⁶ és Michael J. Gorman himnuszmagyarázata⁷ egyaránt azt hangsúlyozza, hogy a Fil 2,6–8 az istenlét módjának átláthatóságáról beszél, isteni önfosztásról viszont nem. Az isteni dicsőség a rejtőzködésen keresztül, tettekben lesz láthatóvá. A kenózis így krisztológiai képlet és egyháztani mérce.

A kenózis fogalma az elmúlt két évtizedben ismét a szisztematikus teológia előterébe került. A 19. századi lutheránus kenoticizmus bukása után a téma sokáig gyanús maradt, mert a klasszikus istentan védelmezői benne az isteni tulajdonságok földadását látták. A fordulat részben a Fil 2 filológiai újraértelmezésének, részben a szentháromságtani megújulásnak köszönhető. A vita mai állása szerint a kérdés már nem Isten föltételezett lemondására irányul. Azt keressük, miként írható le az isteni szabadság olyan formája, amely az önátengedésben mutatkozik meg. Dolgozatunk ebbe a vitába kapcsolódik be, magyar egyháztani alkalmazással.

A 2024-es úgynevezett „kegyelmi botrány”⁸ tapasztalata élesen megmutatta, milyen könnyen sérül a kenotikus ethosz, amikor az egyházi és a politikai döntéshozatal összefonódik. A történetek teológiai feldolgozására *Reformatus megújulás* címmel országos konferenciát tartottak 2025. január 29-én, a budapesti Ráday Házban, a Zsinat Elnökségi Tanácsának fővédnökségével. Az Elnökségi Tanács előzetes közleménye őszinte, ugyanakkor testvéri és bibliai alapon álló visszajelzésekre bátorított, amelyek hozzásegíthetnek a közös gyógyuláshoz.⁹

Négy lépésben haladunk. Elsőként exegetikai-teológiai szinten olvassuk újra a himnusz kulcsfogalmait (*μορφή, κένωσις, δοῦλος*), egybevetve őket Ézs 52–53 Szenvedő

4 BAHTYIN, Mihail Mihajlovics: *Dosztoevskij poétikájának problémái*, ford. KÖNCZÖL Csaba – SZÖKE Katalin – HETESI István – HORVÁTH Géza, Budapest, Osiris Kiadó, 2001, 379–384.

5 WILLIAMS, Rowan: *Dostoevsky: Language, Faith and Fiction*, London, Continuum, 2008, 180–185.

6 MCCORMACK, Bruce Lindley: *The Humility of the Eternal Son. Reformed Kenoticism and the Repair of Chalcedon*, Cambridge, Cambridge University Press, 2021, 45–62.

7 GORMAN, Michael J.: *Inhabiting the Cruciform God. Kenosis, Justification, and Theosis in Paul's Narrative Soteriology*, Grand Rapids, Eerdmans, 2009, 40.

8 A 2024-es úgynevezett „kegyelmi botrány” arra az esetre utal, amikor a köztársasági elnök kegyelmet adott egy olyan személynek, akit jogerősen elítéltek egy gyermekvédelmi intézményben történt bűncselekmény eltussolásában való közreműködés miatt. Az eset országos felháborodást váltott ki, amelyet tovább súlyosbított a nyilvánosság számára is érzékelhető egyházi pártfogás. Egyházi oldalon lemondott a Zsinat lelkési elnöke, az érintett püspök viszont hivatalában maradt.

9 A MAGYARORSZÁGI REFORMATUS EGYHÁZ ZSINATÁNAK ELNÖKSÉGI TANÁCSA: Közlemény, *reformatus.hu*, 2025. 01. 28. URL: <https://reformatus.hu/egyhazunk/hirek/a-magyarorszagai-reformatus-egyhaz-zsinatanak-elnoksegi-tanacs-kozlemenye/> Utolsó letöltés: 2025. 08. 10.; A konferenciáról ld. ULICZA Tamás: Merre induljunk a megújulás felé?, *reformatus.hu*, 2025. 01. 30. URL: <https://reformatus.hu/egyhazunk/hirek/merre-induljunk-a-megujulas-fele/> Utolsó letöltés: 2026. 08. 10.

Szolgájának előképével. Másodszor dogmatikailag rekonstruáljuk a kenózis trinitástani, krisztológiai, pneumatológiai, szótériológiai és eszkatológiai összefüggéseit, kitekintéssel a mai vitákra. Harmadszor megvonjuk a fogalom használatának határát ott, ahol a kenózis nyelve a sértettek elnémítására szolgál. Végül egyháztani következtetéseket fogalmazunk meg a liturgia, a misszió, a lelkigondozás és az egyházvezetés terén.

Módszertani önkorlátozásunkat érdemes előre bocsátani. Konstruktív dogmatikai javaslatot teszünk, tehát normatív állításokat fogalmazunk meg, amelyeket az ismert ellenvetésekkel szembesítünk. Dolgozatunk tárgya ennek megfelelően nem a Magyarországi Református Egyház működésének leírása, hanem az a teológiai mérce, amelyhez ez a működés mérhető. A mérce kidolgozását a 2024-es ügy és annak egyházi kezelése tette sürgetővé, a helyzet vallásszociológiai és egyháztörténeti földolgozása viszont önálló kutatás feladata. Ahol a leírás mégis empirikus alátámasztást kívánna, ott állításunkat hipotézisként jelöljük.

A hipotézis a következő. Az egyház akkor válik küldetésével azonossá, amikor lemond a relevancia kényszereiről, és a krisztusi alázat gyakorlati formáit teszi rendjének szervezőelvévé.

1. A Fil 2,6–11 kanonikus-intertextuális olvasatban

Olvasatunk kanonikus és intertextuális. A himnusz köré vonjuk a legszorosabb ó- és újszövetségi párhuzamokat, mindenekelőtt Ézs 52,13–53,12 Szenvedő Szolgáját, a 2Kor 8,9 passzusát, a Mk 10,45 szolga-király paradoxonát, valamint Jn 1,14 és Zsid 2,14–17 inkarnáció-szakaszait. Célunk annak megmutatása, hogy a *μορφή-κένωσις-δοῦλος* lexemahármas egy koherens kanonikus tengely csomópontja.

A Fil 2,6–11 a levél retorikai magva. Pál a gyülekezeti vizályt (2,1–4) úgy kívánja feloldani, hogy a közösség elé állítja Krisztus alázatának és felmagasztalásának drámáját. A szakasz két strófára tagolódik. A 6–8. vers az alászállás útját írja le, a 9–11. vers a felmagasztalását, a fordulópont pedig a 8c félsor, a *θανάτου δὲ σταυροῦ*. A szerkezet középpontjában a kereszthalál áll, amelyet a megtestesülés és a megdicsőülés keretez.

Vitatott, hogy Pál egy kész, Pál előtti liturgikus himnuszt illesztett-e a levélbe. Gordon D. Fee ezt tagadja, és emelkedett páli prózáról beszél, Ralph P. Martin klaszszikus monográfiája viszont a himnusztézist védi.¹⁰ A kérdést az itt következő teológiai olvasat szempontjából másodlagosnak tartjuk. Akár átvett, akár szerzett a szöveg, Pál a kenózist teológiai axiómaként állítja a gyülekezet elé.

Az *ἀρπαγμός* körüli vitát rögzítenünk kell, mert az egész kenotikus olvasat ezen fordul meg. A régebbi értelmezés szerint a szó zsákmányul ragadást jelöl, tehát Krisztus nem erőszakkal szerezte vagy tartotta meg isteni méltóságát. Roy W. Hoover filológiai vizsgálata azonban kimutatta, hogy a kettős accusativussal álló idiomatikus szerkezetben a kifejezés olyan státuszt jelent, amellyel a birtokosa nem él vissza. N. T. Wright ezt

10 FEE, Gordon D.: *Paul's Letter to the Philippians*, Grand Rapids, Eerdmans, NICNT, 1995, 191–203.; MARTIN, Ralph P.: *A Hymn of Christ. Philippians 2:5–11 in Recent Interpretation and in the Setting of Early Christian Worship*, Downers Grove, InterVarsity Press, 1997.

a megoldást fogadta el és fejlesztette tovább, James D. G. Dunn pedig az Ádám-krisztológia felől erősítette meg.¹¹ A hangsúly mindkét úton ugyanoda kerül. A kiüresítés önként vállalt önkorlátozás, amelynek belső oka a szeretet szabadsága.

Két, egymással könnyen összetéveszthető olvasat között kell választanunk. Az egyik szerint a Fiú az isteni létformát a szolgai létformára cseréli. A másik szerint Isten formájában maradván vesz föl szolgai alakot. A görög szöveg a másodikat támogatja, mert a 2,6 participiuma (*ὑπάρχων*) folyamatos állapotot jelöl, a 2,7 igéje pedig felvételtől beszél (*μορφήν δούλου λαβών*). Következésképpen a himnusz nem ontológiai cserét ír le. A szolgai alak az isteni dicsőség történeti megjelenési módja. Ez a különbségtétel a dolgozat egészét meghatározza.

A *μορφή* antitézise ezért mélyebbre mutat a külsőnél. János apostol szavai szerint „az Ige testté lett, és közöttünk lakott” (Jn 1,14), a Zsid 2,14–17 pedig világossá teszi, hogy a Fiú hús-vér ember lett. Valóságos testközösségről van szó, nem illuzórikus álarcról. A patrisztikus recepció ezt aláhúzza. Athanasziosz szerint a Logosz úgy öltött testet, hogy istenlétéből semmit sem veszített, Nazianzoszi Gergely pedig a Fiú alászállását szintén a csorbítatlan istenség felől értelmezi.¹² A későbbi hagyomány ezt a belátást foglalja össze a *perichoresis* fogalmával, jóllehet a terminus trinitástani használata csak jóval később rögzül.

A *κένωσις* aktusát Pál maga értelmezi. „Gazdag léte re szegénnyé lett értetek, hogy ti az ő szegénysége által meggazdagodjatok” (2Kor 8,9). A gazdag és a szegény oppozíciója etikai dimenziót ad a kenózisnak, hiszen a korinthusi adománygyűjtés összefüggésében hangzik el.¹³ Krisztus önmegüresítése egyszeri üdvesemény, amely mégis normatív mintát hagy maga után.

A *δοῦλος* terminus radikalitása abban áll, hogy az ókori rabszolga jogképessége súlyosan korlátozott volt, személye ura hatalma alatt állt, és a jogrend alapvetően tulajdonként kezelte, mégis ez a státusz válik a királyi messiás hordozójává. A Szolga-énekek ugyanazt a paradox identitást rajzolják fel. A szolgát Isten kiválasztja, a nép elutasítja, Isten mégis igazolja. Amikor a Jordánnál elhangzik a mennyei szózat („Te vagy az én szeretett Fiam”, Mk 1,11), Jézus már nyilvános működése kezdetén erre a pályára lép. Innen érthető a márki summázat is. Az Emberfia „azért jött, hogy ő szolgáljon, és életét adja váltságul sokakért” (Mk 10,45).

11 HOOVER, Roy W.: The Harpagmos Enigma. A Philological Solution, *Harvard Theological Review*, 64. évfolyam, 1971/1, 95–119.; WRIGHT, Nicholas Thomas: ἀρπαγμός and the Meaning of Philippians 2:5–11, *Journal of Theological Studies*, 37. évfolyam, 1986/2, 321–352. (Bővített változata Uő.: *The Climax of the Covenant. Christ and the Law in Pauline Theology*, Edinburgh, T&T Clark, 1991, 4. fejezet); DUNN, James D. G.: *Christology in the Making*, Grand Rapids, Eerdmans, 1996², 118–123.

12 ATHANASZIOSZ: *Az Ige megtestesüléséről (De incarnatione Verbi)*, 8–9, ford. VANYÓ László, in VANYÓ László (szerk.): *Szent Athanasziosz művei*, Budapest, Szent István Társulat, *Ókeresztény Írók* 6, 1991.; NAZIANZOSZI GERGELY: *Oratio* 29,19, ford. VANYÓ László, in VANYÓ László (szerk.): *Nazianzoszi Szent Gergely beszédei*, Budapest, Szent István Társulat, *Ókeresztény Írók* 17, 2001.; A *perichoresis* trinitástani alkalmazása nem Gergelynél, hanem a későbbi hagyományban, mindenekelőtt Damaszkuszi Szent Jánosnál rögzül.

13 GORMAN, Michael J.: *Cruciformity. Paul's Narrative Spirituality of the Cross*, Grand Rapids, Eerdmans, 2001, 314–332.

A negyedik Szolga-ének ennél is közelebb visz. A Szolga megvetett és elhagyott, fájdalmak férfia, akinek látványa elől az emberek takarják el arcukat, s akit végül a bűnösök közé sorolnak (Ézs 53,3–12). A szenvedés leírásában megjelenik a bűnhődés nyelve („ő bűnhődött, hogy nekünk békességünk legyen”, Ézs 53,5), ám a bűnhődés nem a Szolga saját vétkéért történik. Helyettes teherhordozásról van szó, amelynek végén Isten maga igazolja őt. A büntetés fogalma tehát nem kizárandó, krisztológiai azonban pontosítandó. A himnusz két strófája ugyanezt a szerkezetet követi. Ez a párhuzam magyarázza, miért nem beszélhetünk a kenózis esetében önmegsemmisítésről. A Szolga útja végig Isten akaratának keretében marad.

Érdeemes megjegyezni, hogy a himnusz Ádám-tipológiai olvasata ugyanide fut ki. Míg az első ember a hasonlóságot ragadta meg (1Móz 3,5), addig Krisztus, aki valóban Isten formájában volt, nem így járt el. Dunn ezt a szembeállítást tekinti a szakasz értelmezési kulcsának. Értelmezése azonban vitatott, mert az Ádám-tipológiából arra következtet, hogy a himnusz nem feltétlenül állítja Krisztus személyes preegzisztenciáját. Wright ezzel szemben úgy őrzi meg az Ádám–Krisztus kontrasztot, hogy közben a Fiú preegzisztenciáját is fenntartja. Az Ádám-tipológiai olvasat mindazonáltal jól megvilágítja a kenózis erkölcsi logikáját.¹⁴

A dráma nem a kereszthalálnál végződik. A himnusz zárásában a felmagasztalás igéje, a *ὑπερψωσεν* közvetlenül Ézs 45,23 LXX-ét idézi, hogy az Úr előtt meghajoljon minden térd. Richard Bauckham szerint ez az isteni identitásba való bevonás nyelve. A JHWH-*vers* Jézusra alkalmazva a zsidó egyistenhitet eszkatologikusan kiteljesíti ahelyett, hogy lazítaná.¹⁵ Ez a megfigyelés fontos korlátot is jelöl. A himnusz nem arról beszél, hogy az Atya utólag „megosztaná” istenlétét a Fiúval, hiszen a Fiú öröktől fogva egylényegű vele.

A patrisztikus és a reformatori recepció ezen a ponton egybehangzó. A Fiú istenlétben maradva lesz szolgáló, ezért a kenózis sem az *immutabilitas Dei* fogalmát, sem a khalkédóni unió valóságát nem veszélyezteti. Luther külön kiemeli, hogy az igazi alázat sohasem tud önmagáról.¹⁶ Az alázatos alakban rejtőző dicsőség így a kegyelem legfőbb jele.

A himnusz retorikai funkcióját sem hagyhatjuk figyelmen kívül. Pál a gyülekezeti egyenlenség orvoslására mutat mintát elvont krisztológia helyett, s a szakasz után azonnal a következtetést vonja le: „ezért, szeretteim... félelemmel és rettegéssel munkáljátok üdvösségeteket” (Fil 2,12). A dogmatikai tartalom tehát eleve gyakorlati célt szolgál. Ez a megfigyelés a harmadik fejezet egyháztani alkalmazását is legitimálja.

Három réteg rajzolódik ki, s ez jelöli ki a dogmatikai hidat a következő fejezethez. A szolgáló alak felvétele trinitástani mélységgel bír, mert benne a Szentháromság önközlésének dinamizmusa lesz tapinthatóvá. Krisztológiai következménye, hogy

14 DUNN: i. m., 118–123, különösen 119–121.; vö. WRIGHT: ἀπαρχμός, 321–352.; részletesebben Uő.: *The Climax of the Covenant*, 56–98.

15 BAUCKHAM, Richard: *God Crucified. Monotheism and Christology in the New Testament*, Carlisle, Paternoster, 1998, 31–38.

16 LUTHER Márton: *Magnificat (1521)*, ford. PERCZE Sándor – TAKÁCS János, in CSEPREGI Zoltán (szerk.): *Luther válogatott művei*, 5. kötet, *Bibliafordítás, vizsgálat, imádság*, Budapest, Luther Kiadó, 2011, 209–262, 225.

a Fiú önként lemond dicsősége látható érvényesítéséről. Az eszkatologikus *kyrios*-dicsőség pedig érvényre juttatja, hogy a szolgálai alak az isteni dicsőség történeti alakja volt mindvégig.

2. A kenózis dogmatikai rekonstrukciója

Öt horizontot járunk végig. Elöljáróban azonban tisztáznunk kell egy fogalomhasználati kérdést, amely a fejezet egészét érinti.

A Szentírás a *κένωσις* igéjét a Fiúról mondja. Amikor a következőkben az Atya küldéséről vagy a Lélek működéséről is kenotikus formában beszélünk, ezt kifejezetten analóg értelemben tesszük. Az analógia arra a hasonlóságra épül, hogy mindhárom személy működésében a másik javára történő önátengedés mutatkozik meg. A hasonlóságnál nagyobb azonban a különbség. Az Atya nem ölt szolgálai alakot, a Lélek nem hal meg, és egyikük sem ismétli meg a Fiú egyszeri művét. Ahol az analógia elmosódik, ott a beszédmód modalizmus vagy patripasszianizmus felé csúszik. Erre a veszélyre a megfelelő helyeken külön kitérünk.

2.1. Trinitástani horizont

A kenózis a szentháromságos közösség (*communio personarum*) történeti kivetülése. Az Atya a szeretet túlradadásában küldi a Fiút, a Fiú befogadja ezt a küldést, a Szentlélek pedig a Fiú művét a történelemben hatékonyra teszi. McCormack úgy érvel, hogy az örök perichóresisben eleve jelen van egy befogadó önátengedés, tehát a Fiú identitásához tartozik, hogy átengedje magát az Atyának. A megtestesülés ennek az örök aktusnak a történeti kinyilatkoztatása.¹⁷

McCormack javaslata azonban jóval vitatottabb annál, mint ahogy a magyar recepcióban megjeleni szokott. Kenotikus modellje összefügg a khalkédóni definíció „javításának” programjával, az isteni egyszerűség klasszikus tanának bírálatával és az örök fiúi engedelmesség máig nyitott kérdésével. Recenzensei éppen azt vetik fel, hogy a khalkédóni hiány diagnózisa és annak megoldhatatlanként való minősítése önmagában is erős előfeltevés.¹⁸ Nem tekintjük tehát lezártnak a vitát, és McCormackot itt inspiráló javaslattevőként szerepeltetjük, döntőbíró szerepe nélkül.

Sarah Coakley ezzel szemben óvatosságra int. A patrisztikus exegézis három kenózis-modelljét elkülönítve mutatja ki, hogy a változhatatlanság tana csak az egyikkel összeegyeztethetetlen, tudniillik azzal, amely az isteni tulajdonságok tényleges földadását feltételezi. A másik kettő nem kényszerít erre az áldozatra.¹⁹ Coakley elemzése tehát

17 MCCORMACK: i. m., 102–118.

18 KEENAN, O. J.: Review of The Humility of the Eternal Son: Reformed Kenoticism and The Repair of Chalcedon by Bruce Lindley McCormack, Cambridge University Press, Cambridge, 2021, *New Blackfriars*, 104. évfolyam, 2023, 131–134. A recenzens szerint McCormack modellje elkerüli a természetek lutheránus értelemben vett áthatását, ám a khalkédóni hiány megoldhatatlanként való minősítése maga is vitatható előfeltevés.

19 COAKLEY, Sarah: Does Kenosis Rest on a Mistake? Three Kenotic Models in Patristic Exegesis, in EVANS, C. Stephen (ed.): *Exploring Kenotic Christology. The Self-Emptying of God*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 246–264.

pontosítja a kérdést. A feszültség föloldható, ha megkülönböztetjük az örök reláció önátadását a történeti engedelmesség konkrét aktusától.

Az ortodox szerzetesteológia, különösen Hitvalló Maximosz, továbbmegy ezen a ponton, és a Fiú kenózisát az ember *theószisz*ának feltételeként érti.²⁰ A református teológiai hagyomány a keleti *theószisz*-fogalmat nem veszi át változatlanul, rokon belátásokat azonban megfogalmaz. A Krisztussal való egyesülés (*unio cum Christo*), a részesedés és a megszentelődés kategóriái ugyanabba az irányba mutatnak, jóllehet a református hagyomány ezeket szövetségi és Krisztus-uniós keretben, nem pedig a keleti esszencia–energiák megkülönböztetésének fogalmi rendszerében fejti ki.²¹ Kálvin és a *theószisz* viszonya egyébként máig vitatott a szakirodalomban.

A perichóresis fogalmát is óvatosan kell kezelnünk. A terminus a görög atyáknál eredetileg krisztológiai összefüggésben jelenik meg, a két természet kölcsönös áthatásának jelölésére, s csak a későbbi hagyományban válik a szentháromságtani kölcsönös bennelakás nevévé. Amikor tehát az örök perichóresisben keressük a kenózis alapját, egy utólagos fogalmi rendszerezéssel dolgozunk. Ez önmagában megengedett, feltéve, hogy nem tulajdonítunk a patrisztikus szerzőknek olyan tételt, amelyet nem mondtak ki.

2.1.1. Az Atya küldése

Az Atyáról szólva a kenózis nyelvét, mint jeleztük, analógiaként használjuk. Az analógia alapja Róm 8,32, amely szerint Isten „tulajdon Fiát nem kímélte, hanem mindnyájunkért odaadta”. Az odaadás mozzanata a szeretet önátengedését jelöli, s nem az isteni lét csökkenését.

Ágoston a szeretet trinitástani szerkezetét a szerető, a szeretett és maga a szeretet hármasságával írja le, a kappadókiak pedig az Atyát a küldés őforrásának látják.²² A 20. század nagy trinitástani megújítói erre a kiinduló mozzanatra építettek. Karl Barth szerint az Atya isteni szabadsága a Fiú elküldésében mutatkozik meg.²³ Jürgen Moltmann ennél tovább lép, és az Atya kenózisát a szenvedés megosztásaként érti.²⁴ Colin Gunton, T. F. Torrance, Herman Bavinck és G. C. Berkouwer eltérő hangszívekkel, de egybehangzóan az Atya kezdeményezését emelik ki.²⁵

20 HITVALLÓ MAXIMOSZ: *Ambigua* 5 (PG 91, 1048–1060). Vö. JUURIKALA, Oskari: The Ontology of Theosis. Insights from Maximus the Confessor, *Theological Research*, 8. kötet, 2020, 7–21.

21 BILLINGS, J. Todd: *Calvin, Participation, and the Gift. The Activity of Believers in Union with Christ*, Oxford, Oxford University Press, 2007, 105–143.

22 AUGUSTINUS: *A Szentháromságról*, ford. VANYÓ László, Budapest, Szent István Társulat, 2006, VIII,10, 268–270.; BASIL THE GREAT: *On the Holy Spirit*, trans. ANDERSON, David, Crestwood, St. Vladimir's Seminary Press, 1980, 16,38, 73–75. Mindkét helyen összefoglaló parafrázist adunk, nem szó szerinti idézetet.

23 BARTH, Karl: *Church Dogmatics*, IV/1, trans. BROMILEY, G. W., Edinburgh, T&T Clark, 1956, §59, 192–199.

24 MOLTMAN, Jürgen: *The Trinity and the Kingdom of God*, trans. KOHL, Margaret, London, SCM Press, 1981, 58–63.

25 GUNTON, Colin: *The Promise of Trinitarian Theology*, Edinburgh, T&T Clark, 1997², 72–78.; TORRANCE, Thomas F.: *Theology in Reconciliation*, Grand Rapids, Eerdmans, 1975, 131–136.; BAVINCK,

Moltmann javaslatát mégsem vehetjük át fenntartás nélkül. Aki az Atyát a szenvedés alanyaként nevezi meg, az a patripasszianizmus határvidékére lép, és éppen Moltmann kereszt-teológiája szolgált erre példát. Az általunk használt analógia ezért szűkebb. Az Atya odaadása a Fiú halálában érinti őt, ám nem úgy, hogy maga hal meg.

Két oldalról is bírálat éri az atyai kenózis fogalmát, és a két ellenvetés különbözik egymástól. Az első elsősorban az atyai monarchia (*monarchia Patris*) elvét követők fogalmazzák meg. Amennyiben a küldés mozzanatát önmegüresítésként írjuk le, akkor a Fiú örök nemzését (*genesis*) könnyen összemossuk a megtestesülés üdvtörténeti aktusával. Ekkor viszont az Atya és a Fiú megkülönböztetése két megjelenési móddá halványul, ami modalista következményekhez vezet. A második ellenvetés szerint az Atya rejtetten a másik két személy fölé kerül, ha őt nevezzük meg az önmegüresítés tulajdonképpeni alanyaként, hiszen mintha „több” volna, mert le tud mondani. Ez viszont szubordinacionizmust eredményez.²⁶

A másik póluson a folyamat-teológia magát a klasszikus változhatatlanságtant bírálja. Álláspontja szerint a hagyományos dogmatika olyan mértékben védi Isten *immutabilitását*, hogy a szenvedés megosztása végül pusztá metaforává üresedik.²⁷

Hogyan értelmezhető akkor Isten változhatatlansága? Paul Helm a klasszikus teizmus hagyományára építve két szintet különít el. Isten lényegi állandósága abszolút, a cselekvés módjának kontingens rugalmassága viszont megengedi, hogy az isteni akarat történeti formákban nyilvánuljon meg.²⁸ Kevin J. Vanhoozer ezzel szemben azt hangsúlyozza, hogy a bibliai elbeszélésben tapasztalható isteni reagáló szabadság önmagában is a személyes tökéletesség kifejeződése.²⁹ A kétlépcsős modell akkor marad koherens, ha Krisztus önküresítését Isten örök önközlésének történeti kibontakozása-ként értjük. Másodlagos engedményként olvasva a modellt szétesik. Vanhoozer korrekcióját ezért átvesszük. Az isteni lényeg változhatatlansága alapozza meg azt a történeti önküresítést, amely az egyházi megújulás inspirációs forrása lehet.

Herman: *Reformed Dogmatics*, Volume 3, Grand Rapids, Baker, 2006, 221–224.; BERKOUWER, G. C.: *The Work of Christ*, Grand Rapids, Eerdmans, 1965, 284–289.

26 ZIZIOULAS, John D.: *Communion and Otherness*, London, T&T Clark, 2006, 156–162.; ANATOLIOS, Khaled: *Retrieving Nicaea. The Development and Meaning of Trinitarian Doctrine*, Grand Rapids, Baker Academic, 2011, 285–289. Az atyai monarchia hangsúlyozása több kritikus szerint azzal a veszéllyel jár, hogy eltolja a trinitástani egyensúlyt az Atya javára. Zizioulas maga élesen elutasítja a modalizmust, a bírálat mégis felveti, hogy az egyetlen ὁπρὶς teológiai túlsúlya relációs aszimmetriát teremt.

27 HARTSHORNE, Charles: *The Divine Relativity. A Social Conception of God*, New Haven, Yale University Press, 1948.; COBB, John B. – GRIFFIN, David R.: *Process Theology. An Introductory Exposition*, Philadelphia, Westminster, 1976, 65–69.

28 HELM, Paul: *Eternal God. A Study of God without Time*, Oxford, Oxford University Press, 2010², 19–20. Az *immutabilitas essendi* és az *immutabilitas operandi* latin terminusai a református ortodoxia szóhasználatából származnak.

29 VANHOOZER, Kevin J.: *Remythologizing Theology. Divine Action, Passion, and Authorship*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 462.

2.2. Krisztológiai horizont

A khalkédóni definíció (451) tanúsága szerint Krisztus valóban Isten és valóban ember, természeteinek egysége pedig összekeverhetetlen és oszthatatlan. A 19. századi kenotikus teológia úttörője, Gottfried Thomasius ezt radikálisan úgy értelmezte, hogy a Fiú a megtestesüléssel félreteszi *omni*-attribútumait.³⁰ Sarah Coakley funkcionális önkorlátozásként érti a kenózist, tehát Krisztus nem fosztja meg magát isteni privilégiumaitól, de nem is él azokkal földi szolgálata során.³¹ Wolfhart Pannenberg más irányból közelít, és a krisztusi önazonosságot a történelemben kibomló isteni önkinyilatkoztatásként érti.³² McCormack harmadik utat javasol, amennyiben a Fiú örök és szabad döntésének tekinti, hogy más módon maradjon ugyanaz.³³

Fogalmi tisztázásra van szükség, mert a szakirodalmi gyakorlat gyakran összecsúsztat két különböző tant.

A *communicatio idiomatum* a Krisztusról szóló állítások krisztológiai szabálya. Mindkét természet tulajdonságai Krisztus egyetlen személyéről állíthatók (*in concreto*), anélkül, hogy e tulajdonságok egyik természetből a másikba átmennének, vagy a két természet összekeveredne. Ezért mondhatja a Szentírás, hogy Isten Fia szenvedett és meghalt, jóllehet a szenvedés és a halál az emberi természet szerint illeti meg őt. Kálvin ennek megfelelően tanítja, hogy a Szentírás Krisztusról tett kijelentéseit az egyetlen személyre kell vonatkoztatnunk, miközben megőrizzük a két természet sajátosságait.³⁴ Ettől megkülönböztetendő a krisztusi cselekvés egységének kérdése, amelyet az *opus theandricum* fogalma fejez ki. Krisztus minden cselekedetének egyetlen személyes alanya a megtestesült Fiú, aki mindkét természete által, azok sajátosságainak megfelelően cselekszik. A két tan tehát más kérdésre válaszol. A *communicatio idiomatum* arra, miként beszélhetünk Krisztusról, az *opus theandricum* pedig arra, miként cselekszik az egyetlen Krisztus két természetében.

Harmadik, az előbbi kettőtől független megkülönböztetés a megaláztatás és a felmagasztaltatás állapotáé (*status humiliationis* és *status exaltationis*). A kereszten felhangzó kiáltás („Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?”, Mk 15,34) és a megdicsőülés hegyének fénye (Mt 17,1–8) ehhez a megkülönböztetéshez tartozik, s nem a tulajdonságközlés szabályához. A *communicatio idiomatum* csupán azt engedi kimondanunk, hogy a szenvedés az isteni személyé, anélkül, hogy az istenség szenvedővé válna. Azt viszont, hogy a dicsőség mikor rejtőzik és mikor ragyog föl, már az üdvrend állapotai szabályozzák. A két gondolat összefügg, de nem azonos.

30 THOMASIIUS, Gottfried: *Christi Person und Werk*, Band 2, Erlangen, Theodor Blasing, 1872, 91–105.; Ld. WELCH, Claude: *God and Incarnation in Mid-Nineteenth Century German Theology*, Oxford, Oxford University Press, 1965, 64–74.

31 COAKLEY, Sarah: Kenosis and Subversion. On the Repression of »Vulnerability« in Christian Feminist Writing, in Uő.: *Powers and Submissions. Spirituality, Philosophy and Gender*, Oxford, Blackwell, 2002, 3–39, 21–29.

32 PANNENBERG, Wolfhart: *Jesus – God and Man*, trans. WILKINS, Lewis L. – PRIEBE, Duane A., Philadelphia, Westminster Press, 1968, 268–280.

33 MCCORMACK: i. m., 232–240.

34 KÁLVIN János: *A keresztyén vallás rendszere*, ford. BUZOGÁNY Dezső, Budapest, Kálvin Kiadó, 2014, II.14.1–2.

Az *opus theandricum* felől nézve a megváltó tett Krisztus emberi természetében megy végbe, és isteni természetének ereje teszi hatékonyrá. A Heidelbergi Káté 16–17. kérdés-felelete ezt fogalmazza meg a legvilágosabban.³⁵ A lutheránus tradíció a tulajdonságközlés külön nemét, a *genus maiestaticum*ot emeli ki, amelynek értelmében az isteni attribútumok valóságosan átáradnak az emberi természetre.³⁶ A református oldal ezt elutasítja, és az *extra Calvinisticum* elvével őrzi a természetek különbségét. A kenózis mindkét hagyományban a rejtett dicsőség kérdéséhez vezet, jóllehet más úton.

Az *extra Calvinisticum* tétele szerint az Ige a megtestesülésben sem szűnt meg fenn tartani a világot, tehát nem záródott be maradéktalanul az emberi természetbe. A tételt gyakran félreértik. Azt őrzi, hogy a Fiú istensége nem korlátozódik testi jelenlétére, s a megtestesülés komolyságából semmit sem enged. A kenózis református értelmezése ezen az alapon áll. A Fiú nem veszít istenségéből, csupán annak látható érvényesítéséről mond le a szolgálat idejére.

Ide tartozik az *anhypostasis* és *enhyposztasis* megkülönböztetése is. Krisztus emberi természete az Ige személyében nyeri el létét, önálló személyként tehát nem áll fenn. Ez a tétel akadályozza meg, hogy a kenózisban két alanyt lássunk, akik közül az egyik lemond a másik javára. Egyetlen alany cselekszik, kettős természetben.

2.3. Pneumatológiai horizont

A Lélekről szólva ismét analógiával élünk. A Szentlélek a Fiú önmegüresítésének gyümölcsét teszi jelenvalóvá, megismételni azonban nem ismétli meg.

A Krisztusban végbement kenózis pünkösdben tágul ki. A felmagasztalt Úr vette az Atyától az ígéretet, és kiárasztotta a Lelket (ApCsel 2,33). A Lélek önközlésként (*donum Dei*) működik, és részesedéssé (*participatio*) formálja a megváltás objektív valóságát. A keresztségben a hívő belemerül Krisztus halálába és feltámadásába (Róm 6,3–5), az úrvacsorában pedig a Lélek egyesít a most is szolgáló Úrral.

A patrisztikus teológia szerint a Lélek a Fiú képmását pecsételi a hívőre. Baszileiosz a keresztség összefüggésében beszél erről a pecsétről.³⁷ Hogy ez a pecsét kenotikus alakú, tehát hatalom helyett szeretetet közvetít, már a mi következtetésünk, nem Baszileiosz állítása. Kálvin értelmezésében a Lélek feladata a Krisztusban nyert javak érvényesítése, olyan csatornaként, amelyen keresztül Krisztus ereje hozzánk folyik.³⁸ Moltmann pedig azt hangsúlyozza, hogy az Istentől jövő erő sohasem marad önmagánál, mert a másik életét tágtja.³⁹

35 Heidelbergi Káté, 16–17. kérdés-felelet.

36 LUTHER, Martin: The Confession Concerning Christ's Supper (1528), trans. FISCHER, Robert H., in LEHMANN, Helmut T. (ed.): *Luther's Works*, Volume 37, Philadelphia, Muhlenberg Press, 1961, 214–215.

37 BASIL: *On the Holy Spirit* 15,36, 69. Baszileiosz itt a keresztségről és a Lélek üdvözítő munkájáról szól; a pecsét kenotikus alakjáról mondtak a mi következtetésünk.

38 KÁLVIN: i. m., III.1.1–3.

39 MOLTSMANN, Jürgen: *The Spirit of Life. A Universal Affirmation*, trans. KOHL, Margaret, Minneapolis, Fortress Press, 1992, 112–115.

A Lélek a karizmák adásával korlátozza az intézményi hatalmat (1Kor 12), a szeretet rendjével formálja a közösségi etikát (Gal 5,13–26), a reménység pecsétjével (Ef 1,13–14) pedig nyitva tartja a végső dicsőség felé vezető utat.⁴⁰

A pneumatológiai horizont gyakorlati következménye a rend és a szabadság feszültségének kezelése. A gyülekezeti rend akkor marad hiteles, ha a Lélek munkájának szolgálója, s nem a helyettesítője. A református egyházalkotmányos gondolkodás ezt a belátást intézményesíti, amikor a testületi, a tisztségi és a lelki felelősséget egymás mellé rendeli Krisztus fősege alatt. A kenotikus pneumatológia így a rend önkorlátozásához vezet, rendtelenséghez viszont nem.

2.4. Szótériológiai horizont

Krisztus önmegüresítése a *munus triplex* három tisztségében válik teljesen érthetővé.

Prófétai küldetésében Krisztus az isteni igazság hordozója, és tanítása azért hiteles, mert életformájával aláírja. Főpapi tisztségében önmagát adja áldozatul, s az úrvacsorában az egyszeri engesztelés szentségi jelen idejűséggé lesz. Gorman megfigyelése szerint a 2Kor 8,9 cseréje az úrvacsorai részesedésben válik egzisztenciális valósággá.⁴¹ Királyi hatalmát pedig a lábmosás gesztusában gyakorolja, s ebből nő ki az egyház szolgáló vezetési modellje.⁴²

A profétai tiszt egyházi kiterjesztése a nyilvános tanúságtétel kockázatvállalása. A profétai szó akkor hiteles, ha az azt kimondó közösség maga is aláveti magát a kimondott igazságnak. Ahol az egyház a társadalom felé profétai igényt jelent be, de a saját ügyeiben mentességet igényel, ott a profétai tiszt kiüresedik.

A főpapi tiszt egyházi vetülete a közbenjárás és az áldozat. A közbenjárás gyakorlata a más javát kereső imádságban és a diakóniában ölt testet. Az áldozat itt a hálaáldozat értelmében vett odaszánás (Róm 12,1). Engesztelő jellege nincs, hiszen az engesztelés egyszer s mindenkorra megtörtént.

A királyi tiszt egyházi következménye a legkényesebb. A hatalom gyakorlása nem szűnik meg, hiszen az egyháznak döntéseket kell hoznia. A kérdés az, milyen formában gyakorolja. A lábmosás jelene (Jn 13) a hatalom irányának megfordítását mutatja, megszüntetését viszont nem.

Itt kell megvonnunk egy határt, amely a harmadik fejezet egészét meghatározza. Krisztus kenózisa egyszeri és megismételhetetlen üdvesemény. Az egyház a Lélek által részesedik benne, megismételni azonban nem ismétli meg. A részesedés (*participatio*) az elsődleges kategória, és az utánzás (*imitatio*) ebből következik, nem fordítva. Ahol az utánzás önállósul, ott a kenózis erkölcsi teljesítménnyé válik, s ez a református kegyelemtan alapjait érinti.

40 BAVINCK, Herman: *Reformed Dogmatics*, Volume 4, trans. VRIEND, John, Grand Rapids, Baker Academic, 2008, 122–125, 167–169.

41 GORMAN: *Inhabiting the Cruciform God*, 51–58.

42 HORTON, Michael: *The Christian Faith*, Grand Rapids, Zondervan, 2011, 515–518.; a *munus triplex* református kifejtéséhez ld. KÁLVIN: i. m., II.15.

2.5. Eszkatológiai horizont

A himnusz zárása szerint minden térd meghajol, és minden nyelv vallja, hogy Jézus Krisztus Úr az Atya Isten dicsőségére (Fil 2,10–11). Az Ézs 45,23-ra való utalás azt jelenti, hogy a kenotikus út végpontja az egyetemes elismerés.

Ez a dinamika két kritikát is kiváltott. Moltmann arra figyelmeztet, hogy a dicsőség végső kiteljesedése nélkül a kenózis önkiürülő istenképbe torkolllhat.⁴³ Wright pedig azt hangsúlyozza, hogy a záró kép az Atya és a Fiú közös trónra lépése, tehát a kenózisban az isteni hatalom nem csökken.⁴⁴

Az egyházra nézve mindebből reménységetika következik. A mostani szolgáló életforma azokat a viszonyokat elővételezi, amelyekben az elismerés szeretetből, és nem kényszerből fakad.

A már és a még nem feszültsége itt kap dogmatikai formát. A felmagasztaltatás megtörtént, hiszen Krisztus Úr, ám elismerése még nem egyetemes. Az egyház ebben a közbenső időben él, s ezért nem rendelkezhet a végső igazolással. Aki már most a végső dicsőség birtokosaként lép föl, az az eszkatologikus fenntartást számolja föl.

3. Egyháztani alkalmazás

3.1. Teológiai helyzetértékelés

Az alábbi helyzetértékelés a fentiek értelmében teológiai olvasat, amely a bevezetőben megfogalmazott mércét vonatkoztatja a jelen helyzetre. A rendszerváltást követően sokakban élt a remény, hogy a történelmi egyházak visszanyerhetik korábbi megbecsültségüket. Utólag nézve ez a remény túlzottnak bizonyult. A szekularizációs folyamatok, az egyházi közélet belső sebezhetőségei és a diktatúra éveiben elmaradt önvizsgálatok együtt kísérték tovább az egyház testét. A múlttal való szembenézés, a kompromisszumok és együttműködések teológiai feldolgozása súlyos mulasztásként maradt el.

Hipotézisünk szerint a megkésett önreflexió hiányában a szabadság időszaka nagyrészt intézményépítéssé alakult, a lelki megújulás pedig peremjelenséggé vált. Ennek a folyamatnak a mértékét és arányait vallásszociológiai és egyháztörténeti kutatás mérhetné föl. Teológiai olvasatot adunk, tehát azt vizsgáljuk, mit mond a helyzet az egyház önértelmezéséről.

Az így értett diagnózis lényege a küldetéstudat és a tényleges működés közötti feszültség. Ahol az egyházi lojalitás politikai feltételekhez kötődik, ott az egyház hitelessége sérül, függetlenül attól, milyen jó szándék vezette az egyes döntéseket. A 2024-ben nyilvánosságra került ügy és annak kezelése ennek a feszültségnek a csúcspontja volt. Megmutatta, mennyire háttérbe szorult a prófétai funkció.

Az egyház aktív részese volt e folyamatoknak, nem elszenvedője. Döntései, hallgatásai és alkalmazkodásai együtt alakították azt a közeget, amelyben a teológiai kérdések szakpolitikai racionalitássá szűkültek. A Heidelbergi Káté 54. kérdés-felelete arra tanít,

43 MOLTSMANN, Jürgen: *The Way of Jesus Christ*, trans. KOHL, Margaret, London, SCM Press, 1990, 270–276.

44 WRIGHT, Nicholas Thomas: *Paul and the Faithfulness of God*, Volume 2, Minneapolis, Fortress, 2013, 934–939.

hogy az egyházat Krisztus Lelke és Igéje tartja fenn.⁴⁵ Ehhez képest a látható egyház szerkezete időnként éppen azt a krisztusi logikát cáfolja, amelynek hordozója volna.

Az intézményesülés önmagában nem baj. Az egyháznak testre van szüksége, s a test szervezethez kíván. A probléma ott kezdődik, amikor az intézmény fenntartása önértékké válik, és a küldetést a fennmaradás szempontja alá rendelik. Teológiaiilag ez az önfenntartás abszolutizálása, amely az egyházat a saját ígéretével szemben teszi bizalmatlanná.

Ebben a helyzetben nyer különös súlyt a Fil 2,6–11. A kenózis olyan alaprend, amelyben Isten szeretete a hatalom kiterjesztése helyett az önátengedés radikalitásában válik láthatóvá. Egyéni alázatmodellként értelmezni túl szűk olvasat volna. Az így értett kenózis mércét ad, amelyhez az egyházi gyakorlat mérhető, s a mérce érvénye független attól, milyen arányban valósul meg.

A diagnózis egyik eleme külön említést kíván. A diktatúra éveiben kialakult alkalmazkodási minták nem tűntek el 1990-ben. Az egyházi nyilvánosságban máig ritka a nyílt vita, és gyakori a személyes lojalításokra épülő döntéshozatal. Ez a mintázat nem szükségszerűen rosszhiszemű. Egy hosszan tartó fenyegetettségben kialakult védekező reflex akkor is tovább él, amikor a fenyegetés megszűnt. Teológiaiilag mégis súlyos a következménye, mert a bizalom helyét a kiszámíthatóság igénye foglalja el.

3.2. A kenózis nyelvének határa: visszaélés és aszimmetria

Mielőtt bármilyen gyakorlati következtetést levonnánk, meg kell vonnunk a fogalom használatának határát. A kenózis nyelve ugyanis nem ártatlan. Az egyháztörténetben újra meg újra felhasználták arra, hogy a kiszolgáltatottaktól várjanak hallgatást, engedelmisséget és önfeladást.

Sarah Coakley feminista kenóziskritikája éppen erre a mechanizmusra mutat rá. Ha a sebezhetőséget általános keresztyén erénnyé tesszük, akkor azok viselik a legnagyobb terhet, akik amúgy is a legkevesebb hatalommal rendelkeznek.⁴⁶ A vita, amelyben Coakley Daphne Hampsonnal szemben védi a kenózis fogalmát, pontosan azt a kérdést járja körül, kire nézve kötelező az önmegüresítés.⁴⁷

A válasz a himnusz szerkezetéből következik. Krisztus kenózisa annak a szabad tette, akinek van mit átengednie. Az önmegüresítés ezért aszimmetrikus norma, amelynek elsődleges címzettje a döntési és intézményi hatalommal rendelkező személy vagy testület. A sértettől önfeladás, hallgatás vagy a jogairól való lemondás nem követelhető. Ezzel nem tagadjuk, hogy a kevés hatalommal rendelkezőnek is van cselekvőképessége és felelőssége. Csak azt állítjuk, hogy a kenotikus felszólítás nem tőle indul.

Ebből három következtetés adódik, amelyeket az egyházi gyakorlatra nézve is meg kell fogalmaznunk.

45 *A Heidelbergi Káté*, 54. kérdés-felelet.

46 COAKLEY: Powers and Subversion, 3–39.

47 HAMPSON, Daphne (ed.): *Swallowing a Fishbone? Feminist Theologians Debate Christianity*, London, SPCK, 1996. Coakley tanulmányának első változata ebben a kötetben jelent meg, s a vita tétje éppen az, hogy a kenózis fogalma megőrizhető-e a hatalmi visszaélés kockázata mellett.

Az első a megszólítás iránya. Amikor egy közösség visszaélés után az alázatra, a megbocsátásra vagy a békesség kedvéért való hallgatásra int, és ezt a sértettek felé teszi, akkor kategóriatévesszést követ el. A kenotikus felhívás címzettje a tisztségviselő, a testület, a döntéshozó. A sértett felé az egyház igazsággal, védelemmel és jóvátétellel tartozik. Lemondást tőle várni visszaélés.

A második az igazságosság kérdése. A kenózis nem szünteti meg az ítéletet. A himnusz második strófájában Isten az, aki felmagasztal, tehát a Szolga igazolása isteni aktus. Krisztus hallgatása Pilátus előtt nem az intézményi mulasztás elfedésének mintája. Aki a néma Krisztusra hivatkozva hallgat el egy visszaélést, az a jelenetet fordítja a visszájára.

Külön figyelmet érdemel az engedelmesség nyelve. A Fil 2,8 Krisztus engedelmségéről beszél, ám ez az engedelmség az Atya iránt áll fenn, s nem emberi előljárók iránt. Ahol egyházi tekintély a krisztusi engedelmségre hivatkozva vár feltétlen alávetést, ott a szöveg alanyát cseréli ki. Az engedelmség krisztológiai fogalma éppen azt a szabadságot feltételezi, amelyet az intézményi alávetés elvenne.

A harmadik az önfeladás határa. Az egyház önmegüresítése a világ felé irányul, s abban áll, hogy lemond a hatalmi önérvényesítésről. Nem jelentheti viszont annak feladását, ami a kiszolgáltatottak védelméhez szükséges. Egy közösség, amely a szolgálatra hivatkozva elmulasztja a gyermekek és a sérülékenyek védelmét, felelőtlen, és semmiképpen sem kenotikus. A kenózis épp azért kötelez átláthatóságra és elszámoltathatóságra, mert ezek korlátozzák a hatalmat.

Ez a határvonás önkritikus mozzanatot is tartalmaz. A kenotikus ekkleziológia, amelyet itt képviselünk, könnyen válhat a lemondás retorikájává olyan közösségekben, amelyek amúgy is gyöngék, miközben érintetlenül hagyja azokat, akik a döntéseket hozzák. Ha a fogalom nem jár együtt a hatalom szerkezeti korlátozásával, akkor kegyes körítés marad. Az alábbi javaslatokat ezért mindenütt a hatalom birtokosaira vonatkoztatjuk.

3.3. Részesedés és utánzás

A 2.4. szakaszban megvont különbséget itt bontjuk ki. Az egyház a Lélek által részese-dik Krisztus kenózisában, és ebből a részesedésből következik a gyakorlati hasonulás. A sorrend nem közömbös. A részesedés kegyelmi aktus, az utánzás emberi válasz.

Pál ezt a Gal 4,19-ben úgy fejezi ki, hogy Krisztus alakja kialakuljon a gyülekezetben. A Róm 8,11 pedig kimondja, hogy annak Lelke lakik bennünk, aki feltámasztotta Jézust. Coakley pneumatológiája, amely a Róm 8 imádkozó Lelkéből indul ki, ehhez kínál szempontokat, jóllehet nem minden elemében illeszkedik a református kerethez.⁴⁸

Két félreértést kell elhárítanunk. Az egyház nem ismétli meg a megváltást, tehát szenvedése nem engesztelő. Az egyház szenvedése ugyanakkor nem is pusztán erkölcsi példa, mert a Lélek valóban Krisztushoz kapcsolja. E kettő között helyezkedik el a részesedés fogalma.

A részesedés református kifejtésének klasszikus formája a Krisztussal való titkos

48 COAKLEY, Sarah: *God, Sexuality, and the Self. An Essay 'On the Trinity'*, Cambridge, Cambridge University Press, 2013, 111–151.

egyesülés (*unio mystica cum Christo*). Kálvin ezt tette a kegyelemtan alapjává, s ebből vezette le a megigazulást és a megszentelődést egyaránt. A kenotikus ekkleziológia ezért a meglévő alapot alkalmazza az egyház szerkezetére, új alapot nem keres.

Innen érthető a narratív identitás kérdése is. Az egyház történetekben létezik, és a Filippi-himnusz olyan drámai ívet kínál, amelybe a közösség a maga történetét beillesztheti. Ricoeur elemzése szerint az identitás ott születik, ahol a cselekvő a saját történetét egy nagyobb elbeszélésbe illeszti.⁴⁹ A *semper reformanda* elve ebből a szempontból folyamatos narratívaigazítás.

A reménység oldaláról Moltmann fogalmazta meg a legélesebben, hogy a keresztyén remény *eschatologia crucis*, tehát a dicsőség csírája a megaláztatás talajában kel ki.⁵⁰ Bavinck a dicsőség megfordításáról beszél, amiből az etikai élet fordított rendje következik.⁵¹ Balthasar pedig a nagyszombati némaságban látja a kenózis legmélyebb pontját, ahol a Fiú szeretete a halál istentávoლისágát is áthatja.⁵² Mindhárom szerzőnél ugyanaz a szerkezet tér vissza. Nincs dicsőség kenózis nélkül, és a kenózis nem marad dicsőség nélkül.

Persze kérdés, hogy ez a szerkezet mennyiben adható tovább vigasztalásként azoknak, akik éppen a megaláztatás közepén vannak. Erre a kérdésre nincs elméleti válaszunk. A lelkigondozásról szóló szakaszban ezért a kísérés gyakorlata kerül előtérbe.

3.4. Liturgia

A református istentisztelet a 16. század óta hangsúlyozza a *cultus* és a *cultura* feszültségét. Rowan Williams megfogalmazása szerint a liturgia arra hivatott, hogy szétnyissa az időt a végidők tágasságára.⁵³ Ez a tágasság akkor hiteles, ha a kultusz formái átlátszóak, tehát a zene, a gesztus és a vizualitás Krisztus szegénységére mutat.

Békési Sándor *Ergon* című monográfiája a református esztétikai gondolkodásban egyedülálló módon illeszti össze a krisztológiai ikontant és a kenotikus hermeneutikát. Kiinduló tétele, hogy Krisztus Isten esztétikája, hiszen „a láthatatlan Isten képe” (Kol 1,15) megtestesült személy, akiben az isteni dicsőség cselekvéssé lett. A szépség ezért epifánia, az Atya cselekvő jelenléte a Fiúban. Ez a felfogás döntően különbözik a klasszikus ikonográfiai szemlélettől, mert az ikon itt a történeti esemény, nem a szem számára készülő kép. A keresztre feszített Krisztusban az isteni szépség lemond önmagáról, és éppen ezért válik ragyogóvá.⁵⁴ Azt a fogalmat, amellyel ezt a jelenséget a továbbiakban jelöljük, tudniillik a megsebzett ragyogást, saját összefoglalásunkként használjuk.

Az igehirdetés az a hely, ahol a kenózis hallhatóvá lesz. Fontos azonban pontosan

49 RICOEUR, Paul: *Time and Narrative*, Volume 1, trans. MCLAUGHLIN, Kathleen – PELLAUER, David, Chicago, University of Chicago Press, 1984, 3. fejezet.

50 MOLTSMANN, Jürgen: *Theology of Hope. On the Ground and the Implications of a Christian Eschatology*, trans. LEITCH, J. W., London, SCM, 1967, 23–29.

51 BAVINCK: *Reformed Dogmatics*, Vol. 4, 699.

52 BALTHASAR, Hans Urs von: *Mysterium Paschale. The Mystery of Easter*, trans. NICHOLS, Aidan, Edinburgh, T&T Clark, 1990, 4. fejezet („Going to the Dead: Holy Saturday”), kül. 150.

53 WILLIAMS, Rowan: *Christ on Trial*, London, HarperCollins, 2000, 142.

54 BÉKÉSI Sándor: *Ergon. A keresztyén esztétika teológiája*, Budapest, Mundus Novus, 2010.

fogalmazzunk. Az emberi szót a Lélek szabad munkája teszi Igévé, s nem a prédikátor önküresítése. A prédikátor önkorlátozása abban áll, hogy nem állítja magát az Ige elé. A gyülekezet pedig diakóniai tetteiben, átlátható gazdálkodásában és sebeit vállaló lelki gondozásában válik Krisztus látható jelévé.

A liturgikus egyszerűség kérdése ezen a ponton félreérthető. Az egyszerűség nem szegényességet jelent, és nem az esztétikai igény föladását. A református hagyomány éppen azt a fajta gazdagságot keresi, amely nem vonja el a figyelmet arról, amire mutat. Ahol a forma önmagára irányítja a tekintetet, ott a kultusz reprezentációvá alakul. Ahol viszont a forma átlátszó, ott a gyülekezet a szolgáló Krisztus jelenlétét látja meg benne.

A halál és a feltámadás ritmusa liturgikailag a nagypéntek és a húsvét ciklusában artikulálódik. Wright hangsúlyozza, hogy minden keresztyén istentisztelet húsvéti dráma.⁵⁵ A református hagyományban ez a tengely az igeolvasás, a prédikáció és a szentség rendjén keresztül valósul meg.

A szentségek külön is hordozzák ezt a szerkezetet. A keresztség a halálba és a feltámadásba való bemelegítés jele, az úrvacsora pedig a megtört test és a kiontott vér közösségéé. Mindkettőben az önátadás formája jelenik meg, s mindkettő közösségi aktus. Aki ezeket pusztán egyéni kegyességi alkalomként éli meg, az a kenotikus tartalmuktól fosztja meg őket.

3.5. Misszió

Lesslie Newbiggin óta tudjuk, hogy a posztkeresztyén nyugati kultúrában az egyház akkor lesz érthető, ha elbeszélést kínál.⁵⁶ A hiteles misszió konkrét élethelyzetekben megélt evangéliumot igényel, amely megmutatja, miként jelent meg a szolgáló Krisztus a mindennapokban. Egy munkahelyi kibékülésben. Egy menekülő család befogadásában. Egy kórházi ágynál elmondott zsoltárban.

David Bosch missziológiai tézise szerint az egyház akkor lesz jellé, ha saját kicsiny történeteit visszacsatolja az evangélium nagy elbeszéléséhez.⁵⁷ Az így értett missziói beszámoló a közösség önértelmezésének eszközévé válik.

A missziói magatartás kérdése ezzel összefügg. A posztkeresztyén környezetben az egyház gyakran a védekezés és a pozícióvédelem nyelvét használja. A kenotikus alternatíva a vendégszeretet nyelve, amelyben a közösség kockázatot vállal a másikért, anélkül hogy garanciát kérne a viszonzásra. Ez a magatartás az egyház formájából következik, s nem missziói stratégiából.

Van ennek egy intézményi vonzata is. A missziói jelenlét mértékét nem az épületek és az állások száma mutatja meg, hanem az, hogy a közösség hol van jelen ott, ahol semmilyen előnyre nem számíthat. A kenotikus misszió ismertetőjegye az aszimmetrikus jelenlét, tehát az olyan szolgálat, amelynek nincs megtérülési terve.

55 WRIGHT, Nicholas Thomas: *The Resurrection of the Son of God*, Minneapolis, Fortress, 2003, 718–724.

56 NEWBIGIN, Lesslie: *The Gospel in a Pluralist Society*, London, SPCK, 1989, 119–135.

57 BOSCH, David J.: *Transforming Mission. Paradigm Shifts in Theology of Mission*, Maryknoll, Orbis, 1991, 473–489.

3.6. Sebek és lelkigondozás

A gyülekezet sebezhetősége az a nyitott élettér, amelybe Isten kegyelme beleírja az üdvösség történetét. Deficitként kezelni tévedés. Nico Koopman az egyház sebezhetőségének ekkleziológiai jelentőségét dolgozta ki, és amellet érvel, hogy a sérülékenység a hiteles egyházi jelenlét feltétele.⁵⁸ A feltámadott Krisztus testén megmaradó sebek teológiai értelmezése ezen túlmutat, és külön traumatológiai szakirodalmat kívánna, amelynek földolgozására itt nem vállalkozunk.

Annai mindenesetre kimondható, hogy a lelkigondozás logikája megváltozik. A gyors problémamegoldás igénye helyett a kísérés kerül előtérbe, ahol a lelkigondozó sebet viselő tanúként van jelen. Hangsúlyoznunk kell, hogy ez a kísérés a szakszerű, traumaérzékeny terápia mellett és nem helyette működik. Visszaélési ügyekben a lelkigondozói jelenlét nem pótolja sem a szakellátást, sem a gyermekvédelmi és jogi eljárást. A liturgia ilyenkor helyreállító dráma. A gyászszoltárok, a közösségi lamentáció és a hallgató igehirdetés mind teret nyitnak arra, hogy a fájdalom új jelentést nyerjen.

A közösségi szintű feldolgozás külön feladat. Egy gyülekezet vagy egy egyházkerület, amely visszaélést élt át, gyakran a gyors lezárás felé hajlik, mert a nyilvános fájdalom fenyegetőnek tűnik. A liturgikus lamentáció hagyománya ezzel szemben azt mutatja, hogy a panasz kimondása maga is istentiszteleti aktus. A szoltárok jelentős része panasz, s ezek a szövegek nem magyarázzák meg a szenvedést. Kimondják.

A 3.2. szakaszban mondottak itt is érvényesek. A sebek vállalása a közösség feladata, nem a sértettektől elvárt teljesítmény.

3.7. Vezetés

Az egyház hitelessége akkor állítható helyre, ha döntéshozatali rendjét a szolga-király lelkülete hatja át. A hatalom önkorlátozása azt jelenti, hogy a vezető pozícióban állók előre beépített korlátok révén mondanak le stratégiai előnyeikről.

Négy javaslatot fogalmazunk meg. Előjáróban jelezzük, hogy ezek a hitvallási hagyomány elveiből levont következtetések. Közvetlen hitvallási előírásként egyikük sem szerepel.

Az első a testületi döntések dokumentálása és közösségi ellenőrizhetősége. A Második Helvét Hitvallás a szolgálati hatalom korlátozottságát és a szolgák egyenlőségét hangsúlyozza, amiből a mai viszonyok között az átlátható eljárásrend következik.⁵⁹

A presbiteri-szinodális elv teológiai alapja az, hogy Krisztus az egyház egyedüli feje, s minden emberi tisztség ebből származtatott. Ebből következik a tisztségek egyenrangúsága és a döntések testületi jellege. A gyakorlatban ez akkor működik, ha a testület valóban dönt, s nem utólag hitelesíti a máshol megszületett döntéseket.

A második a szolgálati idő korlátozása. Ennek teológiai alapja az, hogy a tisztség sáfárság, tehát nem a személy tulajdona. A megbízatás időbeli határa ezt a sáfári jelleget teszi láthatóvá.

58 KOOPMAN, Nico: Vulnerable Church in a Vulnerable World? Towards an Ecclesiology of Vulnerability, *Journal of Reformed Theology*, 2. évfolyam, 2008/3, 240–254.

59 *Második Helvét Hitvallás*, ford. ERDŐS József, Budapest, Református Egyház Zsinati Irodája, 1995, XVIII. A hitvallás a szolgálati hatalom korlátozottságát és a szolgák egyenlőségét mondja ki; a dokumentálás és a közösségi ellenőrizhetőség ebből levont mai következtetés.

A harmadik a laikus presbiterek tényleges bevonása, amely a test közös felelősségét őrzi, és ellensúlyozza a klerikális hatalomkoncentrációt. Barth a közösség szolgálatáról szólva éppen azt hangsúlyozza, hogy a szolgálat rendje Krisztus tanúságtételének van alárendelve.⁶⁰

A negyedik a pénzügyi és személyi döntések előzetes nyilvánossága. Michael Horton szövetségi ekkleziológiája az egyház rendjét a szövetségi hűség kifejeződéseként érti, s ez adja a javaslat teológiai alapját.⁶¹ A nyilvánosság konkrét mértékének és eljárásrendjének megállapítása viszont már egyházjogi és szervezetetikai feladat, amelyre itt nem vállalkozunk. Saját összegzésünk szerint a költségvetés eltitkolása a hitvallás eltitkolásával ér fel.

E négy javaslat együtt olyan gyakorlatot ír le, amelyben maga a szerkezet tanúskodik a kenózis valóságáról. Ha ez hiányzik, az egyház működésével cáfolja üzenetét.

Ellenvetésként fölhozható, hogy az átláthatóság és az időbeli korlátozás szervezettelméleti kérdés, amelynek nincs teológiai súlya. Ezt az érvet nem tartjuk meggyőzőnek. Az egyház rendje mindig is hitvallási kérdés volt a református hagyományban, hiszen a rend arról tanúskodik, kit ismer el a közösség a maga fejének. Ahol a szerkezet a hatalom koncentrációját szolgálja, ott a hitvallás szavai és a gyakorlat állításai ellentmondanak egymásnak.

Befejezés

Az egyház megújulásának kulcsa a szolgálat alázatában található erő fölismerésében rejlik. Ahogyan Krisztus kenózisa a halál és a feltámadás paradoxonában tárja fel az igazi szabadságot, úgy az egyháznak is ezt a logikát kell követnie, ha hitelesen kívánja képviselni az evangéliumot.

Dolgozatunk három tételt igyekezett igazolni. A Fil 2,6–11 az isteni dicsőség szolgai alakban való megjelenését írja le, ontológiai cserét azonban nem. A kenózis fogalma az Atyára és a Lélekre csak analóg értelemben vihető át. Az egyház pedig a Lélek által részesedik Krisztus önmegüresítésében, s ebből következik a gyakorlati hasonulás.

Ehhez járul a határvonás, amelyet a legfontosabbnak tartunk. A kenotikus norma a hatalom birtokosait kötelezi. Aki a sértettektől várja a lemondást, az visszaél a fogalommal.

Dosztojevszkij regényében Jézus jelenléte csendes, mégis radikális kihívás a hatalom logikájával szemben. Amikor az inkvizítor máglyahalállal fenyegeti, a néma csend kétséget ébreszt benne, s végül elengedi őt az éjszakába.⁶² A jelenet ma is arra emlékeztet, hogy a szeretet csendje erősebb a tekintély retorikájánál. Hozzá kell tennünk, amit a harmadik fejezetben kifejtettünk. Ez a csend Krisztusé, aki hatalommal bírt, s a hatalom birtokosainak szól, nem az áldozatoknak.

60 BARTH, Karl: *Church Dogmatics*, IV/3.2, trans. BROMILEY, G. W., Edinburgh, T&T Clark, 1962, §72, 4. szakasz („The Ministry of the Community”).

61 HORTON, Michael: *People and Place. A Covenant Ecclesiology*, Louisville, Westminster John Knox, 2008. Horton a szövetségi rendet az egyház identitásának kifejeződéseként tárgyalja; a gazdálkodás nyilvánosságára vonatkozó következtetés a mienk.

62 DOSZTOJEVSKIJ: i. m., 779–782.

Marad tehát a kérdés, amelyet a magyar református közösségnek magának kell megválaszolnia. Készek vagyunk-e elengedni a hatalom és a biztonság illúzióit? A válasz nem elméleti természetű, hanem a döntéshozatal, a gazdálkodás és a szolgálat mindennapi gyakorlatában mutatkozik meg.

Dolgozatunk korlátait sem hallgathatjuk el. A kenózis fogalma nem old meg minden egyháztani kérdést, és nem helyettesíti az egyházjogi, a szervezetfejlesztési vagy a gyermekvédelmi szakmunkát. Teológiai tájékozódási pontot kínál, amely megmutatja, milyen irányban keresendő a válasz. A konkrét eljárásrendek kidolgozása más szakterületek feladata.

ABSZTRAKT

Új kezdet az egyházi kenózis paradoxonában: halál és feltámadás

Tanulmányunk a Filippi levél Krisztus-himnuszának (Fil 2,6–11) önmegüresítés fogalmát vizsgálja exegetikai, dogmatikai és egyháztani szinten. Konstruktív dogmatikai javaslatot teszünk, amelyet a legfontosabb ellenvetésekkel szembesítünk.

A himnuszt kanonikus-intertextuális olvasatban tárgyaljuk, Ézsaiás Szolga-énekeivel és néhány kulcsfontosságú újszövetségi hellyel együtt. Az így nyert dogmatikai rekonstrukcióból teológiai mércét vezetünk le, amelynek kidolgozását a 2024-es magyarországi kegyelmi ügy tette sürgetővé. A tanulmány a Magyarországi Református Egyház helyzetéről teológiai értelmezést ad, szisztematikus empirikus intézményelemzésre azonban nem vállalkozik. Amellett érvelünk, hogy az isteni önküresítés érintetlenül hagyja Isten változhatatlanságát, mert a kenózisban Isten dicsősége válik történelmileg láthatóvá. Az Atyára és a Lélekre vonatkoztatva a fogalmat kifejezetten analóg értelemben használjuk.

Külön szakaszban tárgyaljuk a kenózis nyelvének visszaélészerű használatát. A kenotikus norma aszimmetrikus, mert a hatalom birtokosait kötelezi, és sohasem alapozhatja meg a sértettektől várt lemondást.

A záró rész liturgiai, missziói, lelkigondozói és egyházvezetési következtetéseket fogalmaz meg. Ezek mögött az a meggyőződés áll, hogy az egyház akkor marad hűséges küldetéséhez, amikor lemond önmaga feltétlen megőrzéséről.

Kulcsszavak: *kenózis, egyházi kenózis, halál és feltámadás, egyházi megújulás, hatalom és aszimmetria*

ABSTRACT

A New Beginning in the Paradox of Ecclesial Kenosis: Death and Resurrection

This study examines the self-emptying of Christ in Philippians 2:6–11 on the exegetical, dogmatic and ecclesiological levels. It offers a constructive dogmatic proposal, tested against the principal objections.

The hymn is read canonically and intertextually, alongside Isaiah's Servant Songs and several key New Testament passages. From the dogmatic reconstruction that

follows we derive a theological criterion, the elaboration of which was made urgent by the Hungarian clemency case of 2024. The study offers a theological interpretation rather than an empirical analysis of the institutional functioning of the Reformed Church in Hungary.

We argue that divine self-emptying leaves God's immutability intact, since it is in kenosis that God's glory becomes historically visible. When the term is applied to the Father and the Spirit, it is used analogically and not univocally.

A separate section addresses the abuse of kenotic language. The kenotic norm is asymmetrical: it binds those who hold power and can never ground a demand for renunciation addressed to the injured.

The closing part draws consequences for liturgy, mission, pastoral care and church governance. Behind these stands the conviction that the Church remains faithful to its calling when it renounces its own unconditional self-preservation.

Keywords: kenosis, ecclesial kenosis, death and resurrection, ecclesial renewal, power and asymmetry

Gaál Sándor. Fotó: Füle Tamás | parokia.hu

Gaál Sándor

TÉRDRE KÉNYSZERÍTVE VAGY TÉRDRE ERESZKEDVE? A TÉRDEN ÁLLÁS TEOLÓGIÁJA. AZ EGYHÁZ ÖNÉRTTELMEZÉSÉNEK ELVI ÉS GYAKORLATI KÉRDÉSEI

Látásom szerint egyházi életünk mai helyzetében – egyébként állandósultan, tehát minden korszakában és minden létező, lehetséges körülményei között – önazonossága kérdésének tisztázása minden eldöntő. A minden helyzetre való készség, a minden helyzetben való helytállás alapvetően önazonosságának függvénye. Azért állítom ezt, mert az egyház elvi és gyakorlati léte nem a körülményeitől, és nem a körülményeiben kapja a meghatározását, a szabadságát vagy a determinációját, hanem attól, hogy önazonosságtudatának megfelelően rendeltetésére kész marad, vagy azzá válik.

Megnyilatkozásom első súlypontja annak az előtérbe helyezése, hogy egy-egy krízishelyzetben ki kell mondanunk azt, hogy a krízis elindítója, forrása csak igen-igen ritkán irányozható egyetlen pontra vagy egyetlen személyre. A Református Egyház többszázados rendjében a krízisek is többszázados, több forrásból fakadó krízisek. Így az egyház válsághelyzetét is rendszerszemléleti módon kell látnunk. Az előállt problémakörök vizsgálatát ennek megfelelően kell elvégezni. Mert az egy adott krízis előállása mögött megnevezhető, feltalálható kitörési pontok húzódnak meg. Így a krízis állapot mind annak okozói, mind elszenvedői oldaláról minden esetben közösségi módon való vizsgálatot igényel. Így teológiai javaslatunk csak az lehet, hogy korunkban is mielőtt bármilyen igényes megfontolással sokat ígérő, gyorsan ható ötletekkel, megoldási kísérletekkel állnánk elő, azt megelőzően önazonosságunk tisztázásában kell elindulni, együtt. Több irányból, többféle ingerrel, de egy irányba!

Igazából egyetlen pontra koncentrálva. Ennek lehetséges eredményességéhez a Kijelentés és az ebből született, korszakokat átfogó, helytálló hitvallások állnak rendelkezésre. Nyilvánvaló az, hogy ma itt, a teljeskörű beazonosítást, önazonosságtudatunk vizsgálatát a teljesség igényével nem tehetjük meg. De vitán felül áll, hogy ez a teológiai gondolkodás és keresztyén

igényesség megkerülhetetlen útja. Tehát a megoldás nem egyszerűen intézkedés kérdése. Az is igaz, hogy a teológiai átgondolás és spirituális aktivitás együttvéve szabja meg a tisztázódási igényességünket, amely nem konferenciatermi igény csupán. Mégis nélkülözhetetlen, az elindulás jól átgondolt és mellőzhetetlen része. Ez komoly elköteleződést kíván a megvalósulás érdekében.

Önazonosság

Az egyház önazonosságának kérdése nemcsak elvont és elvi kérdés, hanem megkerülhetetlen, és mindenek elé kívánczozva prioritást élvez: a felismerés, elismerés, elfogadás, elköteleződés, megvalósítás igényével.

Az önazonosság helyes felismeréséhez tükörre van szükség, közegre van szükség, ahol ráta-lálunk, rájövünk, kimondjuk, megtesszük, elutasítjuk, elfogadjuk, felmentjük vagy elítéljük mindazt, amit az önazonosság tisztázása nem enged tovább halasztani vagy elhalasztani.

Az egyházlét nem teória. Az egyházlét megvalósulás. Ebből fakadóan állítom azt, hogy az egyház nem feltétlenül és nem kizárólagosan ott van, ahol jelenti magát, projektálja magát, hanem természetéből, eredeti létéből fakadóan ott van, ahol: megvalósul. Ebben az értelemben a tárgyi bizonyítékok, például GPS koordináták, földhivatali jegyzetek és egyéb felmutatható dokumentációk nem relevánsak az egyház meghatározásában.

Az egyház megvalósulásban van rajtunk keresztül: „Isten országa közöttetek van” (Lk 17,21). Ennek következtében ami nem valósul meg, az nincs. Ami nem eredeti egyházminőségben jött létre, az nem az. Akkor sem, ha kulturális megjelenítése, társadalmi jelentősége érzékelhető, ha hangja van, de szava nincs. Az egyházmegvalósulás: szó, Ige. Az „Ige testté lett” (Jn 1,14), sákramentummá lett, igehirdetéssé lett. Így az egyház van.

Helyzetünkben ma eddig kell visszamenni. Egyébként máskor és máshol is. Mert nem a magunk jogán vagyunk egyház, hanem annak jogán, aki létrejöttünkhez a szavát, az Igét adta, előállított vele. Így létezésünk feltételévé tette, és annak meg is hagyta. „A világ végezetéig” – mondja az Ige-Jézus: „Veletek vagyok” (Mt 28,20). Ahol nincs ott totális valóságában, ott nem a küldetését teljesítő egyház van, hanem valaki, valami más. Valami egészen hasonló: bélyegzővel, logóval, betétekkel, struktúrákkal, nyüzsgéssel, méltóságot kiváltó megjelenéssel.

Az önazonosság az egy intim dolog.

A létrehozó Úr s a létrehozott Egyház viszonya. Úgy, hogy a bennünket körbevevő közeg közben ránk nézve lát, érzékel, véleményt formál, elutasít és elfogad. De a megvalósulás nem ezek függvénye, még kevésbé ezek irányítása alatt végbemenő folyamat,¹ legfeljebb esztétikai szempontból jelzésértékkel bír, és hat ránk.

1 „Az egyháznak tehát el kell fordulnia a világtól azért, hogy áthathassa a világot. Függetlennek kell lennie az emberektől, hogy szolgálatára legyen az embereknek. El kell szakadnia minden politikai párttól, hogy az Isten pártjára állhasson és mindenkinek mindenné legyen. Transzcendensnek kell lennie, hogy immanenciáját frissen és élettel teljesen megőrizze.” RAVASZ LÁSZLÓ: A helyes egyházpolitika, in NÉMETH Pál (szerk.): *Magyar református önismereti olvasókönyv*, Budapest, Kálvin Kiadó, 1997, 359.

Önazonosság, de hogyan?

Ehhez a rendelkezésre álló lehetőség a Kijelentésben található, két bibliai norma mondat kínálkozik lehetőségként a jelenre és végső jövőre vonatkozóan. Ef 3,14 a jelenre mint önmeghatározásra vonatkozik, a Fil 2,10 az eljövendőre mint végső beteljesedésre:

„Meghajtom térdemet az Atya előtt...”

„Jézus nevére minden térd meghajol...”

Az önazonosságra jutás formai kifejeződése: a „*meghajtom térdem az Atya előtt*” mostani valóságlehetősége, és futurisztikus, de a jelent mélységesen meghatározó távlata pedig a „*Jézus nevére minden térd meghajol*”. Ez az a kontrollpont, ami segítség lehet felismerni a mait, a jelenlegit, érteni a közeli, távoli múltat és még az eszkatont is.

A térdhajítás, ami nem egyenlő a pukedli átmenetiségével, a múltó tiszteletnyilvánítással, hanem az egyház stabilitást megadó tartásának legbiztosabb formája. Ez a perspektívám, ami nélkülöz minden rekatolizációs indulatot. De útkeresésünkben, megújulásunkban egyházvezetői felhatalmazásunkban, világi hatalomhoz való viszonyulásunkban önazonos küldetésteljesítésünk dolgához illő és való.

A térdhajítás státusz.

Érteni az érti, aki térdhajításban, térdeplésben aktív személy. Ez az eklészia státusz nem egyenlő a státuszsimbólummal. „Meghajtom térdemet”, mondja Pál. Ez belső elhatározás, meggyőződés, folyamat és annak beteljesülésének kérdése. Ez az egyetlen perspektíva, ahonnan jól lát, egyáltalán lát és nemcsak nézelődik és értelmezget az egyház. Innen érti a Kijelentést, térdeiről és természetesen leginkább az ezzel együtt járó lelki, szellemi meghatározottságából. És innen mondja a Kijelentést is, amely létének értelmet ad. Innen termelődik ki a hitelessége, mert a hitelesség az nem képeség, nem vagyon, nem folyamatosan változó társadalmi szerep, nem az előrehozott diadalmas egyház érdemérme, csak készség. A térdeplésben megtermelődő készség. Megengedés, abszolutizált alkalmazkodás a Kijelentéshez, megalkuvásmentes ragaszkodás a Kijelentőhöz: személyenként, naponként, ügynként, egyházkormányzati ciklusonként, testületenként.

A térdeplés az önértelmezés egyetlen tiszta, biztos, közege.

De kérdés, az egyetlen és döntő kérdés az, hogy miként kerül ebbe a státuszba, ebbe a biztonságot jelentő struktúrába az egyház, illetve, ott van-e? Formai tekintetben lehet, akár vitán felül álló módon is. De jobb esetben inkább valóságosan önmagát így kizárólagosan meghatározó módon. Ebben valóban az a döntő, ahogyan ebbe a fizikailag megjelenített státuszba belekerült az egyház, a gyülekezet, a keresztyén.

Térdet hajt, letérdepel, de úgy, hogy térdre ereszkedik, felismerve ebben az önazonosságát, léte egyetlen lehetséges biztosítékát. Ennek feltétele pedig az, hogy tudja azt, hogy ki előtt? Mert ez a látószög, az a látószög, amelyből önmagát és környezetét látva tisztába kerül önmagával és környezetével. Ez utóbbi lehet kiegyensúlyozottság és akár ellenállás is. Vagy térdre kényszerül. Úgy, hogy érdekelttségét, tekintélyelvűségét, szerzett

hatalmi lehetőségét, elismertségét, anyagi előnyszerzését engedi előre motiváló erőként, és az már szinte mellékes is, hogy erre kedves hívással készítetik, durván kényszerítik, vagy a kísértésnek engedve, önmagát kényszeresen, szenvedélyesen helyezi ebbe az állapotba. Ha eszel, veszel belőle, ha a tied lesz, ha ott leszel, ha úgy szólítanak, „...olyanok lesztek, mint az Isten” (1Móz 3,5). Ez az Atya elé szimulált térdeplés így inkább lefelé húzó, degradáló, identitásvesztő hatályú. Míg az előző a térden állás státuszába nemesedik. Tehát az egyház önmaga természete feladásával akár félelemből, érvényesülésből, a nehezebb előli menekülésből, a mártírium elkerüléséből, tévedésből, tévesztésből fakadóan menthetetlenül elesik, elhasal. Egyébként meg Pál szavai szerint térdet hajtva, térden állva marad.

Az Atya Isten előtti létből származó önazonossághoz való eltalálás nem más, mint neki való önátadás. Egyszerűen válasz arra, hogy adta önmagát értünk, hozzánk Krisztusban. Ez pedig az a világnézet-nézet – alulnézet, felülnézet, körül nézet, körkép, az a látás, szint, mélység és magaslat, amely már az a tisztázódás, amikor kiderül az egyház rendelt állapotának megnyilvánuló motiváltsága tagjaiban, struktúrájában, vezetésében.

Egyszerűbben, tehát tisztázandó az egyháznak térdhajtásban való státusza. Külső, belső kényszeredettségéből érzi-e ezt? Átmenetinek, eviláginak tartja vagy állandósultnak, identitása meghatározójának. A térdhajtás mint vallásos attrakció önmagán túlmutató valóság. Hiszen ott szerepel Visky Andrásnak² az „Élő Ige Évét” záró rendezvényen elhangzott egyháztársadalmat leíró, figyelemfelkeltő szavaiban, amikor az Illés próféta korabeli térdhajtást idézi. Ami természetéből, bálványimádó természetéből fakadóan csókban, teljes önfeladásban zárul. Az Úrnak való önátadást ez a tragédiasorozat-nyitány váltja fel.

Egy formációban egyként megjelenő, de valójában kettős irány ez. A térdet hajtó, térdeplő egyház, amely vagy éppen az önmagára találás állapotában, vagy éppen önazonosságvesztésben van. Az Ige minden esélyt megad az előbbire, a testté lett Ige Gecsemáné-kertben értünk való tusakodása, Atya előtti térdhajtása.

S végül az önazonosságra jutott, kizárólagosan az Atya előtt térdet hajtó státusz vonzóvá teszi az egyházat. Innen lehet nyerni. Igehirdetéssel, diakóniával, társadalmi szerepvállalással. Ez a látószög, távolságtartás és szükségszerű közelítés. A vonzó egyház tudja, mi a dolga, s mi nem az. Sőt tudja, hogy mi a felsőbb rendek dolga, a Rm 13 szerint az ezekhez való saját viszonyulása.

Így azt bátran ki kell mondani, hogy az egyház közegének, a világnak, a felsőbb rendeknek, a politikai közegnek egy önazonosságtudatában erős, egészséges egyházra van szüksége. És nem egy léte értelmében bizonytalan, megjelenésében ingatag, hajladozó vagy leroskadt egyházra. Amelyik szembenéz a súlyvesztéssel, de nem azonosul a fajsúlyvesztéssel.³ Erre az egyházra van szükség. Erre az egyházra szükség van!

2 VISKY András: A szeretet kegyelemteljes kegyetlenkedései, *parokia.hu*, 2024. 10. 28. URL: <https://www.parokia.hu/v/a-szeretet-kegyelemteljes-kegyetlenkedesei/> Utolsó letöltés: 2025. 02. 01.

3 RAVASZ: i. m., 328.

ABSZTRAKT

„Térdre kényszerítve vagy térdre ereszkedve?” A térden állás teológiája Az egyház önértelmezésének elvi és gyakorlati kérdései

A mindenkori egyház éppen aktuális kríziseinek egyik legbiztosabb kezelési lehetősége abban van, hogy megkeresi eredeti küldetését, és tisztán látja rendeltetését. Az egyház önértelmezésének kérdése így alapvető dolog. Amennyiben a Szentírás szerint történik, úgy magában hordozza a kivezető út megtalálását abból a helyzetből, ami tulajdonképpen az önértelmezés deformitásából eredt.

Mindemellett nem szabad megfeledkezni arról, hogy az aktuális krízisek nem vezethetők vissza egyetlen pontra, egyetlen személyhez. Ennek feltárását minden esetben rendszerszemlélettel kell elvégezni. Korunk krízishelyzetének értelmezéséhez, a megoldáshoz vezető út megtalálásához Pál apostol megközelítését ajánljuk, amely az egyház és az egyház tagjai Istenhez való viszonyulásában fogalmazható meg. Ez pedig az Úr előtti térdhajtásban valósulhat meg: „*meghajtom térdeimet az Atya előtt*” (Ef 3,14).

Ennek a perspektívának a hiánya tévedésben tart, s megakadályozza a helyes aktuális küldetés beteljesítése mellett az egyház eszkatologikus látását, mely szerint: „*Jézus nevére minden térd meghajol...*” (Fil 2,10).

Kulcsszavak: *egyházi önértelmezés, ekkleziológia, krízisteológia, eszkatológia*

ABSTRACT

Forced to the Knee or Kneeling Down. The Theology of Kneeling Principles and Practical Questions of the Identity of Church

One of the most assured means of addressing the recurrent crises of the church in any age lies in its seeking out of its original mission and attaining a clear vision of its divine purpose. Thus, the question of the church's identity constitutes a matter of fundamental importance. If such self-understanding is defined in accordance with Holy Scripture, it inherently contains the potential for discovering a path leading out of a condition that has its roots in the deformation of the church's self-perception.

At the same time, it must not be forgotten that current crises cannot be reduced to a single cause or attributed to a single individual. The analysis of such crises must invariably be conducted with a systemic perspective. In order to understand the crisis situation of our time and for the discovery of the way leading towards resolution, we commend the approach of the Apostle Paul, which may be articulated in terms of the relationship of the church and its members to God. This is realized in the act of kneeling down before the Lord: “*I bow my knees to the Father*” (Ef 3,14).

The absence of this perspective sustains the church in a state of error, preventing it not only from fulfilling its current mission rightly but also from embracing the eschatological vision of the church, according to which: “*at the name of Jesus every knee should bow...*” (Fil 2,10).

Keywords: *ecclesiastical self-understanding, ecclesiology, crisis theology, eschatology*

Kodácsy Tamás. *Fotó: Füle Tamás | parokia.hu*

Kodácsy Tamás

AZ ÁRTATLAN KEGYELME? – ÖT REFORMÁTUS TEOLÓGIAI VITATÉTEL

A 2024 elején kirobbant kegyelmi ügy következményei számos szempontból elemezhetők, beleértve társadalmi, jogi és politikai vonatkozásait is. Ugyanakkor elkerülhetetlen az ügy egyházi és teológiai vizsgálata is, hiszen olyan mélyebb problémákra irányítja a figyelmet, amelyek messze túlmutatnak az érintett személyeken. Jelen tanulmány az RMK konferencián elmondott előadásom kibővített formájaként, egy meghatározó jelentőségű mondat kontextuális elemzésén keresztül arra keresi a választ, hogy egyházunk miként értelmezi a kegyelem fogalmát ma, és ennek milyen következményei vannak mind a megváltástanra, mind az egyháztanra nézve. A püspöki imádságban elhangzott ominózus mondat így hangzott Isten felé: „Azért nem kérek bocsánatot, hogy kegyelmet kértem egy általam ártatlannak hitt embernek.”¹

Első pillantásra úgy tűnhet, hogy ez csupán mellékes teológiai nüansz a kegyelmi ügy esetében, amely eltörpül az olyan társadalmi problémák mellett, mint az állam és egyház viszonya, a politikai lekötöttség vagy a személyi összefonódások kérdése. Jobban megvizsgálva a helyzetet látnunk kell, hogy ez a mondat autentikus, azaz nem feltételezéseken alapul, hanem hiteles betekintést enged az egyházi kormányzás működésébe. Mindamelllett a kegyelem értelmezése az ügy legfontosabb teológiai vetülete, mégpedig két okból. Egyrészt történeti szempontból a kegyelemről vallott tanítás korrekciójának igénye volt a 16. századi reformáció egyik meghatározó kiindulópontja. Református

1 BALOG Zoltán: Balog Zoltán beszéde a zsinati értekezleten február 16-án, *reformatus.hu*, 2024. 02. 16. URL: <https://www.reformatus.hu/egyhazunk/hirek/balog-zoltan-beszede-a-zsinati-ertekezleten-februar-16-an/> Utolsó letöltés: 2025. 01. 10.

egyházként e hagyomány örökösei vagyunk, ezért protestáns identitásunk szempontjából aligha találhatnánk ennél alapvetőbb teológiai kérdést. Másrészt a kegyelemről alkotott felfogás nem csupán a személyes üdvösség értelmezését határozza meg, hanem alapvetően befolyásolja az egyházzal, annak működéséről és szervezetről alkotott szemléletet is. Ennek megfelelően amellet érvelek, hogy a kegyelemtan nem pusztán egy dogmatikai ínyencség az ügy számos témakörei közül, hanem olyan központi teológiai kérdés, amely meghatározó módon formálja az egyházi gondolkodás egészét, beleértve azokat a gyakorlati témákat is, melyek körül egyébként forgunk.

A kegyelmi ügyre adott püspöki megnyilvánulásnak mind a beszéd és imádság, mind a társadalmi helyzet, mind a történelmi örökség összefüggésében súlyos következményei vannak egész egyházunkra nézve. A bírósági ítéletek alapján nem egy ártatlan, hanem egy vétkes emberről van szó, ezért megdöbbenő a mondat. De legalább annyira meghökkenő a forma is: egy imádságban Istenhez szóló nem-bocsánatkérés hangzik el, mintha Istennel tudatnánk, hogy miben voltunk jók. Nem egyszerűen arról van szó, hogy az imádkozó Isten elé letesz egy olyan esetet, hogy valamit helyesnek gondolt, de lehet, hogy tévedett, hanem arról, hogy saját tettét igazolja azzal, hogy nem kell bocsánatot kérnie: „azért nem kérek bocsánatot...”. C. S. Lewis a bűnbánati imádság különös veszélyei között említi a *sly and vague self-approval*-t,² a ravasz és homályos önhelyeslés állapotát. E kifejezés arra figyelmeztet, hogy a bűntudat hiánya vagy saját cselekedetünk helyeslése önmagában még nem jelenti annak Isten előtti igazolását. Egyházunkban talán az egyik legnehezebben elviselhető jelenség az, amikor imádságban üzengetünk egymásnak, vagy imádságban ítélkezünk, mintegy Isten előtt igazolva saját felfogásunkat. A kegyes önhelyeslés bibliai példaként Saulra gondolhatunk az amálékiek elleni hadjárat után. Saul nem teljesítette maradéktalanul az Úr parancsát, majd emlékoszlopot állított magának, Sámuel pedig ezzel fogadta: „Az ÚR áldottja vagy te! Teljesítettem, amit megparancsolt az ÚR” (1Sám 15,13). Amikor Sámuel szembesítette engedetlenségével, Saul vallási érveléssel igazolta tettét, miszerint a zsákmány javát azért kímélték meg, hogy feláldozzák az Úrnak (1Sám 15,15). Az önfelmagasztálás így vallási önigazolással kapcsolódik össze: Saul nem egyszerűen helyesnek tartja saját cselekedetét, hanem Istenre hivatkozva igazolja azt. A püspöki imádságban lévő szokatlan formulák, illetve magának az imádságnak a közlésformája³ egy külön tanulmány tárgya lehet, itt most csak a mondat teológiai tartalmára szorítkozunk, méghozzá öt pont alapján, melyeket egy-egy tételben foglalunk össze.

Először fel kell ismernünk annak a társadalmi következményét, ha egy hagyományos intézményrendszernek, esetünkben az igazságszolgáltatásnak az alapvető működését kérdőjelezzük meg, és írjuk felül. Másodszor fontos látnunk, hogy lelkipásztorként nincs lehetőségünk közéleti kérdésekben a magánszemély álarcra mögé bújnunk, tettünkért egyházi emberként kell a felelősségünket viselni, aminek kihatása van egész közösségünkre nézve. Harmadszor, egyházként a szent ügyek hordozójaként védünk és óvnunk kell a szent szimbólumainkat és kifejezéseinket a politikai és üzleti

2 LEWIS, C. S.: *Letters to Malcolm: Chiefly on Prayer*, New York, Harcourt, Brace & World Inc., 1964, 32.

3 BALOG: i. m.

tárgyasítástól, az érdekalapú kihasználástól, mely alól a kegyelem fogalma sem kivétel. Negyedszer, önkritikusan fel kell ismernünk, hogy egyházunk működésében milyen romboló következményei vannak a protekcionista szemléletnek, vagyis annak a gyakorlatnak, amely egyes személyeket indokolatlan védelemben vagy támogatásban részesít. Az ilyen magatartás könnyen kegyes érveléssel igazolhatóvá válik, miközben aláássa a felelősségvállalás hitelességét. Ötödször, fel kell ismernünk annak teológiai súlyát, hogy protestáns egyházként az ártatlanság, a bűnösség és a kegyelem fogalmát csak a reformáció örökségével összhangban értelmezhetjük. Amennyiben e fogalmak helyét és szerepét ettől eltérően határozzuk meg, nem pusztán erkölcsi vagy kommunikációs hibát követünk el, hanem saját hitvallási identitásunkat kérdőjelezzük meg.

A kegyelmi ügy következményeivel kapcsolatban azért is kell többes szám első személyben fogalmaznunk, mert az ügy püspöki magyarázatát minden releváns egyházi testület, beleértve a zsinatot⁴ és az egyházkerületi közgyűlést,⁵ elfogadta. Egyik testület sem ismerte fel ennek az ügynek a teológiai jelentőségét, melyet lényegében úgy mutat be, mint egy közéleti szerepvállalás során elkövetett hibát, melyet egyesek rosszhívatlanul felnagyítottak.

1. Az igazságszolgáltatás tisztelete

Arra a jogi kérdésre nem térünk itt ki részletesen, hogy a magyar jogrendben az elnöki kegyelemnek milyen funkciói, módjai és hatásai vannak. Azt viszont világosan kell látnunk, hogy a jogerős bírósági ítéletek elfogadása nemcsak jogi, hanem teológiai norma is. A jogerő elve (*res iudicata*) azt fejezi ki, hogy a véglegessé vált bírói döntést a jogrendben irányadónak kell elfogadnunk. Ez nem jelenti azt, hogy minden ítélet igazságos vagy tévedhetetlen, hanem azt a társadalmi rendet biztosítja, amelyben a jogvitákat nem az egyének saját meggyőződése, hanem az erre felhatalmazott intézmények döntése zárja le. Erre Kálvin is fontos hangsúlyt helyez, amikor megvizsgálja, hogy „milyen haszon származik a törvényekből, a bíróságokból és a magisztrátusokból a keresztyén köztársadalomra. S ehhez kapcsolódik a másik kérdés is: mekkora tiszteletet kell tanúsítania a magánembernek a hatóság iránt, és meddig kell elmennie az engedelmességben”.⁶ Világosan kifejti a Róm 13 alapján, hogy ezek a hatóságok Istentől rendelt hivatalok, beleértve az igazságszolgáltatást is. Az ország polgárának „elsőrendű kötelessége a hatóságok iránt az, hogy tevékenységüket a lehető legnagyobb tisztelettel illessék, s tudván, hogy hatósági jogkörüket mintegy Istentől kapták, őket is mintegy

4 A Zsinat határozata a Zsinat lelkeszi elnöki tisztéről való lemondás tudomásulvételéről, ZS-2/2024.04.24., *Református Közlöny*, 2024/1, 2024. április 26., 62–63.

5 PAROKIA.HU: Továbbmenni az úton – Beszámoló az egyházkerületi közgyűlésről, *parokia.hu*, 2024. 06. 10. URL: <https://www.parokia.hu/v/tovabbmenni-az-uton/> Utolsó letöltés: 2025. 01. 10. Az egyházkerületbe tartozó lelkészként szót szerettem volna kérni ezen a közgyűlésen, melyet három nappal előtte jeleztem. Kérésemet visszaautasították.

6 KÁLVIN János: *A keresztyén vallás rendszere 1559*, I-II. kötet, ford. BUZOGÁNY Dezső, Budapest, Kálvin Kiadó, 2014, 4.20.20.

Isten szolgálait és követeit, tiszteljük és becsüljük”.⁷ Figyelemre méltó érvelésében az, hogy külön kitér arra a felfogásra, miszerint a hatóságok visszautasítása nem alapulhat azon, hogy Krisztus evangéliumára hivatkozunk. Ez lényegében azt jelenti, hogy mi magunkat tájékozottabbaknak, bölcsőbbeknek képzeljük a hatóságoknál, beleértve a bíróságokat is. Akik így tesznek, „nemcsak tudatlanságukat, hanem ördögi kevélységüket is elárulják, mert olyan tökéletességgel kérkednek, amelynek még századrésze sem található meg bennük”.⁸ A kifogásolt magatartás Kálvin számára azért kevély, mert az ember saját vallási meggyőződését olyan magasabb rendű normaként kezeli, amelynek alapján az Istentől rendelt világi hatóság tekintélyét félreteheti. Ebben nyilvánvalóan visszatükröződik a rajongókkal szembeni ellenvetése, akik a hatóságok anarchikus elutasítását isteni küldetesként élték meg. Az Ószövetségben is megtaláljuk a jogerő elvének egy korai megfelelőjét, miszerint a jogvita rendezésére felhatalmazott fórum döntését a közösség tagjának el kell fogadnia (5Móz 17,8-13). Sőt, az ige megítéli azt az elbizakodott embert, aki nem veszi figyelembe a bírósági döntést. Ez ma azt jelenti, hogy miközben meghallgatjuk azokat, akiket elítéltek, nem feladatunk a bírósági ítéleteket felülbírálni. Mindamelllett ha módunkban áll, számos módon támogathatjuk a bajba jutottat: imádkozhatunk érte, gyűjtést indíthatunk, segíthetünk ügyvédet keresni, de ez nem jelenti azt, hogy a magunk megítélése nyomán a társadalom előtt ártatlannak tarthatjuk azt, akit a bíróság jogerősen ítélt el. Lelkészként, mint a szenvedőkkel együttérzőknek, mindannyiunknak nagy a kísértése arra, hogy egyházi fórumként külön igazságokat mondjunk ki, akár vasárnapi íghirdetésben utalva, akár temetési szertartáson a gyászolók szemüvegén keresztül látva az elhunyt történetét. Az evangélium hirdetése nem azt jelenti, hogy az ítéleteket felülbíráljuk, az eseményeket ártételmezzük, hanem azt, hogy a valós helyzetet Isten elé téve, hagyjuk őt munkálni, akár a szabadításban, akár a gyógyításban, vagy akár a bosszúállásban.

Láthatjuk, hogy a jogerő elve egy olyan ősi alappillére a társadalmi együttélésünknek, amely mélyen gyökerezik abban az intézményrendszerben, melynek alapvető része az igazságszolgáltatás is. A konzervatív értékrendben ha valami különösen fontos, akkor az azoknak az elveknek a védelme, amelyek összetartják társadalmunkat. A kegyelmi ügy mondata, miszerint több bírói ítélet után valaki megalapozatlanul azt feltételezi, hogy az elítélt ártatlan, jogi, teológiai és társadalmi normákat lép át, ami alapvetően kezdi ki a polgári kormányzás működését, és mond ellent a pozitív konzervatív gondolkodásnak. Ha ezt megfelelő indoklás nélkül egyházi tekintéllyel vállaljuk fel, az a társadalomban zavart, a konzervatív eszméket fontosnak tartó hívekben pedig meghasonlást idéz elő.

1. tétel: Az egyházi tisztségviselőnek lehet személyes kétélye egy jogerős ítélet helyességével kapcsolatban, de egyéni meggyőződéséből nem képezhet olyan alternatív ítéletet, amelyet egyházi vagy politikai tekintélyével és a kegyelem teológiai nyelvével a legitim igazságszolgáltatás ítélete fölé helyez.

⁷ Uo., 4.20.22.

⁸ Uo., 4.20.5.

2. Közös felelősség

Az „Élő Ige” református tematikus évében, 2024. március 8-án, Zoltán napján az ószövetségi főpap vétekáldozatáról olvastunk a Bibliaolvasó Kalauz alapján. „Ha a fölkenet pap vétkezik, és a nép vétkessé vált miatta, akkor elkövetett vétkéért mutasson be egy hibátlan bikaborjút vétekáldozatul az ÚRnak. Vezesse a bikát a kijelentés sátrának a bejáratához az ÚR elé, tegye kezét a bika fejére, és vágja le a bikát az ÚR előtt. [...] De a bika bőrét és az egész húsát a fejével és lábszáraival együtt, meg a beleit és a ganéját, tehát a bika összes többi részét vigye ki a táboron kívül egy tiszta helyre, ahová a hamut öntik, és égesse el egy farakáson, tűzben. Ott égessék el, ahova a hamut öntik.” (3Móz 4,3kk) Az igéből egyrészt világos, hogy a pap vétke miatt a nép is vétkessé válhat, másrészt az, hogy ennek a helyreállítása nemcsak egy belső kultikus szertartás, hanem annak van egy külső, a szent sátoron és táboron kívül eső része is. Újszövetségi párhuzamként láthatjuk, hogy „Jézus is a kapun kívül szenvedett, hogy megszentelje a népet tulajdon vére által” (Zsid 13,12).

Ebből következik, hogy abban az esetben, amikor az egyház nevében kér valaki bocsánatot, azt nem csak a „kapun belül”, az egyház körében kell megtennie. A kegyelmi ügyet kísérő egyházi kommunikáció kínosan kerülte a nyilvánosságot, zárt ajtók mögötti gyűléseknek voltunk tanúi, miközben az egyháztagok is a nyilvános sajtóértesülésekből kaptak információt arról, hogy mi is történik az egyházon belül. A társadalom a nyilvánosság elől menekülő egyházat látott. Az országos egyházkormányzat böjti levele,⁹ majd későbbi nyilatkozata¹⁰ is erről a bezárkózásról tanúskodik, amikor egyrészt kifogásolja a közéleti hangvételt és stílust az egyházzal kapcsolatban, másrészt az egyház történelmi tekintélyére hivatkozva bezárkózik. Ha Krisztus kiment a világba, vállalva vállalhatatlan bűneinket, akkor mi sem maradhatunk abban a zárt *naiv realizmus*ban, amit a zsinati elnökség fenti leveleiben megfogalmazott, és azon méltatlankodott, hogy milyen csúnyán írnak rólunk. Azóta annyiban változott a helyzet pozitívan, Steinbach József elnök-püspök végre kilépett a kapun kívülre, amikor a 24.hu-nak nyilatkozott,¹¹ az ügyben első egyházvezető teológusként. Annyiban viszont nem változott a helyzet, hogy a krízis nem múlt el, bármennyire is szeretnénk volna lezárni.

Illúzió az, hogy külön lehet választani azt, amit egyházi tisztségviselőként és magán-személyként teszünk. Önmagunk áltatása az, hogy az ószövetségi törvény biztos nem vonatkozik ránk, miszerint a fölkenet pap miatt a nép is vétkessé válik (3Móz 4,3). A kegyelmi ügyben többször is megélhettük, hogy ez nem csak egy személyes ügy. Volt

9 A MAGYARORSZÁGI REFORMÁTUS EGYHÁZ ZSINATÁNAK ELNÖKSÉGE: *Böjti körlevél*, 2024. 03. 06. Ikt: 130451/2024. URL: https://reformatus.hu/documents/3772/Böjti_levél_MRE_ET.pdf Utolsó letöltés: 2025. 01. 10.

10 A MAGYARORSZÁGI REFORMÁTUS EGYHÁZ ZSINATÁNAK ELNÖKSÉGE: *Nyilatkozat*, 2024. 04. 10. Ikt: 130706/2024. URL: https://reformatus.hu/documents/3825/scan_-_2024-04-10T131015.978.pdf Utolsó letöltés: 2025. 01. 10.

11 BALAVÁNY György: Steinbach József: Úgy éljük meg ezt a krízist, amin a református egyház keresztyülmegy, hogy óriási figyelmeztetést kaptunk Istentől, *24.hu*, 2024. 06. 08. URL: <https://24.hu/belfold/2024/06/08/steinbach-jozsef-reformatus-egyhaz-kegyelmi-ugy-balog-zoltan-politika-allami-tamogatas-interju/> Utolsó letöltés: 2025. 01. 10.

olyan gyülekezet, ahol vasárnap reggel egy lefordított narancssárga keresztet festettek a református templomajtóra, volt, ahol egy egyházi ünnepségre tüntetők érkeztek, és volt, ahol az önkormányzati választásokra készülve egy lejárató politikai szórólapon használták fel a református egyházat, beleértve a helyi lelkészt és gyülekezetet is. A közösségi média világát ne is említsük. Szűcs Ferenc írja találóan a gyülekezet és az egyház kapcsolatáról: „minden tag, de minden gyülekezet is csak rész szerintiséget képvisel. Mégsem csak rész szerint egyház, mint ahogy az egy gyűszűnyi tengervíz is hordozza az egész összetételét, noha azért mégsem a tenger.”¹²

A közös felelősség hordozása a református egyházban azért kikerülhetetlen, mert egyházi tisztségviselőinket mi választjuk. Nem véletlen, hogy Kálvin János Cyprianust idézve ezt írja: „A nép hatalmában áll a méltó papokat megválasztani, a méltatlanokat elutasítani.”¹³ Kontextusában így ír az ókori egyházatya: „A nép se áltassa magát azzal, hogy mentesülhet a bűn fertőzésétől, ha egy vétkes főpappal vállal közösséget, és beleegyezését adja annak jogtalan és érvénytelen püspökségéhez. [...] Tehát az Úr parancsait követő, istenfélő népnek el kell különülnie bűnös előljárójától, nem szabad belekeverednie a *főpap szentségtörő áldozatbemutatásába*, mivel teljesen a hatalmában áll, hogy méltó főpapokat válasszon magának, vagy a méltatlanokat visszautasítsa.”¹⁴

Hozzáteszem, hogy ez nem csupán a református püspökökre vonatkozik, hanem ma is érvényes minden választott egyházi tisztségviselőre, beleértve a lelkipásztorokat is. Lát-szik az is, hogy az áltatás sem új keletű, miszerint nem vagyunk felelősek a vezetőinkért, bár ez vonzó menekülési út lehetne, csak nem igazán református, és nem is működőképes.

2. tétel: Egyházi tisztségviselőink közéleti cselekvései nem tekinthetők pusztán magánügynek, mert tisztségük révén az egész egyházra kihatnak. Ez nem kollektív bűnösséget, hanem közös felelősséget jelent: vezetőinket mi választjuk, ezért vétkeik következményeit közösségként is hordozzuk, és ha azoktól nem határolódunk el, Cyprianus szavával magunk is belekeveredünk azokba.

3. A szentséges provokálja a bálványimádást

Nehéz magyarul visszaadni azt a hárombetűs, háromszoros latin alliterációt, ahogyan az ókori egyházatya nyomatékosan megnevezi a főpapok vétkét, a szentségtörő áldozatbemutatást: „nec se ad *sacrilegi sacerdotis sacrificia* miscere”. Cyprianus itt két hispániai püspök bűnét a bálványimádásban és az istenkáromlásban nevezi meg, ezt takarja nála a *sacrilegium*, melyet szentségtörésnek fordítunk. Szentségtörésen ma valamilyen morális bűnt, botránkozásra okot adó cselekvést értünk, ám a latin szó jelentése ennél sokkal tágabb. A szó középkori jelentése a szent megsértéséhez kapcsolódik, például egy templom kifosztását, a megszentelt dolog eltulajdonítását jelentette. A *sacer* (szent) és *legere* (elvesz) összekapcsolása rámutat arra, hogy itt nem csak egy szent dolog össze-

12 Szűcs Ferenc: *Hitvallásismeret*, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, 2007, 87.

13 Kálvin: i. m., 4.4.14.

14 SZENT CYPRIANUS *levelezése*, ford. SZABÓ Ádám, Budapest, JEL, 2014, 67.3, 389.

töréséről van szó, vagy annak ellopásáról, hanem ennél sokkal általánosabban a szent tárgyiasításáról. A szent eltulajdonításában nem csupán a tolvajlás a döntő, hanem az, hogy valami, ami önmagán túlmutat, tulajdonná lesz, birtokolhatóvá válik. Erről beszél Paul Tillich is, amikor a szentet úgy határozza meg, mint ami önmagát megtagadva, az általuk közvetített istenire utal.¹⁵ Ha az isteni hordozása megszűnik, akkor a szent dolog megszűnik szentnek lenni. Tillich gondolata szerint ez a veszély nemcsak szent tárgyakra, hanem vallási szimbólumainkra és teológiai fogalmainkra is vonatkoztatható. Így maga a „kegyelem” kifejezés is bálvánnyá válhat, ha többé nem Isten szabad cselekvésére mutat, hanem birtokolható, emberi célokra felhasználható fogalommal lesz. Nemcsak arról van szó, hogy Kálvin szavaival élve „az emberi elme [...] mindig is bálványkészítő műhely”,¹⁶ hanem látnunk kell azt is, hogy éppen a legszentebb dolgokkal vagyunk a leginkább hajlamosak arra, hogy tárgyiasítsuk, megfosszuk önmagán túl mutató isteni jelentésétől, bálványosítsuk. Tömören így foglalja össze Tillich: „*Holiness provokes idolatry.*”, azaz: „A szentséges mindig felébreszti a bálványimádást.”¹⁷ (Ez a mondat a *Rendszeres teológia* német kiadásából kimaradt.)

A püspöki imádságban a kegyelem fogalma a vizsgált mondat környezetében többször is előkerül: „Azért nem kérek bocsánatot, hogy kegyelmet kértem egy általam ártatlannak hitt embernek. Annyiszor kértem lelkipásztorként kegyelmet világi hatóságoktól, emberektől, embereknek. S kértem kegyelmet elsősorban magamnak, Tőled, kegyelmes Isten. Köszönöm, hogy átéltem és átélhetem a megbocsátás kegyelmét.”

Ebben a halmozásban érhető tetten a kegyelem fogalmának kihasználása. A kegyelem tárgyiasítása ott történik meg, amikor Isten szabad kegyelmének fogalma egy emberi döntés igazolására használható „dologgá” válik. A szövegben a közjogi kegyelem („kegyelmet kértem egy általam ártatlannak hitt embernek”), az emberi irgalom („kértem lelkipásztorként kegyelmet [...] emberektől, embereknek”) és Isten üdvözítő kegyelme („átéltem és átélhetem a megbocsátás kegyelmét”) egymásba csúszik, így a kegyelem már nem csupán Isten cselekvésére mutat, hanem a kegyelmet kérő ember saját tettének igazolását is szolgálja. Ez az elcsúszás a kegyelem Istenre mutató szent jelentésének megtörése.

3. tétel: A szent addig marad szent, amíg önmagán túl Istenre mutat; amikor azonban birtokba vesszük, tárgyiasítjuk vagy saját céljaink szolgálatába állítjuk, elveszítjük transzcendens jelentését, és bálvánnyá tesszük. Ez a veszély nemcsak szent tárgyakat, hanem vallási szimbólumainkat, kifejezéseinket és teológiai fogalmainkat is fenyegeti. Ezt történt a püspöki imádság kegyelem fogalmával is.

4. A protekcionizmus veszélye a protestáns kegyelemtanban

Protekcionizmuson itt azt a személyi és intézményi gyakorlatot értjük, amelyben valakinek az előmenetelét, védelmét vagy kivételezett helyzetét nem elsősorban alkalmas-

15 TILlich, Paul: *Rendszeres teológia*, ford. SZABÓ István, Budapest, Osiris, 181.

16 KÁLVIN: i. m., 1.11.8.

17 TILlich: i. m., 181.

sága és az általánosan érvényes szabályok, hanem személyes kapcsolatai biztosítják. Az egyházban ez különösen veszélyes, mert a személyes pártfogás könnyen kegyes igazolást kaphat: a kivételezés irgalommá, a személyes kapcsolat kegyelemmé, a következmények alóli mentesítés pedig megbocsátássá nevezhető át.

Ennek a működésmódnak történelmi előzményei is vannak. A szocializmus idején az egyház nem autonóm intézményi térben működött: az előmenetel, a külföldi tanulmányút, bizonyos egyházi tisztségek elnyerése vagy akár a szolgálat lehetősége is függhetett személyes és politikai kapcsolatoktól. Egy korábbi tanulmányomban¹⁸ ennek továbbélését a „mi emberünk” logikájával írtam le: nem csupán az számít, hogy valaki alkalmas-e egy feladatra, hanem az, hogy kihez tartozik, kinek az embere, ki áll mögötte. A rendszerváltással az állami ellenőrzés korábbi intézményrendszere megszűnt, de ebből nem következett automatikusan az évtizedek alatt kialakult kapcsolati és magatartási minták eltűnése. Mindez magán hordozza a közös felelősséget is, mert a protekcionizmushoz nemcsak a protektorra van szükség, hanem az ahhoz folyamodóra is, aki lehet egyháztag, lelkipásztor vagy éppen presbiter, ahogy ebben az ügyben is kirajzolódott.

A protekcionizmus nem pusztán szervezeti vagy erkölcsi probléma, hanem kegyelemtani kérdés is. Látszólag ugyanis hasonlít a kegyelemhez: mindkettő olyasmit adhat valakinek, ami nem egyszerűen a teljesítményének következménye. A hasonlóság azonban megtévesztő. A protekció személyhez, kapcsolathoz és befolyáshoz kötött, Isten kegyelme viszont éppen az emberi érdem és kiváltság logikáját törli meg. A protekcióban a világi boldogulás kérdései kerülnek elő: kit ismersz, kihez tartozol, ki jár közben érted? A protestáns kegyelemtan ezzel szemben azt hirdeti, hogy Isten Krisztusban nem kapcsolataink, társadalmi helyzetünk vagy érdemeink alapján fordul hozzánk.

Ezt a különbséget világítja meg Arany János *Szondi két apródja* című balladájának kegyelemképe is. Ali pasa az orosz pap közvetítésével kínál kegyelmet a reménytelenül küzdő Szondinak, ő azonban visszautasítja azt: „Kegyelmet uradtól nem vár soha Szondi, / Jézusa kezében kész a kegyelem: / Egyenest oda fog folyamodni.” A válasz protestáns ereje éppen ebben az egyenes folyamodásban rejlik.¹⁹ Isten kegyelméhez nincs szükség olyan emberre, aki kapcsolatai révén elintézi számunkra azt. A kegyelem nem kapcsolati tőke, amelyhez a megfelelő közvetítőkön keresztül lehet hozzáférni.

Ez azonban nem jelenti a közbenjárás elutasítását. A másik emberért való közbenjárás nemhogy idegen volna a keresztyénségtől, hanem annak egyik alapvető krisztológiai mintája. Krisztus „mindenkor él, hogy esedezzék” azokért, akik általa járulnak Istenhez (Zsid 7,25), és „nem szégyelli őket testvéreinek nevezni” (Zsid 2,11). Krisztus tehát nem távolról intézi azok ügyét, akikért közbenjár, hanem azonosul velük, és vállalja őket. Közbenjárása nem rejtett kapcsolat, hanem nyílt közösségvállalás.

Többek között ebben különbözik a közbenjárás a protekcionizmustól. A közbenjáró vállalja azt, akiért közbenjár; a protekcionista kapcsolat ezzel szemben gyakran éppen

18 KODÁCSY Tamás: Hogyan űzzük el az egyházi démonokat?, *Sárospataki Füzetek*, 19. évfolyam, 2015/2, 57–67, 62.

19 KODÁCSY Tamás: Kegyelemért egyenesen folyamodni, *parokia.hu*, 2016. 10. 31. URL: <https://www.parokia.hu/hirek/velemenyt/v/kegyelemert-egyesen-folyamodni/> Utolsó letöltés: 2025. 01. 10.

rejtettségbe és átláthatatlanságba burkolózik. A közbenjáró bármikor elmondhatja, hogy ezért az emberért jártam közben, ezt kértem számára, és vállalom közbenjárásom felelősségét és következményeit. A protekcionizmus ezzel szemben informális kapcsolatokon, személyes hozzáféréseken és olyan kivételezésen keresztül működik, amelynek feltételei mások számára nem hozzáférhetők, sokszor nem is láthatók.

A transzparencia ebből következően nem egyszerűen kommunikációs kérdés. Nem az teszi helytelenné a közbenjárást, hogy valaki egy másik ember érdekében megszólal a hatalom előtt. A kérdés az, hogy vállalja-e azt, akiért közbenjár; vállalja-e saját szerepét és felelősségét; valamint az általa igénybe vett lehetőség mások számára is hozzáférhető-e, vagy csak egy zárt kapcsolati háló kiváltsága. A közbenjárás világosságra hozza és vállalja a kapcsolatot, a protekcionizmusnak viszont érdeke annak homályban tartása.

A protestáns kegyelemtan nem a közbenjárást utasítja el, hanem annak emberi kisajátítását. Pál szerint „egy a közbenjáró is Isten és emberek között, az ember Krisztus Jézus” (1Tim 2,5). Kálvin ezért különbséget tesz Krisztus egyetlen közbenjárása és a keresztyének egymásért való közbenjárása között: egymásért imádkozhatunk, és egymás ügyét is hordozhatjuk, de minden ilyen közbenjárás Krisztus egyetlen közbenjárásától függ.²⁰ A protestáns kegyelemtan éppen ezért gyanakvással tekint minden olyan emberi közvetítői rendszerre, amelyben a kiváltsághoz a megfelelő személyen, kapcsolaton vagy intézményi csatornán keresztül lehet hozzáférni. Ebből következnek olyan egyházszervezeti problémák is, amelyek rávilágítanak a hatalmi koncentráció, az egyszemélyes döntéshozatal, a személyi lekötelezettség és függés kálvini gondolkodástól teljesen idegen elemeire a mai magyar református egyházban.

4. tétel: A protekcionizmus a kegyelem hamis utánzatává válhat: személyes kapcsolatok révén kínál kivételt ott, ahol a protestáns kegyelemtan minden emberi érdemet és kiváltságot kizár. A keresztyén közbenjárás ezzel szemben nyíltan és önként vállalja azt, akiért közbenjár, és vele együtt annak terhét is. Amikor a rejtett és személyválogató protekciót a kegyelem nyelvével igazoljuk, magát a kegyelmet tesszük emberi kapcsolataink eszközévé.

5. Kegyelmet csak egy vétkesnek lehet adni

A Parókia Portálra az esetre reflektáló kegyelemmel kapcsolatos írásomban²¹ ezt az utolsó pontot állítottuk fókuszba, mert teológiai szempontból ennek van a legnagyobb jelentősége. Fent bemutattuk, hogy a kegyelem kifejezés az imádságban és püspöki érvelésben összekapcsolódik, de a protestáns kegyelemtan hangsúlyosan forenzikus, azaz jogi gyökerű, ezért ebben az esetben elválaszthatatlanok egymástól.

A kegyelem mint Isten ingyenes ajándéka teszi lehetővé az ember üdvösségét és megszentelődését, jóllehet természetét és működését a keresztyén teológia történetében különbözőképpen értelmezték. Az egyházatyák közül Augustinus különösen hang-

20 KÁLVIN: i. m., 3.20.19.

21 KODÁCSY Tamás: Kegyelmet csak egy vétkesnek lehet adni, *parokia.hu*, 2024. 03. 11. URL: <https://www.parokia.hu/v/kegyelmet-csak-egy-vetkesnek-lehet-adni/> Utolsó letöltés: 2025. 01. 10.

súlyozta, hogy a kegyelem Isten ajándéka: nem követelhető, nem az emberi érdemeken alapul, és meghaladja az ember természetes képességeit. A kegyelem ezért nem olyasmi, amit az ember kieszközölhet vagy megszerezhet, hanem Isten szuverén és szeretetteljes cselekvése a bűnös emberrel. Ennek krisztológiai alapja, hogy Krisztus szenvedte el bűneink büntetését. Ahogyan Pál apostol írja: „kegyelemből van üdvösségetek hit által, és ez nem töletek van: Isten ajándéka” (Ef 2,8).

Alister McGrath *Iustitia Dei*²² című munkájában végigköveti a megigazulás és a kegyelem fogalmának történeti alakulását. A középkori skolasztika a kegyelem természetét és működését részletes fogalmi rendszerben írta le. Aquinói Tamás a kegyelmet Isten ember iránti jóságához kapcsolja, amely az emberben valóságos változást hoz létre, és akaratát Isten felé irányítja. A skolasztikus teológia többek között megkülönböztette a *gratia gratis data* (ingyen adott kegyelem) és a *gratia gratum faciens* (kedvessé tevő kegyelem) fogalmát, majd a kegyelem működésének további formáit. E rendszerben a megigazulás az ember valóságos belső megújulásával kapcsolódik össze: a kegyelem nem egyszerűen Istennek az emberről kimondott döntése, hanem az emberben létrejövő és őt átformáló valóság is.

A reformáció egyik döntő fordulata McGrath elemzésében éppen a megigazulás forenzikus, vagyis ítéleti-jogi jellegének megerősödése. A kérdés immár nem csupán az, hogy milyen kegyelmi állapot jön létre az emberben, hanem az is, hogy miként állhat meg a bűnös ember igazként Isten ítélőszéke előtt. A megigazítás ebben az értelemben nem egy már fennálló emberi tulajdonság leírása, hanem Istennek az emberről kimondott kegyelmi döntése. Éppen ezért alapvető különbség van aközött, hogy valakit ártatlannak találunk, és aközött, hogy a vétkes kegyelemből megigazul. Az előbbi egy fennálló ártatlanság elismerése; az utóbbi Isten kegyelmi cselekvése azzal az emberrel, aki önmagából nem rendelkezik olyan igazsággal, amelyre Isten előtt hivatkozhatna.

Ez a forenzikus háttér különösen fontossá teszi a vétkesség, ártatlanság és kegyelem pontos megkülönböztetését. Az ártatlan és a kegyelemre szoruló ember két különböző dolgot kér. Az ártatlan azt kéri az ítélőtől: állapítsa meg, hogy nem vétkes, és szolgáltatson neki igazságot. A vétkes ezzel szemben nem az ítélet alapját tagadja, hanem annak következménye ellenére kér irgalmat. Az ártatlanságra felmentés, a vétkességre kegyelem válaszol. Ez természetesen nem jelenti Isten megigazító kegyelmének és a világi jog kegyelmi intézményének azonosítását. A két fogalom mégis közös nyelvi és fogalmi térben mozog: kegyelemről ott van értelme beszélni, ahol van olyan vétek vagy ítélet, amelynek következményét elengedik.

A reformátorok ennek megfelelően nemet mondtak arra, hogy az ember Isten előtti igazságának alapja a kegyelemmel együttműködő emberben létrejövő érdem legyen. Ahogyan Kálvin fogalmaz: „Ezt a kettőt [működő – együttműködő kegyelem] azért kellett röviden érintenem, hogy lásd, kedves olvasó, mennyire nem értek egyet még a józanabb skolasztikusokkal sem.”²³ Luther nyomán a reformátorok a *sola gratia* – *sola*

22 McGRATH, Alister E.: *Iustitia Dei: A History of the Christian Doctrine of Justification*, Cambridge, Cambridge University Press, 2005, 128–138.

23 KÁLVIN: i. m., 2.2.6.

fide tételével azt hangsúlyozták, hogy az ember megigazulása csak Isten kegyelméből, egyedül hit által történik, nem pedig saját érdeme alapján: „azért hitből, hogy kegyelemből legyen” (Róm 4,16).

Éppen ezen a ponton válik teológiailag problematikussá a kegyelmi ügyben elhangzott mondat: „Azért nem kérek bocsánatot, hogy kegyelmet kértem egy általam ártatlannak hitt embernek.” Fontos azonban pontosan megjelölni, hol van a probléma. Nem abban, hogy valaki egy jogerősen elítélt embert ártatlannak tart. A bírói ítélet nem tévedhetetlen; lehet vitatni annak helyességét, és lehet meggyőződéssel hinni egy elítélt ártatlanságában. A püspöki álláspont kegyelemtani problémája tehát nem önmagában az „ártatlannak hitt” fordulat.

Az ellentmondás ott keletkezik, hogy az ártatlanság feltételezéséből a kegyelemért való folyamodás következik. Ha valakit ártatlannak tartunk, akkor éppen azt állítjuk róla, hogy nincs olyan vétke, amelynek következményét kegyelemből el kellene engedni. Következtesen ilyenkor nem kegyelemért, hanem igazságért kell folyamodnunk: az ítélet felülvizsgálataért, az ártatlanság megállapításáért, és szükség esetén a rehabilitációért.

A reformátori megigazulástan ezzel szemben nem az önigazolásból indul ki. Az ember nem azért áll Isten elé, hogy bebizonyítsa: az ítélet téves, ő valójában ártatlan. Ellenkezőleg: lemond az önigazolásról. Nem önmagában keresi annak alapját, hogy Isten igaznak fogadja el, hanem Krisztusban. Ebben az értelemben a kegyelem és az önigazolás ellentétes irányú mozgások: az önigazolás azt mondja, hogy *igazam van*; a kegyelemre hagyatkozó hit azt, hogy *önmagamat nem tudom igazzá tenni*. A kegyelmi ügyben az elítélt sok mindent tett, de egy pillanatra nem mondott le saját igazáról.

A Második Helvét Hitvallás ugyanezt az önigazoló mechanizmust zárja ki, amikor az emberi érdemnek azt a felfogását ítéli el, amely Isten ingyenes kegyelmének helyére lép: „Elítéljük tehát azokat, akik az emberi érdemet úgy védelmezik, hogy Isten kegyelmét hiábavalóvá teszik” (2HH XVI.13.). Pál érvelése ugyanerre az ellentmondásra épül: „ha pedig kegyelemből van, akkor már nem cselekedetekért, mivel a kegyelem akkor már nem volna kegyelem” (Róm 11,6). A kegyelem fogalmának belső logikája kizárja, hogy az ember saját ártatlanságával, érdemével vagy teljesítményével teremtsen jogcímet rá.

Melanchthon ennek egyik skolasztikus változatát az *elicere actum dilectionis*, a szeretet aktusának „előcsalogatása” kapcsán bírálja: vajon „előcsalogathatjuk magunkból a szeretet cselekedetét, amely által kiérdemeljük a bűnbocsánatot?”²⁴ A kérdés mögött ugyanaz az alapprobléma áll: létrehozhat-e az ember önmagában valamit, amellyel Isten kegyelmét megszerezheti? Képesek vagyunk-e Istennek jobban tetszeni, hogy kegyelmébe fogadjon minket? A reformátori válasz kategorikusan nemleges. A kegyelem éppen akkor szűnne meg kegyelemnek lenni, ha emberi állapotunkkal, teljesítményünkkel vagy ártatlanságunkkal jogcímet teremthetnénk rá. A konkrét ügyben kegyelmet kereső törekvés egy általános tünete egyházunknak. Sokszor saját cselekedeteink, beszámolóink, statisztikáink, kampányaink és a kegyelmi ügyre adott válaszaink lényegében az említett skolasztikus aktus mai megfelelői, egyfajta spirituális lájkvadászat, amivel próbáljuk jó hírünket

24 REUSS András (szerk.): *Apológia, az Ágostai hitvallás védőirata*, ford. és kísérőtanulmányok BÓDI Emese – REUSS András, Budapest, Luther Kiadó, 2017, 70.

menteni. Ha valami, akkor talán ez az oka annak, hogy a kegyelmi ügyből kirajzolódott sajátos kegyelemtanunk nem engedi el a saját magunkról alkotott egyházképünket kritika alá vetni, és így nem tudunk teljesen Isten kegyelmére hagyatkozni. A reformátorok jogosan ítélték el a kegyelem tárgyasítását a búcsúcédulák kapcsán, de mi lényegében ugyanazt tesszük a kegyelemmel, ami ellen őseink felemelték szavukat. Ettől mindaddig nem is fogunk szabadulni, amíg Isten elé nem állunk valódi bűnbánattal.

Pál ugyanakkor a másik irányban is lezárja a kegyelemmel való visszaélés lehetőségét. Nemcsak ártatlanságunkkal vagy jó cselekedeteinkkel nem tehetünk szert kegyelemre, hanem bűnösségünket sem használhatjuk fel arra, hogy a kegyelmet mintegy kikényszerítsük vagy megsokszorozzuk: „Megmaradjunk-e a bűnben, hogy a kegyelem annál bőségebb legyen? Semmiképpen!” (Róm 6,1–2). Sem az érdem, sem az ártatlanság, de még a bűn sem lehet a kegyelem megszerzésének eszköze. A kegyelem azért kegyelem, mert Isten szabad cselekvése.

A kegyelmi ügy teológiai problémája ezért mélyebb annál, hogy helyes vagy helytelen volt-e kegyelmet kérni. A kérdés az, mit értünk kegyelmen. Ha az elítéltet ártatlannak tartjuk, igazságot kell keresnünk számára; ha vétkesnek tartjuk, van értelme kegyelemről beszélni. A kettő összecsúsztatása mind jogi, mind protestáns teológiai értelemben felhígítja a kegyelem valódi értelmét. A protestáns kegyelem nem az önigazolás vallási nyelve, hanem éppen az önigazolás feladása: az ember nem saját ártatlanságára hivatkozik, hanem egyedül Krisztushoz folyamodik.

5. tétel. Önmagában sem a másikért való felelős kegyelemkérés, sem egy elítélt ártatlannak tartása nem kifogásolható; a teológiai ellentmondás e kettő összekapcsolásában rejlik. Kegyelemet a vétkes kaphat, míg az ártatlannak igazságra van szüksége. A protestáns kegyelemtan forenzikus logikája ezért kizárja, hogy az ártatlanság a kegyelem jogcímévé váljon: a kegyelem nem az önigazolás megerősítése, hanem annak feladása és Krisztushoz való folyamodás.

Befejezés

Az öt vitatétel végső soron egyetlen kérdéshez vezet vissza: mit jelent kegyelemből élő egyháznak lenni? Nem azt, hogy az igazságot kegyes nyelvvel felülírjuk, a felelősséget hártjuk, szent fogalmainkat saját céljainkra használjuk, kapcsolatainkat kegyelemmé nevezzük át, vagy ártatlanságunk igazolására hivatkozunk. Éppen ellenkezőleg: a kegyelem felszabadít arra, hogy az igazsággal szembenézzünk, a felelősséget vállaljuk, és lemondjunk az önigazolásról.

A kegyelmi ügy ezért teológiai értelemben nem akkor zárul le, amikor megszületnek a szükséges lemondások, választások vagy kommunikációs válaszok. Akkor kezdhet lezárulni, amikor felismerjük, hogy a kegyelem nem birtokunk és nem eszközünk, hanem Isten szabad ajándéka a vétkes ember számára. Református örökségünk szerint éppen ezért nem kegyelmünk van, amelyet használhatunk, hanem kegyelemre szorulunk, amelyért egyedül Krisztushoz folyamodhatunk.

ABSZTRAKT

Az ártatlan kegyelme? – Öt református teológiai vitatétel

A tanulmány a 2024-es magyarországi kegyelmi ügy egyházi következményeiből kiindulva öt református teológiai vitatételt fogalmaz meg. Kiindulópontja az ügy kapcsán elhangzott püspöki imádság kijelentése: „Azért nem kérek bocsánatot, hogy kegyelmet kértem egy általam ártatlannak hitt embernek.” A tanulmány amellett érvel, hogy e mondat teológiai jelentősége túlmutat a konkrét eseten, és az egyházi működés alapvető kérdéseire irányítja a figyelmet. Az öt tétel az igazságszolgáltatás egyházi tisztetét, a választott egyházi tisztségviselők és a közösség közös felelősségét, a szent fogalmak tárgyiasításának és bálványosításának veszélyét, a protekcionizmus és a keresztyén közbenjárás megkülönböztetését, valamint a kegyelem protestáns, forenzikus értelmezését vizsgálja. A tanulmány Kálvin, Cyprianusz, Paul Tillich, Melanchthon és Alister McGrath teológiai meglátásaira támaszkodva mutat rá arra, hogy a kegyelem nem válhat az egyházi önigazolás, a személyes kapcsolatok vagy a kivételezés eszközévé. A protestáns kegyelemtan forenzikus logikája szerint az ártatlannak igazságra, a vétkesnek kegyelemre van szüksége; ezért az ártatlanság és a kegyelem összekapcsolása teológiai ellentmondást eredményez. A tanulmány végső kérdése így nem csupán a kegyelmi ügy megítélése, hanem az, hogy mit jelent kegyelemből élő református egyháznak lenni: szembenézni az igazsággal, vállalni a közös felelősséget, és az önigazolás helyett Krisztus kegyelméhez folyamodni.

Kulcsszavak: *kegyelemtan, igazságosság, református megigazulás, közös felelősség, önigazolás*

ABSTRACT

The Grace of the Innocent? – Five Reformed Theological Theses for Debate

This study formulates five theses for Reformed theological debate, taking as its point of departure the ecclesial consequences of the 2024 Hungarian presidential pardon controversy. Its starting point is a statement made in an episcopal prayer in connection with the case: “I do not ask forgiveness for having requested a pardon for a person whom I believed to be innocent.” The study argues that the theological significance of this statement extends beyond the particular case and raises fundamental questions concerning the life and governance of the church. The five theses address the church’s respect for the administration of justice; the shared responsibility of elected church officers and the ecclesial community; the danger of objectifying and idolizing sacred concepts; the distinction between protectionism and Christian intercession; and the Protestant forensic understanding of grace. Drawing on theological insights from Calvin, Cyprian, Paul Tillich, Melanchthon, and Alister McGrath, the study argues that grace must not become an instrument of ecclesial self-justification, personal networks, or preferential treatment. According to the forensic logic of the Protestant doctrine of grace, the innocent require justice, whereas the guilty may receive grace;

consequently, combining a claim to innocence with an appeal for grace creates a theological contradiction. The ultimate question of the study therefore reaches beyond the assessment of the pardon controversy itself: what does it mean to be a Reformed church that lives by grace? It means facing the truth, accepting shared responsibility, and, instead of seeking self-justification, turning to the grace of Christ.

Keywords: doctrine of grace, justice, justification, shared responsibility, self-justification

„Nincs költemény baleset nélkül, sem olyan költemény, mely ne tátongana nyitott sebként, miközben maga is hasonló sebet üt.”
Jacques Derrida

Masri Mona Aicha

A SÉRÜLÉS ESZTÉTIKÁJA*

Olyan ez, mint mikor a drága olaj a fejről lecsordul a szakállra, Áron szakállára, amely leér köntöse gallérjára. Olyan, mint a Hermón harmatja, amely leszáll a Sion hegyére. Csak oda küld az Úr áldást és életet mindenkor.

Az újszövetségi kharisz (χάρις) kifejezés szemantikai mezejében egyszerre van jelen a „szépség”, a „gyönyörködtető vonzerő”, az „öröm” és a „kegyelem” jelentése. A keresztyén hagyományban a „kegyelmet” gyakran jogi kategóriák szerint értelmezik, ám teológiai szempontból nélkülözhetetlen annak esztétikai dimenziója is. Ha a kegyelmet kizárólag jogi értelemben vizsgáljuk, leíróvá és statikussá válik, és elhomályosul eredeti, gyönyörködtető és örömet kiváltó természete, amely folyamatos történésnek mutatkozik meg, és szorosan hozzátartozik a kharisz szó eredeti jelentéséhez.

A teológiai esztétika kiindulópontja az a tétel, hogy Isten szép. A szépség fogalma, ha arra az egyszerű antropológiai kérdésre gondolunk, hogy jelen gondolatok írója szép-e, hallásra személyes vagy naiv felvetésnek tűnhet, mégis rávilágít arra, hogy a „szép” fogalma mennyire relatív, kontextusfüggő és egzisztenciálisan átítatott. Természetesen ha teológiai antropológiára gondolunk, és Isten képmását látjuk az emberben, akkor kénytelenek vagyunk azt mondani, hogy jelen szöveg írója szép.

A teológiai szép nem relatív. A Szentírás több kifejezést használ a szépre; az Ószövetségben: tób, nóam, kábód, hádár, jáfeh; az Újszövetségben: kalon. Ezek mindig örömet és gyönyörűséget jelentenek, tehát sosem pusztán külső formára vonatkoznak.

* Tóth Sárának, gratulálva *Otthon és otthon-talanság. A protestáns képzelet reszakralizációja Paul Tillich és Marilynne Robinson műveiben* című habilitációs dolgozatához.

Masri Mona Aicha. *Fotó: Füle Tamás | parokia.hu*

Westermann szerint a bibliai szép az a történet, amely Istentől kapott áldását hordozza magán.¹

Gerhard von Rad klasszikus, tömör megfogalmazása a szépről: 1. A szép sosem volt valamiféle abszolút, öncélú valóság Izrael számára, olyasminek tekintette, amit Isten folyamatosan a világnak adományoz. Ennélfogva 2. a szép a hit körébe tartozott. 3. Az Istentől adományozott szépség élvezete voltaképpen már a zsoltároknak, a próféták jövődöléseiben pedig nyilvánvalóan egy később bekövetkező esemény előrevetülése volt, azaz eszkatologikus beteljesedésre irányult; a hit személyének nézése, és nézés hordozta hit ez. 4. Izrael az isteni önkiüresítés és rejtőzködés műveiben is felismerte a dicsőséget. 5. A szépet eseménynek, semmint valamiféle létezőnek tartotta Izrael, mint-hogy Isten cselekvésének és nem Isten létének megnyilvánulását látta benne.²

Láthatjuk, az esztétika az Ószövetség emberét is meghatározta. A szép, a gyönyörködés lényegi eleme a hívó ember életének. Augustinus az evangélium központi üzenetét, az üdvösséget nemcsak tanítandó igazságnak vagy az ember életét megváltoztató jónak tekintette, hanem bevonja az élmény, tehát a gyönyörűség kategóriájába is.³

Dolgozatomban fontosnak tartom a mai kultúra szép értelmezésének bemutatását, melynek hatása alatt állunk. Legtöbbször úgy gondolnánk, hogy a szépet, a jót és az igazat a relativizmus fenyegetni, „a szép relatív”. Ugyanakkor felfedezhetőek kimondatlan társadalmi konszenzusok. Byung-Chul Han dél-koreai születésű svájci, irodalmat és teológiát tanult filozófus a *Die Errettung des Schönen*⁴ című esszéjét így kezdi: a simaság a jelen kézjegye. Összeköti egymással Jeff Koons szobrait,⁵ az iPhone-t és az intim szőrtelenítést. Miért tartjuk ma szépnek a simaságot? Az esztétikai hatáson túl egy általános társadalmi imperatívuszt tükröz. Ugyanis a mai pozitív társadalmat teszi meg. A simaság nem sért. Ellenállást sem képez.⁶

Miként jelenik meg ez a simaság az egyházunkban?

Amikor információvá degradáljuk hitvallásainkat. Formakereséseinket felváltják a sablonok. Igehirdetéseinket az AI is írhatná, panel kifejezések, jelentés kiüresedések. Dramaturgiai fordulatoktól, úgy is mondhatnám, találkozóktól mentes együttlétek. Amikor az istentisztelet statikus, nem dinamikus, nem történik. Ebben eltűnik a *homo faber*, az alkotó ember, a *homo contemplans*, a szemlélődő ember vagy a *homo delectans*,

1 WESTERMANN, Claus: Biblische Ästhetik. Das Schöne in der Bibel, *Die Zeichen der Zeit*, 4. évfolyam, 1950, 277–279, idézi BÉKÉSI Sándor: *Ergon. A keresztény esztétika teológiája*, Doktori disszertáció, Budapest, KRE, 2003, 44.

2 VON RAD, Gerhard: *Az Ószövetség Teológiája*, I. kötet, *Izrael történeti hagyományainak teológiája*, ford. GÖRFÖL Tibor, Budapest, Osiris Kiadó, 2000, 291.

3 BÉKÉSI: i. m., 31.

4 Magyar nyelven *A szép megmentése* címen – a címmel körülbelül annyi baj van, mint a Chicagói nyilatkozat esetében a Biblia tévedhetetlenségének kimondásával, a nyúl viszi a puskát.

5 Han részletesebben ír Jeff Koons *Balloon Venus* című munkájáról, amelynek szótérológiai dimenziója van. Mária-ábrázolás, szülőpózban, ahol Mária nem egy sebekkel borított *homo dolorist* szül, hanem egy megsebezhető megváltót szül, hanem egy palack Don Pèrignon Rosé Vintage 2003-t.

6 HAN, Byung-Chul: *A szép megmentése*, ford. CSORDÁS Gábor, Budapest, Typotex, 2021, 7.

a gyönyörködő, örvendező ember. Az az alkotó ember, aki örvendezve marasztalja és elővételezi az újteremtés gyönyörűségét.

Jacques Derridától választottam mottómat: „*Nincs költemény baleset nélkül, sem olyan költemény, mely ne tátongana nyitott sebként, miközben maga is hasonló sebet üt.*”

Sérülés nélkül nincs költemény. Sérülés nélkül nincs művészet. Sérülés nélkül nincs esemény. Sőt, a gondolkodást is a sérülés negativitása lobbantja föl. Fájdalom és sérülés nélkül ugyanaz a meghitt, a megszokott folytatódik.⁷ Gondoljunk bele, sérülés nélkül, fájdalom nélkül nem születik meg ez a kötet. Sérülés nélkül nincs történet, csak történet, leírás, sőt, csak felvillanó sztori.

A keresztyén esztétika középpontja nem lehet más, mint a krisztológia. A test, amely sérülékeny. A test, amely csúffá lesz az átokfán.

De ez a rútság a kharisz része. A rút nem a szép ellentéte, mert a szép ellentéte a giccs. A rút nem is pusztán anatómia a szép mellett. A szép anatómiája az Isten nélküli lét, a kárhozat. A rút a teológiában a kharisz, tehát a szép, a kegyelem része.

Békési Sándor úgy fogalmazza meg, hogy az örömet és gyönyörűséget szerző szépnek ez a tette az evangéliumok szerint három mozzanatban mutatkozik meg: úgy, mint a harag poharának kiívása, a halál mélységében történő megkeresztelkedés, valamint a dicsőség trónusán való ülés. Szótérológiai értelemben mindez Jézus Krisztus szenvedése, kereszten történt halála és dicsőséges feltámadása. Ha a szépről – nem filozófiai, hanem – teológiai szempontból beszélünk, éppúgy nem szólhatunk másról, mint ahogy Pál apostol sem, csak Krisztusról, a megfeszítettéről.⁸

Békési beszél a szép rútságáról *deformis formositas*, ami azt jelenti, hogy a szép feláldoztatik az igazságért. Fordítva ez lehetetlen, ugyanis az igaz sohasem áldozható fel a szépség érdekében, mert az maga a giccs. Ahogy Békési *A fájdalom gyönyörűsége* című tanulmányában fogalmaz: amikor a magamutogató felszín, a külső máz tetszeleg az igazság eltakarásával vagy eltussolásával, akkor az csak üres póz vagy közönséges bálványimádás. Az igazság felmutatásának érdekében viszont rútság, diszharmónia, torzulás nyomán mutatkozik meg a szép. Valójában a tartalmi igazság a szép, s nem a talmi külső alak.⁹

Krisztusban ismerjük fel, hogy a szép valójában tartalmi igazság, és nem külső alak, Krisztusban, aki egyetlen igazként megfosztatik a szépségétől, és ez örömet, gyönyörűséget, khariszt nemz. Ismerjük Ézsaiás próféciaját: „Nem volt neki szép alakja, amiben gyönyörködhettünk volna, sem olyan külseje, amiért kedvelhettük volna. Megvetett volt, és emberektől elhagyatott, fájdalmak férfia, és betegség ismerője. Eltakartuk arcunkat előle, megvetett volt, nem törődtünk vele.” Pedig, és ez az öröm pedig! Pedig a mi betegségeinket viselte, a mi fájdalmainkat hordozta. Mi meg azt gondoltuk, hogy Isten csapása sújtotta és kínozza. Pedig a mi vétkeink miatt kapott sebeket, bűneink miatt törték össze. Ő bűnhődött, hogy nekünk békességünk legyen, az ő sebei árán gyógyultunk meg.¹⁰

⁷ Uo., 48.

⁸ BÉKÉSI Sándor: A fájdalom gyönyörűsége, A teológiai esztétika helye a kultúrában és a művészetekben, *Magyar Művészet*, 3. évfolyam, 2015/4, 61–66.

⁹ Uo.

¹⁰ Uo.

Békési mindezt a XIV. századi gótikus bonni pietàn keresztül szemlélteti. Én Fehér Renátó *Torkolatcsönd*¹¹ kötetét emelném ki, mint egy mai dadogást, sebzést, amely egyszerre tombol, sért a bekövetkező csend előtt. Ahogy a mellébeszélést, a hallgatás előtti borzalmat nem teszi alakzatokba, nyersen veti oda. És ez azért is fontos, mert a kötet megjelenése után sokáig nem publikált verset. Csendben maradt.

A művészet valamennyi csonkolt korpusza, legyen az képzőművészet vagy szövegkorpusz, ezt a mellébeszélést nem tűrő valóságot mutatja.

Aztán beszél Békési a szép haláláról, hogy a hazugság és a gonoszság hangzavarában az igaz megtalálásáért csak a csend adatik: akusztikus, vizuális és kinetikus csend. Ebben a helyzetben Isten szava, az ige is felfüggesztetik a Jézus halott testét magába záró sír abszolút Szombatjában.¹²

Végezetül a rút szépsége, *formosa deformitas*, jelenti azt, hogy ami eddig csúf és megvetett, botrányos és fájdalmas, halálos és halott volt az igazért, azt szépként fogadja be minden benne megváltott személy és közösség. A *theologia crucis* szépségének titka ez a paradoxon, amellyel Luther éppen azt hangsúlyozta ki, hogy a falakon kívül számkivetve, a Golgotának nevezett szemétdombon keresztre feszített és megölt rabbiban, a teljes rejtőzködésben ismerszik fel leghatározottabban az önmagát kijelentő Isten és az ő szépsége.¹³

Han így fogalmaz: „Ohne Verletzung gibt es keine Wahrheit, ja nicht einmal Wahrnehmen.”¹⁴ Azaz: sérülés nélkül nincs igazság, sőt az igazság vételezése (Wahrnehmen), tehát maga az észlelés sincs. Sérülés nélkül nincs igazság, sőt észlelés sincs.

A megújulás kérdésében itt felvetődik, van-e valóságos vételezése az igazságnak akkor, ha nem tesszük ki magunkat a sérülésnek, a változásnak, Isten ígéjének, amely megsebez, átformál. Hol a sérülés? A sebzés?

Roland Barthes *Világoskamra* című művében azt mondja, hogy a fotográfiának két eleme van, az egyik az úgynevezett studium, amely a tanulmányozandó információk összessége, egy szétszórt figyelmet támaszt a néző felé. A néző eldöntheti: tetszik vagy nem tetszik. A fotográfia kulturálisan kódolt, és a studium ezt a kódot követi le. A studium nem szenvedély, nem szerelem.¹⁵

A fotográfiának a másik része a punctum, ez sérti, megsebz, megrázza a szemlélőt. Amíg a studiumnál én, a szemlélő vagyok, aki felkeresi, addig a punctum előröppen nyílként, hogy átdöfjön. A punctum hirtelen az egész figyelmemre igényt tart. A punctum tekintetként ad hírt magáról, egy ragadozó tekinteteként, amely megpillant és kérdéssé teszi a szemem szuverenitását. Átlyukasztja a fotográfiát, amelyen a szememet legeltettem.

De a punctum átláthatatlan, minden megnevezés, minden megjelölés alól kivonja magát. Ezért elviselhetetlen. Se információvá, se tudássá nem alakítható át. A punctum ott keres fel, ahol ismeretlen vagyok magam számára.

Sok kép kiabál, de nem sebez.

11 FEHÉR Renátó: *Torkolatcsönd*, Budapest, Magvető Kiadó, 2022.

12 BÉKÉSI: A fájdalom gyönyörűsége.

13 Uo.

14 HAN: i. m., 48.

15 BARTHES, Roland: *Világoskamra*, ford. FERCH Magda, Budapest, Európa Kiadó, 1985, 34.

Isten népén felragyog a *kharisz*, mint ahogy mondtam, a szép egy történés Isten népe számára, azt jelenti, Isten cselekszik, amely nem lehet pusztán studium a számunkra.

Miként lehetséges ez? Hogyan tudjuk kitenni magunkat Isten megújító, gyönyörködtető kegyelmének?

Faust varázsigéje: oly szép vagy, ó maradj, ne menj! Békési egy új vagy éppen régi (ahogy láttuk Augusztinusnál) terminus technicust vezet be a hermeneutikába, a *sensus delectabilis* fogalmát, a gyönyörködő értelmet. Kissé paradoxnak hathat a fogalom, de enélkül nem értelmezhetőek a Szentírás szövegei. Gondolhatunk itt Órigenész *Énekek éneke*-értelmezésére. A gyönyörködő értelem, Isten és ember koinóniájának élménye. A mennyei öröm, az eljövendő elővételezése. A tipologikus értelmezésen belül abban különbözik az anagogikus értelem, hogy amíg az anagogikus az exkathonra mutat, addig a gyönyörködtető az eszkathonból láttat. A *sensus delectatio*-elv ajtónyitás az itt és most átélhető teofániára. Lényege a személyes Isten marasztalás. Faust varázsigéje: oly szép vagy, ó maradj, ne menj!¹⁶

Látásom szerint ugyanakkor ez az embertől elidőzést kér. A szépben való időzést. A szép eloldoz a vágyainktól, az akaratunktól, hiszen az én elmerül a szépben. Ezt hívjuk mi keresztyének ünnepnek. Sabbathnak. Khairosznak, amely a kronosszal ellentétben nem múlik, hanem telik. Amely egy minősített időbe emel. Ugyanakkor, amikor gyönyörködünk, kitesszük magunkat az Igazságnak, az érzékelésnek, tehát a sebzésnek.

Milyen a sérülés nélküli kegyelem?

Nincs kegyelem baleset nélkül, sem olyan kegyelem, mely ne tátongana nyitott sebként, miközben maga is hasonló sebet üt.

ABSZTRAKT

A sérülés esztétikája

„Nincs költemény baleset nélkül, sem olyan költemény, mely ne tátongana nyitott sebként, miközben maga is hasonló sebet üt” – írja Jacques Derrida. De mi történik, ha ugyanezt a kegyelemről kérdezzük? Lehetséges-e kegyelem sérülés nélkül?

A *kharisz* jelentésmezejéből kiindulva a kegyelem nem pusztán jogi kategóriaként, hanem örömet és gyönyörűséget keltő eseményként jelenik meg. Byung-Chul Han, Roland Barthes és Békési Sándor gondolatai nyomán az a kérdés kerül előtérbe, miként kapcsolódik össze kegyelem, szépség, sérülés és igazság. A keresztyén esztétika középpontjában a megsebzett Krisztus áll: benne a rútság és a szenvedés nem a szépség megszűnését, hanem annak paradox beteljesedését jelenti. A kegyelem így nem sima és sértetlen felszín, hanem olyan történés, amely gyönyörködtet, miközben megsebez, kizökkent, és megnyit az igazság érzékelésére. Milyen tehát a sérülés nélküli kegyelem? **Kulcsszavak:** *esztétika, kegyelem, sérülés, Byung-Chul Han, Roland Barthes, Békési Sándor*

16 BÉKÉSI: *Ergon*, 41.

ABSTRACT

The Aesthetics of Wounding

„No poem without accident, no poem that does not open itself like a wound, but no poem that is not also just as wounding.” What happens if we ask the same of grace? Can there be grace without wounding?

Starting from the semantic field of *charis*, grace emerges not merely as a juridical category but as an event of joy, delight, and beauty. Drawing on Byung-Chul Han, Roland Barthes, and Sándor Békési, the text asks how grace, beauty, wounding, and truth become intertwined. At the centre of Christian aesthetics stands the wounded Christ: in him, ugliness and suffering do not mark the disappearance of beauty, but its paradoxical fulfilment. Grace, then, is not a smooth and unbroken surface, but an event that delights even as it wounds, unsettles, and opens us to the perception of truth. What, then, is grace without wounding?

Keywords: aesthetics, grace, wounding, Byung-Chul Han, Roland Barthes, Sándor Békési

Molnár Ambrus. Fotó: Füle Tamás | parokia.hu

Trevin Wax teológusprofesszor és misziós munkatárs három fontos szempontot hangsúlyoz a keresztyén egyház megújulása kapcsán:¹ amikor felmerül a megújulás szükségessége, akkor 1. az egyház sokkal rosszabb állapotban van, mint ahogyan látszik; 2. jóval radikálisabb lépésekre van szükség, mint amilyenekre gondolunk; 3. nagyobb szükség van a szeretetre, mint arra a felháborodásra és gyűlöletre, amely elindíthatná a megújulást. Előadásomban ezeket a szempontokat szeretném ismertetni, és egyházunk jelen helyzetére vonatkoztatni.

Molnár Ambrus

AZ EGYHÁZ MEGÚJULÁSÁNAK REFORMÁTUS SZEMPONTJAI

1. Az egyház helyzete sokkal rosszabb

Teológiai kiindulásunk, hogy Isten munkája nyomán az egyház a bűn által deformált világban bontakozik ki.² Ezért a keresztyén egyház élete is a nyomorúság világában zajlik, és az elkerülhetetlenül hatással van rá.

A nyomorúság számos külső torzulással jár mai magyar református egyházunkra nézve is. Kit nem gondolkodtatott még el az egyház fenntartásának nehézsége, az anyagi kiszolgáltatottság, az anyagi előny megszerzésének egyéni lehetősége, a keresztyénség társadalmi súlyának csökkenése, a lelkészek csökkenő létszáma, a szervezeti és működési nehézségek, a hatalommal való visszaélés, az intézmény növekedése, a politikai térben való nem megfelelő mozgolódás,

1 Wax, Trevin: You Can't Reform a Church You Hate, *thegospelcoalition.org*, 2021. 12. 02. URL: <https://www.thegospelcoalition.org/blogs/trevin-wax/love-basis-church-reform/> Utolsó letöltés: 2026. 08. 21.

2 Vö. *Heidelbergi káté*, 54. kérdés-felelet.

a nem őszinte, kettős beszéd mótélya, a hátsó szándékok és társadalmi elvárások kérdése? Ezek kívülről is látszanak.

A külső problémák mellett azonban sokkal számottevőbbek a belső feszültségek – nemcsak az egyház szervezetén belül, hanem a szívünk állapota tekintetében. Hogyan mehetnénk el szó nélkül amellett, hogy egyházunkban is jelen van a hitvallásokkal és a szilárd tanítással szembeni közömbösség, a Biblia tekintélyének devalválódása, sőt néhol már a megkérdőjelezése is, a személyes erkölcsi válság fájdalmas és keserű gyümölcsei, az evangélium megújító erejében és a teológiai munka eredményességében való elbizonytalanodás, az egyházfegyelem hiánya, az etikát, szexualitást érintő tévtanítások irányában tanúsított érdektelenség és a helyi gyülekezet központi szerepének megkérdőjelezése az intézmények javára? A helyzet sokkal súlyosabb, sokkal mélyebb és sokkal szomorúbb, mint elsőre tűnik.

Az egyház válságával való szembenézés legfontosabb kérdése mindig ugyanaz. Helyre lehet-e még hozni? Wax rámutat, hogy két véglet kísért a kérdés megválaszolásakor. Vannak, akik kizárólagos megoldásként a külső dekonstrukciót látják: elérkezett az idő, hogy megtörténjen az intézményes egyház és a helyi gyülekezet teljes szétválás-tása, hogy az egyház – ahogyan kezdetben is – ismét hitvalló emberek kis közössége legyen, szemben a hatalommal rendelkező szervezettel és intézménnyel (ahogyan arra a szabadegyházak létrejöttékor és az egyházszakadások során láttunk példát). Ebben az esetben elfelejtjük, hogy a szervezetet éppen a helyi gyülekezetek hozták létre azzal a céllal, hogy közösen lássanak el olyan szükséges feladatokat, amelyek meghaladják egy-egy gyülekezet lehetőségét és erejét (pl. a lelkészképzés folytonosságának biztosítását vagy a külső hitvallási kontrollt), továbbá hogy infrastruktúránk a történelmi folytonosság szükség szerű következménye. Ez az irány tehát messze túlmutatna az egyházi „rossz” felszámolásán, és magával ragadhatná a helyi gyülekezetek működésének szükséges intézményes előfeltevéseit is. A reformok másik iránya pedig könnyen belső dekonstrukcióhoz vezet, ami önjelöltek felemelkedése révén a keresztyén hit tartalmát az adott kontextushoz idomítja (hasonló volt megfigyelhető például a nemiség teológiai megítélésének kérdése esetében az Európai Protestáns Egyházak Közössége tavalyi tanácskozásán), így a gyülekezet végső soron olyan civil szervezet marad, amely vallásos érdeklődéssel bír.

Sokkal rosszabb állapotban van az egyház, mint ahogyan látszik.

2. A megújulás radikálisabb lépései

A bibliai remény és így a megújulás központi fogalma a református teológia szerint Jézus Krisztus feltámadása (vö. 1Kor 15,14), amely a keresztyén ember újjáteremtésének alapja (vö. 1Kor 15,23) és a világ megújításának kezdete (vö. Jel 21,1). Ahogy a bibliai megújulás alapja egyéni szinten a Krisztus szerinti önmegetagadás, úgy a nagyobb egyházi egység esetében sem lehet másképp.

Mivel a keresztyén teológia végső távlata nem kevesebb, mint Isten színéről színre látása és a vele szemtől szemben folyó tökéletes élet a hibátlan világban (vö. 1Jn 3,2),

ezért a keresztyén reménységet a történelmen túli, eszkatológiai távlat jellemzi. Vagyis földi történelme során egyszerre jellemző rá a tökéletesség és a tökéletlenség.

Éppen ezért, amikor tenni kívánunk azért, hogy egyházunk feltámadjon a válságból – figyelmeztet Wax –, világosan meg kell különböztetnünk azt a szándékot, amely lebontja az épületet, és tort ül a romok felett, attól az akarattól, amely lecsupaszítja a penészes falakat, amíg újra megtalálja azokat az elsődleges teológiai igazságokat, amelyek mindenhol és minden keresztyén számára közősek voltak, illetve a másodlagos teológiai igazságokat, amelyek folytatólagosan a református teológiai sajátosságot jelentették számunkra a keresztyénségen belül.

Nem az a probléma sok egyházi reformtörekvéssel, hogy túl radikális javaslatok látnak napvilágot, hanem épp ellenkezőleg: nem elég radikálisak, nem hatolnak elég mélyre, ott hagyják a penészfoltokat a falon. Miért? Mert „a reményt immár aktív, cselekvői erénnyéént fogták fel – a világot megváltoztató tetteként, amelyből egy új emberiség, a »jobb világ« fog megszületni. Ily módon a remény politikaivá vált, és úgy tűnt, beteljesítése magára az emberre vár. Isten Országa, ami a keresztyénység középpontját képezi, az ember országává, a holnapi »jobb világgá« vált”³ – írja Joseph Ratzinger katolikus teológus.

A keresztyénségen belül mindig az volt a legradikálisabb reform, amikor visszatértek a keresztyén hit szívéhez, magjához, lényegéhez: az evangéliumhoz. Az egyház megújulása a történelem legradikálisabb elköteleződésére tart számot. Wax szerint: „A megújulás megköveteli, hogy elutasítsunk minden olyan világi programot, amely az egyház fiaskóit, kudarcait, gyengeségeit ürügyként használná fel az egyház alapjának megváltoztatására.”⁴

A megújulás visszavezet bennünket Isten megismerésének a forrásához, a Bibliához és annak tekintélyéhez. Francis A. Schaeffer teológus, filozófus figyelmeztet, hogy a feladat: „Nem igazodni az autonóm szabadság korunkra jellemző világszelleméhez és engedelmeskedni Isten Igéjének. Ez pedig azt jelenti, hogy a Biblia teljes tévedhetetlen tekintélyének engedelmeskedve élünk korunk döntő erkölcsi és társadalmi kérdéseit illetően, akárcsak a tanítás terén. Az Isten Igéje iránti engedelmesség a vízvázasztó.”⁵ Ha ezt elmulasztjuk, arra csak úgy tekinthetünk, mint hogy nem kívánjuk az Isten szerinti teljes megújulást.

A megújuláshoz tehát sokkal radikálisabb lépésekre van szükség, mint amilyenekre magunktól gondolunk.

3. A szeretet erősítése a gyűlölettel szemben

Egyházként pontosan kell látnunk az identitásunk centrumát. Folyamatosan kísért bennünket, hogy politikai csoportosulás, valamiféle homályos spiritualitás játszótere vagy hagyományörző klub legyünk. Keresztyénként végső soron olyan emberek

3 RATZINGER, Joseph (XVI. Benedek pápa): *Végidő. A halál és örök élet kérdései*, ford. TÖRÖK Csaba, Budapest, Jel Kiadó, 2017, 12.

4 WAX: i. m.

5 SCHAEFFER, Francis A.: *A nagy evangéliumi katasztrófa*, ford. HARGITAI Róbert, Budapest, Evangéliumi Kiadó, 2020, 139.

vagyunk, akik Isten igéjének adunk elsőbbséget, az ő nevét imádjuk, róla kívánunk vallást tenni, és az ő igazságát és kegyelmét képviseljük, mert találkoztunk a Szentháromság Istennel, aki maga a keresztyénség lényege. Éppen ezért hozzátartozik az identitásunkhoz, hogy folyamatosan tápláljuk magunkban a szeretetet Jézus Krisztus és az ő menyasszonya iránt. Hiszen csak annak az egyháznak a megújulásáért tehetünk bármit is teológiai értelemben, amely rabul ejtette a szívünket.

Ahhoz, hogy ez valódi szeretet legyen, meg kell válaszolnunk még egy kérdést. Hogyan szerethetjük azt az egyházat, amely ennyi nehézséggel, teherrel, problémával, sőt mocskokkal van tele? Wax a következő választ adja erre: ha a botrányok miatt éppen nehéz szeretni az egyházat, gondoljunk a szentség még ma is jelen levő és megnyilvánuló valóságára, azokra a névtelen, ismeretlen emberekre a közelünkben, akik hűségesekek voltak Isten igéjéhez, az imádsághoz, és ragaszkodtak a keresztyén hit közösségi megéléséhez és továbbadásához. Ha már nincs bennünk szeretet az egyházunk iránt, akkor itt az idő, hogy figyelmünket ne a kiemelkedő, a híres, hanem a szorgalmas lelkipásztorokra tereljük, akiknek a nevét a legtöbben nem ismerik közülünk, akik ma is rengetegféle módon megmutatják az evangélium iránti hűségüket, akiknek nincsenek sokkoló botrányaik, akik elsősorban nem a nyilvánossághoz kívánnak szólni, hanem élnek, szolgálnak, és észrevétlenül mennek a sírba, miután a keresztyén szeretet és hűség csendes megnyilvánulásait mutatták. Ők is az egyházunkhoz tartoznak.

A szeretet persze mentséggé is válhat a bűnnel szemben, ha elvakít, és vakká tesz a bűnökre. De a szeretet hiánya még a legjobb egyházban is elfedheti az evangélium jelenlétét.

Az utóbbi hónapokban a két korinthusi levél alapján szólnak az igehirdetések gyülekezetünkben. Ezek alkotják a leghosszabb újszövetségi szakaszt, amely egyetlen konkrét gyülekezet felé íródott (16 + 13 = 29 fejezet), és egyszerre a legterjedelmesebb, illetve legélesebb konfliktust tükrözik, amely egyházvezető és gyülekezet között a Biblia alapján ránk maradt. A konfliktus része volt pártoskodás, szexuális kicsapongás, a közösség megbotránkoztatása, személyeskedés, társadalmi megkülönböztetés és kirekesztés, amely botrányos módon még az úrvacsorai kegyelmi közösségbe is begyűrűzött. Ennek ellenére Pál Isten gyülekezetének, megszentelteknek és elhívott szenteknek nevezi azokat, akikkel szemtől szemben és távolról is vitát folytat. Az összeütközés alapja az Isten cselekedeteiért égő szeretet.

Wax figyelmeztet: nézhetünk gyászosan, elkeseredve és fájdalommal az egyházra. Megnevezhetjük a rosszat. Sírhatunk is felette. De ha valóban megújulást szeretnénk, akkor helyre kell állítanunk az elkötelezettségünket a szégyen valódi evangéliumi okainak kigyomlálása iránt. De ne hagyjuk, hogy az egyház bűnei eltakarják előlünk a szeretetnek azt a csodáját, amely egyúttal egyházunk lényege is: Isten igazságát és kegyelmét.

ABSZTRAKT

Az egyház megújulásának református szempontjai

A tanulmány Trevin Wax alapján a református egyház megújulásának három alapvető szempontját vizsgálja: az egyház válságának mélységét, a radikálisabb reform szükségességét és a szeretet elsőbbségét. Bemutatja, hogy a valódi megújulás nem pusztán szervezeti változást, hanem az evangéliumhoz, Isten Igéjéhez és a keresztyén hit alapjaihoz való visszatérést jelenti. A tanulmány hangsúlyozza, hogy az egyház bűneivel történő őszinte szembenézés nem vezethet az egyház iránti szeretet elvesztéséhez. A református megújulás útja ezért az igazság, az engedelmesség és a Krisztus egyháza iránti szeretet együttes érvényesítésében ragadható meg.

Kulcsszavak: *egyházi megújulás, református egyház, evangélium, Biblia tekintélye, egyházkritika, egyházszeretet, radikális reform, egyházfegyelem, keresztyén identitás*

ABSTRACT

Reformed Perspectives on the Renewal of the Church

Based on the work of Trevin Wax, this study examines three fundamental aspects of the renewal of the Reformed Church: the depth of the church's crisis, the need for more radical reform, and the primacy of love. It demonstrates that true renewal is not merely an organizational change, but a return to the Gospel, the Word of God, and the foundations of the Christian faith. The study emphasizes that honestly confronting the church's sins must not lead to a loss of love for the church. The path to Reformed renewal, therefore, lies in the combined practice of truth, obedience, and love for the church of Christ.

Keywords: *renewal of the church, Reformed Church, gospel, authority of the Bible, criticism of the church, love for the church, radical reform, church discipline, Christian identity*

Nagy Károly Zsolt. Fotó: Füle Tamás | parokia.hu

Nagy Károly Zsolt

A NYELV MEGTÉRÉSE*

* Elhangzott: 2025. január 29-én, Budapesten a Ráday Házban megrendezett *Református Megújulás Konferencián*. Jelen szöveg az előadás néhány, a fejlemények miatt lényeges ponton bővített, a hivatkozott társadalmi jelenségek bővebb leírásával kiegészített változata, forráshivatkozásokkal és az előadás prezentációjában is használt képek némelyikével. A jelen szövegben igyekeztem megtartani az előadás szóbeliségből fakadó stílusjegyeit.

Kedves.... és itt rögtön meg is kell állnom. Szeretném használni a szót, mely ilyen közösségben köztünk magától értetődő, de nem vagyok biztos abban, hogy mindannyiunk számára ugyanazt jelentené. Elmondok tehát egy történetet: néhány hónapja, a Zsinat által a 2024-re meghirdetett *Élő Ige Éve* programsorozatot lezáró *Élő Ige Napján* a hivatalos programot megelőző kávézós tolongásban összetalálkoztam valakivel. Váratlanul fordultunk egymás felé, mindkettőnk számára ismerős volt a másik, de én is láttam a tekintetében, hogy ő sem egészen biztos a dolgában. Egymásra mosolyogtunk, lendült a kéz, s közben láttam felderülő arcán tükröződni a „tudommárkivagy” érzését, amit a kézzszorítás pillanatában a következő köszöntés kísért: „Na, hát az ideológiai ellenfélnek is kijár egy kézfogás!” Aztán elsodródtunk egymás mellől, s közben én is rájöttem, hogy ki az illető. Kétségtelenül voltak vitáink a virtuális térben – csak onnan ismertük egymást –, de részemről sosem tekintettem őt ideológiai ellenfélnek (ahogy másokat sem). Ezt a kis epizódot azután különös kontextusba helyezték az *Élő Ige Éve* fővédnökének, Visky Andrásnak a program során elhangzó szavai, aki szerint egyházunk jelenlegi helyzetében talán az első és bizonyára elengedhetetlen lépés „az volna, hogy itt és most elkötelezzük magunkat, hogy szóváltásainkban és vitáinkban hittársainkat testvérünknek, sőt »különb« testvérünknek tartjuk önmagunknál. »Szent testvéreim«, ezt a radikális megszólítást is olvassuk az újszövetségi iratokban.”¹ De hát nem

1 Visky András: A szeretet kegyelemteljes kegyetlenkedései, *parokia.hu*, 2024. 10. 28. URL: <https://www.parokia.hu/v/a-szeretet-kegyelemteljes-kegyetlenkedesei/> Utolsó letöltés: 2026. 03. 20.

megy ez annyira könnyen, mert – ahogy az előadó is kifejtette – a struktúra fogva tart bennünket.

Mi sem mutatja ezt jobban, mint hogy épp a napokban, az ökumenikus imahéten a niceai hitvallás születésére emlékezve a keresztyének egységét is csak az ideológiai ellenfelekre mutatva tudjuk ünnepelni. Az imahétre az EVT által kiadott programfüzetben közölt, a MEÖT által írtvett és a különböző egyházak különböző oldalain és a közösségi médiában reflektálatlanul megosztogatott ikonról van szó.² Ott, alul, feketében: ő Áriusz. Ő az ideológiai ellenfél, s ez a titulus csak egy árnyalattal visszafogottabb, mint a „második júdás”, mellyel a zsinatra emlékező liturgikus szövegek megnevezik.

Most tehát innen, vagyis a fentebb leírt kis epizód történetével a háttérben, ennek a kis fekete ruhás alaknak a pozíciójából szólva hadd köszöntselek így benneteket: Kedves Testvérek!

És ezzel rögtön meg is érkeztünk a probléma sűrűjébe. Merthogy folytatnám egy szintén megszokott fordulattal, de megint meg kell állnom, mert ismét felvetődik bennem a kérdés: mit is értünk azon, és mit érzünk, amikor kimondjuk, hogy „áldás, békesség”? Mire gondolunk, milyen asszociációk ébrednek bennünk, amikor ezt halljuk? Egy prémium „repi” termékre, megosztó, bár kétségtelenül trendi és elegáns íz kombinációkkal, melyből a műfaj természetéből következően eleve nem juthat nem hogy „bősséggel”, de még egyenlően sem mindenkinek? Vagy így ünnep után már csak a kiürült, hogy ne mondjam kiüresített csomagolásra, ami egy laza mozdulattal repül a kukába?³

És mondhatom-e egyáltalán, hogy békesség, ha nincs békesség? (Jer 6,14) Mondhatok-e áldást ott, ahol az áldással kapcsolatos teológiai, hitvallási tudás és tudatosság annyira felhígult, hogy az egyik politikai párt vezetőjének parlamenti dolgozószobájában Horthy Miklós szobrának avatása során egy református lelkész így fohászkodhat: „Kérem a hatalmas Istent, hogy áldja meg ezt a szobrot, amely jelzi kormányzónk nagyságát... áldja meg őt haló poraiban is...”⁴ „Ez is református!”

És még csak a köszöntésnél tartunk, pedig beszélnünk kellene – mert ezt vállaltam – olyan szűkebben vett kommunikációs problémákról, mint például az, hogy egy a beszélő elé tett szöveg és a beszédet rögzítő kamera közötti szemmozgással kísért felolvasás,⁵ mely egyébként nélkülözi az imádságnak nevezett szakrális kommunikációs forma közössé-

2 Az ikonról bővebben: NAGY Károly Zsolt: A második Júdás, *nkzs.hu*, 2025. 01. 18. URL: <https://www.nkzs.hu/a-masodik-judas/> Utolsó letöltés: 2026. 03. 20.

3 Az előadásban szándékosan kimondatlanul a Magyarországi Református Egyház által évek óta reprezentációs célból használt „Áldás, békesség” feliratú szaloncukorra utaltam.

4 2022. augusztus 30. Horthy Miklós szobrának avatása a Parlamentben Dúró Dóra irodájában. ÁGHASSI Attila: Ocsmány cinizmusnak nevezte a Mazsihisz, hogy a zsidóság hálás lenne Horthynak, *telex.hu*, 2022. 08. 30. 19:20. URL: <https://telex.hu/belfold/2022/08/30/mazsihisz-reakcio-novak-elod-horthy> Utolsó letöltés: 2025. 01. 27.; Az eseményről készült videofelvétel az alábbi hivatkozással érhető el: TELEX.HU: Egyelőre csak a Fideszt sikerült felbosszantani a Horthy-szoborral, de a Mi Hazánk nagyon igyekszik, *youtube.com*, URL: https://youtu.be/4RC2FKsm_Dw Utolsó letöltés: 2025. 01. 27.

5 MAGYARORSZÁGI REFORMÁTUS EGYHÁZ: Balog Zoltán református püspök imádsága és beszéde. Elhangzott 2024. február 16-án a Zsinat értekezletén, *youtube.com*, 2024. 02. 16. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-nvYGYUqKbc&t=235s> Utolsó letöltés: 2026. 02. 06.

günkben konszenzusos kódjainak használatát, tekinthető-e ténylegesen imádságnak, vagy ez a kommunikáció egy másik esete? Beszelnünk kellene arról is, hogy mi van a végletekig szűrt és cenzúrázott egyházi sajtóval és nyilvánossággal? És beszelnünk kellene, valóban, az elhasznált, kiforgatott és kiárusított fogalmainkról a kegyelemtől a keresztyén szabadságig vagy akár a megújulásig. Ezt a szükségességet nagyon határozottan felvetette a már idézett Visky András a már említett alkalmon zajlott pódiumbeszélgetésben is a következőképpen: „Én azt hiszem, hogy a megújulásnak – ez egy írói szempont – egy nagyon fontos feltétele a nyelvi váltás, hogy milyen szavakat használunk. Például azt mondjuk püspökválasztás idején, hogy kampány. Eszünkénél vagyunk? Tehát a nyelvi megújulás nélkül – ugyanis ez a reformáció szelleme, a nyelvi megújulás, nem? – nincsen megújulás. [...] tehát ezektől a nyelvi dolgoktól kellene megszabadulnunk...”⁶

A 2025. januári konferencián csak érintőlegesen szóltam a jelenségről, de azóta ennek a problémának az egyik legjobb példájává nőtte ki magát az éppen akkor indult „Ez is református” című kampány, mely az egyház honlapján, a kampányt beharangozó cikk⁷ címe szerint igazából nem kampány, vagy legalábbis nem arculati kampány. „Akkor mi? – vetődhet fel bennünk a kérdés”, írja a cikk szerzője, és ebben kénytelen az olvasó is egyetérteni vele, hiszen az első kérdés – „Miért érzik szükségét egy egész éves kampány meghirdetésének?” – rögtön aláássa a címmé tett állítás hitelességét, az interjúalany válasza pedig – „A kampányunk célja, hogy a reformátusoknak és a külvilág számára is bemutassuk a szolgálatunkat” – gyakorlatilag leleplezi ennek a „nemkampánykampány” narratívának a problematikus voltát. A szöveg számos ilyen önleleplező nyelvi megoldást tartalmaz még. Közvetlenül az előző mondatot követően azt olvashatjuk, hogy a kampányra azért is szükség van, mert „számos ember talán nem is sejtí, hogy az intézmény, ahol a hozzátartozója gyógyul, a református egyház fenntartásában áll”. Ez önmagában szintén egy erős mondat a Zsinati Hivatal vezetőjétől, hiszen ezzel gyakorlatilag elismeri, hogy az egyházi intézmények egyháziassága nálunk nem magától értetődő. Egy másik példánk legyen a szöveg végéről. Az interjú retorikai kidolgozottságát is jelezve – és az „alákérdés” eklatáns példajaként – itt kerül sor a *refutatio*⁸-ra. A kampány céljával kapcsolatosan a riporter felteszi a kérdést: „Jézus is azt mondja, hogy »amikor adományt adsz, ne tudja a bal kezed, mit tesz a jobb, hogy adakozásod rejtve maradjon«. Van-e helye a jótettek felmutatásának keresztyénként, reformátusként?” A válasz igazi református módra szintén bibliai idézettel indul: „Aki dicsekszik, az Úrral dicsekedjék” – írja Pál apostol első levelében a korinthusiaknak. Tevékenységünk láttatásának, amelyeket gyülekezeteinkben, iskoláinkban, óvodáinkban, szeretetotthonainkban, nevelőszülői hálózatunkban végzünk, akkor van értelme,

6 MAGYARORSZÁGI REFORMÁTUS EGYHÁZ: Az élő Ige éve, Kerekasztal-beszélgetés, *youtube.com*, 2024. 10. 26. URL: <https://www.youtube.com/live/xnDwA9igr2U>, 1:18:04-2:19:20, Utolsó letöltés: 2026. 03. 20.

7 DÓKA Viktória: Az „Ez is református” nem arculati kampány!, *reformatus.hu*, 2025. 01. 15. URL: <https://reformatus.hu/egyhazunk/hirek/az-ez-is-reformatus-nem-arculati-kampany-mezo-ist-van-mozes-zsinati-hivatal-vezetoje-doka-viktoria> / Utolsó letöltés: 2026. 02. 06.

8 Refutatio a retorikában a lehetséges ellenérvek megdöntésének technikája.

ha Isten dicsőségére mutatunk általuk.” Majd az egyház kiemelkedő szolgálati eredményeinek bemutatása után elhangzik egy újabb ércért kiáltó mondat: „Nem dicsekedünk, hanem az Úrnak csendben végzett szolgálatainkról adunk számot.” Arra a kérdésre itt sem kapunk választ, hogy amit az Úrnak csendben végzünk, azt miért kell az összes egyházi kommunikációs csatornán, vizuálisan is jól felépített arculattal és minden bizonnyal jelentősebb hirdetési összegekkel támogatva, vagyis jelentős „hangerővel” szétkürtölni, miért nem jó erre a „számadásra” mondjuk egy olyan éves jelentés, amelyet egyházunk a 2010-es évek derekán adott ki párszor, de azt legalább megtudjuk, hogy mindez azért több, mint egy arculati kampány, mert „nem arculati kampány, hanem a valóság bemutatása”.

Akinek kétségei lennének azt illetően, hogy ha az „*Ez is református*” nem arculati kampány, akkor mi, érdemes fellapozni az arculatelmélet szakirodalmának különösen a válságkezeléssel, illetve az arculatvesztés, a hírnév megrendülése utáni újjáépítéssel kapcsolatos részeit. Ennek a szakirodalom szerint négy fontos lépése van:⁹

1) Védelem: az első lépés a kár minimalizálása, amit nem a leplezéssel, eltagadással lehet megvalósítani, hanem egyrészt a probléma feltárásával, másrészt a krízissel való szembenézéssel. „Fel kell dolgozni a történeteket, majd nyilvánosságra kell hozni. Amennyiben terhel bennünket felelősség, azt a nyilvánosság előtt vállalni kell. Őszinte és teljeskörű feltárára van szükség folyamatos kommunikáció mellett” – s ennek része lehet a krízisben érintett vezetők távozása is.

2) Elemzés: elemezni kell, hogy mit hol rontott el a vállalat, a szervezet. Ehhez érdemes szakértőkből álló válságkezelő stábot összeállítani, és az elemzésnek fontos része az is, hogy az egész intézmény, szervezet vagy vállalat működésmódját, a „kultúráját” újra kell értékelni. „Médiaelemzéseken keresztül ügyelni kell figyelmeztető jelzésekre.”

3) Újjáépítés: aminek kulcsa a szervezeti kultúra helyreállítása. Ez – kivált egy hosszú ideje fennálló szervezet esetében – a régi értékek megtartása mellett azok új utakon, formákban való képviselésének kialakítását is jelentheti. Ennek összefüggésében „ki kell alakítani a szervezet új sztoriját, amire újjáépítjük a kultúrát”. Ezen felül pedig nagyon fontos, hogy a szervezeti kultúra helyreállítása belső kommunikációval, tisztázással, megerősítéssel kezdődik, s csak ezt követi a külső kommunikáció.

4) Felépülés: hosszú, legalább három éves folyamat, melynek során a cél a helyreállított arculat hosszú távú stabilizálása. Ebben fontos az, hogy a szervezettel kapcsolatos „jó híreknek minél nagyobb nyilvánosságot kell biztosítani”. A folyamatban szimbolikus aktusok is segíthetik az új értékek hatékony kommunikálását, és minél nagyobb általában véve is a szervezet működésében a szimbolikus aktusokon keresztül történő kommunikáció, a rituális kommunikáció jelentősége, annál nagyobb ezek súlya a felépülésben.

9 Ezek összefoglalását RADETSKY András: *Arculatelmélet és reputációmenedzsment. Egyetemi jegyzet*, Budapest, PPKÉ BTK, 2022, 109–111. alapján közlöm, az alábbi idézetek további forrásmegjelölés nélkül innen származnak.

Meglátásom szerint nem szükséges túlságosan hosszan érvelni amelle, hogy egy vállalati vagy szervezeti arculat helyreállításának fent bemutatott lépései egyáltalán nem állnak távol attól, amit az egyházban a Szentírás alapján a helyreállítás, megújulás lépéseiként ismerünk. A bűnismeret, bűnbánat, bűnvallás és felelősségvállalás Isten és a közösség előtt ennek megkerülhetetlen kiindulópontja, ahogy egyénileg és közösségileg is megkerülhetetlen a „hol rontottam el” kérdés feltétele és a válasz keresése során a működésmódjaink újraértékelése. Ennek összefüggésében beszélhetünk az élet újjáépítéséről, ami visszatérés, megtérés ahhoz, akitől a bűn elszakított, a felépülés hosszú folyamata pedig a kezek megtisztításán és útjaink megjobbításán keresztül, vagyis a megtéréshez illő és méltó cselekedetek látható cselekvésén át vezet.

Témánk szempontjából éppen ezért nem mellékes az „*Ez is református*” kampány folytatása sem. A fenti interjú végén hangzik el két fontos kérdés: „Mondhatjuk, hogy a kampány válaszureakció az elmúlt esztendő megrázkódtatásaira?” A riporter nehezen félreérthető módon utal a „kegyelmi ügyre”, ám a kérdésre egyértelmű választ nem kapunk, helyette arról esik szó, hogy a gyalázkodások között az interjúalany számára a „drága életű” lelkészek és református hívők emléke adott erőt, és a kampány is erre épít: „Feladatunk van, szolgálattevőink nem csak a közösségünk, de egész magyar nemzetünk számára példamutatók lehetnek, akiből erőt meríthetünk. Őket ismertetjük meg 2025-ben.” Mindez nem gyógyítja a bizalmi sebeket – hangzik a folytatásban a válasz a következő kérdésre –, mert azokat „a közösségeink, a szolgálataink orvosolják majd a különböző élethelyzetekben, de ez hosszú folyamat. Amikor valakinek a rokona református kórházban gyógyul fel, ahol szeretettel, gondossággal bánnak vele, vagy amikor egy kilátástalan helyzetben felveszi a telefont a lelkigondozónk, akkor az egyházunk szolgálatán keresztül megtapasztalják Isten szeretetét.” Az egész interjúra jellemző a nyílt kommunikáció hiánya, így egyértelmű válaszokat itt sem kapunk a feltett kérdésekre, viszont a „kánaáni dialektus”, vagyis a kegyességgyakorlás tradicionális nyelvi fordulatai, a bibliai hivatkozások és a teologizáló tárgyalásmód¹⁰ sűrűn átszövik a szöveget.

Amennyiben megvizsgáljuk, hogy a „kegyelmi ügy” kezelésében és az ügy nyomán beállt arculatvesztés kríziskommunikációjában hogyan járt el a Magyarországi Református Egyház, és az „*Ez is református*” kampányt is ennek kontextusában, az ügy diskurzusának részeként értelmezzük, azt látjuk, hogy az egyházi kommunikációs stratégia több ponton szinte tankönyvi példának tekinthető. Vannak azonban fontos hiányok is. A védelem fázisában inkább a felelősség hárításával találkozunk, melynek során a személyes vezetői felelősség vállalására szolgáló nyilatkozatot úgy uralta a helyzetet szakralizáló rituális formák használata, hogy az egyben el is fedte a tényleges felelős-

10 Teologizáló tárgyalásmódon egy olyan beszéd- és érvelésmódot értek, mely egyfajta metanyelvként használ teológiai vagy vallási-kegyességi fogalmakat a társadalmi jelenségek leírására vagy értelmezésére, de inkább csak utalásként, anélkül, hogy e fogalmak tényleges teológiai jelentését mélységében és saját összefüggéseikben alkalmazná. A beszélő a hallgatóiban így aktivizál egy sajátos, közösen birtokoltnak vélt világtértelemezési keretrendszert, magával szemben a hozzáértés vagy legalábbis bennfentesség érzetét kelti fel, és spirituális tekintélyt szerez, miközben az utalások mögött a mondanójának tényleges jelentése rejtve marad. A teologizálás így a manipuláció egy sajátos esete.

ségvállalás hiányát.¹¹ Az elemzés és újjáépítés fázisában a szervezeti kultúra értékelése és helyreállítása a kívánatos logikának épp a fordítottja szerint indult el. Az „*Ez is református*” kampány valóban a régi, illetve meglévő értékek valamelyest új formában és utakon történő kommunikációjára igyekezett, s határozottan tetten érhető benne a szervezet új sztorijának kialakítására irányuló igyekezet is. Mindez azonban nem a belső kommunikációval indult, nem a helyzet tisztázása és a közösség belső megerősítése volt az alap, melyre felépülhetett volna egy meggyőző és hiteles kifelé irányuló kommunikáció, hanem a kampány az egyház arculatának külső renoválására indult, a jó hírek számára biztosított nagy nyilvánossággal.

A nyelvi megújulás tehát nem csak írói szempont – teológiai szempont is. Mert ez a „nemkampánykampány” azon túl, hogy egy „kommunikációs harakiri”, felfedi az egyházban uralkodó szemiotikai zűrzavart. Amikor pedig nemigen tudjuk már, hogy mi a nem és mi az igen, akkor meg kell állni, meg kell újulni lélekben és elmében (*metanoia*), és hátat kell fordítani az ide vezető úton (*tesuvá*), hogy az igenünk igen, a nemünk nem legyen.

De miért a nyelv – kérdezhetné valaki –, s mi ez a bölcsészkedő megközelítés, amikor – kérdezték is sokan e konferencia előtt – a cselekvés ideje lenne?

Meglátásom szerint a megtérés megértés, a két aspektusa pedig – melyeket a *metanoia* és a *tesuvá* szavak jeleznek – nem választható szét egymástól, ugyanúgy, ahogy nem választható szét a *logos*ban vagy *dábar*ban sem a szó és a tett. Ez, azt hiszem, nem túl progresszív gondolat. A cselekvéseink a nyelvben zajlanak. A nyelven keresztül gondoljuk el azokat. A nyelven keresztül ragadjuk meg mindazt, ami körülöttünk és bennünk zajlik – a kettő elválaszthatatlanságát jelzi, hogy erről viszont cselekvések képeivel beszélünk –, s a nyelven keresztül adunk ezeknek értelmet. A nyelven keresztül konstruáljuk meg a valóságunkat, s a nyelven keresztül osztjuk meg ezt másokkal, létrehozva e megosztásokkal közösségeinket. Végül pedig a nyelven keresztül építjük fel ezekből a jelentésekből, s a nyelven keresztül bonthatjuk is le azokat a struktúrákat, melyek fogva tartanak bennünket.

Mindez természetesen nem újdonság, a református egyház történetéből több olyan példát is lehetne hozni, melyben a nyelv, akár a teológia nyelvének változtatása a valóságról alkotott elgondolások és az egyház társadalmi jelenléte változásainak nem csupán jelzője, de egyben médiuma is volt. Most ezek közül a közelmúlt – még fel nem dolgozott – történelméből hozok párat.

1945 után a hatalmat fokozatosan megszerző kommunista párt felszámolta a civil szervezeteket, egyesületeket. Az egyesületek megszüntetésének első hulláma 1946-ban még alig érintette a református egyházi szervezeteket, ezekre 1949. október elején került sor, a felszámolás tényleges folyamata pedig 1950-ben ment végbe. Az egyik legfontosabb egyházi egyesület a Bethánia Egylet volt, mely a két világháború közötti, illetve az

11 Ezt viszont a kommunikáció rituális elmélete felől is érdemes lenne elemezni, hiszen a rítus egyik fontos funkciója a társadalmi-közösségi konszenzus kialakítása és felmutatása, ugyanakkor az elmélet szerint a rítus alkalmas arra is, hogy inkább elfedje a konszenzus hiányát. Bővebben ANDOR Mónika: *A kommunikáció rituális elmélete*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2017.

1945 után kibontakozó ébredési mozgalom egyik meghatározó szervezeteként szolgált a protestáns egyházakban. A szervezet 1950. január 19-én tartotta meg rendkívüli közgyűlését, ahol az egyházvezetés kényszerének engedve – több más egyesülethez hasonlóan – önmaga feloszlátását mondta ki. A szervezet helyi közösségeinek – ahogyan azt az 1950 decemberében megjelent, Bereczky Albertnek tulajdonított *Testvéri izenet*ben is olvashatjuk – minden önállóságukat feladva be kellett épülni a gyülekezetekbe, s ezt az új egyházvezetés számon is kérte a lelkészekről.¹²

A Bethánia-ellenes hangulatot jól jellemzi Győry Elemér dunántúli püspök egy 1953-as előadásának részlete: „...a tárgyalás alatt lévő kérdés igen időszerű, mert bár a »közösségek« 1949-ben feloszlottak ugyan, mégis valamilyen formában tovább működnek; ha nem nyíltan, az a veszélyt még nagyobbá teszi. Éppen úgy vagyunk a szektás, szeparatista és ébredési mozgalmakkal, mint azokkal a betegségekkel, melyek a szervezetben lappanganak, hosszú időn át nem fájnak és tudomást sem veszünk arról, hogy a betegség fenn áll, de akkor midőn kiobbannak és fájnak, már késő és csak azt a szomorú megállapítást halljuk: gyógyíthatatlan, itt már segíteni nem lehet. Arról is meg vagyunk győződve, hogy nem gyógyíthatatlan és nem halálos betegséggel állunk szemben. Reméljük és hisszük, hogy abban a pillanatban megszűnik a baj, amikor megszűnik az ok, mely előidézte.”¹³

Az önkéntesség kényszerítésének tényére nem csak azért fontos figyelni, mert ezzel a diktatúrát kiszolgáló egyházvezetés módszerei a kommunista rendszer módszereihez váltak hasonlóvá. A „mezőgazdaság szocialista átszervezése”, vagyis a téeszek szervezése során az erőszakkal kikényszerített belépések esetében a belépési nyilatkozatok „önkéntes” aláírása ugyanúgy tabusította, kimondhatatlanná tette az erőszak alkalmazását az egyén, mint az önkéntes feloszlást kimondó egyesületi határozat a közösség esetében. Az önkéntesség hangsúlyozása itt azonban azért is fontos, mert így az egyesületek feloszlata egy olyan belátási, érési folyamat eredményeként volt tálalható az egyházi sajtóban, melyben nem emberi erő vagy hatalom, hanem a Szentlélek munkája érhető tetten, s amely így illeszkedett az aktuális egyházvezetés diktatúrával szembeni magatartásának legitimációjára a Bereczky által kidolgozott „*keskeny út teológiája*”-ban.¹⁴

A Bethánia azonban erősnek bizonyult, s ezért az egyházi hatalom nyelvi eszközöket is bevetett a megsemmisítésére. Ennek keretében zajlott le az '50-es évek elején az egyházi sajtóban a bethánizmus fogalmának felépítése.¹⁵ A folyamat végére a Bethánia az egyházi közbeszédben az ébredés zászlóvivőjéből az ébredés (köz)ellenességévé vált, miközben a Bereczky-féle keskeny út teológiájával összhangban átalakult az ébredés fogalma is: az Isten igazságának a bűnbánatban való felismeréséből és az ebből fakadó

12 Testvéri izenet, *Református Egyház*, II. évfolyam, 24. szám, 1950. december 15., 3–6.

13 Győry Elemér: Az egyház missziói munkájának teológiai és egyházkormányzati szempontból való megvizsgálása, *Református Egyház*, V. évfolyam, 7. szám, 1953. április 1., 9–13, 9.

14 Lásd BERECKY Albert: *A keskeny út. Igézhirdetések, előadások, cikkek*, Budapest, Református Egyetemes Konvent Sajtóosztálya, 1953.

15 A forrásként említhető szövegekből kettő: N.N.: A bethánizmus – közösségellenesség, *Az Út*, VI. évfolyam, 20. szám, 1953. május 17., 2.; Győry: i. m., 9.

megtérésben megnyilvánuló Istenhez fordulásból az állam egyház feletti hatalmának és az azt legitimáló egyházvezetés tanításának elfogadásává vált. Történt mindez úgy, hogy a szavak nem változtak, de a jelentések igen. Jól érzékelteti ezt Bereczky egyik kedvenc, sokszor elmondott története, mely szerint egy munkásgyülekezetben járva egyik régi konfirmandusa így fordult hozzá: „tudom, hogy nagytiszteletű úr örülni fog velem, hogy én egészen megtértem Jézus Krisztushoz, és sztahanovista lettem”.¹⁶ Ezt a váltást igehirdetésében Bereczky az „idők jeleként” értelmezi, ami szoros kapcsolatban áll nála a korszak egyházi közbeszédének egyik legfontosabb fogalmával, az időszerűséggel. Az időszerű prédikáció, az Ige időszerű megértése ugyanis az idők ilyen jeleire válaszol.

A *Keskeny út teológiájában* Bereczky kifejti, hogy a bűnbánat egyetlen lehetséges módja az, ha a hívő ember „ráhajol az őt verő isteni kézre”,¹⁷ elfogadja az ostort, vagyis az ateista hatalmat, és nem ellenkezve vele felismeri, hogy ezzel akarja őt Isten valami jobb útra vezetni. Victor János megfogalmazásában ez volt a „kívülről befelé munkálkodó kegyelem” tanítása,¹⁸ mely szerint az egyház a Horthy-rendszerben elkövetett bűnei miatt elveszítette prófétai küldetését, ezért immár nem ő mondja meg a világnak, hogy mi Isten akarata, hanem Isten a világon, a politikai rendszeren keresztül közli egyházával az ő akarát (ami nem más, mint az új, szocialista világrend építése). A bethánista fogalma eközben összekapcsolódott olyan fogalmakkal, melyek a korszak politikai nyelvének, kivált az ellenségek generálásának területén, kulcsfogalmi lettek. Az egyik ilyen, szorosan együtt járó fogalompár a fentebbi idézetben már szerepelt „szektás”, illetve „szeparatista”. Mindkettőt az „elkülönülő”, „különutas”, „magát a közösség vagy társadalom többségétől elszakító” értelmében használták. Mindkét jelzőt alkalmazták már korábban is az egyházon belül a „felébredt” hívőket külön közösségekbe tömörítő Bethániára, de itt a szó politikai áthallásokkal is bírt, és a Párt egyetlen járható útjáról vagy éppen a közös gazdaságtól magát elszakító emberre utalt. A másik fogalom a reakciós. Ez is gyakran megjelenik az egyházi sajtóban, azzal, hogy ami a Párt terminológiájában a reakciós, az az egyházban a bethánista. Ez utóbbi fogalom pedig végül már nemcsak a Bethánia egykori tagjait jelölte, de a „kulák” fogalmához hasonlóan gyűjtőfogalmává és stigmájává vált a belső ellenségnek, az ideológiai ellenfélnek.

Ismerős? Mutatis mutandis aktualizálható a séma, és a „bethánista” behelyettesíthető olyan fogalmakkal, mint a „liberális”, a „progresszív”, vagy ezek ellentéte a másik lövészárokból, mint „konzervatív” és „fundamentalista”.

Mondhatnánk, hogy mindez a tőlünk biztonságos távolságra lévő múlt. Ráadásul az a múlt, az az ateista rendszer, azok az „árulók”, akikkel szemben szeretjük s újabban hivatalosan törekszünk is magunkat, az egyházat áldozatként definiálni. Mondhatnánk azt is, hogy fiatalok vagyunk, ez nem a mi világunk.

16 BERECKY ALBERT: *Ajtónyitás. Bereczky Albert gyülekezeti igehirdetése*, Budapest, Református Egyetemes Konvent Sajtóosztálya, 1951, 70.

17 A fordulat Bereczky műveiben több helyen is szerepel, lásd BERECKY ALBERT: *Két ítélet között*, I–II. kötet, Budapest, Evangéliumi Megújulás Munkaközössége, 1947.; vagy a fentebb már hivatkozott BERECKY: *A keskeny út*.

18 VICTOR JÁNOS: A „kívülről befelé” is munkálkodó kegyelem, *Református Egyház*, IV. évfolyam, 4. szám, 1952. február 15., 1–3.

Mondhatnánk, de nem lenne igazunk. Ezzel a teológiai konstrukcióval ugyanis néhány kevés kísérletől eltekintve¹⁹ nem vetettünk számot, s ezek a kísérletek bár fontosak, de nem voltak elégségesek eddig ahhoz, hogy az egyházban a hallgatás falát áttörjék. Példaként vegyük a téesz melletti lelkipásztori agitáció egy esetét. A *Református Egyház* egy 1955-ös cikke idézi például Tóth Albert tiszalúci lelkipásztor beszámolóját, akinek a témával kapcsolatos igehirdetési gyakorlatában „három ige tanítása lett döntővé a hívek számára: Róm. 13:1,²⁰ Gal. 6:2,²¹ Márk 12:17.²² Bizonyoságot tett arról, hogy ő ezeket az igéket éli, s arra hívta fel a híveket, hogy ők is éljék. Amikor arról volt szó, hogy egy tekintélyes középapparasztot meggyőzzön, a sáfárságról szólt neki, hogy semmi se az övé, hanem minden Istené, Aki azt akarja, hogy azzal a lehető legjobb sáfárkodjék s a legjobb sáfárkodás erkölcsi szempontból az az út, amelyen már oly sokan járnak, amelyen ha itt-ott van is még rög, de általában megelégedettek az emberek. Az illető belépett a szövetkezetbe, ahová sokan követték, s egy év múlva boldog tanúbizonyságot tett s áldotta az Urat, s lelkipásztorát, hogy megtanította őt. A község legjobb dolgozója pedig, aki átélve teljesen az ige tanításait, találkozott egy zúgolódó atyafival, aki terhekről, nyomorúságokról beszélt neki, s ő ezt válaszolta: »Neked teher, nyomorúság ez az élet, de nekem kegyelem, mert megtanultam másokért dolgozni, másokat szeretni, másokért imádkozni. Ha nem úgy történt volna, ahogyan történt, úgy bizonyosan mint önző, magamnak élő lélek elvesztem volna. Kövesd példámat.«²³

A szöveg számos kérdést vet fel, hiszen egyrészt nem tudjuk, hogy Tóth Albert ezt tényleg így gondolta és mondta, vagy ez a narratíva az egyházmegyének szánt jelentés számára készült jól hangzó fikció, másrészt pedig azt sem tudjuk, hogy az egyházmegyéhez befutó, majd a zsinatra több kézen át érkező beszámolókat szemlélő cikkíró itt olvasható szövege milyen viszonyban van Tóth Albert eredeti beszámolójával. Azt viszont tudjuk, hogy a cikk az egyház hivatalos lapjában jelent meg, s hogy célja szert legitimációt és mintát adott a hasonló igehirdetéseknél, és azt is tudjuk, hogy sok efféle applikáció valóban elhangzott személyes beszélgetésekben és „igehirdetéseknél”.

19 A számvetéshez lásd FAZAKAS Sándor: *Vétkezünk... Egyház a történelmi és társadalmi bűnösszefüggések rendszerében*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017.; FÜSTI-MOLNÁR Szilveszter: *Ecclesia sine macula et ruga: Donatist Factors among the Ecclesiological Challenges for the Reformed Church of Hungary especially after 1989/90*, Sárospatak, Sárospataki Református Teológiai Akadémia, 2008.; BOGÁRDI SZABÓ István: *Egyházvezetés és teológia a magyarországi Református egyházban 1948 és 1989 között*, Debrecen, Ethnika, 1995.; NAGY Károly Zsolt: „Amit az evangélium ígér, azt váltsa valóra a demokrácia.” A társadalmi változások teológiai reflexiói és a belső nyilvánosság nyelvének átalakulása a Magyarországi Református Egyházban 1945 és 1948 között, in HORVÁTH Gergely Krisztián (szerk.): *Vakvágány: A „szocializmus alapjainak lerakása” vidéken a hosszú ötvenes években*, 2. kötet, Budapest, Nemzeti Emlékezet Bizottsága – MTA BTK, 2019, 279–352.

20 „Mindenki engedelmeskedjék a felettes hatalmaknak, mert nincs hatalom másról, csak Istentől, a meglévő felsőbbégeket Isten rendelte.”

21 „Egymás terhet hordozzátok, és úgy töltsétek be Krisztus törvényét.”

22 „Jézus ekkor azt mondta nekik: Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és az Istennek, ami az Istené! És igen elálmélkodtak rajta.”

23 BOTTYÁN János: A pásztori beszélgetések egy aktuális problémájáról, *Református Egyház*, VII. évfolyam, 20. szám, 1955. október 16., 449–452, 450.

A múlt történéseinek, folyamatainak tisztázatlanságán túl itt is találkozhatunk ismerős, de sajátos jelentést hordozó kifejezésekkel. Ilyen például a „tanúbizonyosság” vagy a „kegyelem”. Legalább ennyire fontos azonban az a sajátos hermeneutika is – nevezzük ezt Bereczky nyomán az „időszerűség prófétai hermeneutikájának” –, amely a szövegben tetten érhető bibliaértelmezést irányítja. Olyan hermeneutika ez, mely nem a mában, hanem a mából akarja megérteni az Írást, s mindezt a megkérdőjelezhetetlenségként értelmezett prófétai felhatalmazottság pozíciójából teszi. Ennek a hermeneutikai pozíciónak a hátterét Bereczky Albert 1947-es *Időszerű prófécia*k című írása világítja meg talán a legjobban. Bereczky szerint Istennek minden próféciaja mindig időszerű, ezért nincsenek elavult, de vannak beteljesedett próféciai, melyek között a legnagyobb és gyakorlatilag egyetlen a Messiásra vonatkozó ígérete. Ennek beteljesülése pedig új ígértet hordozott: azt, hogy ő újra eljön ítélni eleveneket és holtakat. Isten azonban olyan különös módon szeret minket, hogy „nem gyűjti össze haragját az utolsó napra, hogy akkor minden elpusztuljon annak az akkor egyszerre érvényesülő igazságnak a tüzeiben, hanem úgy szeret minket, hogy időközben is megmutatja igazságát, érvényre juttatja haragját; amit visszatart, azt néha ránk zúdítja, mert másképp nem boldogul velünk”.²⁴ Mindezt nem nekünk kell kitalálni, mert mi olyan vakok vagyunk, hogy a tényekből sem tudunk helyes következtetéseket levonni, „ezért Isten magyarázatot, látást, pontosabban látókat adott. Mert a prófétákat így nevezte a Szentírás: nézők, látók.” Isten ma is ad látókat, a régi és a mai próféták között viszont az az alapvető különbség, hogy a maiak számára Isten az ő Igéjében jelenti ki magát, a látók feladata pedig az, hogy megmondják, hogy ebből az Igéből mi az, ami nekünk, itt és most szól. Ezt pedig mindig maga Isten dönti el, és a látók, vagyis az Ige magyarázóinak prófétai felhatalmazása – tehát annak eldöntése, hogy a Bibliából éppen most éppen mi Isten szava – szintén tőle származik. Bereczky ezen a ponton felidézi a Nyíregyházi Szabad Tanács egy jellegzetes momentumát, amikor valaki – feltehetően az egyházi többség oldaláról – számonkérte őt azzal, hogy ki adott nekik felhatalmazást arra, hogy ezeket merjék mondani? „És volt bátorságunk – folytatja Bereczky – egy szóval felállni rá: az Isten. Ő adott felhatalmazást. Tessék esetleg azt gondolni, hogy ez a legpimaszabb arrogancia, hogy ez határtalan gőg. Isten be fogja bizonyítani. A prófétai látást mindig Isten igazolja.” Arra pedig, hogy az isteni igazolásban honnan lehetünk biztosak, Bereczky az üdvbizonyosság érzését hozza fel példának: honnan tudjuk, hogy üdvösségünk van? Onnan, hogy a Szentlélek meggyőz erről bennünket, és ugyanígy győz meg a Szentlélek Bereczky szerint a prófétai látás hitelességéről is. Ebből a pozícióból teszi fel tehát a kérdést: „mi az Isten időszerű próféciaja? »Haragnak napja az a nap, szorongatásnak és nyomorúságnak napja; pusztításnak és pusztulásnak napja; sötétségnek és homálynak napja; felhőnek és borulatnak napja.« Ez az Isten időszerű próféciaja ma. Hogy egyszerűen egy mondatban mondjam meg: Istennek az az időszerű, központi, talán egyetlen üzenete hozzánk, hogy *h a r a g s z i k r á n k*.”²⁵ „Nem ez az időszerű üzenete Istennek?”

24 BERECKY Albert: Időszerű prófécia, in Uő.: *Két ítélet között*, 2. kötet, 314–320. A további idézetek is innen származnak.

25 Kiemelések itt és a következőkben az eredeti szerint!

– teszi fel a következő kérdést, majd a prófécia isteni legitimációjáról az előbbieken mondottakhoz igazodva így folytatja: „Hát tessék akkor Istennel perelni. Itt van az országunk romokban, itt van a rettenetes szegénység, az egész világ megvetése rajtunk, a népek utolsója vagyunk. Hát mi kell még nekünk, hogy egyszer már arra is rágondoljunk, hogy mindezek mögött az Isten haragja van, hogy időszerű üzenete valóban az Istennek az, hogy ő haragszik, hogy nem tetszünk neki így ahogy vagyunk és nincsen megelégedve azzal, amit csinálunk és azzal, ahogy csináljuk.” Bereczky tulajdonképpen teljes egzisztenciával beleáll ebbe a látói-prófétai szerepbe, amit nagyon jól illusztrál az, ahogyan prófétai látásának kritikusaival szól: „Én nem vagyok az Isten védőügyvédje, én a tanúja vagyok. Ez az Úr Isten szava. Akinek nem tetszik, menjen, veszekedjen vele, nekem hagyjon békét. Miért törte össze ezt az országot? Miért vannak távol a foglyaink... vitatkozzon az Úr Istennel, akinek nem tetszik a prófécia.”

Ennek a hermeneutikai alapelvnek a – mondjuk ismét így – homiletikai alkalmazását szintén Bereczky alapján mutatom be. Az *igehirdetés időszerűsége* címmel a Dunamelléki Egyházkerület lelkésztovábbképzőjén tartott két előadást 1951-ben, melyek gyorsírással lejegyzetelt, szerkesztett változata a *Református Egyházban* látott napvilágot a lelkészi kar épülésére. Ahogyan a cím is mutatja, Bereczky itt ismét az időszerűség problémájával foglalkozik, kiindulási pontja pedig szintén az Isten haragja és ítélete, azonban árnyaltabban, a homiletikai szempontokat is figyelembe véve fogalmaz: „egész teológiai meggyőződésemet összefoglalhatom egy mondatban: itt Isten igazságos, irgalmas ítélete van folyamatban, amit az Ő népének bűnbánatában és hálaadásban kell elfogadni, vagyis, ami benne az Ő igazságos haragja: azt bűnbánatában, ami benne az Ő kegyelme, visszatartóztatott ítélete és irgalmassága, azt hálaadásban.”²⁶ A szöveg alaptézise az, hogy Isten üdvösségre akar eljuttatni bennünket Jézus Krisztus halála és feltámadása által. Ez az üdvösség azonban nemcsak a halál utáni, hanem a teljes életre vonatkozik, vagyis a földi lét is benne van. Azért nem találjuk a helyünket – akár individuálisan, akár közösségként – a kortárs társadalomban, „mert nem értettük meg, hogy az üdvösség a teljes élet Jézus Krisztusban való megoldása, és a megtérés az egész ember megtérése”. Bereczky itt is megfogalmazza az ébredési mozgalmakkal – sőt, az egész megelőző keresztyén evangélizációval és igehirdetéssel – szembeni alapvető kritikáját, mely szerint eddig ez azért volt erőtlenségre, mert csak az egyes emberre, annak üdvösségére és megszentelődésére koncentrált, és figyelmen kívül hagyta az emberi együttélés, a társadalom alapvető problémáit. A megszentelődés összefüggésében Jézus szavait idézi föl: „én ő érettük odaszentelem magam”,²⁷ és ebből vonja le azt a következtetést, hogy a megszentelődés nem az én, vagyis az individuális hívő megszentelődéséért, az ő üdvösségének javára történik, hanem az egymásért való szeretet vonalán érvényesül

26 BERECKZY ALBERT: Az igehirdetés időszerűsége, *Református Egyház*, III. évfolyam, 17. szám, 1951. szeptember 1., 9–13, 11.

27 Bereczky itt a Jn 17,19-et idézi: „én őértük odaszentelem magamat, hogy ők is megszentelődjenek az igazsággal”, azonban egyrészt – mint sok esetben, úgy itt is – hivatkozás nélkül, másrészt csak a vers első felét idézi, azt is a kontextusából kiragadva, ami érthető, hiszen a kontextuális értelmezése nem támasztaná alá Bereczky „prófétai” értelmezését. Dőlt betűs kiemelés itt is az eredetiben.

elsősorban, tehát az egyén megszentelődése a másokért, a többiekért, a közösségért történik. Azt persze nem vonja kétségbe, hogy a paráznaságtól, a hazugságtól és a hasonló bűnöktől való megtérésnek a napi sorozatai hozzátartoznak a megszentelődéshez, de a hangsúly nem ezeken van, mindez csak afféle „kísérőzene”. „Rossz megszentelődési módszer, ha valaki mindennap gyomlálja a gyomot, mert száz nő a helyébe. A másokért odaszentelt szolgálatban és szeretetben kitágult élet, nem az összezárkózó és egocentrikus, hanem amelyik mind nagyobb és több terhet tud viselni és mindig nagyobb és több felelősséget tud hordozni: ez a megszentelődés útja.”

Ezzel párhuzamos a szöveg másik tézise: Jézus uralma nem csupán az egyes emberre és az egyházra, a hívőkre érvényes, hanem a közösségre és a világra is, melyet halálával meggyőzött. Az igehirdetés időszerű feladata pedig ennek az uralomnak a meghirdetése. Ez pedig a gyakorlatban azt jelenti, hogy az igehirdetésnek az eddig önmagával foglalkozó és individuális hitéletet élő egyház megszentelődését a társadalom, a közösség felé kell fordítania, felvetve az emberi életközösség problémáit.

A hogyan és mit kérdéseiben az alap ismét a prófétai látás elfogadása lesz, hiszen ha nem fogadjuk el, hogy Isten ítélete alatt vagyunk, akkor legyőz bennünket az a református sajátosság, mely az egyik igével mindig a másik igét állítja szembe, és így hatástalanítja egyiket a másikkal. Ez – vagyis a Bibliára hivatkozó érvelések Bibliára hivatkozó kritikájának az egyházban általános gyakorlata, melyben kezdetben neki is része volt – Bereczky szerint a Jézust a pusztában megkísértő Sátán módszere. Ha azonban komolyan vesszük a prófétai látást, akkor az igehirdetés alapvető kérdése immár a válasz keresése arra, hogy miért haragszik ránk Isten. Bereczky szerint a keresztyén ember adós, hiszen az üdvösséggel mindent megkapott Istentől, amire szüksége lehet, ezért viszont hálával tartozik. Istennek nem tud fizetni, de Isten az embertársainkat adta mellénk, akik felé hálából tudunk szolgálni. Az egyház azonban elfelejtette a háládatos szolgálat kötelezettségét, ezért van ítélet alatt, és ezért fontos most, hogy az ítéletben hálásak tudjunk lenni, és felfedezzük, hogy az igazi megszentelődés a társadalom felé fordít bennünket, mert ebben tudjuk megtalálni Isten eredeti célját az egyházzal, vagyis azt, hogy az egyházban és az egyház által az emberi együttélés kérdése megoldódjék.

Bereczky szövegében jól tetten érhető a teologizáló gondolkodás, hiszen argumentációjának elemeivel többségében akár egyet is érthetünk, ugyanakkor egyértelmű, hogy az érvelés egésze fals. Makkai Sándor egy 1951-es, a lelkipásztor állandó és időszerű feladatait elemző cikke sokkal konkrétabban fogalmaz. Miután felhívja a lelkipásztor figyelmét arra, hogy állandó kötelezettsége az, hogy minden szolgálatát „a törvényes jórend állandóan megszabott kereteiben és módjai szerint kell elvégeznie”, cikkét a következő gondolattal zárja: „ami állandó és változatlan az egyházi szolgálatban, azt Isten éppen azért rendelte, hogy szolgálatunk itt és most időszerű lehessen. Az igehirdetői tisztség, melyre a bűnbocsánat és a megbékéltetés evangéliuma bízott, nem általánosságban, az űrben lebegő evangéliumot hirdet, hanem a ma emberének, a mai világban, a mi országunkban és társadalmunkban, az adott esetekben ad felszabadító erőt a bűn ellen való harcra és a diakoniára, elsősorban a gyülekezetekben, de aztán a gyülekezeten át és azzal együtt a társadalom, az ország szolgálatára. Ma a bűn

időszerűsége úgy jelenik meg az egyes ember, a gyülekezet, az ország és a világ életében, mint a béke és ezzel a munka ellensége. A bűnbocsánat evangéliuma ezért a béke és a munka megvédésére és biztosítására szabadít fel s keresztyén életünket oda állítja annak bizonyoságtévő, áldozatos szolgálatába.”²⁸

Bereczky és Makkai gondolatmenetét Péter János ültette át a hétköznapi gyakorlat kérdéseire. *Az örök ige mai nyelven* címmel egy 1950-es alcsúti lelkészkonferencián az időszerű igehirdetésről tartott, szinte programadó beszédében a következő tételből indul ki: „Állítsuk fel, világosítsuk meg és határoljuk el ennek a témának az alaptételét: az örök Ige minden igazi megnyilatkozása időszerű, tehát csak időszerű beszédben van jelen az örök Ige. Más szóval kifejezve: az örök Ige mindig mai nyelven szól, vagy még másként: az igehirdetés akkor igehirdetés, ha mai. Mózes nem azt a beszédet mondta el a gyülekezet előtt az aranyborjú jelenet után, amellyel a Jordán partján búcsúzáskor fordult a gyülekezethez. [...] Az örök Ige minden igazi megnyilatkozása annyira időszerű beszéd, hogy a legigeszerűbb prédikáció voltaképpen csak egyszer mondható el, annyira meghatározott személyhez, meghatározott helyzethez, meghatározott személyek meghatározott helyzetéhez szól.”²⁹ Ez pedig nemcsak azt jelenti, hogy az igehirdetésben alkalmazom az ige történetileg megértett üzenetét a gyülekezet mai viszonyaira vagy problémáira, és nem a mai értelemben vett kontextualitást kell rajta érteni, hanem azt, hogy az igehirdető és az Ige hallgatói alávetik-e magukat az örök Ige aktuális kritikai szavának. Ez az alávetés pedig az igehirdető és a gyülekezet gondolkodásában és magatartásában mutatkozik meg. Péter itt csatlakozik Bereczky gondolatmenetéhez, és az alávetettség jeleként értékeli a prófétai ítélethirdetés igehirdetői-igehallgatói helyzetének elfogadását. Ahhoz, hogy az igehirdető és a gyülekezet meg tudja állapítani, hogy vajon tökéletesen alávetette-e magát ennek a prófétai látásnak, Péter néhány kérdést tesz fel, melyek egyben a háború előtti igehirdetői és evangélizációs gyakorlat kritikáját is jelentik. Ezek közt az egyik legfontosabb kérdések a következők: „az a kérdés, hogy nem voltunk-e akadályai az örök Ige teljes aktualizálódásának, vagyis olyan szabadon nyilatkozott-e meg igehirdetésünkben, hogy időszerűsége való igénye érvényesült. [...] Rendezte-e igehirdetésünk gyülekezeteink viszonyát a jövőhöz? [...] Segítette-e igehirdetésünk a gyülekezetet a miliőváltás során az eligazodásban?” A „miliőváltás” és a „jövő” fogalmai természetesen a kommunista hatalomváltásra utalnak, azt pedig, hogy mit jelent az „eligazodás”,³⁰ Péter egy másik előadásában konkrétan megfogalmazza: „Az az igehirdető tudja a régít visszasóvárgók felé türelmesen, szeretettel és nevelve, a szocializmus építésében résztvevők felé pedig bátorítóan és erősítően kimondani az

28 MAKKAI Sándor: Szolgálatunk állandósága, *Református Egyház*, III. évfolyam, 1. szám, 1951. január 1., 16–17.

29 PÉTER János: Az örök ige mai nyelven, *Református Egyház*, II. évfolyam, 15. szám, 1950. augusztus 1., 3–7, 3–4.

30 Az „eligazodás” szintén a korszak egyik kulcsfogalma. Györy Elemér egy előadásában így fogalmaz: „...olyan a lelkipásztor, mint a híd. Az egyik oldalon van az ige, másikon a gyülekezet. Isten arra a szolgálatra hívta el, hogy másoknak közvetítse az élő és éltető igét, vagy mint újabban szoktuk mondani: a igazító és eligazító ige rajta keresztül jusson a gyülekezethez, hogy ez abból isten akaratát megértse, hitben elfogadja, és engedelmesen meg cselekedje.” GYÖRY: i. m., 12.

egyház időszerű szavát, aki saját magában valóban felszámolta a múltat, és őszintén oda tudott állni a szocializmushoz jelentkező új és jó pártjára. Az ilyen igehirdető szava előtt nagy távlat nyílik, és ez az igehirdető az, aki nem válik feleslegessé és haszontalan szolgává a történelem mostani szakaszán.”³¹

Ebből a perspektívából érthető igazán a tiszalúci példa, és ebből a perspektívából érthető igazán az is, hogy a példa csak tünet, és nem a probléma maga. A probléma mélyebben van, az igehirdetés tisztaságának feladásában, mely mögé egy legitimációs kvázihermeneutika és kvázihomiletika épült. Ma már nincsenek téesz-prédikációk, de ahogy a fenti idézetekben az időszerűség fogalmának használata során annak különböző értelmezési lehetőségeit egyszerre és egymással kijátszva használják a szerzők, úgy köszön vissza ez a stratégia a kegyelem teológiai és jogi értelmezésének összekeverésében és egymással szembeni kijátszásában. A múlt tehát nem vagy nem csak a társadalmi és egyházi struktúrákban él velünk, hanem a hermeneutikánkban és a homiletikánkban is. A teologizáló nyelvhasználat és a rituális kommunikációs formák pedig mindezt – az egyetértés látszatát keltve – elfedik.

A téesz-prédikációk kérdése csak egy a sok közül, a számvetés elmaradásának dolgában tovább is léphetünk: hol vagyunk még attól, hogy egyházunk szembeforduljon mindazzal, amit a zsidóság ellen elkövetett – s ezt a kérdést nem oltja ki az sem, ha tudunk mindarról, vagy legalább a töredékéről, amit az egyházunk ugyanekkor az embermentés terén tett.

Persze, ezzel az utóbbi kérdéssel túlléptünk az önmeghatározásunk szempontjából annyira fontos kommunista diktatúrán, s ha ezt az utat folytatjuk, rá kell döbbernünk arra is, hogy azok a nyelvi-teológiai eszközök, beidegződések, narratívák, melyekkel kapcsolatban a szembenézés hiányára rámutattam, gyökereiket ennél mélyebbre eresztik múltunkban. Vagyis nem minden, amivel gondunk van, a szocializmus öröksége. Ha tehát azoktól a bizonyos nyelvi dolgoktól meg akarunk szabadulni, a gyökerekig kell lehatolnunk, melyek könnyen elvezethetnek a 19. század közepéig, amikor – mint Julianne Brandt fogalmaz³² – végbement a vallási fogalmak feltöltése nemzeti tartalmakkal, és viszont: a nemzeti fogalmak szakralizációja.

S mindez azért sem távoli múlt, hanem a jelenünk, mert a szembenézés, a reflexió hiánya miatt a diktatúra idején kialakult – a társadalom más alrendszereire is jellemző – kettős beszéd, az elbizonytalanodó vagy többszörös jelentésűvé váló teológiai fogalmak, s még inkább a politikai, hatalomtechnikai terminológia betörése az egyház nyelvébe ma is él és virul. Anyanyelvi szinten használjuk, s rajta keresztül újratermeljük azokat a kereteket, szocializációs környezeteket, melyeknek a foglyai vagyunk. Ennek a fogságnak, mondhatni szabadságvesztésnek a jele az, amikor a keresztyén szabadság garanciáját az államhatalomban látjuk, a keretek fogságának jele, hogy nem tudunk kitörni a kádári egyházfinanszírozási logikából (igen, tudom, hogy voltak próbálkozások, tudom, hogy

31 PÉTER JÁNOS: Az egyház szava a szocializmus építésének idején, *Református Egyház*, II. évfolyam, 22. szám, 1950. november 15., 3–7, 6.

32 BRANDT, JULIANE: Felekezeti és nemzeti identitás a 19. századi Magyarországon: a protestáns egyházak, *Századvég, Új folyam*, 3. évfolyam, 2003/3, 3–38.

a hatalom nem enged saját lábra állni – de mi ez, ha nem a fogság jele?). Ennek a jele volt, amikor 2023 februárjában a *Gyülekezettudatos egyház – egyháztudatos gyülekezet* című sárospataki konferencián egy spontán kérdésre adott válaszában az egyik jelenlévő egyházvezető – a résztvevők nem kis döbbenetére – kimondta: tudjuk, látjuk, hogy rossz az irány, amibe az egyház megy, de nem tudunk kilépni ebből a külső kényszerek miatt.

Mit cselekedjünk, atyámfiak – s lányai? Nyilvánvaló, s látható az elmúlt egy év fejleményeiből is, hogy a személycseréje önmagában nem old meg semmit, mert az új személyek a változatlan struktúra foglyai. Ugyanaz a helyzet, mint az ügynöklisták nyilvánosságra hozatalával: jobb lesz tőle? Aligha. Attól, hogy nyilvánosságra kerül Joó Sándor múltja, jobban értjük, hogy miért is írt alá, miért dekonspirált, stb.? Persze a bűnbakok kizavarása az erkölcsi pusztulás sivatagába ideig-óráig a megtisztulás látszatát keltheti, de nem értjük meg belőle azt a rendszert, melyet számos elemében tovább működtetünk. Amire szükségünk van, az az, hogy úgy sercegjen lábunk alatt az út pora, ahogy a *tesuvá* mássalhangzóit. A keretek lebontására van szükségünk – de nem az egyház, a hitvallás, a Szentírás, sőt, még csak nem is a püspöki rendszer, hanem a valóságunkat meghatározó, az Isten országa erőinek és finom szöveteinek felismerésére bennünket vakká tevő, a Lélek helyett a lovak és szekerek ereje felé orientáló keretek lebontására. Az ezt elindítani képes – és küzdjünk meg a szavak pátoszos kopottságával – őszinte, nem kamerákba mondott, de közös bűnbánatra és a megtérés cselekedeteinek cselekvésére. Meglátásom szerint ez egy sok vesződséggel, kutatással, konfliktussal és kiengesztelődéssel – és ismét egy kiüresített szó: imádsággal – teli folyamatot jelent, de ahogy édesapám írta egyik levelében az 1970-es években egykori teológiai évfolyamtársainak: „ha valami jót szentül cselekszünk, senkitől sincs okunk félni. Istentől féljünk, aki mindent számonkér rajtunk. Tudom, sok nyitott kérdés maradt még. Az a fontos, hogy őszintén, nyíltan keressük a megoldást, tudva, hogy Isten az egy igazságot sokunknál tette le. Össze kell raknunk.”

Köszönöm, hogy meghallgattatok!

ABSZTRAKT

A nyelv megtérése

A tanulmány az egyházi kommunikáció és nyelvi megújulás problémáját vizsgálja a Magyarországi Református Egyház jelenlegi helyzetében.

A kutatás történeti-teológiai módszerrel elemzi a nyelvi deformáció gyökereit, különös tekintettel a kommunista diktatúra időszakára. Bemutatja, hogyan használta fel az 1950-es évek egyházvezetése az „időszerűség prófétai hermeneutikáját” a politikai hatalom teológiai legitimálására. A Bethánia Egylet felszámolása és a „bethánizmus” fogalmának átértelmezése példáján keresztül dokumentálja, miként vált az ébredési mozgalom a belső ellenség stigmájává, párhuzamosan a politikai terminológia („szektasz”, „reakció”) egyházi nyelvbe történő beszívásával.

A szerző rámutat, hogy a múlttal való számvetés hiánya miatt ezek a nyelvi-teológiai struktúrák ma is élnek az egyházban.

A tanulmány konklúziója szerint a nyelvi megújulás (metanoia) nélkül nincs valódi egyházi megújulás. A megtéréshez nem elég a személycsere, hanem szükséges a valóságot meghatározó keretek de- és rekonstrukciója és a teológiai fogalmak tisztázása őszinte közösségi reflexió, bűnbánat és a megtérés cselekedetei által.

Kulcsszavak: *egyházi kommunikáció, nyelvi megújulás, prófétai hermeneutika, Bereczky Albert, Bethánia Egylet, arculatkezelés, metanoia*

ABSTRACT

The Conversion of Language

The study examines the problem of ecclesial communication and linguistic renewal in the current context of the Reformed Church in Hungary. Using a historical-theological method, the study analyzes the roots of linguistic deformation, with particular attention to the period of communist dictatorship. It demonstrates how the Church leadership of the 1950s employed the “prophetic hermeneutics of contemporaneity” to provide theological legitimation for political power. Through the example of the dissolution of the Bethania Association and the reinterpretation of the concept of “Bethanism,” it documents how the revival movement came to be stigmatized as an internal enemy, alongside the infiltration of political terminology – such as “sectarian” and “reactionary” – into ecclesiastical language. The author argues that, owing to the failure to come to terms with the past, these linguistic and theological structures remain present in the Church today. The study concludes that genuine ecclesial renewal is impossible without linguistic renewal (metanoia). Repentance requires more than a change of personnel: it also calls for the deconstruction and reconstruction of the frameworks that shape reality, as well as the clarification of theological concepts through honest communal reflection, repentance, and acts of conversion.

Keywords: *ecclesial communication, linguistic renewal, prophetic hermeneutics, Albert Bereczky, Bethania Association, image management, metanoia*

Bevezetés

Az interneten 2024. február 2-án jelent meg egy cikk,¹ amely arról tudósított, hogy a köztársasági elnök – egyébként közel egy évvel korábban – 2023 áprilisában kegyelmet adott a bicskei gyermekotthon igazgatóhelyettesének, akit korábban a bíróság jogerősen végrehajtandó szabadságvesztésre és foglalkozástól, illetve közügyektől eltiltásra ítélt. Az említett cikk nyomán az elnöki döntésről heves politikai, közéleti vita bontakozott ki, ami kegyelmi ügyként vált ismertté.² Jóllehet tény: a bíróság az érintett személyt büntetőjogi szempontból közvetlenül nem „pedofília” jellegű bűncselekmény elkövetése, hanem az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény, konkrétan „bűnsegédként elkövetett kényszerítés hatósági eljárásban büntette”³ miatt mondta ki bűnösnek; ám az a körülmény, hogy ez a cselekmény kiskorúakkal szembeni szexuális visszaéléssel összefüggő bűncselekményhez kapcsolódott, a közvélemény számára elfogadhatatlanná tette a kegyelmi jog gyakorlását.⁴

Pál Lajos

A KEGYELEM JOGI TERMÉSZETÉRŐL A KEGYELMI ÜGY KAPCSÁN

1 KAUFMANN Balázs: Novák Katalin kegyelmet adott a bicskei gyerekotthon pedofil exigazgatóját fedező bűntársnak, *444.hu*, 2024. 02. 02. URL: <https://444.hu/2024/02/02/novak-katalin-kegyelmet-adott-a-bicskei-gyerekotthon-pedofil-exigazgatojat-fedezo-buntarsnak>. Utolsó letöltés: 2025. 05. 25.

2 A „kegyelmi ügy” történéseinek átfogó, igen részletes bemutatása ismerhető meg itt: Novák Katalin kegyelmezési ügye, *wikipedia.org*, URL: https://hu.wikipedia.org/wiki/Nov%C3%A1k_Katalin_kegyelmez%C3%A9si_%C3%BCgye. Utolsó letöltés: 2025. 05. 25.

3 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) 278. § (1)–(2) bekezdés, Kúria Bfv.III.1.191/2022/13.

4 GÁL István László: A köztársasági elnöki kegyelem jogintézményének múltja és lehetséges jövője, *ujbtk.hu*, 2024. 02. 12. URL: <https://ujbtk.hu>.

Pál Lajos. Fotó: Füle Tamás | parokia.hu

Egy újabb internetes közlemény⁵ február 11-én már kifejezetten a kegyelmi ügy meghatározó szereplőjeként, a döntés „kijárájaként” nevezte meg Balog Zoltán püspököt és akkori zsinati elnököt; az ő személyes, általa sem vitatott érintettsége, illetve az, hogy a közbeszéd közbenjárását és egyházi vezetői minőségét összemosta, kihatott a református egyház megítélésére is.⁶ Nyilvánvalóan ez utóbbi körülmény is erősen ösztönözte, hogy – a politikai és közéleti vitával párhuzamosan – a református egyházban és közösségekben is elinduljon egy - a konkrét ... túlmutató - diskurzus⁷, ami lényegét illetően a mai napig sem tekinthető lezártnak, noha – úgy tűnik – maga Balog Zoltán és az egyházvezetés jelentős része ezen igyekezett viszonylag gyorsan túllépni.

A református közösségeken belüli polémia természetesen nem pusztán a konkrét esetre, sokkal inkább a kegyelem teológiai, biblikus értelmezésére, a kegyelmi botrány református egyházra gyakorolt hatására, az egyház és állam viszonyának problémáira koncentrált, de emellett fel-felbukkantak a kegyelem közjogi, büntetőjogi vonatkozásaival kapcsolatos érvelések is; jóllehet, ezek inkább mentegető(ző) szándékról, de mindenképp az elnöki kegyelem jogi természetének félreértéséről tanúskodtak. Kezdetben többen is állították: a konkrét ügy valójában pusztán (köz)jogi probléma, hiszen csak a köztársasági elnök kegyelmezési jogának gyakorlása vet(het) fel kérdéseket, Balog Zoltán magán-személyként járt el, így ennek megítélése egyházi belügy. Ez egyébként tagadhatatlanul hordoz magában némi ellentmondást, hiszen maga Balog Zoltán is utalt arra, hogy lelkeszként kötelességének érezte a közbenjárást. A probléma nyilvános vitatását számosan – köztük az érintett is – kifejezetten a református egyház elleni támadásként fogták fel.

Ma már jól látható: a református közéleti diskuszióban a konkrét ügy tanulságaként sok más, morális, illetve a református egyház szervezetét, vezetését, működését érintő súlyos kérdés is felmerül(t), és a kialakult vita messze nem szorítkozott a kegyelem értelmezésének hitbéli kérdéseire.

A dolgozat az elnöki kegyelem szorosan vett jogi vonatkozásait, illetve ezek tükrében a tárgybéli ügy tanulságait kívánja tárgyalni; különösen az előbb említett félre-

hu/prof-dr-gal-istvan-laszlo-a-koztarsasagi-elnoki-kegyelem-jogintezmenyenek-multja-es-lehetseges-jovoje/, 4. Utolsó letöltés: 2025. 05. 25.

5 PANYI Szabolcs – SARKADI Zsolt: Fideszes körökben Balog Zoltán püspököt, korábbi minisztert sejtik a Novák bukását hozó kegyelmi döntés mögött, *telex.hu*, 2024. 02. 11. URL: <https://telex.hu/direkt36/2024/02/11/fideszes-korokban-balog-zoltan-puspokot-korabbi-minisztert-sejtik-a-novak-bukasat-hozo-kegyelmi-dontes-mogott> Utolsó letöltés: 2025. 05. 25.

6 „[...] az állam, valamint a református egyház vezetői kéz a kézben kegyelmeztek meg a szörnyeteg igazgató bűntársának [...]”, „[...] Magyarországon az eddig nyilvánosságot látott egyházon belüli visszaélések a katolikus egyházat, a kegyelmi döntés kijárása pedig a református egyházat érintette [...]” OROSZ Anna: A kegyelmi ügy csak most kezdődik!, *valaszonline.hu*, 2025. 01. 31. URL: <https://www.valaszonline.hu/2025/01/31/orosz-anna-kegyelmi-ugy-evfordulo-velemenyl> Utolsó letöltés: 2025. 05. 25.

7 Ennek több markáns példája volt: KODÁCSY Tamás: Kegyelmet csak vétkesnek lehet adni, *parokia.hu*, 2024. 03. 11. URL: <https://www.parokia.hu/v/kegyelmet-csak-egy-vetkesnek-lehet-adni/> Utolsó letöltés: 2024. 03. 24.; a Nem hallgathatunk – református egyháztagok nyilatkozata, *valaszonline.hu*, 2024. 03. 21. URL: <https://www.valaszonline.hu/2024/03/21/reformatus-egyhaz-balog-zoltan-nyilatkozat-kegyelmi-ugy/> Utolsó letöltés: 2025. 05. 25.; de kétségtávolú ilyen volt számos előadóval a Ráday Házban megtartott Református Megújulási Konferencia (2025. január 29.) is.

értések okán nem mellőzhető, hogy megkíséréljük tisztázni az ügy kapcsán felmerülő – szigorúan vett – közjogi kérdéseket. Indokolja ezt az is, hogy az egész probléma mégiscsak egy elsődlegesen közjogi, büntetőjogi problémából „nőtt ki”; és emellett az sem érdektelen, hogy – épp a kegyelem jogi jellegéből fakadóan – milyen tanulságokkal kell szembenéznünk a „kegyelmi ügyben” tanúsított egyházi vezetői magatartások esetében.

1. A kegyelmezés joga

A kegyelem – *általános értelemben* – Petrétei József megfogalmazása szerint „a megtorlás elengedését, a büntetés enyhítését jelenti, [...] megbocsátást fejez ki, vagyis azt, hogy az elkövetett bűnt, az okozott sérelmet nem róják fel többé. [...] [A] kegyelemben irgalom, illetve könyörület fejeződik ki, [...] mert a kegyelem a jóakaratra – mint a morális cselekvés kritériumára – alapozódik: olyan tudatos és szándékos cselekvés, amelyre méltánylást érdemlő okból kerül sor. Ebből következően a kegyelmezésnek – mint megbocsátásnak – morális vonatkozása van.”⁸ Ehhez képest a kegyelmezés mint *közhatalmi aktus* – szűkebb felfogásban – *kizárólag* a büntetőjogi felelősséggel összefüggésben értelmezhető, „a bűncselekmények elkövetőjének javára történő államhatalmi beavatkozás kivételes eszköze, amelynek alkalmazására méltányossági és célszerűségi okokból kerül[het] sor”, ebben az értelemben tehát „olyan hatalmi aktus, amely jogi formát ölt”.⁹ A kegyelmezés – az Alkotmánybíróság határozatának indokolása szerint – lényegében nem más, mint „a jogellenes cselekmények meghatározott köre tekintetében lemondás az állam büntető igényéről”,¹⁰ és e lemondással kapcsolatos jogot gyakorolja a köztársaság elnöke.

2. Az egyéni kegyelmezési jog

A kegyelmezés tekintetében az Alaptörvény különböztet az Országgyűlés által gyakorolható *közkegyelem* (amnesztia) és a köztársasági elnöki hatáskörbe tartozó *egyéni kegyelmezési jog* intézményei között.¹¹ A kegyelmezés joga eredetét tekintve uralkodói jog,¹² és az egyéni kegyelem joga – ritka kivételtől eltekintve – ma is az államfők által gyakorolt hatáskör, így az Alaptörvény is *kizárólagos* elnöki jogként fogalmazza meg. Az Alkotmánybíróság még korai határozatában rögzítette: „A kegyelmezési jog lényegében korlátlan, köre, mértéke és feltételei tekintetében a kegyelmezési jog gyakorló-

8 PETRÉTEI József: A köztársasági elnök kegyelmezési jogáról, in CSINK Lóránt – SZABÓ István (szerk.): *Az államfő jogállása II.*, Budapest, Pázmány Press, 2015, 29–54, 34.

9 Uo.

10 1624/B/1991. AB határozat II.4. pont.

11 Alaptörvény 1. cikk (2) bekezdés j) pont, illetve 9. cikk (3) bekezdés n) pont.

12 KILÉNYI Géza: Az egyéni kegyelmezési jogkör az alkotmányfejlődés tükrében, in PETRÉTEI József (szerk.): *Emlékkönyv Ádám Antal egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára*, Budapest – Pécs, Dialóg Campus, 2000, 117–130, 177.; PETRÉTEI: i. m., 36.

jának céljától és elhatározásától függ.”¹³ Az egyéni kegyelmezési jog tehát „alapvetően alkotmányjogi kategória és csak másodlagosan tartozik a büntető eljárásjog szabályozási körébe”.¹⁴ Az Alaptörvény csak létrehozza az egyéni kegyelem – feltételek nélküli – hatáskörét, majd külön törvények konkretizálják ennek egyes típusait (jogcímeit), alkalmazásának eljárásrendjét; hangsúlyozva azonban, hogy mindez nem eredményezheti az elnöki jogkör gyakorlásának megakadályozását vagy a kegyelem gyakorlására irányuló *diszkrecionális jog* csorbítását.¹⁵

Az a megoldás tehát, hogy az Alaptörvény pusztán a kegyelmezés hatáskörét teremti meg, és – a jelzett megszorításra tekintettel – a büntető szabályokra bízza a konkretizálást, lényegében azt eredményezi, hogy „a jogkör tartalmát »egyszerű« törvények segítségével alkotmánymódosítás nélkül lehet tágítani vagy szűkíteni”.¹⁶ Ehhez képest sajátos, noha alkotmányjogi szempontból megfelelő megoldás az Alaptörvény 2024. évi módosítása, amely szokatlan módon *tárgyilag* úgy korlátozza a köztársasági elnök kegyelmezési jogát, hogy sarkalatos törvény számára felhatalmazást ad bizonyos, a gyermek sérelmére elkövetett szándékos bűncselekmény esetén az egyéni kegyelmezési jog gyakorlásának kizárására.¹⁷ Erre nézve nehezen vitatható állítás, hogy ez „a módosítás nem kiérlelt alkotmányjogi és büntetőpolitikai megfontolás eredménye, hanem egy konkrét politikai problémára érkező válaszreakció”.¹⁸ A módosítás kapcsán számos szakmai ellenérv fogalmazódott meg: „Elvi jellegű ellenvetés, hogy a módosítás tartalma nem felel meg egy alkotmány absztrakciós szintjének.” Emellett állítják: „Jogforrási problémát eredményezhet, hogy míg a bűncselekményeket egyszerű többséggel határozza meg az Országgyűlés, a kegyelemből kizárt bűncselekményeket sarkalatos törvény.”¹⁹ De messzeható problémát okozhat – mellőzve ennek részletesebb kifejtését²⁰ –, hogy „[a]z egyéni kegyelmi jogkör korlátozásának az »ára« a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés megszüntetése lenne”.²¹

A fent hivatkozott kifogásokon túl megítélésem szerint az alaptörvényi módosítás jól jelzi a kegyelmi jog természetének súlyos félreértését is, hiszen nem kétséges, „[a]z egyéni kegyelem nem cselekménytípusra, hanem személyre vonatkozik”,²² a kegyelmet

13 1624/B/1991. AB határozat II.4. pont.

14 KILÉNYI: i. m., 117.; PETRÉTEI: i. m. 29.; GÁL: i. m., 3.

15 PETRÉTEI: i. m., 32–33.; KILÉNYI: i. m., 124.

16 KILÉNYI: i. m., 124.

17 Alaptörvény 9. cikk (8) bekezdés, Btk. 104. §, Be. 861/A. §, Bv.tv. 30. § (2a) bekezdés.

18 CSINK Lóránt: Egy lemondás margójára: alkotmányjogi gondolatok felelősségről, kegyelemről és kormányformáról, *Alkotmánybírószági Szemle*, 15. évfolyam, 2024/1, 2–8, 7.

19 Uo.

20 „Részben elvi, részben gyakorlatias probléma, hogy Magyarország az Emberi Jogok Európai Bíróságán több ügyet elvesztett a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés miatt. A magyar álláspont eddig az volt, hogy az elnöki kegyelem a valóságban tényleges reményt ad a szabadságra, és az eddigi jogalkotási tendenciák épp a kegyelem objektív jellegét, kiszámíthatóságát voltak hivatottak erősíteni. Amennyiben egyes bűncselekmények esetében nem gyakorolható kegyelem, ez a hivatkozási alap elvész.” CSINK: i. m., 7.

21 GÁL: i. m., 5.

22 CSINK: i. m., 3.

tudniillik az elkövetett bűntől, annak súlyától függetlenül kaphatja a bűnös, feltéve, ha olyan különös körülmények állnak fenn, amelyek – a közfelfogás szerint – szükségte-
lenné teszik a büntetés kiszabását vagy végrehajtását.

Egyet kell érteni azzal is, hogy valójában a kegyelmi ügy „alkotmányjogi tovább
gyűrűzése a köztársasági elnök kegyelmezési jogkörének módosítása. [Ez pedig] több
gyakorlati és elvi problémát okoz, mint amennyit megoldani látszik.”²³

3. A kegyelem jogcímei (típusai)

Ahogy említettem, az Alaptörvény kizárólag a hatáskört telepíti, az egyéni kegye-
lem egyes jogcímeit (típusait), illetve az irányadó eljárásrendet a büntetőjogi szabályok
állapítják meg.

Eszerint az *eljárási* kegyelem a büntetőeljárás megindítását vagy lefolytatását (az
ítélet meghozatalát) akadályozza,²⁴ a *végrehajtási* kegyelem a bíróság által jogerősen
kiszabott, de még végre nem hajtott büntetés (mellékbüntetés) és bizonyos intézkedé-
sek foganatosítását zárja ki,²⁵ míg a kegyelemből történő *mentesítés* a büntetett előélet-
hez fűződő hátrányok megszüntetését jelenti,²⁶ aminek következményeként az elítélt
személyt ugyan büntetlen előéletűnek kell tekinteni, ami azonban nem terjed ki a hát-
rányos jogkövetkezmények alatt álló, büntetlen előéletű személyek nyilvántartásából
való törlésre. *A tárgyalta ügyben egyébként végrehajtási és mentesítési kegyelem is született.*

4. A kegyelmi döntés önállósága és az ellenjegyzés

Az egyéni kegyelemről való döntés joga az Alaptörvény szerint – korábban és ma is
– kizárólag a köztársasági elnöké; ahogyan az Alkotmánybíróság fogalmaz: „A köztár-
sasági elnököt az erre irányuló eljárás során valódi döntési jogkör illeti meg abban a
tekintetben, hogy kegyelmezési jogával kíván-e élni vagy sem, [...] a kegyelem gyakor-
lására vagy megtagadására vonatkozó előterjesztések a köztársasági elnököt nem kötik.”²⁷

A korábbi alkotmányos megoldás a köztársasági elnök döntési jogkörét annyiban
korlátozta, hogy *pozitív* kegyelmi határozatának érvényességéhez szükség volt a kormá-
ny valamely tagjának, jellemzően az igazságügyminiszternek az ellenjegyzésére. Az
ellenjegyzési jogot azonban az Alaptörvény 2024-ben történt módosítása megszüntette;
így ma már teljes joggal állíthatjuk: semmi, illetve senki sem korlátozhatja az elnököt
kegyelmi jogának gyakorlása során. Tény, az ellenjegyzés megszüntetését a tárgyalta
kegyelmi ügy kapcsán, annak tapasztalata alapján indítványozta a Kormány, és a módo-
sítás sokkalta inkább tűnik egy konkrét politikai problémára érkező válaszreakciónak,

23 Uo., 8.

24 A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) CX. fejezet.

25 A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
szóló 2013. évi CCXL. törvény (Bv.tv.) 45–46. §

26 Btk. 25. §, 99. §, 104. §

27 47/2007. (VII. 3.) AB határozat.

mintsem „kiérlelt alkotmányjogi és büntetéspolitikai megfontolás” eredményének,²⁸ ám az is igaz, hogy az ellenjegyzés intézménye kapcsán már jóval korábban folyt szakirodalmi vita, és az ellenjegyzés szükségességét, létjogosultságát sokan vitatták.²⁹ Kilényi Géza már 2000-ben megkérdőjelezte az ellenjegyzés szerepét: „Az alkotmányfejlődés [...] már régen túllépett azon a »klasszikus« modellen, hogy az államfő valamennyi aktusához miniszteri ellenjegyzés szükségeltetik. [...] Ha van olyan jogkör, ahol ennek fenntartása indokolatlan, akkor az egyéni kegyelem tárgyában hozott döntés minden bizonnyal ilyen.”³⁰ Bartos Blanka is feltette a kérdést: „A kegyelmezési jog miért nem az önállóan gyakorlandó jogkörbe van besorolva?”; majd kifejti, hogy nézete szerint a miniszter ellenjegyzési joga azt eredményezi, hogy „valójában nem [...] az államfő gyakorol kegyelmet az igazságszolgáltatás alól mentesülni kívánó személyek felett, hanem [...] a végrehajtó hatalom”.³¹

Az előbbiekkal ellentétben Csink Lóránt inkább az ellenjegyzési jog fenntartása mellett érvelt: „[...] komoly dogmatikai ellenvetés, hogy az Alaptörvény módosítása áttöri az ellenjegyzés intézményét. Ahogy az a korábbiakból kitűnik, nemzetközi összehasonlításban egyáltalán nem példa nélküli, hogy az egyéni kegyelem gyakorlása nem ellenjegyzéshez kötött. A magyar szabályozás azonban mindeddig az volt, hogy csak akkor nincs szükség ellenjegyzésre, ha alkotmányos oka van a kormány távoltartásának. Ilyen ok a kegyelmezés tekintetében nincs, épp ellenkezőleg, a vizsgált ügy azt mutatja, hogy kifejezetten szükség van a politikai felelősség vállalására.”³² Petrétai József is az ellenjegyzés célszerűségét emelte ki: „Az egyéni kegyelmi döntésnek [...] nem pusztán jogi következménye van, hanem jogpolitikai jelentősége is kimutatható. Mivel a jog- és büntetőpolitika alakítása a Kormányt és az Országgyűlést illeti meg, ez indokolja az ellenjegyzés intézményének alkalmazását is. [...] Az ellenjegyzés [...] alkalmas eszköz arra, hogy befolyásolja az államfő kegyelmezési gyakorlatát, és megakadályozhatja e hatáskör indokolatlan vagy túl gyakori felhasználását, illetve a politikailag – különösen a közvélemény előtt – nem vállalható kegyelmi döntések érvényesíthetőségét.”³³

5. A kegyelmezési jog természete

Fontos hangsúlyozni: „a kegyelmezési jog gyakorlása nem igazságszolgáltatási aktus”,³⁴ ennek során „[a] köztársasági elnök nem igazságszolgáltató tevékenységet végez”.³⁵ A büntető ügyben történő igazságszolgáltatás, a bűnös megbüntetése az állam büntető

28 CSINK: i. m., 7.

29 KILÉNYI: i. m., 121–122, 126–130.; BARTOS Blanka: Az államfői kegyelem a 21. században – A kegyelmi intézmény lehetséges reformjai, *Jog–Állam–Politika (JÁP)*, 12. évfolyam, 2020/2, 153–168, 165.; PETRÉTEI: i. m., 40.; CSINK: i. m., 4.

30 KILÉNYI: i. m., 129–130.

31 BARTA: i. m., 157.

32 CSINK: i. m., 7.

33 PETRÉTEI: i. m., 40.

34 KILÉNYI: i. m., 127.

35 PETRÉTEI: i. m., 42.

igénye, és ennek érvényesítése a bíróságok feladata. Ennek tükrében az államfő számára az Alaptörvényben biztosított egyéni kegyelmezési jog lényegét tekintve nem más, mint erről a büntető igényről való lemondás; ami fogalmilag eljárási kegyelem esetén a büntető eljárás lefolytatásáról, illetve a büntetőjogi felelősség jogerős megállapítása után a kiszabott büntetés végrehajtásáról való lemondást jelenti.³⁶

Világosan látható tehát, hogy a kegyelmi kérvényről való döntés, legyen az akár pozitív, akár negatív, *nem tekinthető a hatósági vagy bírósági döntés felülbírálatának*.³⁷ Az elnöki kegyelem funkciója semmiképp sem egy „elhibázott” bírósági döntés korrekciója; „[a] bíróság tévedésének kimutatására, az ártatlanság bizonygatására számos rendes és rendkívüli jogorvoslati eszköz van, de ezek egyikébe sem tartozik a kegyelem”.³⁸ A köztársasági elnök nem a bírói döntést mérlegeli felül, hanem egy értékválasztáson alapuló (politikai) döntést hoz arról, hogy (szerinte) indokolt-e eltekinteni az állam büntető igényétől. Különösen jól érzékelhető ez a konkrét ügyben, hiszen a Kúria az előterjesztett rendkívüli jogorvoslatot (felülvizsgálati kérelmet) már a pozitív kegyelmi döntést *követően* bírálta el, és ennek ismeretében sem változtatott a jogerős ítéleten, azt hatályában fenntartotta.

Az államfő semmi esetre sem az érintett személy bűnösségéről dönt, és ez irányadó akkor is, ha a kegyelmi kérvényt elutasítja; a bűnösség megítélése tudniillik kizárólag a bíróság joga és feladata. Megjegyzem: ítéletében a bíróság mindig a bűnösségről, sosem az ártatlanságról határoz, a bűnösség megállapításának hiányát értékeljük laikusként ártatlanságnak. Az ítélet érdemét tehát az elnöki kegyelem semmi módon nem érint(het)i, csak annak végrehajtását – részben vagy egészben – akadályozza. A bírói tevékenység lényege a jogszabályi rendelkezés konkrét ügyben történő alkalmazása, melynek során kötelező erővel dönt. Ehhez képest az államfő kegyelmezési jogának gyakorlása során nem az adott ügyet bírálja el; feladatának és tevékenységének nem ez a célja, hanem a megbocsátás. Noha mind az ítélkezés, mind a kegyelmezés *alanya*, ha úgy tetszik érintettje, azonos: a cselekményt elkövető személy, ám *tárgyuk* nyilvánvalóan eltérő. Amíg a bíróság magáról a tettről mond ítéletet, azaz azt dönti el, hogy a vádlott elkövette-e a cselekményt, és ha igen, a büntetőjog hogyan minősíti azt, addig a kegyelmezés során *nem az elkövetett bűn* van a középpontban, hanem a (bűnös) személy, az ő körülményeit mérlegelik; akár azokat is, amelyeket a bíró az eljárás során nem vett vagy nem vehetett figyelembe. Bizonyos fokú „kegyelmi” joga egyébként – a törvény szigorú keretei között – az ítélkező bíróságnak is van, hiszen a büntetés kiszabása során sok körülményt mérlegelhet, így akár a büntetés végrehajtását is felfüggesztheti, sőt szélsőséges esetben magát a büntetést is mellőzheti.

Újfent ki kell emelni: a kegyelmezés lényege nem a bűnösség vagy ártatlanság megítélése. Ez a konkrét ügyben azért lényeges, mert Balog Zoltán a nyilvánosság előtt közbenjárását azzal indokolta, hogy meggyőződött az érintett ártatlanságáról, és ezért tartotta őt érdemesnek a kieszközölt közjogi kegyelemre. Nem vitás, a személyes

36 31/1997. (V. 6.) AB határozat.

37 KILÉNYI: i. m., 124, 127.; PETRÉTEI: i. m., 43.; CSINK: i. m., 3.

38 CSINK: i. m., 2.

meggyőződésnek nem kell az ítéleti rendelkezéssel szükségképpen azonosulnia, ám aki úgy gondolja, hogy a köztársasági elnök kegyelme a „téves” bírói ítélet korrekciójának lehetséges eszköze, amit az „ártatlanul” elítélt személy kiérdemel, és ezért jár közben az elítélt érdekében, az a jogintézmény rendeltetését alapjaiban érti félre. Kegyelem ugyanis – tekintsünk most el az eljárási kegyelem lehetőségétől, lévén ez ügyben nem erről volt szó – kizárólag bűnös, a bíróság által jogerősen elítélt számára adható, az ártatlannak „igazság”, felmentés „jár”, amire egyébként ebben az ügyben is adottak voltak a rendes és rendkívüli perorvoslati eszközök, amiket az érintett igénybe is vett. Balog Zoltán egyébként – elmondása szerint – meggyőződését az érintettel folytatott másfél órás beszélgetésre alapozta.³⁹ Tudni nem tudhatjuk, csak remélhetjük, hogy Balog Zoltán nem kizárólag e beszélgetés alapján alakította ki véleményét; mindazonáltal számomra továbbra is fontos kérdés: vajon ismerte-e az ügyben született bírósági ítéleteket. Ez egyébként azért is lényeges információ lenne, mert ezekben részletesen olvasható az az egyértelműnek tűnő történeti tényállás, amin a bűnösséget megállapító döntések alapulnak: „*Nem vitásan* a II. rendű terhelt a cselekményével éppen az ellenkezőjét tette annak, mint ami a gyám feladata, vagyis a szülői felügyelet alatt nem álló kiskorú gondviselése és törvényes képvisellete, a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődésének, nevelésének elősegítése. *Nem kétséges*, hogy a II. rendű terhelt a maga részéről a részesi cselekménye során minden segítséget megadott az I. rendű terheltnek, az általa megvalósított bűncselekmény eredményessége, leplezése érdekében.”⁴⁰ Ne feledjük: aki a jogerősen elítélt személyt ártatlannak tekinti, a fundamentumot, tudniillik azt az ítéleti tényállást vonja kétségbe, amin a bírói döntés, maga az ítélet nyugszik. Jó lenne tudni, a konkrét ügyben erre mi adhatott alapot.

Továbbá joggal tehető fel az a kérdés is, ha az ártatlanság már egy rövid beszélgetés alapján megítélhető, mi értelme a költséges büntetőeljárásnak, a nyomozó hatóság, az ügyészség, a védőügyvéd, a szakértők, no meg három bírói fórum kilenc szakbírája munkájának. Laikus kívüllállóként gondolhatjuk-e komolyan, anélkül, hogy magunkra vonnánk a hübrisz ítéletét, hogy az érintett személy szubjektív történetmesélése, személyes körülményeinek megismerése önmagában elégséges alap lehet arra, hogy kétségbe vonjuk a jogerős büntető ítélet igazságát, és a közvélemény előtt megingassuk az ebbe vetett bizalmat? Az elítélt ártatlanságával érvelni a kegyelem érdekében azért is fölöttebb kétséges, hiszen a kegyelem alapja csak az elítélést, de – jellemzően – az elkövetést követően felmerült körülmény lehet.

Az „*ártatlanság vélelme*” a büntetőjog egyik alapvető intézménye, aminek lényege, hogy senkit sem lehet bűnösnek tekinteni mindaddig, amíg ezt az erre rendelt bíróság meg nem állapította. Ám ebből szükségképpen az is fakad, hogy a bűnösséget jogerősen megállapító bírósági ítélet után ennek ellenkezője sem állítható, tehát akit elítéltek, nem tekinthető ártatlannak. A bírósági ítélet elfogadása, a *res judicata* igazságának tisztelete

39 „Nagyon súlyos hibát követtem el” – Balog Zoltán a 777-nek beszélt először a kegyelmi ügyről – Videó!, *777blog.hu*, 2024. 06. 13. URL: <https://777blog.hu/2024/06/13/nagyon-sulyos-hibat-kovettem-el-balog-zoltan-a-777-nek-beszelt-eloszor-a-kegyelmi-ugyrol-video/> Utolsó letöltés: 2025. 05. 25.

40 Kúria Bfv.III.1.191/2022/13. [56-57], BH 2024.1.3.

tudniillik a jogbiztonság alapvető garanciája, ami Ulpianus óta többezer éves alapvetés, mondhatni a jogállam fundamentuma. Kétségbe vonhatjuk-e a bíróság jogerős ítéletének igazságát, pusztán azért, mert személyesen nem értünk vele egyet, jóllehet az ügyet a maga teljességében nem is ismerjük? Az Alkotmánybíróság egyik döntésében kifejtette: „A bírói döntés helyessége, megfelelősége nem csupán az eljárásban részt vevő felek érdeke, hanem végső soron közügy: az egész társadalom érdeke, hogy a bíróságok megfelelő, jogszerű és társadalmi mércével mérve igazságos döntéseket hozzanak.”⁴¹ Épp ezért fontos – különösen közszereplőként – az ítéletek nyilvános bírálatakor az önmérséklet!

6. Döntés a kegyelemről

Már említettem, az egyéni kegyelmezés joga – az Alaptörvényből fakadóan – a köztársasági elnök *kizárólagos* hatásköre. A kegyelmi határozatot – sem elutasító, sem helyt adó döntés esetén – nem kell megindokolni, ezzel szemben jogorvoslatnak sincs helye. Mindez szükségképpen fakad abból, hogy „[a] kegyelmezés *diszkrrecionális jogkör*, [...] erről az államfő teljesen szabad belátása szerint, az ügy érdemében mérlegelve, tartalmilag jogi kötöttség nélkül, egyedi döntést hozhat, vagyis kizárólag saját megítélésétől függ, hogy részesíti-e kegyelemben – és milyen mértékben – az érintettet”.⁴² Ez abból is következik, „hogy a kegyelem feltételei jogilag nem szabályozottak, így a kegyelem elutasítását jogi úton fogalmilag kizárt megtámadni”.⁴³ Azt tudniillik, hogy mire alapozható az egyéni kegyelem, jogszabály nem írja elő. A kegyelmezési jog azonban csak *kivételes, korrekciós hatáskörként* értékelhető. A kegyelmi döntés szabadságának határait értelemszerűen megvonja a kérelem tartalma, hiszen végül is erről kell határozni; de az elnök végrehajtási kegyelem esetén „[s]em járhat el tetszőlegesen: csak olyan büntetőjogi jogkövetkezményt alkalmazhat, amelyet a büntető törvény tartalmaz”.⁴⁴

A kegyelmi döntésnek, amint erre már utaltunk, „nem pusztán jogi következménye van, hanem jogpolitikai jelentősége is kimutatható”,⁴⁵ ami mindenképp visszahat rá. „[A] kegyelmezési jog gyakorlását befolyásolja a büntetőpolitika, különösen a bűnözés helyzete, a bűncselekmények gyakorisága, jellege, és társadalmi megítélése, továbbá a társadalom életviszonyainak védelme, illetve a társadalom biztonságérzete, valamint az igazságszolgáltatás érdeke a büntetőpolitika – rá eső részének – megvalósításában”.⁴⁶

Az Alkotmánybíróság határozata szerint az államfő „[d]öntésében kifejezésre juttathat méltányossági, humanitárius és saját értékrendjéből fakadó erkölcsi szempontokat”.⁴⁷ Tehát a kegyelmezés indokai sokfélék lehetnek, mégis alapvetően a társadalom morális közmegegyezésén kell nyugodniuk; azaz olyannak kell lenniük, amelyek miatt

41 3214/2022. (V. 11.) AB határozat.

42 PETRÉTEI: i. m., 44–45.

43 Uo.

44 Uo.

45 Uo., 40.

46 Uo.

47 47/2007. (VII. 3.) AB határozat.

alaposan gondolható, hogy szükségtelen, sőt esetleg erkölcsileg már káros is az adott személlyel szemben az állami büntető hatalom érvényre juttatása. Másképp: a kegyelem megadásának indokai nyomósabbak, mint a bűnös megbüntetése. „E nélkül ugyanis a kegyelem ellenkező hatást válthat ki, és alkalmazása önkényesnek, igazságtalannak minősülhet: a kegyelem ugyanis az állam büntetőjogi igényével és a kiszabott büntetések érvényesíthetőségével szemben áll, ezért gyakorlása csak különleges indokok alapján, szűk körben és ritka alkalmakkor igazolható.”⁴⁸

Említettük: az egyéni kegyelmezési jog gyakorlása az állam nevében történő lemondás a büntető igényről, ezért „a kegyelmezési jog – bizonyos értelemben – összefüggésbe hozható az államfő Magyarországot képviselő jogával, illetve a nemzet egységét kifejező jellegével”.⁴⁹ A kegyelmezési eljárás során fontos szempont, hogy a köztársasági elnök hatáskörének gyakorlásakor mint az állam képviselője jár el, és ennek során „hozzá kell járulnia a nemzet és az állam egységéhez, vagyis e jogkör gyakorlásakor tekintettel kell lenni a köztársasági elnök integrációs funkciójára, vagyis arra, hogy a kegyelmezési jog gyakorlásával az állam integrációját kell lehetővé tennie, az állam egységének fennmaradását kell elősegítenie”.⁵⁰ A nemzeti egység kifejezésének a kegyelmezés során is meglévő igényére egyébként a köztársasági elnök 181/2024. (VII. 18.) KE határozata (a továbbiakban: KE határozat) is utal, amikor az elnök a nyilvánosság számára is összefoglalta az egyéni kegyelmezés jogának gyakorlása során irányadó szempontokat.

A tárgyalat ügyben azonban jól láthatón valami félresiklott: a közvélemény – épp a bűncselekmény jellege okán – értetlenül és – talán nem túlzás – felháborodva is fogadta a kegyelmi döntést. Az tudniillik semmikképp sem volt számára elégséges és elfogadható ok a kegyelemre, azaz a szerinte kiérdemelt büntetés mellőzésére, hogy befolyásos személyek úgy gondolták: a bíróság hibázott, az elkövető (szerintük) valójában ártatlan. A közvélemény „igazságérzete” ennél nyomósabb indokra várt; jóllehet a kegyelmi döntés valódi magyarázatát a mai napig nem ismerhette meg. Az persze kétségtől ellentmondás, hogy az emberek ebben az ügyben épp az ítélet tárgyát képező cselekmény, és *nem az elkövető személye* miatt várták el az indokolást, holott maga a tett, annak jellege vagy súlya, ahogyan erre fentebb már utaltam, ebből a szempontból közömbös.

Azt tehát – indokolás hiányában – nem tudhatjuk, milyen morális megfontolás alapján adott kegyelmet az államfő, a Kúria erkölcsi állásfoglalása azonban az ítéletből megismerhető: „[...] nyilvánvaló, hogy az elkövető személyében rejlő társadalomra veszélyesség fokozott, ha a gyermekek védelme érdekében működő intézmény, egy gyermekotthon első (az I. rendű terhelt) és második számú vezetője (a II. rendű terhelt) az, aki éppen az ellenkezőjét teszi, mint ami a törvényi és erkölcsi kötelezettsége, [...] ami nem csupán a büntetőjog által, hanem erkölcsileg is mélyen elítélendő cselekmény”⁵¹. Ennek a markáns állásfoglalásnak az ismeretében különösen érdekes lenne megismernünk a kegyelmezés szempontjait.

48 PETRÉTEI: i. m., 39.

49 Uo., 38.

50 Uo.

51 Kúria Bfv.III.1.191/2022/13. [75], BH 2024.1.3.

Több szerzőnél is felmerült: „Szükséges-e, demokratikus-e a jelenlegi formában a kegyelmi jog?”⁵² Bartos Blanka több kifogást is felvet a kegyelmezési jog szabályozása kapcsán: vitatja, helyes-e, hogy „a nép által nem közvetlenül megválasztott állami méltóságnak jogában áll indokolás nélkül felmentenie büntetőeljárás alá vont vádlottakat, elítélteket”.⁵³ Álláspontja szerint épp a diszkrecionalitás az egyik legnagyobb gond, lévén „az egyéni kérelmek alapján induló kegyelmi eljárások tekintetében a törvényi rendelkezések nem fedik le hiánytalanul a kegyelmi eljárás folyamatát, ezáltal csorbulhat a jogbiztonság”.⁵⁴ Király Tibor szerint: „A kegyelem a szuverenitás aktusa, amely az igazságszolgáltatás fölött áll. A kegyelem ellentétes a büntető igazságszolgáltatással, idegen test, feltéve, hogy az igazságszolgáltatás híven teljesítette a feladatát: az igazság és igazságosság szolgálatát. A kegyelem megakadályozza az igazságszolgáltatást, illetőleg törli annak eredményét, és benne néha olyan politikai célok érvényesülhetnek, amelyek túlmutatnak a büntetőjog és igazságszolgáltatás társadalmi küldetésén.”⁵⁵

Jóllehet a döntés diszkrecionális jellegén alapjaiban nem változtat, ám a kegyelmi eljárás átláthatósága tekintetében lényeges a már említett *KE határozat*, amely összefoglalja „az egyéni kegyelmezés jogának gyakorlása során alkalmazandó szempontokat”. Kiemeli a kegyelem kivételes jellegét és azt, hogy ez nem érinti a bűnösség kérdését; hangsúlyozza, hogy az államfő „mértányossági és humanitárius” szempontokat mérlegel, feltéve, ha olyan „különös méltánylást érdemlő okok állnak fenn, amelyeket a bíróság nem mérlegelhetett”. Nyomatékosítja, hogy „noha a döntési jogkör diszkrecionális, annak összhangban kell állnia a társadalom igazságérzetével, valamint az általános büntetőpolitikával”.

A KE határozat a mérlegelendő szempontokat konkretizálva „a terhelt egészségi állapotának végleges, illetve visszafordíthatatlan, súlyos fokú, szakértői véleménnyel alátámasztott megromlása, illetve személyi körülményeinek olyan lényeges megváltozás[át]” tekinti olyannak, ami a végrehajtást vagy annak folytatását ellehetetlenítené, illetve a büntetés jellegén túlmutató aránytalan hátrányt okozna. Ezen túlmenően a KE határozat szerint méltányosságra adhat okot az elítélt közösséget szolgáló, értékteremtő tevékenysége, további személyi körülményei, feltéve, ha a kegyelmi mentesítéséhez nagyobb társadalmi érdek társul, mint az elítéléséhez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alkalmazásához. „A személyi körülmények, illetve azok megváltozása körében – a kegyelem ellen vagy mellette szóló szempontként – értékelendő különösen a terhelt egészségi állapota, családi körülményei, ideértve az esetleges gondozási kötelezettséget, életkora, munkavállalási képessége és motivációja, vagyoni, jövedelmi és szociális helyzete, lakhatási körülményei, a bűncselekmény elkövetése után tanúsított magatartása, megbánása, személyének jövőbeni társadalomra veszélyessége, valamint a bűncselekménnyel okozott sérelem jóvátétele.”

A KE határozat szándéka, a kegyelmezési döntés átláthatóbbá tétele kétséget kizáróan helyeselhető, ám a pozitív kegyelmi döntést megalapozó körülmények még ilyen

52 BARTOS: i. m., 154.

53 Uo., 153.

54 Uo.

55 KIRÁLY Tibor: *Büntetőeljárás jog*, Budapest, Osiris Kiadó, 2003, 879.

példálózó jellegű felsorolása is nehézséget okozhat, ha az államfő a döntését utóbb mégis olyan szempontra alapozza, amelyet a határozat nem említ. Egyet kell érteni Kilényi Gézával, aki – jóllehet nem pontosan ebben az összefüggésben, de – a kegyelmi okok taxációját arra hivatkozva ellenezte, hogy a köztársasági elnök nem hozható olyan helyzetbe, hogy „igazságérzete azt sugalmazza: meg kellene adni a kegyelmet, ámde ezt mégsem teheti, mert a konkrét ügyben felmerülő nyomós ok nem szerepel a taxációban”.⁵⁶ Ezt a helyzetet pedig lehet, hogy épp a KE határozat maga idézi elő.

7. A kegyelmezési eljárás, a döntés nyilvánossága

Sem a kegyelmi jog gyakorlásával kapcsolatos eljárás, sem maga a döntés nem nyilvános, erre nézve – ideértve a köztársasági elnököt és az érintettet is – senkinek sincs tájékoztatási kötelessége. A kegyelmi döntést egyébiránt a tárgyalat ügyben sem hozták nyilvánosságra; az, hogy a korábban jogerősen elítélt személy kegyelemben részesült – mondhatni véletlenül –, csak a Kúria felülvizsgálati határozatából⁵⁷ derült ki. Bár ez is csupán a kegyelem tényére és nem annak indokára tartalmazhatott információt; utóbbit a mai napig sem ismerhettük meg, ha csak azt nem tekintjük indoknak, hogy Balog Zoltán – állítása szerint – megbizonyosodott az elítélt ártatlanságáról, és erről meggyőzte a kegyelmezési jog jogosultját is; az ezzel kapcsolatos aggályokat fentebb már kifejtettük.

A kegyelmi döntés nyilvánosságának hiányát többen kifogásolják.⁵⁸ Bartos Blanka ezen túl ellentmondásosnak látja azt is, hogy amíg a bírósági döntéseket bárki megismerheti, addig ez a kegyelmi döntések tekintetében nem lehetséges.⁵⁹ Megjegyzem, a bírósági ítéletek nyilvánossága sem azt jelenti, hogy megismerhető lenne a peres fél személyes adata, lévén az ítéletek kizárólag anonimizált formában férhetők hozzá. Ugyancsak ő veti fel, hogy „az áldozat sem kap arról értesítést, hogy az elkövetőt felmentették a büntetőeljárás vagy végrehajtás alól”, személyes megítélése szerint: „[h]a egy demokratikus jogállamban egy büntetőjogi ítélet alatt álló elítéltet felmentenek, vagy végrehajtandó büntetését lerövidítik, és ha ezen döntés nem törvényi alapokon nyugszik, hanem személyes megítélésen, arról mindenképpen joga van informálódni az adott állam területén élőknek”.⁶⁰

A kegyelmi határozat nyilvánosságának kérdését a már hivatkozott KE határozat is érinti. A határozat szerint – a személyes adatok védelme miatt – a köztársasági elnöknek nincs mozgástere az egyedi kegyelmi ügyek részleteinek nyilvánosságra hozatalában; ám „érzékelve azt a jogos társadalmi igényt, amely megkívánja, hogy a pozitív egyéni kegyelmi döntéseket megalapozó szempontok az állampolgárok számára megismerhetőek és megérthetőek legyenek”, részben ezen igény kielégítése érdekében hozta meg az említett KE határozatot, részben pedig ígéri, hogy „az egyéni kegyelem gyakorlásáról a

⁵⁶ KILÉNYI: i. m., 126.

⁵⁷ Kúria Bfv.III.1.191/2022/13. [24], BH 2024.1.3.

⁵⁸ BARTOS: i. m., 166.; GÁL: i. m.

⁵⁹ BARTOS: i. m., 166.

⁶⁰ Uo.

Sándor-palota [...] a honlapján tájékoztatja a nyilvánosságot” [KE határozat 11. pont].

A határozat nyilvánossága alapvetően azért is probléma, mert „[a] kegyelem következményeként számolni kell azzal is, hogy a kegyelemről való – akár pozitív, akár negatív – döntés a média számára is ismertté válhat, és így a közvéleményt számottevően befolyásolhatja. Ennek mértéke természetesen függ az érintett személyétől, az általa elkövetett cselekménytől, a konkrét eset közvélemény általi megítélésétől és magától a kegyelmi döntés tartalmától.”⁶¹ A tárgybeli ügy kétségtől elválasztja a fenti állítást, hiszen a közvélemény és a politikai közélet egyaránt hevesen reagált a kegyelmi döntésre, meglehetősen értetlenül fogadva azt. Ebben nyilvánvalóan meghatározó jelentősége volt annak, hogy milyen jellegű bűncselekménnyel összefüggésben marasztalták el a kegyelemben részesülőt, de aligha tagadható, hogy szerepet játszott ebben Balog Zoltán érintettsége is.

Nem feledhetjük: a büntetés üzenet, a *társadalmi rosszallás* kifejezése egyrészt a bűnelkövető, másrészt a társadalom felé; nevelő, bűnmegelőző hatást is várunk tőle. A kegyelmezés azonban épp ebbe avatkozik bele, hiszen nem engedi a kiszabott büntetés végrehajtását, ezért – megfelelő és általánosan megismerhető indokok hiányában – elbizonytalaníthatja a társadalmat, sőt, ahogyan láthattuk, annak ellenérzését válthatja ki.

1990 óta egyébként viszonylag kevés kegyelmezési eset váltott ki a tárgyalat ügyszóhoz hasonló éles közéleti reakciót. Talán érdemes ezek közül néhányat megemlíteni. Bizonyosan többen emlékeznek még az ún. Belovai-ügyre; a nyolcvanas években kémkedésért életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésére ítélt volt hírszerző tisztet 1990-ben Göncz Árpád kegyelemben részesítette, de csak oly módon, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztésből hátralévő rész végrehajtását, ami legalább húsz év lett volna, felfüggesztette. Belovai, jóllehet még 2000-ben mentesítési kegyelemben is részesült, de – noha számos alkalommal próbálkozott – ítéletét nem minősítették semmisnek, vagyis soha nem rehabilitálták. Hasonlóképp megosztó közéleti véleményeket kiváltó eset volt 1998-ban az Agrobank vesztegetés miatt elítélt vezérigazgatójának, Kunos Péternek az ügye, akinek Göncz Árpád köztársasági elnök ugyan kegyelmet adott, ám Dávid Ibolya igazságügyminiszter ezt nem ellenjegyezte, így a kegyelmi határozat nem léphetett hatályba. Több ízben és több köztársasági elnökhöz is fordult kegyelemért Geréb Ágnes, akinek végül Áder János 2018-ban adott (részleges) kegyelmet, aminek alapján a szabadságvesztés büntetését ugyan nem kellett letöltenie, ám a kegyelmi döntés nem érintette az orvosi és szülésznői szakma gyakorlásától való eltiltást, és nem mentesítette a büntetett előlélethez fűződő joghátrányok alól sem. Ezeken túl voltak még ügyek, amelyek felkeltették a közvélemény érdeklődését, így például a zaklató mostohaapját agyonlövő Simek Kitty, a gyógyíthatatlan betegségben szenvedő kislányát vízbe fojtó Binder Györgyi vagy a csalás miatt elítélt Zalatnay Sarolta kegyelmi ügye.

61 PETRÉTEI: i. m., 45.

8. Felelősség a kegyelmi döntésért

A tárgyalat ügyben hozott kegyelmi döntés korábban szokatlan következményekkel járt: 2024. február 10-én mind a köztársasági elnök, mind a kegyelmi határozatot ellenjegyző korábbi igazságügyminiszter lemondott. (Utóbbi lemondásának volt némi különös bája, hiszen már nem viselt kormányzati tisztséget, ezért „csak” országgyűlési képviselői mandátumáról mondhatott le.) A lemondásokat a média és a közvélemény a döntésért vállalt felelősséggént értékelte. Érdekes ezért megvizsgálni, kinek és milyen jellegű felelőssége lehet a kegyelmi döntésben.

A köztársasági elnök számára az Alaptörvény 13. cikk (2) bekezdése szerint az Alaptörvényt vagy – tisztsége gyakorlásával összefüggésben – valamely törvényt szándékosan sértő, illetve a szándékos bűncselekményt megvalósító magatartás alapozhat meg felelősséget. Ebből fakadóan a formálisan jogszerű és szabad belátás körébe tartozó döntésekért, amilyen a kegyelmi határozat is, az államfő jogi értelemben nem felel(het). A döntésért viselt politikai felelősség lényege, hogy a döntés meghozója tisztségéből emiatt leváltható. Ám e tekintetben láthatjuk: „Az alkotmányjogi kánonban evidencia [...], hogy a köztársasági elnöknek nincs politikai felelőssége.”⁶² A kegyelmi eljárás során hozott döntés, lévén feltételei jogilag nem szabályozottak, alapja a döntéshozó értékvalasztása, politikai döntés, „viszont nem tartozik politikai felelősséggel, [...] ez a döntés bár kritizálható, nem eredményezheti az elnöki megbízatás megszűnését”.⁶³ A köztársasági elnök döntéséért a politikai felelősséget az ellenjegyző miniszter viseli, ennek „magyarázata, hogy politikai döntés ne maradjon politikai felelősség nélkül”.⁶⁴ „A minisztert ennek folytán az ellenjegyzés vagy annak megtagadása kérdésében érdemi – politikai mérlegelésén alapuló – döntési jog illeti meg, azaz a politikailag nem vállalható esetekben az ellenjegyzést megtagadhatja.”⁶⁵

Kilényi Géza vitatja a köztársasági elnök felelőtlenségének és az ellenjegyző miniszter felelősségének szembeállítását: „Minden olyan választott tisztségviselő, aki tisztségében újraválasztható, akkor is visel politikai felelősséget, ha egyébként az Alkotmány szerint az Országgyűlésnek nem tartozik felelősséggel. [...] A politikai felelősség abban nyilvánul meg, hogy [...] nem kerül sor újraválasztására.”⁶⁶

A kegyelmi ügyben hozott döntés a közvéleményben „erőteljes kritikát is kiválthat, így politikai értékelést kaphat, amely felveti a politikai felelősség kérdését is”.⁶⁷ A tárgyalat ügy egészen pontosan ilyen következményekkel járt: mind a média, mind a közvélemény a döntés meghozóját és ellenjegyzőjét egyaránt felelősnek tartotta, és ők úgy érezték, hogy ezt mindkettőjüknek viselniük kell, holott – a fent kifejtettek szerint – politikai felelősséggel csak az ellenjegyző miniszter tartozott volna, aki pedig

62 CSINK: i. m., 2.

63 Uo., 3.

64 Uo.

65 PETRÉTEI: i. m., 39.

66 KILÉNYI: i. m., 121–122.

67 PETRÉTEI: i. m., 45.

ekkor már rég nem volt miniszter, sőt a kormány tagja sem. Az Alaptörvény módosítása, az ellenjegyzési jog megszüntetése óta a helyzet annyiban egyszerűsödött, hogy a kormány tagjának felelőssége az államfő politikai döntéseiért fel sem merülhet, bár ez nem jelenti egyben azt is, hogy ezzel a köztársasági elnök politikailag felelőssé válna a kegyelmi döntéseiért.

Összefoglalás

A dolgozat megírását, ahogyan már említettem, jelentős részben az a – református közéletben gyakorta elhangzott – érvelés inspirálta, hogy a kegyelem (köz)jogi és teológiai jellege egymástól olyannyira eltér, hogy a konkrét ügyben tulajdonképpen nem is a hitbéli, hanem csupán a jogi kérdéseken lenne a hangsúly. Ez a megkülönböztetés azonban fölöttébb vitatható, mert ahogyan mások⁶⁸ is kiemelik, és ezzel magam is egyetértek, a kegyelem *lényege* mind jogi, mind teológiai megközelítésben azonos, egymással analóg: mindkét szempontból a fókuszban tudniillik a *bűnösség* áll. Az „ártatlanság” sem a teológiai, sem a világi felfogás szerint nem lehet „jogalap” a kegyelemre, lévén mind az isteni, mind az elnöki kegyelem merituma jól láthatóan közös: *kegyelmet csupán bűnös ember kaphat*, tudniillik csak ő szorul rá. Épp ez mutatja meg a kegyelem intézményének – mindkét értelmezés szerinti – félreértését: saját hivatkozása szerint ugyanis Balog Zoltán közbenjárásának oka az a meggyőződés volt, hogy az elítélt ártatlan.

Ugyanígy közös sajátosság, hogy a kegyelemre sem érdemessé, sem érdemtelenre nem válhatunk, hiszen a *kegyelem leglényege éppen a büntetés ki nem érdemelt elengedése*. Megjegyzem: talán ezért sem szerencsés, hogy a KE határozat meghatároz bizonyos, a kegyelmezési eljárásban irányadó szempontokat, mert ezzel azt a látszatot keltheti, hogy ezek, és csak ezek meglete alapozhatja meg a pozitív kegyelmi döntést.

A *különbség* a kegyelem jogi és hitbéli felfogásában leginkább talán abban ragadható meg, hogy amíg a világi kegyelmezés során megengedett a mérlegelés arra nézve, hogy erre ki méltó, s ki nem, addig a protestáns megközelítésű isteni kegyelem tekintetében ilyen mérlegelés nincs, és nem is lehet. Bár az ember bűnös, és mint ilyen, büntetés (ítélet) „hatálya” alatt áll, és ez alól semmi jócselekedete meg nem szabadíthatja, de a bűnei sem foszthatják meg végérvényesen a kegyelemtől. Ennek „jogalapja”, hogy Jézus Krisztus kereszthalálával eleget tett az ember bűneiért, ezzel kieszközölve számára a kegyelmet, és a bűnös ember ennek elfogadásával, bűnei megvallásával – Isten ingyen kegyelméből – bűnbocsánatot, kegyelmet nyerhet.

A köztársasági elnök ugyan a kegyelmezés során az emberi erkölcsi mérce alapján – épp diszkrecionális jogából fakadóan – lehet „személyválogató”, de az isteni kegyelem sosem ilyen. És ez utóbbi az, amiért szüntelen hálaadással kell lennünk!

68 KODÁCSY: i. m.

ABSZTRAKT

A kegyelem jogi természetéről a kegyelmi ügy kapcsán

A köztársasági elnök 2023 áprilisában kegyelmet adott a bicskei gyermekotthon igazgatóhelyettesének, akit korábban a bíróság bűnösnek talált, és elítélt. Az elnöki döntésről – amelyről egyébként csak 2024 elején szerzett tudomást a közvélemény – heves politikai, közéleti vita bontakozott ki, ami kegyelmi ügyként vált ismertté. Az a körülmény, hogy a cselekmény kiskorúakkal szembeni szexuális visszaéléssel összefüggő bűncselekményhez kapcsolódott, a közvélemény számára elfogadhatatlanná tette a kegyelmi jog gyakorlását. Később kiderült: a kegyelmi ügy meghatározó szereplője Balog Zoltán püspök és akkori zsinati elnök volt. Az ő személyes, általa sem vitatott érintettsége kihatott a református egyház megítélésére is.

A református közösségeken belüli polémia természetesen elsősorban a kegyelem teológiai, biblikus értelmezésére, a kegyelmi botrány református egyházra gyakorolt hatására, az egyház és állam viszonyának problémáira koncentrált, de emellett fel-felbukkantak a kegyelem közjogi, büntetőjogi vonatkozásaival kapcsolatos érvelések is, amelyek az elnöki kegyelem *jogi* természetének félreértéséről tanúskodtak. Ma már jól látható: a református közéleti diskuszióban a konkrét ügy tanulságaként sok más, morális, illetve a református egyház szervezetét, vezetését, működését érintő súlyos kérdés is felmerül, és a kialakult vita messze nem szorítkozott a kegyelem értelmezésének hitbéli kérdéseire.

A dolgozat az elnöki kegyelem szorosan vett jogi vonatkozásait, illetve ezek tükrében a tárgybeli ügy tanulságait kívánja tárgyalni; különösen az előbb említett félreértések okán nem mellőzhető, hogy megkíséréljük tisztázni az ügy kapcsán felmerülő – szigorúan vett – közjogi kérdéseket. Indokolja ezt az is, hogy az egész probléma mégiscsak egy elsődlegesen közjogi, büntetőjogi problémából „nőtt ki”; és emellett az sem érdektelen, hogy – épp a kegyelem jogi jellegéből fakadóan – milyen tanulságokkal kell szembenéznünk a „kegyelmi ügyben” tanúsított egyházi vezetői magatartások kapcsán.

Kulcsszavak: kegyelmi jog, egyház és állam, kegyelmi botrány, kegyelmi ügy, közjog

ABSTRACT

On the Legal Nature of Clemency in the Context of the Clemency Case

In April 2023, President Katalin Novák granted a presidential pardon to Endre K., the former deputy director of the Bicske orphanage, who had previously been found guilty and sentenced by the court. The President's decision, which, eventually, only became known to the public in early 2024, sparked a fierce political and public debate, which became known as the 'clemency scandal'. The fact that K's offence was linked to a high-profile child abuse case, the granted presidential pardon caused a large public uproar, and a large part of the society deemed it unacceptable. Later emerged that a key figure in the clemency case was Bishop Zoltán Balog, who at the time was the synod president. His personal involvement – which he himself did not deny – also affected the public perception of the Reformed Church.

The debate within the Reformed Church communities ranged from the theological and biblical interpretation of grace, through the impact on the Reformed Church and its connection with Hungarian state, to arguments on the public and criminal law implications of the presidential pardon; unfortunately, these latter oftentimes were misunderstanding the legal nature of the case. Now, it is clear that this case has served as a lesson and the ensuing debate regarding the interpretation of clemency was by no means confined to questions of faith. The debate raised not only moral questions, but during the discussion other serious issues have emerged concerning the organization, leadership and functioning of the Reformed Church.

The scope of this paper is strictly confined to the legal implications of a presidential pardon and the case. Given the aforementioned legal misunderstandings, the paper seeks to clarify the public law issues arising from the case. The need for this is strongly justified by the fact that the whole problem has, after all, emerged from a primarily public and criminal law issue. Furthermore, the paper touches upon the lessons to be drawn from the public conduct of the leaders of the Reform Church during the ‘clemency scandal’.

Keywords: clemency, church and state, clemency case, public law

Pecsuk Ottó

ISTEN ÉS MAMMON. A PÉNZ ÉS A GAZDAGSÁG BIBLIAI SZEMPONTBÓL

A Református Megújulási Konferencia (RMK) létrejöttében közvetlenül nem játszott szerepet az a téma, amelyről ez az írás szól. Közvetve azonban nagyon is. A 2010 óta elmúlt tizenhat évben gyakran merült fel a közvéleményben az egyházak és az egyházfinanszírozás, általánosabban az egyház és a pénz kapcsolata. Bár az igazság kedvéért gyakran hangsúlyozzuk a kritikai hangokra válaszul, hogy a mai magyarországi helyzet onnan eredeztethető, amikor a kommunizmus korai éveiben elvették, illetve államosították az egyházak vagyonát, ezért minden, ami azután történt, a részleges kárpótlás vagy az elmúlt tizenhat év „bősége” és állami nagyvonalúsága abból a perspektívából értelmezhető igazán. Ugyanakkor az egyház a jelen eseményeit és döntéseit nem indokolhatja hetven évvel ezelőtti sérelmekkel, hiszen ha így tesz, múzeumi tárgyként deklarálja önmagát, és feladja azt a kötelességét, hogy a saját egyháztagságának és a „külvilágnak” (ha van ilyen egyáltalán) tartozzék számadással. A kegyelmi ügy és az elmúlt tizenhat év visszakapott ingatlanai, az állam egyház-finanszírozásai mind ugyanannak a folyamatnak a részei, és sok esetben a főszereplők is ugyanazok. Ezért tűnt fontosnak, hogy az RMK konferencián bibliai szempontból is áttekintsük azt, amit a Biblia a pénzről és a vagyonról, a jólétről és a szegénységről tanít. A téma ugyanis az egyház mindenkori hitelességének kérdéséhez tartozik, különösen napjainkban és az európai kultúrkörben, ahol a feddhetetlenség, a transzparencia és az elszámoltathatóság olyan kőbe vésett értékei a közbeszédnek, amelyek végső soron szintén a bibliai etikából erednek.

Mint mindig, amikor valamilyen általános témát vizsgálunk bibliai szempontból, a vagyon és a pénz kérdésénél is azzal kell

Pecsuk Ottó. Fotó: Füle Tamás | parokia.hu

számolnunk, hogy szükségképpen általánosítunk, egyszerűsítunk és egyszersmind torzítunk. A Biblia sok évszázad távolából és egészen más kulturális-történelmi miliőből szól hozzánk, ezért egy ilyen vizsgálódásnál nem is a konkrét szabályok levonása, hanem a biblikus szemlélet felismerése és elsajátítása lehet a reális cél.

A Bibliában három nagy irodalmi egységet látunk magunk előtt, amelyek pénzzel és gazdagsággal kapcsolatos nézetei világosan elkülöníthetők egymástól. Ezeket fogom most röviden áttekinteni. Több lépésben érkezünk meg Jézusnak a címében megadott tanításához, Isten és a mammon szembeállításához. Hogy érezzük, vizsgálatunk és dilemmáink nem előzmény nélküliek, a keresztyén egyháztörténet gazdag tárházából kiemelek egy nagyon jellemző és tanulságos epizódot. Végül az írást néhány, napjaink református valóságára vonatkozó tanulssággal szeretném zárni.

I. A Tóra és a történeti könyvek

Az Úr igen megáldotta az én uramat [Ábrahámot], aki meggazdagodott: adott neki juhokat, marhákat, ezüstöt, aranyat, szolgálókat, szolgálóleányokat, tevéket és szamarakat” (1Móz 24,34k) – mondta Ábrahám öreg szolgálója Lábánnak, amikor megérkezett hozzá hosszú útja után. A héber Biblia keresztyén kánonunk szerinti első könyvei jobbára úgy beszélnek a gazdagságról és a vagyonról, mint Isten áldásáról, amely a szövetségi hűség jutalma. A mózesi törvények szerint az engedelmisséget áldások, az engedetlenséget átkok követik, és ezek a materiális javakhoz való hozzáférésben vagy azok elvesztésében öltenek testet (5Móz 28). Mindeközben a mózesi törvények szabályozzák a túlzott mértékű vagyon felhalmozását és a szegények kizsákmányolását (2Móz 22,20-26). Isten szereti a népét, és azt szeretné, ha részesednének a teremtet világ minden szépségéből és jóságából, sőt, ebből adnának a környezetüknek (1Móz 12,3). Ádám még azzal bűnhődött vétkéért, hogy kiűzetett az Édenből, ahol minden földi jóban része volt, Ábrahám viszont hűsége miatt már meggazdagodott.¹ Ez a logika érvényesül az egységes királyság korának krónikáiban, amikor az ifjú Salamont Isten mesés vagyonnal is megáldja legendás bölcsessége mellé (1Kir 4; 2Krón 1,15). A kettéosztott királyság történetében visszatérő minta, hogy az Istentől eltávolodott királyok, például Áház, Ámon vagy Manassé kánaáni, asszír, egyiptomi vagy babiloni mintákat és kultuszokat követve szegénységbe, majd végső pusztulásba sodorták előbb Izráelt, majd Júdát. A királyság korában, a Sámuel intése ellenére megválasztott királyok eltévelyedése miatt jelennek meg a próféták, akik nem csupán Isten követői, hanem egyben a nép elő lelkiismeretei is, és így szükség esetén még a királyokat is szembesítik bűneikkel, és ítéletet hirdetnek felettük (1Kir 14,11; 18,1-19; 20,19). Ők már a vagyonról és a gazdagságról is másként vélekednek, mint a Biblia első könyveinek szerzői, ugyanakkor hasonlóan, mint a még későbbi bölcsességirodalom egy jelentős része.

1 HOFFMAN, R. J.: Wealth, in SMITH, M. – HOFFMANN, R. J. (eds.): *What the Bible Really Says*, San Francisco, Harper, 1989, 171–188.

II. Próféta és bölcsességirodalom

„Ne törődj azzal, ha valaki meggazdagszik, ha sok kincs lesz is házában. Úgysem vihet magával semmit, ha meghal, nem követi kincse.” (Zsolt 49) – A zsoltáros a prófétákhoz hasonlóan már egyáltalán nem hisz abban, hogy a gazdagság Isten áldása lenne. Inkább úgy értelmezi, mint egy lehetőséget az elbizakodottságra és az Istennel való szakításra.² Még rejtélyesen, homályosan, de már itt felsejlik az evangéliumok mammonja, a démonikus gazdagság, amely arra csábít, hogy inkább benne bízunk, és ne Istenben. A zsoltárok és a próféták is a szegényeket és a velük azonosított igazakat vigasztalják, az *anavimot*, akikkel szemben álltak az őket elnyomó *bűnösök*, a gazdagok, akik csak magukban (és az igazságtalan eszközökkel felhalmozott vagyonban) bíztak, és Isten ellenségei voltak (Zsolt 49,16-20). Bár a bölcsességirodalom nem mondja ki egyértelműen, hogy a vagyon önmagában bűn, de a gazdagság és az Istentől való arrogáns eltávolodás összekapcsolódik (Péld 1,19; 8,12-21). Ezt nevezi majd János első levele az élet kérdésének, a középkori skolasztikusok pedig *concupiscentia vitae*-nek.³

A próféták és az apokaliptikus prófétai irodalom szerint a gazdagság már nem Isten áldása, és nem is jöhet létre Isten jóváhagyásával. A magabizó gazdagok (Jer 9,23) elnyomására a megoldást az jelenti majd, hogy Isten elhozza az ő nagy és félelmetes napját, amikor a gonosz gazdagok meglakolnak: „Ezüstjük és aranyuk nem tudja megmenteni őket az Úr haragjának napján. Éhségüket nem csillapítják, gyomruk nem tölthetik meg vele; ez csak bűnbe vitte őket.” (Ez 7,19) – hirdeti Ezékiel próféta. Zofóniás is ezt a fenyegetést folytatja Jósias és Jójákim korában (Zof 1,18).⁴

Érdekes módon a Krisztus születését megelőző évtizedekben újra megjelent a zsidóság irodalmában valami ahhoz hasonló, amit a mózesi könyvek pozitív gazdagságteológiája jelentett, mégpedig az apokrif irodalom messianisztikus könyveiben: az új Dávid vagy az új Mózes, tehát a várt messiás uralma újból a materiális jólét és gazdagság ígéretét hozta el. Az Újszövetség és a keresztyén teológia azonban mégsem itt veszi fel a vagyonról és gazdagságról való gondolkodás fonalát, hanem ott, ahol a bölcsességirodalom és a prófétai vagy apokaliptikus szemlélet elhagyta.

III. Az evangéliumok

Az evangélisták a bölcsességirodalom rezignált pesszimizmusát és a próféták gyanakvását a vagyonnal kapcsolatban aktív kárhoztatássá formálták át. Ahogyan a bölcséssel szemben az együgyűeket vagy a kisdedeket dicsérik, úgy az istentelen gazdagokkal szemben az istenfélő szegényeket támogatják. A vagyonnak és az azt szimbolizáló mammonnak a megvetése egészen bizonyosan visszavezethető az Úr Jézus Krisztusig. Lukács és Máté evangélisták egyöntetűen idézik őt, ahogy őva inti tanítványait a mammon-

2 BLOMBERG, Craig L.: *Neither Poverty nor Riches: A Biblical Theology of Possessions*, Downers Grove, InterVarsity Press, 1999, 244.

3 HOFFMANN: i. m., 177.

4 Uo., 179.

tól, a vagyonba vetett bizalomtól, egy egészen más ellen-istentől. Lukács és Máté is úgy ábrázolja Jézust, mint aki elsősorban a szegényeknek, valódi követőinek prédikált: „Boldogok vagytok, ti szegények” (Lk) vagy „Boldogok a lelki szegények” (Mt).⁵ Jézus szerint minél előbb ismerjük fel, hogy a pénzbe és vagyonba vetett bizalom becsap minket, hogy a mammon hamis mammon, annál közelebb kerülünk Isten országához. Jézus ellenfeleiről, a farizeusokról megtudjuk, hogy szerették a pénzt is (Lk 16,14), nem csupán az elől ülést és a társadalmi megbecsülést. Az üdvösség is az elveszett és megtalált igazi értékben jut kifejezésre: az elveszett bárányban, az elveszett drachmában vagy az elveszett, de megtaláltatott tékozló fiúban (Lk 15).⁶ Zákeus is akkor lehet újra Ábrahám gyermeke, amikor nem csak lemond ebül szerzett vagyonáról, de kárpótolja azokat, akiket kifosztott (Lk 19). Jézus követői elhagyták mindenüket, családjukat, vagyonusukat az igazi értékért, az igazgyöngyért és a szántóföldbe rejtett kincsért, vagyis Isten országáért (Mk 10,25.28). Az első tanítványok Jeruzsálemben szegényeknek hívták magukat (Róm 15,26; ApCsel 11,29), és a vagyonról való lemondással mint az igazi megtérés jelével mintát adtak a keresztyén egyház történetében a sivatagi atyáknak, a szerzeteseknek, a különféle eretnekmozgalmaknak, de még a reformáció követőinek is, vagy később a 20. század derekán a latin-amerikai felszabadításteológjának.

IV. Isten és a mammon

„Senki sem szolgálhat két úrnak, mert vagy az egyiket fogja gyűlölni, a másikat pedig szeretni, vagy az egyikhez ragaszkodik majd, a másikat pedig megveti. Nem szolgálhatok Istennek és a mammonnak” (Mt 6,24 és Lk 16,13). Jézus mondása a mammonról, a hamis istenségről két helyen is megszólal, Máté és Lukács evangéliumában, más-más kontextusban. Máténál a hegyi beszéd keretében az igaz kegyesség egyik jele, ha az ember nem a hamis mammonban, hanem Istenben bízik. Lukácsnál nehezebb a helyzet, hiszen a titokzatos jelentésű hamis sáfár példázatának feloldása és összefoglalása ez a tanítás. Mindkét helyen azonos ugyanakkor a mammon nyelvészek által javasolt arámi-héber alapja, az *áman*, bízni ige.⁷ Az igazi kegyes hívő csak Istenben bízik, és nem más, bizalmat ígérő hamis istenségben, a mammonban. A hamis sáfár (Lk 16,1-13), amikor rajtakapták a sikkasztásán, az ebül szerzett vagyont, a mammont arra használta fel, hogy bebiztosítsa a jövőjét, hogy ha munkanélkülivé válik, legyenek, akik befo-

5 Vélhetően Lukács őrizte meg az „eredetibb” kijelentést a valódi szegényekről, Máté azonban már úgy ítélte meg, hogy ez önmagában félreérthető: nem önmagában a szegénység tesz boldoggá, vagyis Isten áldott gyermekévé, hanem a tudatosan, a lelki élet meggazdagodásáért vállalt „lelki szegénység”. Nem az egyszerű koldus a boldog, hanem az a Simeonhoz vagy Annához (Lk 2,21–28) hasonló „Isten-gyermeke”, akinek egész életét az Úr szabadítására való várakozás tölti ki. Ahogyan a *Gute Nachricht Bibel* bibliafordítás első változata fogalmaz: „aki üres kézzel áll az Úr előtt”.

6 HOFFMANN: i. m., 183.

7 Vö. GROENEWALD, E. P.: God and Mammon, *Neotestamentica*, 1. évfolyam, 1967/1, 59–66, 62.; GRUNDMANN, Ch. H.: Mammon – Its Biblical Perception, *Mission Studies*, 12. évfolyam, 1995/1, 145–156, 157.

gadják, azok, akiknek sikkasztott jövedelméből,⁸ elengedte az adósságukat. Jézus szerint a mammon is lehet jóra használni. Feltéve persze, ha nem bízunk benne, hanem eszközként felhasználjuk, hogy bebocsátást nyerjünk az örök hajlékba, az üdvösségbe.⁹ Egy német ószövetséges teológus, Rainer Kessler szerint Izrael vallásszociológiájának alapdefiníciója, hogy a gazdagok üdvössége a szegények közbenjáró imádságaitól függ.¹⁰ Ezt Jézus is így gondolhatta. Nem az a baj, ha pénzed vagy vagyoned van. Az a baj, ha önmagad hízlalod (vö. Ez 34,2), és Isten iránt hálátlan vagy,¹¹ mint a bolond gazdag a példázatban (Lk 12,13-21). De ha segítsd vele az árvát, az özvegyet és a szegényeket (Jer 7,6; 22,3; Zak 7,10; Mal 3,5; Mk 12,40; Jak 1,27), akkor a hamis mammon az üdvösség eszközévé nemesedhet.

V. Egy kis egyháztörténet

Az egyház néhány évszázadig ezt a modellt követte. Kis pénz, nagy hit. Az egyházi pénzügyek alapja kis túlzással élve az özvegyasszony két fillérje volt. Az egyházban az első néhány évszázadban ritkán jelentek meg az igazán gazdag patrónusok. Mikor jelent meg a nagy pénz mint nagy probléma az egyház történelemben? Azt gondolnánk, hogy a Nagy Konstantin-i fordulattal, a negyedik század elején, de Peter Brown ókortörténész szerint inkább a negyedik és ötödik század fordulóján. Ekkor áramlanak a nagy patrónusok az egyházba. Természetesen ezek a gazdag jótevők nem az újonnan épült bazilikák hátsó padjaiban foglaltak helyet (Lk 14,10), hanem rögtön püspökök és más egyházvezetők lettek. Egyre többen láttak fantáziát abban, hogy a világi karriert egyházvezetői karrierre cseréljék. A korszak írói, Ágoston, Jeromos, Pelagius, de a leg tudatosabban talán Milánó püspöke, Ambrosius foglalkozott a kérdéssel, hogy vajon mi a nagyobb: a mammon jelentette veszély, vagy az a lehetőség, amelyet a támogatók pénze teremt az egyház diakóniájában, szegénygondozásában. Ambrosius és az atyák úgy döntöttek, hogy a pénznek nincs szaga. Az egyház mint gondoskodó anya a rábízott vagyonnal ellátja gyermekeit. Brown szerint ekkor megnyílt egy új teológiai út: a gazdag adományokért cserébe az egyház garantálhatta az adományozó és családja számára az üdvösséget.¹² Mert ugyan nehezebb a gazdagnak bejutni az Isten országába, mint a tevének a tű fokán átmenni (Lk 18,25), de Istennél, aki az ügyek intézését e földön az anyaszentegyházra bízta, semmi sem lehetetlen. Innen már ismerjük az egyháztörténeti leckét, amelynek egyik fontos elágazásában felbukkan majd a fiatal ágostonrendi szerzetes, Luther doktor, aki elítéli a bűnbocsátó cédulákat árusító Tetzl üzelmeit.

8 Vagy a számlák további meghamisításával, de ez itt mindegy.

9 HIERS, R. H.: Friends by Unrighteous Mammon: The Eschatological Proletariat (Luke 16:9), *Journal of the American Academy of Religion*, 38. évfolyam, 1970/1, 30–36.

10 Bár Kessler könyve megjelent a Kálvin Kiadónál magyarul is (KESSLER, R.: *Az ókori Izrael társadalma*, ford. SZABÓ Csaba, Budapest, Kálvin Kiadó, 2011.), ez nem abban található, hanem a szerző mondta egy kérdésre a könyv budapesti bemutatóján.

11 WEBORG, John: God and Mammon, *The Covenant Quarterly*, 41. évfolyam, 1983/1, 6.

12 BROWN, P.: *Through the Eye of a Needle: Wealth, the Fall of Rome, and the Making of Christianity in the West, 350-550 AD*, Princeton, Princeton University Press, 2012, 530.

VI. Következtetések

Luthertől napjaink református egyházáig nagyon hosszú út vezet, és egy ilyen rövid jegyzetben nem is lehet a mai helyzet elemzésébe belemenni. A vagyonnal és gazdagsággal kapcsolatos bibliai tanításnak azonban van néhány tanulsága, amit levonhatunk.

1. Az Ószövetség első könyvei szerint a földi javak Isten ajándékai, amelyeket ő nekünk adott, hogy azokkal hálaadással és örömmel élhessünk. Azt hiszem, az elmúlt néhány év egyházkormányzati tevékenységeinek volt egy pozitív hozadéka. A törekvés, hogy a nehéz anyagi helyzetben szolgáló lelkipásztorok emberhez, értelmiségihez méltó anyagi körülmények közé kerüljenek. Pásztor János azt mondta egyszer, hogy ők fiatal lelkész korukban annyira szerettek szolgálni, hogy még akkor is csinálták volna, ha fizetniük kellett volna érte. Ez jó aforizma, de nyilván nem elvárható senkitől az anyagi kiszolgáltatottság és ellehetetlenülés. Ugyanakkor Pásztor János azt is mondta nekünk, akkori fiatal pályakezdő lelkészeknek, hogy ha egy lelkész jobban él, mint a gyülekezeti tagjainak átlaga, az az ő szége, ha rosszabbul, az a gyülekezeté.
2. Az anyagi javak, a vagyon, a meggazdagodás a legnagyobb csábítások egyike, ami elvonhatja a hívő ember figyelmét Istenről. Nagy veszélynek érzem az anyagi gyarapodás felé forduló egyházi gondolkodást. Nem a *prosperity gospel* tévhitéről beszélek, az nem református probléma. De ahol a mammon beteszi a lábát az egyházba, ott meggyengül a hit,¹³ elerőtlenedik a misszió, meghidegül a kegyesség, és megjelennek az anyagi természetű viták, az irigység, a versengés, és a hazugság, amellyel igyekszünk elpalástolni a társadalom előtt kínosnak tűnő gazdagodást. A pénz központi kérdéssé emelése ugyanis utat nyit egy a kereszténységtől egészen eltérő antropológiának, a mammon antropológiájának. Itt az ember helyett a pénz a fő értékmérő, és tulajdonképpen az ember értéke is pénzben mérhető. A kapitalizmusban élő ember számára ez a gondolkodás ismerős, de az egyház ezt a szemléletet nem veheti át, úgy kellene benne léteznie, mint a kőnek a patakban, nedvessé válva ugyan, de át nem itatódnia vele.¹⁴
3. Ahogy Zákeusnál is, a lelki megújulás, megtérés félreérthetetlen jele a változás az anyagiakhoz való viszonyban. Ha a pénz öncél helyett hasznos eszközzé, a hűség sáfárságot lehetővé tévő erővé válik, akkor lelki gazdagodást is eredményezhet. A hamis mammon helyes felhasználása az üdvösség forrása lehet. A hatékony diakónia önmagában még nem siker, nem garanciája a hatékony misszióknak, ezt a nyugati példák is mutatják, de ha párosul puritánsággal és anyagi józansággal

13 POPE FRANCIS: Morning Meditation in the Chapel of the Domus Sanctae Marthae. The Power of Money, Friday 20 September 2013, *L'Osservatore Romano*, n. 39, 25 September 2013.

14 NICKEL-SCHWÄBISCH, Andrea – WESTPHAL, Euler Renato: Qual O Valor Do Ser Humano? Sobre a Idolatria Do Dinheiro Na Sociedade, *Revista Confluências Culturais*, 7. évfolyam, 2018/3, 128–142.

más területeken, az hozzájárul az egyház hitelességéhez.¹⁵ A pénz és az anyagi javak bibliai szemlélete azt jelenti, hogy a mai egyház csak eszközként,¹⁶ és nem az áhított anyagi biztonságot jelentő célként tekinthet rá. Pénzre olyan mértékben van szüksége az egyháznak, amennyire elláthatja segítségével az özvegyek és árvák, a gyengék és számkivetettek¹⁷ gondozását vagy éppen azokat a társadalmi szolgálatokat, amelyek az evangéliumi küldetésből igazolhatók.¹⁸

4. Van az a mértékű vagyonfelhalmozás, amely már védhetetlen, és cáfolhatatlan vádirattá válik az egyház ellen. Nem akarok konkrét példákat említeni, nehogy a teljes igazság ismerete nélkül elhamarkodottan ítélek, de sokszor az az érzésem, hogy bizonyos vagyontárgyak egyházunk által 2010–2026 közötti kilobbizása és megszerzése anélkül történt, hogy világosan láttuk vagy tudtuk volna, hogy egyházi szolgálatunk melyik területéhez lesz rá szükségünk. A harácsolás pedig mindig belső rendetlenséget takar, és hosszú távon, évtizedekre ellehetetleníti társadalmi hitelességünket.

ABSZTRAKT

Isten és mammon

A tanulmány bibliaiteológiai áttekintést ad a pénz, a vagyon és az anyagi javak értelmezéséről, bemutatva, hogyan változik a gazdagság megítélése a különböző szentírási egységekben. A Tóra és a történeti könyvek még Isten áldásaként tekintenek a jólétre, míg a próféták és a bölcsességirodalom egyre inkább az elbizakodottság, az igazságtalanság és az Istentől való eltávolodás forrását látják benne. Az Újszövetségben és Jézus tanításában kicsúcsosodik ez a kritika: a mammon mint hamis istenség jelenik meg, amely kizárólagos igényt támaszt az ember hitére és bizalmára Isten országával szemben. Ugyanakkor a „hamis mammon” helyes felhasználása – az özvegyek, árvák és szegények támogatása – az üdvösség eszközévé is válhat. A tanulmány rövid egyháztörténeti kitekintéssel mutatja be, hogyan küzdött az ógyház a vagyon problémájával. Az írás végül tanulságokat is levon a mai magyarországi református egyház számára: a hitelességet, a transzparenciát, a józan sáfárságot és a túlzott vagyon-, illetve ingatlanfelhalmozás veszélyét hangsúlyozza. A pénz az egyház számára csak eszköz lehet a misszió szolgálatában, öncélként aláassa a misszió és az egyház társadalmi hitelességét.

Kulcsszavak: pénz, gazdaság, bibliai teológia, mammon, sáfárság

15 MEISTER, Ralf: „Ihr könnt nicht Gott und dem Mammon dienen” Der Umgang mit Geld im biblischen Zeugnis, in ABMEIER, Karlies (hrsg.): *Geld, Gott und Glaubwürdigkeit*, Leiden, Brill, 2016, 19–29, 19.

16 MACLEAN, W. B.: My Theology of Money, *Word & World*, 42. évfolyam, 2022/1, 15–17.

17 Akiket R. H. Hiers eszkatológiai proletároknak nevez: HIERS: i. m., 30. Oakman továbbmegy, és Jézus szegényeknek szóló tanítását egyenesen a galileai pénzen és adósságon alapuló elnyomó rendszer kritikájaként érti. Oakmannél Jézus a megnyomorító mammonnal szemben meghirdeti Isten felszabadító királyságát. OAKMAN, D. E.: The Radical Jesus: You Cannot Serve God and Mammon, *Biblical Theology Bulletin*, 34. évfolyam, 2004/3, 122–129.

18 MEISTER: i. m., 29.

ABSTRACT

God and Mammon

The study offers a biblicaltheological overview of money, wealth, and material possessions, tracing how different scriptural corpora interpret prosperity and its spiritual risks. Beginning with the Torah and historical books, where wealth often appears as a sign of divine blessing, the paper contrasts this with the prophetic and wisdom traditions, where wealth is a source of arrogance, injustice, and estrangement from God. The New Testament intensifies this critique: Jesus' teaching on Mammon frames wealth as a rival deity that demands trust and loyalty, warning that "you cannot serve God and Mammon." Yet the paper also highlights the possibility of transforming "unrighteous mammon" into an instrument of mercy and solidarity. A brief historical survey shows how the early church grappled with wealth. The conclusion draws contemporary lessons for the Reformed Church in Hungary, emphasizing integrity, transparency, responsible stewardship, and the danger of institutional accumulation that undermines credibility. The paper argues that material resources must remain tools for the mission rather than ends in themselves.

Keywords: money, wealth, biblical theology, Mammon, stewardship

Szabó Előd. Fotó: Füle Tamás | parokia.hu

„Jézus Krisztus tegnap, ma
és mindörökké ugyanaz”
Zsid 13,8

Egyházunk 20. századi történelmében megfigyelhető, hogy a nagyobb megrázkódásokat,¹ mint például a két világháborút, az 1948-as fordulatot vagy az 1956-os forradalmat az egyház részéről megújulás iránti törekvés követte. Ennek lenyomatát különböző konferenciákon vagy kisebb összejöveteleken elfogadott nyilatkozatok, memorandumok, megújulási tervek rögzítették.² Meggyőződésem, hogy azok az

Szabó Előd

KRISZTUS AZ ÁLLANDÓ*

1 Jelenlegi egyházi életünk ismét egy olyan megrázkódítás után él, amelyben szükséges a megújulás irányait felvázolni. Miért is gondolkodtak a szervezők azon, hogy szükség van erre a konferenciára? Azért, mert baj van! A Magyarországi Református Egyház látható formájában a bomlás és szétesés jeleit mutatja. Ezt ugyan igyekszünk sokféle formában takargatni, rejteni, mint amit szégyellnünk kell, de mindaddig nem tudunk továbblépni, amíg nem mondjuk ki nyíltan, hogy baj van, és nem nevezzük nevén azt, hogy hol vannak a nyomorúságaink. Egyszer egy gyülekezeti tagunk úgy fogalmazta meg, hogy amikor nem vagyunk tisztában a saját helyzetünkkel, akkor nem helyes az önképünk, vagyis „önképtelenek vagyunk”. (Dr. Kálmán Attila volt zsinati világi elnök mondta ezeket a szavakat egy presbiteri bibliaóra alkalmával Tatán.)

2 Az általam végigolvasott dokumentumok az I. világháború nyomán létrejött Országos Református Tanács programja; a trianoni békeszerződést követő megrázkódítás után létrejött Péceli Kör és az ahhoz kapcsolódó programok; Ravasz László 1945. februári íghirdetése és az ő 1956-os Memoranduma; az 1955-ös hitvalló nyilatkozat; végül pedig az 1956-os forradalmat követő Megújulási Mozgalom alapvetése és részletes programja. A dokumentumok elolvasása abba az irányba terelt, hogy egyházunk jelen állapotára a leginkább valós válaszokat az 1956–57-es években megvalósuló Megújulási Mozgalom adja, de a többi program is egyértelmű vonalakat rajzol ki. Az Országos Református Tanács programjának

* Előadásként elhangzott a Ráday Házban megrendezett „Megújulás konferencia” keretében 2025. január 29-én.

irányvonalak, amelyek az egyház történetében az elmúlt kicsit több mint 100 évben megjelentek, és Isten igéjének a fényében kerültek megfogalmazásra, azok alkalmasak arra, hogy a jelenben is irányt mutassanak. Azt mindenképpen fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy az elolvasott egyháztörténeti dokumentumokból történő válogatás személyes szempontok szerint történt, vagyis ha más olvasná ezeket az iratokat, akkor más hangsúlyok kerülnének elénk. Ezzel a töredékességgel együtt olvassák tanulmányomat!

Bűnvallás

Minden olyan esetben, amikor a megújulás kérdésén gondolkodunk, akkor ez lehet csak az első lépés, és csak ez lehet az utolsó lépés is.³ Látjuk, hogy melyek azok a nyomorúságok, amelyekkel küzdünk. Ezeket a nyomorúságjeleket látták a 20. század során református eleink is. A Megújulási Mozgalom programjában leírták, hogy „a Sátánnak az elmúlt években az volt a módszere, hogy lekicsinyelte az üdvösség kérdését és meg hasonlást igyekezett támasztani köztünk. Ahol ez sikerült, ott fölényesen győzött.”⁴ Nekünk is meg kell vallanunk, hogy a Sátán győzelmet aratott felettünk, amikor testvérietlen módon gondolkoztunk egymásról, amikor a negatív indulataink határoztak meg minket, amikor mindent, de mindent rossznak láttunk az egyházban. Kicsit olyan érzésünk volt, mint amikor a II. világháború borzalmaiban szétlőtték a fővárost, még a Kálvin téri templomon sem maradt egyetlen ép ablak sem, és az átfújó hideg szélben csak a bibliai alapon álló igehirdetés tudott segíteni. 1945. február 12-én Ravasz László a következőket mondta: „Van menekvés, ha a Léleknek vetünk. [...] Ennek első lépése a bűnbánat. [...] Ha ez a nemzedék továbbra is csak mást vádol, mást okol és nem mer odaállni bátor bűnvallással, magára venni a felelősséget, megújulás nem következik el. [...] A második dolog még fontosabb: a Léleknek az vet, aki utat enged a Léleknek, az Isten újjáteremtő Szentlelkének, s magát eszközül adja erre. Ez a második: az engedelmisség.”⁵ Bűnbánattal és engedelmisséggel lehet Istennek a megújító erejét elérni. Ehhez pedig arra az alázatra is szükség van, hogy elfogadjuk, hogy a mi Urunk megítéli mindazt, amit tettünk. Ennek a megítélésnek pedig egyértelmű jeleit adja. A Megújulási Mozgalom programadói szerint „néhány esetben Isten megengedő

főbb pontjai például így néztek ki: Egyházpolitikai reformok, Egyház és állam szétválasztása, Szabad egyház szabad államban, Egyházalkotmányi reformok, Új zsinat új választás alapján, Általános tisztújítás, Lelkesi díjlevelek rendezése, Belső egyházi reformok, Teológiai tudományos képzés, Gyakorlati lelkésznevelés reformja, Lelkeszek továbbképzése, Gyülekezeti munkások képzése. (LENDVAI L. Ferenc [szerk.]: *A magyar protestantizmus. 1918-1948. Tanulmányok*, Budapest, Kossuth, 1987, 32–33.)

- 3 „Megáll az Istennek erős fundamentuma, melynek pecsétje ez: Ismeri az Úr az övéit: Álljon el a hamisságtól minden, aki Krisztus nevét vallja” (2Tim 2,19). Az 1955-ös Hitvalló Nyilatkozat záró igéje. LADÁNYI Sándor (szerk.): *Adalékok a Magyarországi Református Egyházban az 1956-1957-es esztendőben történetekhez. Dokumentumok a Református Megújulási Mozgalom és az Országos Intézőbizottság tevékenysége, valamint a megtorlások történetéből*, Budapest, Kálvin Kiadó, 2006, 105.
- 4 *A Magyar Református Egyház útja! (A Református Megújulási Mozgalom Programja)*, Gépelt kézirat, 8. (Az akkor illegális sokszorosítás munkáját végezte Szabó Lajos segédlelkész 1957-58-ban. A kézirat édesapám hagyatékában maradt fenn több példányban.)
- 5 RAVASZ László: *Emlékezéseim*, Budapest, Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, 1992, 308.

akaratából következik, hogy a rosszat és a gonoszt is felhasználja gyermekei megalázására, büntetésére és nevelésére; de ebből semmi esetre sem szabad azt következtetni, hogy ezzel Isten a rosszat jóvá és a gonoszsgot követendővé tette. Ha tehát Isten egy népet összetör, annak bűnbánatot kell tartania és meg kell térnie, de nem kötelessége hálálkodni az ostornak és csókolgatni a bálvány kezét.”⁶ Ezt támasztja alá egy másik idézet is: „Azt a tételt, hogy Krisztus a világ Ura, nem lehet úgy értelmezni, hogy Ő minden világi tényezővel, sőt Krisztus ellenes tényezővel feltétlen együttműködésre hívja övét”.⁷ Tudjuk, amit Ravasz László is megfogalmazott, hogy „a bűnbánat [...] nincsen időhöz kötve, éppúgy, mint ahogyan az emberi gyarlóság sincs személyhez kötve...”⁸ Nem mondhatjuk, hogy mi bárkinél különbek lennénk, vagy fordítva, nálunk bárki is bűnösebb lenne. Isten előtt csak azt mondhatjuk ki, amit a Megújulási Mozgalom tagjai is a program legvégén, a záró bekezdésben, mintegy összegzésként adtak közre: „Mindnyájan vétkesek és részesek vagyunk egyházunk mostani elesett állapotában. Gyávák voltunk s még a megmaradt lehetőségeinkkel sem éltünk igazán az Isten gyermekeinek szabadságával. Hirdettük, de életünkkel nem példáztuk Urunk parancsát: »Valaki meg akarja tartani az ő életét, elveszíti azt, valaki pedig elveszti az ő életét énértem és az evangéliumért, megtalálja azt«. (Márk 8.35)”⁹

Krisztus, Krisztus, Krisztus

Az első lépés tehát mindig, mindenhol az, hogy bűnbánattal állunk meg Isten előtt, ugyanakkor ezzel a mozdulattal az egyház Ura felé fordulunk. Az Apostolok Cselekedeteiről írott könyv 11. részének 26. versében olvashatjuk, hogy az Antiókhiaiban élő tanítványokat nevezték először keresztyéneknek, vagyis „krisztusozónak”. Feltételezem, hogy annyiszor beszéltek róla, hogy ez a gúnynev ragadt rájuk. Mi pedig vállaljuk azt, hogy így hívjanak minket, mert ez a hitünk központja. A 16. századi egyik dunántúli református püspök is írta: „mi magunkat Calvinustól kálvinistáknak nem neveztük [...], mert emberben dicsekedni nem akarunk, sem kívánunk, meg elégszünk annak nevével [ti. Krisztuséval], a kinek nevét a szent keresztségben fölvevük”.¹⁰ A mindent megelőző lépés a Krisztus felé fordulásban nem más, mint személyes hitünk Krisztus-fókuszúvá tétele. A Péceli Kör programja is azzal kezdődik, hogy „az egyház meg-

6 *A Magyar Református Egyház útja!*, 1.; A szöveg itt a Királyok első könyve 19. rész 18. versére utal: „De meghagyok Izráelben hétezer embert: minden térdet, amely nem hajolt meg Baal előtt, és minden száját, amely nem csókolta meg őt.”

7 Uo.; A szövegben a Kolossé levél 3. részének 1–4. versére hivatkoznak: „Ha tehát feltámadtatok Krisztussal, azokat keressétek, amik odafent vannak, ahol Krisztus van, aki Isten jobbján ül. Az odafennvalókkal törődjétek, ne a földiekkel! Mert meghaltatok, és a ti életek el van rejtve Krisztussal együtt Istenben. Mikor Krisztus, a mi életünk megjelenik, akkor vele együtt ti is megjelentek dicsőségben.”

8 Ravasz László helyzetértékelése 1956 nyarán. Memorandum, in LADÁNYI: i. m., 114.

9 *A Magyar Református Egyház útja!*, 10.

10 Pathay István levele Klaszakovits Istvánhoz. 1616. november 10-én, in STROMP László (szerk.): *Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár*, VII. évfolyam, Budapest, Magyar Protestáns Irodalmi Társaság, 1907, 164.

újulására egyetlen út vezet: az, ha tagjaiban és vezetőiben az egyház visszatér a Jézus Krisztusban kijelentett kegyelemnek megtapasztalására”.¹¹ Azt pedig valamennyi megújulási mozgalom vallotta, hogy nem az egyházi szintek felső részeiből indul ki ez a folyamat, hanem a gyülekezetek tagjaitól, vagyis a mi szívünktől. Az 1955-ös Hitvalló Nyilatkozatban ezzel kapcsolatban ezt olvashatjuk: „Jézus Krisztus újjáteremtő munkája az Ige által végződik el az emberben és csak a Szentlélek munkálta személyes hit által lesz gyümölcstermő valósággá”.¹² Az 1956-os Megújulási Mozgalom pedig így fogalmazta meg ezt a programot: „Krisztus királyi uralmának emlegetése hiábavaló volna a világra vonatkozóan, ha nem tennénk meg mindent, hogy Krisztus megvallottan is Úr és király legyen az egyéni életekben.”¹³ Az első lépést, a bűnvallást követnie kell a második lépésnek, a Krisztusra való feltekintésnek. A Krisztus-központúságra vonatkozóan további idézeteket is találunk. Az 1955-ös Hitvalló Nyilatkozat így fogalmaz: „A Krisztusban való újrateremtés kiteljesedésének irányát a szüntelen megújuló egyházban és nem bizonyos politikai, gazdasági formák változásában látjuk.”¹⁴ A Péceli Kör Programjában pedig ezt olvashatjuk: „Először is alázatos hálaadással bizonyoságot tettek arról, hogy a maguk életében megismerték Istennek a Jézus Krisztusban megjelent megváltó szeretetét, és hálát adtak azért, hogy a megváltó szeretetről való bizonyítételre a református egyház szolgálatában nyertek elhívást.”¹⁵

Prófétai hang

A harmadik lépése az egyháznak, miután megtisztította magát, és látja a helyes fókusz, hogy másokat is a helyes irányba igyekszik fordítani.¹⁶ Az egyházi élet romlásának jelei akkor jelennek meg erőteljesen, amikor elfelejtkezünk arról, hogy a bűnt bűnnek kell nevezni, a Krisztustól eltávolító hibákra rá kell mutatni, vagyis miután eltávolítottuk a saját szemünkből a gerendát, és megvallottuk a bűneinket, akkor el kell távolítanunk mások szeméből a szálkát, vagyis profétai hanggal kell megneveznünk a rosszat. Ezt egyértelművé teszi a Megújulási Mozgalom programja is: „Ha szolgálatunk valóban az ige szolgálata, akkor mindig profétai szolgálat is. [...] Leleplezi a bűnt, akármilyen könnyösben is emeli fel a fejét, meghirdeti az ítéletet és megízlelteti a kegyelmet.”¹⁷ Amikor pedig ennek a profétai hangnak az éle csak egyes irányokba érkezik, amikor vannak olyanok, akik kiváltságosan kimaradnak az egyház bűnt elítélő szolgálatából, amikor a múlt bűneit emlegetjük, de a jelen bűneiről elfeledkezünk, akkor csak egy részét teljesítjük a profétai feladatnak. Ezt fogalmazták meg 1955-ben a Hitvalló Nyilatkozatban

11 Péceli Kör Programja, in LENDVAI: i. m., 45.

12 LADÁNYI: i. m., 102.

13 *A Magyar Református Egyház útja*, 2.

14 LADÁNYI: i. m., 102.

15 LENDVAI: i. m., 45.

16 Ide vonatkozóan nagyon fontos az első Thesszalonikai levél üzenete: „a Lelket ne oltátok ki, a prófétálást ne vessétek meg, de mindent vizsgáljatok meg: a jót tartsátok meg, a gonosz minden fajtájától tartózkodjatok!” (1Thessz 5,19–22.)

17 *A Magyar Református Egyház útja*, 4.

is. „Aggodalommal látjuk, hogy mai egyházkormányzatunk a prófétai szolgálatnak csak az első felét tölti be, a másik felét teljesen elhallgatja s ezáltal szolgálatának egyensúlya annyira felborul, hogy a szolgáló egyház »kiszolgáló« egyházzá vált. E helyzetet csak súlyosbítja és tetőzi az a körülmény, hogy egyházkormányzatunk olyan dolgokat is igenel, amelyekre nézve tiltó prófétai szavát kellene hangoztatnia.”¹⁸

Megújulás – reformáció¹⁹

Ezen a téren rendkívül gazdag idézetgyűjteménnyel rendelkezünk. A II. világháborút követően, 1946. augusztus 14–17. között a Szabad Tanács megfogalmazta, hogy az egyház és annak minden tagja térjen vissza Isten Igéjéhez, és belső elhívás tudata nélkül senki ne lehessen lelkipásztor. Foglalkoztak az egyházszervezet megújításával, majd a belső egyházi megújulással (pl. konfirmáció kérdése) is.²⁰ A II. világháború utáni évek hasonlóképpen mindenütt megmozgatták a lelki életet. A sárospataki kollégiumban a gimnazistákkal kapcsolatban is azt jegyezték fel, hogy „a Krisztus utáni vágyakozásnak, a Róla való Bizonyoságtételek és az evangéliumi szolgálatnak oly sok jelét láttuk és tapasztaltuk ifjaink sorában...”²¹ Ezekben az iratokban rámutattak a teológiai oktatás megújulásának szükségességére is. „A nyugati akadémikus tanítási módszer nem tartható fenn tovább, s helyébe gyülekezetszerű szolgálatra nevelésnek kell lépnie, s ennek keretébe kell beilleszteni a teológiai tudomány szükséges ágait. A leendő lelkipásztornak elsősorban gyülekezeti taggá, egyházztaggá kell nevelődnie a teológiai főiskola gyülekezeti élet- és munkaközösségében.”²²

Természetesen a kérdés bennünk van, hogyha át is jutunk ezeken a lépéseken, akkor milyen típusú megújulásra van szükség? A Megújulás céljának megfogalmazásában szintén sokrétű feladatmeghatározással találkozhatunk. A Megújulási Mozgalom „feladata az volt, hogy a magyar református közvélemény bizalmát az egyház munkája iránt helyreállítsa”.²³ Feltették a kérdéseket is. Miért volt szükség erre a mozgalomra? „Azért, mert az egyház szörnyű nyomorúságba jutott.” Mit akarunk? „Azt akarjuk, hogy az egyház hű maradjon Urához. Isten Igéjét tisztán hirdesse.”²⁴ „Ma a lelkipásztor nem lehet más, csak az, aminek Krisztus rendelte: az Ige szolgálja. [...] Az ő pártvezére az Úr Jézus Krisztus, s Istennel van többségben vagy kisebbségben.”²⁵ „Ez a mozgalom nem politikai és az országos politikának nem függvénye.”²⁶ Pár évtizeddel korábban,

18 LADÁNYI: i. m., 104.

19 Az előadás során idő hiányában ez a rész nem hangzott el.

20 LENDVAI: i. m., 97–98.

21 BARCZA József – DIENES DÉNES (szerk.): *A magyarországi református egyház története. 1918-1990. Tanulmányok*, Sárospatak, Sárospataki Református Kollégiumi Teológiai Akadémiája, 1999, 221.

22 Uo., 221.

23 RAVASZ: i. m., 383.

24 A Magyarországi Református Egyház Intézőbizottságának felhívása, in BALLA Bálint – SZÖLLŐSY Pál (szerk.): *50 év. 1956-2006*, Basel – Budapest, Európai Magyar Protestáns Szabadegyetem, 2006, 276.

25 RAVASZ: i. m., 406–407.

26 BALLA – SZÖLLŐSY: i. m., 276.

a *Reformáció* című újságban 1920. október 31-én ez jelent meg: „Reformációra van szükség egyházi életünk minden megnyilvánulásában, minden vonatkozásában. Nem szintelen okoskodásra, panaszkodásra, nem gyáva, tétova tapogatózásra, hanem tűzre, mely melegít, lelkesít, világít, irányt szab, egyesít és áldást hoz.”²⁷ A Szentlélek ereje nélkül minden megújítási törekvés rombolássá válik, hiszen nem lesz más, mint emberi törekvés. Jézus Krisztus Lelkével együtt azonban a gyógyulás útjára léphetünk. A Megújulási Mozgalom tagjai szerint: „Isten lelkeket kényszerítő erejének engedünk, amikor az Ige mértékéhez szabva felmérjük egyházunk belső életét, és ahol elesettséget, romlást mutat a mérleg, a pusztá bírálgatáson túlmenve rámutatunk a gyógyulás útjára. Az ilyen számvetést minden külső és belső válság idején meg kell tennie az egyháznak.”²⁸ Ugyanakkor azt is mérlegelnünk kell, hogy a válságból kivezető útra akkor tudunk együtt lépni, hogyha nem osztogatjuk a sértéseket, akár tudatosan, akár tudattalanul, hogyha egyetlen vezérlő elv marad, mégpedig az, hogy Krisztusban egymásnak testvérei vagyunk. Az 1956-os forradalmat követően is ezzel a felhívással fordultak a gyülekezetek felé: „A Krisztus szerelmére kérünk mindenkit, hogy ezt a nehéz munkát testvéri szeretettel hajtsa végre. Óvakodjunk minden indulatosságtól, hogy a Krisztus testén, hogy egymás szívében sebeket ne üssünk.”²⁹

Misszió³⁰

Szeretjük hangoztatni a Máté evangéliuma 28. részének végéről Krisztus missziói parancsát, de a másik oldalon sokszor a tetteinkkel, szavainkkal megyünk szembe annak útmutatásával. Hogyan? Úgy, hogy a kényelmes egyház elvét követjük. Úgy, hogy az egyházi szolgálatot is munkahelyi keretekkel láttuk el. Úgy, hogy egyházi szolgaként is azt gondoljuk, hogy csak az az egyház tudja jól végezni misszióját, amelyiknek minden külső körülmény rendelkezésére áll. Ezzel szemben van mindaz, amit Jézus tanított, és ami alapján az 1955-ös Hitvalló Nyilatkozat is bemutatja a valóságot. „A Szentírásnak és történelemnek egybehangzó tanítása az, hogy amikor az egyház komolyan vette missziói küldetését, mindig üldözésben és szenvedésben volt része. A Krisztus szenvedéseiben való részesülés az egyház kiváltsága, s ennek elkerülése legtöbbször csak

27 LENDVAI: i. m., 46.

28 *A Magyar Református Egyház útja!*, 1.

29 BALLA – SZÖLLŐSY: i. m., 277.

30 A Megújulási Mozgalom programja szerint az egyház létének három fontos célja van: misszió, istentisztelet és tanítás. Az istentisztelettel kapcsolatban leírták: „Az istentiszteletben [...] nem lehet tehát benne semmi olyan elem, ami Krisztuson kívüli, vagy tőle idegen. A mi istentiszteletünk a megszólító Isten igéjének a prédikálása [...] éppen ezért az istentiszteletet semmiképpen sem szabad emberi, politikai propaganda színhelyévé tenni, még a »hirdetések« során sem”. (*A Magyar Református Egyház útja!*, 2.) A megújulási program kimondta, hogy a harmadik életmegnyilvánulás a tanítás. A keresztyénség ezért iskolákat alapított és tartott fenn. „Olyan iskolákat akarunk fenntartani, amelyek csakis Jézus Krisztus és az Ő egyháza szellemében végzik munkájukat. Olyan iskolákat, ahol a Krisztusnak átadott életű tanítók a Krisztus számára nevelik Krisztus örök tulajdonát: a gyermekeket.” (Uo., 4.)

júdási úton, a Krisztus elárulása útján volt lehetséges”.³¹ Nem tudom, hogy mennyire merjük ezt a kockázatot vállalni, nem lelkészek és lelkészek együtt. Nem tudom, hogy mennyire érezzük, hogy a misszió lelki, és nem anyagi kérdés. Ravasz Lászlónak van egy nagyon találó megfogalmazása ezzel kapcsolatban: „Az egyház pedig vegye eszébe, hogy egzisztenciája a hit dolga. Az egyház a hit kockázata. Ez a hit az egyház missziója. Nem e világból való és addig marad e világban, amíg ezt a kockázatot viseli és minden ereje megfeszítésével át akar adni egy felülről kapott üzenetet. Azoknak is, akik hallgatják, és azoknak is, akik nem hallgatják.”³²

Egyházi szervezet – egyházvezetés³³

Minden megújulási törekvésben megjelennek az egyházi szervezettel és egyházvezetéssel kapcsolatos részletek. Talán az egyik legnagyobb hiányosságunk ezen a téren, hogy elfelejtettük a bibliai értelemben vett karizmatikus egyházfelépítést, vagyis azt, hogy Isten az Ő Szentlelkével kegyelmi ajándékokat oszt, de úgy, ahogyan Ő akarja, nem úgy, ahogyan mi szeretnénk. Az egyházszervezet jó működéséhez pedig az szükséges, hogy ezeket az ajándékokat másokban felfedezzük, és őket tisztségekre jelöljük, és azok végzésével megbízzuk. Ugyanakkor azt is tudjuk, hogy Isten egyetlen tagot, sem a püspököt, sem a főgondnokot, sem az esperest, sem a lelkipásztort, sem a presbitert, sem egyetlen gyülekezeti tagot sem ruház fel a kegyelmi ajándékok összességével. Ebből következik az, amit a Megújulási Mozgalom megfogalmazott: „Ezért Krisztus feltétlen egyeduralmának az egyházban nem valamiféle emberi egyeduralom, hanem csakis a kegyelmi ajándékokat respektáló, szolgáló közösség, tehát a testületi, közösségi, gyülekezeti egyházkormányzat felel meg.”³⁴ A Hitvalló Nyilatkozat is hasonlóan látja az Egyház Fejének és a Krisztus-testnek a kapcsolatát: „Az egyház belső életére nézve valljuk, hogy egyetlen ura Jézus Krisztus. Egyedül az Ő szava tekintély. Ezt a fontos elvet igyekeztek biztosítani és kifejezni reformátor őseink a zsinat-presbiteri egyházalkotmány útján.”³⁵ Ebből pedig az következik, hogy „hamisnak kell tehát bélyegeznünk az egyházon belül minden diktatórikus klikk-uralmat, amely Krisztus uraságának megrablását jelenti”.³⁶ Az egyházvezetés egyik küzdelme az, hogy szükségszerűen kapcsolódik az állami gépezet különböző tagjaival. Nem tudja kikerülni, hogy tárgyaljon, hogy egyeztessen. A kérdés mindig az volt, és mindig az marad, hogy milyen mértékű ez a kapcsolat, és milyen mértékű az összefonódás. A kommunista diktatúra idején ezeket élesen megfogalmazták. „Sikerült különböző eszközökkel olyan egyházi vezetőség kialakulását biztosítani, mely ebben a harcban nyíltan az állami hatalom mellé csatlakozott, s annak az akaratát képviselte az egyházzal szemben, ahelyett, hogy az egyházat képviselte volna az állam-

31 LADÁNYI: i. m., 103.

32 Uo., 115.

33 Az előadás során idő hiányában ez a rész nem hangzott el.

34 *A Magyar Református Egyház útja!*, 5.

35 LADÁNYI: i. m., 104.

36 Uo., 104.

mal szemben.”³⁷ Ebből pedig következik, hogy „az állam a merő kultuszközösséggé zsugorított egyházat az egyház vezetősége által politikai célokra igénybe vette...”³⁸

Anyagi kérdések

Az anyagi kérdések terén felmerültek azok a gondolatok, amelyek mindenkor felmerülnek az önfenntartással kapcsolatban. „Az önfenntartásra való áttérés pedig az adott viszonyok mellett képtelenségnek tűnt. Hiszen az egyház legfőbb problémája éppen anyagi természetű volt (még akkor is, ha azok egy része mögött, a mélyben, lelki és hitbeli okok húzódtak is meg).”³⁹ Ugyanakkor az egyházi pénzügyek olyanok, amelyek Isten pénzügyei, ezért a felelős gazdálkodás különösen is fontos. „Semmiképpen nem indokolt az a pazarlás, amellyel egyházkormányzatunk a hivatalos fogadásokat, lakomákat, utazgatásait véghez viszi. Ez a fényűző pazarlás lehet az államhatalom politikai érdekeiért buzgólkodó személyek reprezentálása, de semmiképp sem arról a Jézus Krisztusról való bizonyágtétel, akinek a fejét nem volt hova lehajtania, s aki gazdag lévén, szegénnyé lett érettünk.”⁴⁰ Az anyagi kérdések amúgy is sokféle kérdést vetettek és vetnek fel. Talán a legfontosabb részlet az a hitvallás, amelyet a Megújulási Mozgalom fogalmazott meg: „az egyházhoz való tartozás a legszemélyesebb ügy, az Istentől való elhívás és az Istentől való küldetés ügye. Ez kifejezésre jut abban is, hogy az egyházat senki más nem tarthatja el, csak a saját tagjai.”⁴¹ Történetileg nézve három forrás tartotta fenn és tartja fenn az egyházat. Az ősoktól ránk maradt vagyron, az élők adakozása és az államsegély. Az első részét, az örökölt vagyont az államosítás csaknem teljesen megszüntette, alig-alig rendelkezünk ilyennel. A második részét, az élők adakozását a mindenkori emberi gyarlóságok rendítik meg. Emiatt a legtöbb lelképásztor egzisztenciája az állam segítségére épül, ami „függő viszonyba hozza a lelkészt a politikai hatalommal szemben”.⁴² Ebből következik az a konkrét cél, ami az élők adakozására vonatkozik. Az egyház saját maga tartsa fenn lelkészeit, saját maga tartsa fenn és újítsa fel épületeit, „csak annyi intézményt vállaljanak, amennyit saját erejükből fenntartani képesek”.⁴³ Viszont azt sem szabad elfelejteni soha, hogy „egészséges viszonyok között a lelkimunka fokozása magával hozza az anyagi erő növekedését is. Az egyház hite és az egyház pénzügyei között a legszorosabb az összefüggés.”⁴⁴ Az átállás, vagyis az önfenntartás irányába történő elmozdulás eleinte sok veszteséggel, látszólagos összeomlásokkal, lehet, hogy bizonyos helyeken épületek összeomlásával is jár, de ebből fakad az a függetlenség és erkölcsi méltóság, amelynek a lelki gyümölcssei felmérhetetlenek. A Péceli Kör programjának alapigazságait hozom még ehhez a témakörhöz: „A gyüle-

37 Uo., 112.

38 Uo., 113.

39 LENDVAI: i. m., 34.

40 LADÁNYI: i. m., 105.

41 *A Magyar Református Egyház útja!*, 3.

42 Uo., 6.

43 Uo. 6.

44 Uo. 6.

kezet tagjainak önkéntes adományaiból tartja fönn magát, s ne támaszkodjunk olyan anyagi erőkre, melyek nem a Krisztus evangéliumáért való felelősségből fakadnak.”⁴⁵

Állami felsőbbtség – kapcsolat az állammal⁴⁶

Első alapvetésként elmondhatjuk, hogy 1955-ben is bibliai alapon megvallották: „Hisszük, hogy jelen politikai hatóságunk is Istentől rendelt hatóság, amelynek az őt megillető tisztelettel, érte való imádsággal és mindazokban a dolgokban való engedelmességgel tartozunk, amik Isten törvényével nem ellenkeznek.”⁴⁷ Ugyanakkor mellé tették azt a szintén alapvető igazságot, hogy az állam minden esetben magán hordozza a bűn bélyegeit, és ezért az egyháznak az Isten igéjével nem egyező részletekre rá kell mutatnia, mint amivel azonosulni soha nem tud. „Valljuk, ugyancsak az Ige világosságánál, hogy a jelen állami és társadalmi rend – mint mindegyik – magán hordozza a bűn bélyegeit, tehát számos olyan vonása van, amit az egyház nem igenelhet. A hitben engedelmes egyháznak a mindenkori államhatalom felé való prófétai szolgálatából következik, hogy az állampolgárok javát és igazságot szolgáló tetteiben bátorító és biztató igénnyel megerősítse a hatalmasságot. A hibákra, mulasztásokra, bűnökre azonban újra és újra rámutasson, mint az állam gyógyulásra szoruló sebeire.”⁴⁸ Ezért az egyház nem állhat be a folytonosan bólogatók csoportjába, akik mindent elfogadnak, amit az állam tesz. Ravasz László figyelmeztetése ma is aktuális: „Az egyháznak az állam pusztító eszközévé való válása megakadályozza az egyházat a Jézus Krisztus feltétlen szolgálatában.”⁴⁹ Amikor ugyanis az egyház éppen az állammal való kapcsolata miatt elveszíti Krisztussal való kapcsolatát, akkor ez belső feszültséghez vezet, sokszor oda, hogy Krisztus népe szembekerül a saját vezetőivel. Ez pedig az egyház épületének lebomlásához, sőt oda vezet, hogy éppen azok bontják le az egyház épületét, akik arra kaptak mandátumot, hogy azt építsék.

Konklúzió

A mostani forrongásban, a megújulásra váró egyházban az első lépésnek annak kell lennie, hogy mindnyájan bűnbánatot tartunk, és a saját magunk bűnét valljuk meg, nem a másikat. Engedjük, hogy Isten formáljon minket, és ne mi akarjuk az egyházat formálni, mert az egyház nem a mi lelki erőnk összessége, hanem az egyház az Úr Jézus Krisztus teste. Hagyjuk, hogy saját testét gyógyítsa az Úr, és ne tegyünk semmi olyat, ami még nagyobb bajt okoz.

Végül a Megújulási Mozgalom programjából hozok két idézetet, ami hiszem, hogy ránk is vonatkozik, akik ma itt vagyunk, és akik egyházunk megújulásáért fáradoz-

45 LENDVAI: i. m., 46.

46 Az előadás során idő hiányában ez a rész nem hangzott el.

47 LADÁNYI: i. m., 103.

48 Uo., 103–104.

49 Uo., 114.

nak. „Ma már sok öröndetes jel bizonyítja a gyülekezetek ébredését. Sokaknak fáj már egyházunk elesettsége, sokan tudnak sírni egyházunk bűnei miatt. Ami ennél is jelentősebb: ma már sokan, lelkipásztorok és világiak egyaránt imádkoznak az egyház valóságos megújulásáért és sokan vannak, akik készek áldozatot hozni az ébredésért.”⁵⁰ „Ha a mi nagyon kegyelmes Istenünk megtűr és felhasznál még bennünket, csak így, megszentelt életben teszi.”⁵¹

„Jézus Krisztus tegnap, ma és mindörökké ugyanaz.”

ABSZTRAKT

Krisztus az állandó

Egyházi életünk minden időszakban megújulásra szorul. Nincsen ez másként most sem, amikor egyházunk életének sokféle megrendülését látjuk. A megújulás főbb irányaira egyházunk történetének elmúlt 100 éve adhat igazodási pontokat. Ahogyan megfogalmazták minden megrázkódtatást követően, hogy bűnvallásra, Krisztushoz fordulásra, a prófétai tiszttel való használatára, a misszió és megújulás tisztázására, az állammal való kapcsolat rendezésére, egyházunk szervezetének felülvizsgálatára, az anyagi kérdések tisztázására van szükség, úgy ma is ezeket az alapelveket kell követnünk. Hisszük, hogy Krisztusban van ma is lehetőség a megújulásra!

Kulcsszavak: egyháztörténet, egyházi megújulás, bűnvallás, egyház és állam

ABSTRACT

Christ Is the Constant

Our church life is in need of renewal in every season. It is no different now, when we are witnessing the many upheavals in the life of our Church. The last 100 years of our Church's history can provide points of reference for the main directions of renewal. Just as it was formulated after each upheaval that confession of sin, turning to Christ, the use of the prophetic office, clarification of mission and renewal, settling the relationship between church and state, a review of the organisation of our Church, a clarification of material issues, are needed, so today we must follow these principles. We believe that in Christ there is also the possibility of renewal today!

Keywords: church history, church renewal, repentance, church and state

⁵⁰ A Magyar Református Egyház útja, 3.

⁵¹ Uo., 8.

Szabó Zsolt

A HATALOMKÖZPONTÚ EGYHÁZTÓL A KRISZTUS- KÖZPONTÚ EGYHÁZ FELÉ

Egyházunk közéletét a közelmúltban alaposan felkavarta korábbi elnök-püspökünk egy konkrét közhatalmi ügyben való közbenjárása. A botrány tehetetlenségi nyomtéma az ő személyes felelősségére, erkölcsi megítélésére nehezedett, mintha az alapprobléma személyi-alkalmassági természetű lenne. Eközben jóval kevesebb szó esett arról a centralizált egyházszervezeti struktúráról, amely egyáltalán lehetővé teszi hatalmi gócok kialakulását egyházunkban, amelyek ezután bevonhatnak hatalmi ambíciókkal rendelkező személyeket. E hatalmi gócok alkalmasak, és természetüknél fogva gravitálnak is arra, hogy paktumokat kössenek más, különösen világi hatalmi centrumokkal. Meggyőződésem, hogy lelki megújulásunk érdekében itt az ideje lefolytatni református anyaszentegyházunk szervezeti megújulásával kapcsolatos, a rendszerváltás óta meg-megújuló vitákat, amelyek segíthetik a hitvallásainknak megfelelőbb szervezeti-döntéshozatali struktúrákhoz való eljutást – vagy visszatérést.

A Krisztus-központú egyház ideájától két irányba lehet eltérni: egyfelől a lelkész-központú, másfelől a laikus/presbiter-központú egyház modellje felé. Mindkettő veszélyes kísértés, hiszen különböző hivatásúakat ugyan, de egyaránt embereket állít Isten helyes tisztelete helyett az egyházi működés középpontjába. A világ református egyházainak skálája, némi leegyszerűsítéssel, földrajzilag is lefedi ezt a két irányt: a holland-svájci református egyházak a lelkészt a gyülekezet alkalmazottjának tekintik, aki a közösséget ténylegesen vezető presbitérium tanácskozásain nem is mindig vesz (vehet) részt. Ezzel szemben, a magyar-erdélyi református egyházmodell szerinti egyházi naprendszer középpontjában, szilárdan és megkérdőjelezhetetlenül,

Szabó Zsolt. *Fotó: Füle Tamás | parokia.hu*

a lelkész áll, aki nemhogy tagja, de egyenesen elnöke az egyházközség fő döntéshozó testületének, amely által ő, skizofrén módon, saját státuszának fenntartójává válik. Úgy testesíti meg a gyülekezetet, mint a Napkirály az államot. Mellette legtöbbször nem jut tér a közösségi döntések szélesebb körben való megvitatásának és meghozatalának. Hasonlóképpen egyházszervezetünk felépítése, különösen vezetése mára alig különbözik a római katolikus egyház klérusközpontú vezetési struktúráitól. Volt, és – remélem, lesz – ez másképp is.

A Példabeszédek könyvében áll: „meghiúsulnak a tervek, ha nincs tanácskozás, de megvalósulnak, ha van sok tanácsadó”. Isten terve, akarata, a mi hitvallásunk szerint általában többek látása által, tanácskozást követően megy végbe. Többen több szempontot látnak, és többet tudnak hozzáadni ahhoz a kérdéshez, amelyben Isten vezetését keresik. Hitvallásaink a zsinat-presbiteri elvet és az egyetemes papságot veszik kiindulópontnak az egyházszervezetben. Közismert ugyanakkor, hogy egyházunk mindennapi gyakorlatában – tisztelet a kivételnek – ez az elv nem működik. A laikus/presbiteri személyek sokszor tényleges döntési lehetőség nélkül viselik kiüresedett tisztségüket. A lelkészek egy része a presbiterekben szükséges rosszat, más részük szükségtelen rosszat lát. Tisztelet a rájuk partnerként tekintő, vagy őket azzá nevelő lelkészeknek!

Egyházunk tényleges működését ma a lelkészi személyek és tisztségek túlsúlya, döntéshozó testületeinket a fokozatos marginalizáció, a mindenfajta tanácskozó testületre jellemző működési elvek helyébe lépő tekintélyelvű és formális döntéshozatal, valamint a tisztségeket közösségi kiválasztás helyett érdem alapján osztó lojalitás-centrikus érdekviszonyok jellemzik.

A presbitérium mint döntéshozó testület hiányosságairól korábban már írtam részletesebben.¹ Itt most csak utalok arra, hogy presbitériumainknak és fokozatos testületeinknek sem választási legitimitása, sem integritása, sem tényleges működése nem felel meg az elvárható és hitvallásainknak megfelelő demokratikus alapelveknek.²

Az egyházközségek közösségei sokszor csupán passzív, apatikus szemléli saját gyülekezeti hatalmi struktúráik alakulásának, és mindez újratermelődik az egyházszervezet magasabb szintjein. A hatalmi gócok elszakadnak a közösségek kebelétől, nincs tényleges kontroll- és elszámoltatási viszony. Testületeink sokszor maguk prolongálják saját mandátumukat, személyi szűrőmechanizmusokkal elejét véve saját megújulásunknak. Intézményeink vezetése és fenntartása nem különül el egymástól, hanem – gyülekezeti, sőt, családi összefonódások révén – szorosan összekapcsolódik, és a fenntartói szerep formalitássá degradálódik. A szigetszerűen működő egyházközségek távol vannak azoktól a közegyházi struktúráktól, amelyek elszakadva a mindennapok egyházi valóságától, a maguk felhőrégiójában, visszacsatolás és elszámoltatás nélkül, saját célfüggvényeiket követik. A központi bürokrácia egyre nagyobb, a tisztségek, pozíciók száma egyre több, lendületben az egyházi jogalkotás – miközben maga az egyház csökken, előregedik, gyengül.

1 SZABÓ Zsolt: A presbitérium mint tanácskozó és döntéshozó testület, *Confessio*, 47. évfolyam, 2023/4, 61–67.

2 SZABÓ Zsolt (szerk.): *Szabadság, hatalom, lelkiismeret – fejezetek a protestáns politika gondolkodás történetéből*, Budapest, Kálvin Kiadó, 2024.

Miközben a felszínen református egyházunk egysége és identitása a jelszavak szintjén mind erőteljesebb hangsúlyt kap, az egyházi struktúrák egyre inkább elszakadnak az egyháztagek közösségétől, vagyis a tényleges egyháztól. Nem az a fő baj, hogy kevés az egyházi közéletben aktív, érdekvizonytól mentesen, önállóan véleményt formálni képes és kész egyháztage. Hanem az, hogy az információs monopóliumunkat őrző lelkészek által uralt egyházi vezetés – a „klérus” – az ilyen egyháztagek megerősítésére, számának gyarapítására kevés tényleges bátorítást és eszközt ad. Protestáns hitünk alapján az egyház a Megváltóhoz önállóan járulni képes, érett hívő tagok alkotta Krisztus-test, amelyben eljutunk „mindnyájan a hitnek és az Isten Fia megismerésének egységére, a felnőttkorra, a Krisztus teljességét elérő nagykorúságra” (Ef 4.13). Sok lelkész azonban inkább egy gyermekségben tartott nyáj létezésében érdekelt, amelyben nem kell riválisok megjelenésétől és megerősödésétől tartania.

Ahhoz, hogy a presbitériumok valódi tanácskozó és döntéshozó testületté váljanak, elengedhetetlen tagjaik valódi döntési helyzetbe hozása, információmegosztás, valamint partneri viszony kialakítása révén. Ennek eszköze lehet a presbitéri gyűlések alaposabb, előzetes információmegosztáson alapuló előkészítése, a tényleges, felelős döntéshozatal lehetővé tétele, a nyilvánosság és az egyházközség döntéseibe való bevonásának növelése és a felelősség tudatos megosztása által. A döntéshozatal rendjét a szokás és feltétlen bizalom helyett a lelkész–presbiter partnerség és megosztott felelősség alapjára kell állítani. Talán meglepő, hogy a társasházi közgyűléseket hozom példaként. Legalább ide el kellene jutni: előre kiosztott költségvetési javaslat, minden napirendhez előterjesztés. Legalább az intézményfenntartó gyülekezeteknél!

Sokszor elhangzik, hogy kevés egyházunkban az aktív korú, ereje teljében levő, család- és szolgálatkész egyháztage. Ennek okozója lehet az is, hogy ők, különösen a fiatalabb generáció képviselői, a világi testületekben és munkahelyeken megszokták a szervezeti döntésekben való felelős részvételt, és igénylik, hogy informált, cselekvő részesei legyenek egyházi életüknek is. Sokan közülük, bár lelki éhségük vitathatatlan, nem tudnak besimulni a vitákat eleve ördögtől valónak bélyegző, centralizált, tekintélyelvű szokásrendbe, ezért előfordul, hogy elhagyják egyházunkat, például az őket felkarolni mindig kész, karizmatikus vagy kiségyházak felé. A legutóbbi választás is rávilágított a presbitériumnak állni hajlandó gyülekezeti tagok számának csökkenésére. Talán mert súlytalan, előre meghozott döntéseket szentesítő néma statisztaszerepre kevesen vágnak igazán. A tisztességvállalási kedv talán megnövekedne, ha a presbitéri, főgondnoki tisztségek tényleges döntéshozatali hatáskörökkel és felelősséggel párosulnának. Másik példa: egyházmegyei, -kerületi előadói tisztségre szinte kizárólag lelkészeket választanak.

Az egyetemes papság elvének tükrében egy presbitérium tényleges lelki érettsége lemérhető azon, hogy tagjaira rá lehet-e bízni egy-egy rövid áhítat megtartását vagy hasonló hitéleti jellegű szolgálatot. Érett hívő családfő otthon is tart áhítatot háza népének; a hitbeli növekedés útja az, hogy a tanítvány egyre szélesebb körben válik tanítóvá. Ha kevesen vannak ilyenek egyházunkban, vajon kinek a hibája? A lelkész feladatai közé tartozik nézetem szerint az is, hogy e cél érdekében nevelje, motiválja a közösség tagjait. A lelkész legyen nélkülözhető; ha pedig ez a helyzet, az éppen nélkülözhetet-

lenségét bizonyítja – esetleg egy másik közösségben. Továbbá, ugyanis új, hitben felnőtt közösséget segíthet növekedni. A közösség szempontjából nehéz értelmezni az ugyanazon szolgálati helyen évtizedeket, akár 30–40 évet eltöltő lelkészek szolgálatát. Nem állna szemben az egyházközségi autonómiával, ha az egyházi törvényhozó megfontolná az egy szolgálati helyen eltölthető lelkészi szolgálati idő felső korlátját.

Kényes, de nehezen elodázható vitatéma a lelkészi státuszkérdés kizárólag anyagi-egzisztenciális oldalú megközelítésétől való elszakadás kérdése is. Tudatosítani kellene a lelkészi státusz keletkezése és a lelkészi hivatás gyakorlása körében azt, hogy az egyházközség közössége által létrehozott és általa fenntartott szolgálat végzéséről van szó. Egyszerűbben: a gyülekezetnek van lelkésze, és nem a lelkésznek van gyülekezete. Ez akkor is így van, ha áldott elhívású lelkészek plántálnak közösségeket – ezeknek is, fokozatosan képessé kell válniuk az önálló létezésre és akaratképzésre.

Református egyházjogunk elvileg számos vonatkozásban már most is a protestáns hagyományainkhoz méltó demokratikus működést, tanácskozó és döntéshozatali rendet ír elő. Ezt kellene következetesen átvinni a gyakorlatba. A továbbiakban még néhány olyan, az egyházszervezeti struktúrát alapjaiban érintő reformjavaslatot teszek, amelyek a fenti elvek alapján a Krisztus-központú egyház felé vezethetnek el. Nem célom a lelkész–presbiter szerepek szembeállítás, nyilvánvaló, hogy mindkét csoportban van jó- és kevésbé jóindulatú, kevés és sok talentumú személy. De világossá kell tenni, hogy lelkészek és nem lelkészek elhívása eltérő, amelyek között Isten szent lelkének vezetését kérve kell megtalálni az egyensúlyt.

1. Egyházszervezetünk még mindig a történelem viharainak esetlegességében létrejött egyházkerületi beosztáson alapul, így a zsinati döntések – racionálisan nehezen indokolható módon – két nagy és két kisebb kerület szavazattömbjeinek aktuális állásán dőlnek el, a kerületi küldötteket ugyanis köti a lojalitás és az érdekközösség. Az esperesek mint helyi előjárók által vezetett egyházmegyék helyi integráló szerepe fontos és megőrzendő, ám egy középszint – az egyházkerület – léte mellett nem szól nyomós ok.
2. Zsinatunknak elsősorban nem intézményi struktúrák fenntartásával, hanem lelki-hitvallási kérdésekkel kellene foglalkoznia. A gyakorlatban is látható, hogy az egyre számosabb intézménnyel kapcsolatos ügyterhet maga a zsinat nem is bírja el, ezért egyre több hatáskört delegál a zsinati tanácsra, egyházpolitikai kérdéseket pedig az elnökségi tanács tárgyal, zárt ajtók mögött.
3. A mostani egyházszervezet és bürokrácia alkalmas az egyházunkat érintő minden kérdésben gyors döntés meghozatalára és végrehajtására. De valóban szükség van erre? Az igazán fontos kérdések nem sürgősek. Hitvallási kérdésekben a zsinat kellő időben mindig ki fogja hordani a válaszokat, ahogy eddig is egyházunk történetében. Gyors, látványos döntések és kommunikációs mutatványok pedig nem szükségesek. Ha egyházunk nem lesz képes erre, annál jobb lesz. Vízfejű, gyors kezű és nagyszájú egyház helyett melegszívű és egyenes gerincű egyházra vágyunk. Ez fog Krisztushoz vonzani sokakat. Így lehetünk valóban só és fény a világban.

4. A kerületek élén a püspöki tisztség rendeltetése a dualizmus kora óta leginkább a világi hatalomban való részvétel (főrendiház) vagy az azzal való megalkuvás (Kádár-rendszer) volt, jelenleg pedig a világi hatalommal való partneri viszony- és alkurendszer bonyolítása. Képzeljük el, milyen lenne egyházunk a püspöki tisztség nélkül. Nem szegényebb, hanem gazdagabb lenne így közösségünk, mivel egy túlsúlyos hatalmi góc tűnne el. Ha pedig, az egyházi realitás szerint, mégis megmarad a püspöki tisztség, inkább lelki vezető, semmint kijáróember típust kell hozzá imádságban remélnünk, akihez a hívők közössége hitbeli növekedésre vágyva lelki iránymutatásért, nem pedig partikuláris ügyek kijárásáért fordulhat.
5. Sajnálatos, hogy gyökeret vert egyházunkban is a kamarilla vagy Központi Bizottság típusú, informális és zárt döntéshozatali fórum is az elnökségi tanács formájában. Nem ismert, hogy hogyan működik (hogyan alakul napirendje, döntéshozatali rendje), szinte csak az tudható alkotmányunk három vonatkozó, szűkszavú szakaszából, hogy kik a tagjai. Néha megismerhetők döntései, de a nyilvánossággal való kapcsolata esetleges és önkényes. Átláthatatlan politikai egyeztető fórumról van szó, amely részben a jelenlegi struktúra fennmaradását és megszilárdítását célzó hatalmi alkuk megkötésére szolgál, zárt ajtók mögött.
6. Burjánzik az egyházunk által többnyire állami pénzen fenntartott intézményrendszer. Sokszor nem a szülők, közösségek által életre hívva, hanem felülről lefelé, hatalmi paktumok végrehajtása eredményeként. Téves az a nézet, amely intézmények átvételét a missziói térfoglalás jegyében szorgalmazza. Intézményeket alapítani, átvenni csak valódi igények alapján, imádságos előkészítést követően lenne szabad. Itt az ideje feltenni a kérdést: mitől református valójában egy oktatási vagy szociális intézmény? Nem elégedhetünk meg azzal a válasszal, hogy református identitását a fenntartó személyéből, azaz a kapura akasztott cégérből vagy a bürokrácia által kiadott kóserbélyegtől nyeri. A döntő mozzanatnak a lelki-hitvallási identitásnak kellene lennie. Ez viszont az egyház formális keretein kívül is megvalósítható, sőt, ott teljesebb ki igazán. Egy hitvalló, református alapító által létrehozott, református szellemiségű kuratórium által fenntartott intézmény nem kevésbé – sőt vélhetően jobban – református, mint a közvetlenül az egyházszervezet által kezelt intézmény. Az egyháznak nem alaptevékenysége, rendeltetése intézményeket fenntartani, hiszen ezek elvonják energiáit és figyelmét a fő tevékenységtől, a missziói parancs megvalósításától. Egy fenntartói terheitől eloldott egyház jobban ki tudja fejteni lelki munkáját. A református szellemiségű, civil fenntartású intézmények jobb utánpótlást adhatnak gyülekezeteinknek, mint az egyházszervezet kontrollja alatt álló intézményeink elvárás és nyomás alapján elvárt kliensei. Az, hogy az állammal való jelenlegi együttműködésben jó üzlet – legalábbis bizonyos fajta – intézményt fenntartani, tény, de nem szabad, hogy ez döntő motívumot jelentsen. Intézményeink eddig nem vizsgáztak egyértelműen pozitívan a világi versenytársakkal való összevetésben. Márpedig ha nem csupán református egyháztagok számára működtetjük őket, és rászorulunk egyházon kívüli kliensekre is, akkor be kell szállnunk az értük folytatott versenybe. A szakembergárda sokszor

belterjes és kontraszelektált. Lelkészzeink egy része jó menedzser és vezető, más részük pedig komolyan hiszi, hogy az. De nem várhatjuk tőlük, hogy hivatásuk részeként mindannyian azok legyenek. A fenntartó testület sokszor szakszervezetté válik, mert a káderhiány miatt tele van az intézményhez anyagi érdekekkel kötődő tagokkal, akik családtagjaik révén az intézményből élnek. Ha nem lehet találni elfogulatlan, felkészült emberekből álló fenntartói testületeket, akkor inkább ne csináljuk. Nem lehet fő motívum az erőforrásokról való döntésekben, hogy mindenkinek jusson, és senki se sértődjön meg.

Feltűnő az egyre növekvő állami támogatással párhuzamosan egyre csökkenő egyháztagság kettős spirálja is. A kedvesének feleslegéből fényűző ajándékot adó hódoló, és a mindezért hálából önmagát adó szerelmese kapcsolatát csak hajszál választja el a prostituált és ügyfele kölcsönös érdekviszonyon alapuló viszonyától. Mikor lépi át a prostituálódás határát egyházunk? Van, aki szerint ez már megtörtént, és van, aki szerint még nem, és soha nem is fog. Történelmi tény, hogy az állam még mindig tartozik egyházunknak, de az is látszik, hogy e tartozását nem egyetlen tranzakció keretében kívánja leróni, az egyházügyi akta végérvényes lezárásával. Az állam inkább választja a kézből etetés, az esetenkénti ajándékozás, azaz a folyamatos kitarás politikáját. Nézetem szerint helye lenne vitáknak a megajándékozandó közösségekben az ajándék elfogadásáról vagy visszautasításáról is. Szorgalmazni lehetne továbbá az állami adományok végleges, a lezárás céljával történő odaítélését egyszer és mindenkorra.

A mindebből kirajzolódó ideálom tehát egy felnőtt, hitben érett egyháztagokból álló, átlátható és elszámoltatható, magabíró Krisztus-központú egyház, ahol lelkesek és nem lelkesek egymással szemmagasságban, Istenhez egyenlő közelségre, egymás javára szolgálnak. A közösségek szoros kapcsolatot tartanak a hatalmi gócoktól megtisztított, a legszükségesebbre szorítkozó, nyilvánosan működő egyházi vezetési struktúrákkal. Egyebekben az egyházszervezet tehetetlen és tétlen is. Az egyházi szolgálatok nem vállalnak több feladatot, mint amennyit maguknak az egyházközségeknek a kebeléből jövő szolgálatok jelentenek. Intézményeket az egyház nem tart fenn, de imádsággal és lelki támogatással kíséri a református alapítványok által fenntartott református intézményeket. A központi bürokrácia a lehető legkisebb. Az egyház tevékenységének fókuszában pedig megmarad a lelki növekedés, a világban való szolgálat és a missziói parancs követése.

Hogy ez a kép esetleg jobban hasonlít valamelyik külföldi társegyházra, vagy más felekezetre, mint mai református anyaszentegyházunkra? Nem baj az! Nem csak az református, amit annak nevez a megszokás! Találjunk vissza saját gyökereinkhez, ne legyünk restek tanulni akár másoktól, és ha kell, változni, szívünk és elménk megújulása által! Különben hiába a ravasz szabó által varrt, díszes ruhaként magunkra öltött számos felújítás és intézmény, mert még ha sokan ámuldozva bámulják is, az első bátor bámészkodó felkiált majd, hogy meztelen az egyház. Ha ezt mindenki belátja, akkor elkezdődhet végre a gyógyulás. Adjon nekünk az Úr ehhez bátorságot, hitet és türelmes, megértő szeretetet!

ABSZTRAKT

A hatalomközpontú egyháztól a Krisztus-központú egyház felé

Az egyházunk közéletét felkavaró botrány személyi kérdésein túl alig esett szó arról a centralizált egyházszervezeti struktúráról, amely lehetővé teszi olyan hatalmi gócok kialakulását egyházunkban, amelyek ezután bevonzhatnak hatalmi ambíciókkal rendelkező személyeket. E hatalmi gócok alkalmasak és tendálnak is arra, hogy paktumokat kössenek más, különösen világi hatalmi centrumokkal. Meggyőződésem, hogy lelki megújulásunk érdekében itt az ideje lefolytatni református anyaszentegyházunk szervezeti megújulásával kapcsolatos, a rendszerváltozás óta meg-megújuló vitákat, amelyek segíthetik a hitvallásainknak megfelelőbb szervezeti-döntéshozatali struktúrákhoz való eljutást – vagy visszatérést. Átgondolandó az egyházkerületek, valamint a velük járó a püspöki tisztség és az elnökségi tanács felszámolása.

Ideálom egy felnőtt, hitben érett egyháztagokból álló, átlátható és elszámoltatható, magabíró Krisztus-központú egyház, ahol lelkészek és nem lelkészek egymással szemmagasságban, Istenhez egyenlő közelségre, egymás javára szolgálnak. A gyülekezeti közösségek szoros kapcsolatot tartanak a hatalmi gócoktól megtisztított, a legszükségesebbre szorítkozó, nyilvánosan működő egyházi vezetési struktúrákkal, amelyekben a testületek a tényleges döntéshozók. Egyebekben az egyházszervezet tehetetlen és tétlen is. A tisztségeket közösségi kiválasztás útján, és nem lojalitás-centrikus érdekviszonyok szerint elosztva töltik be. Az egyházi szolgálatok nem vállalnak több feladatot, mint amennyit maguknak az egyházközségeknek a kebeléből jövő szolgálatok jelentenek. Az egyházi bürokrácia a lehető legkisebb. Intézményeink vezetése és fenntartása elkülönül egymástól. Közösségeinket nem érdekek, hanem Krisztus szeretete tartja össze. Az egyház tevékenységének fókuszában pedig megmarad a lelki növekedés, a világban való szolgálat és a missziói parancs követése.

Kulcsszavak: *egyházszervezet, egyházi hatalom, szervezeti megújulás, püspöki tisztség, testületi kormányzás*

ABSTRACT

From a Power-Centred Church to a Christ-Centred Church

Apart from the personal issues of the recent scandal that affected the Hungarian Reformed church, there was hardly any mention of the centralized church organizational structure, which enables the formation of centers of power in our church, which can then attract persons with power ambitions. These centers of power are apt and tend to make pacts with other, especially secular, centers of power. I am convinced that, for the sake of our spiritual renewal, now it is time to conduct the debates related to the organizational renewal of our Reformed Church, which have been renewed since the 1990s, which can help us reach – or return to – organizational and decision-making structures that are more in line with our creeds.

My ideal is a transparent and accountable, self-restrained, Christ-centered church made up of church members, mature in faith, where pastors and non-pastors are at eye level with each other, in equal proximity to God, and serve for each other's benefit. The congregational communities maintain a close relationship with the publicly functioning church management structures that have been cleared of power centers and are limited to the most necessary, in which the boards are the actual decision-makers. In other respects, the church organization is powerless and inactive. The positions are filled through community selection and are not affected according to loyalty-centric interests. The church services do not undertake more tasks than the services coming from the parishes themselves. Church bureaucracy is as small as possible. Management and maintenance of our institutions are separate. Our communities are not held together by interests, but by the love of Christ. The focus of the church's activity remains spiritual growth, service in the world, and following the mission command.

Keywords: church organizational structure, church authority, organizational renewal, bishop, communal decision-making

Thoma László. Fotó: Füle Tamás | parokia.hu

Thoma László

A HATALOM BŰVÖLETÉBEN: HOGYAN TORZULHAT A VEZETŐ, A KÖZÖSSÉG, ÉS MI LEHET A GYÓGYULÁS ÚTJA?

A vezetés legnagyobb kihívása, hogy a hatalmi helyzetben torzulhat a vezető személyisége, maga a közösség is, ha egy hatalmát féltő személy határozza meg a működését. Ez mindenféle vezetői helyzetre igaz lehet. Közben a vezetés szükséges, Isten rendjéhez tartozik, még akkor is, ha vannak ilyen veszélyei. Hogyan lesz bálvány a vezető, hogyan válik megkérdőjelezhetetlenné, milyen út viszi egyre távolabb Istentől? Hogyan gyógyulhat a vezető és a közösség is az evangélium által?

Az életünk irányá akartunk, tetteink, döntéseink szerint alakul, de leginkább az határozza meg, milyen történet alapján szerveződik? Melyek az írott és íratlan szabályai az életnek?

A mi közegünk alapvetően a fejlődés, a növekedés kultúrája, ahol jól kell alkalmazkodni, erősnek és szívósnak kell lenni. Aki ügyesebb, az túlél. Emiatt az ember a hatalom és az erő bűvöletében él. A biztonságot a hatalmi eszközök birtoklása és a kontroll jelenti.

Ebben a korban élünk, ezeket a tendenciákat fedezhetjük fel saját szívünkben is, miközben azt valljuk, hogy „Tiéd az ország (királyság), a hatalom (az erő) és a dicsőség (a győzelem híre)” (Mt 6,13).

Micsoda ellentmondás ez, micsoda belső küzdelmek kapcsolódhatnak ehhez, és mennyi kívülről is látható harc, hangsúlyeltolódás, visszaélés, sebzés és sebződés.

I. Bibliai életpéldák

Tekintsünk most arra, hogy a vezetők és vezetettek kapcsolatára nézve mit mutat Isten a Szentírásban számunkra. Ennek minden aspektusát feltárni most nincs lehetőségünk, de a vezetők és vezetettek

kapcsolatára fókuszálhatunk: hiszen ebben a relációban születik valami jó, vagy épp manifesztálódik a bűn, az elnyomás és a visszaélések.

Ha nagy távlatból nézünk a Szentírásra, számtalan vezető áll előttünk, és a vezetettek különböző csoportjait is megismerhetjük. Példák, melyek beszélnek Isten munkájáról és az ember természetéről.

De sosem lehet abszolút példává egy vezetői működés sem, főleg kiragadva az eredeti kontextusból. Nem tehetünk példává egy vezetői magatartást, mint ahogyan gyakran gyermek-istentiszteleteken, hittanórákon történik az applikáció: Dávid legyőzte Góliátot, legyél te is Dávid, győzd le a félelmeid Góliátját.

Ugyanígy nem jó mai kifejezéseket, paradigmákat bevetíteni a bibliai kontextusba, és menedzsmentről, stratégiáról beszélni egy bibliai alak esetében.

Két dologra fókuszálunk most:

I.1. Istenképűség

Egyrészt arra, hogy az abszolút hatalom Istené, de az uralkodás az istenképűség része, melyben az embernek is része van.

Mindaz, ami az emberben sajátos a teremtmények között, az Istenhez fűződő kapcsolatahoz köthető. A kapcsolat pedig elköteleződéssel és felelősséggel jár. Isten az embert nemcsak megteremti, de feladatokkal (1Móz 2,15-17) és döntési hatalommal (1Móz 2,18-23) ruházza fel. Isten az emberrel párbeszédbe lép, mikor rábízza a kert fáit. Az istenképűség ezek alapján abban ragadható meg, hogy Isten szavának meghallásával és az abból következő engedelmességgel az ember megfelel Isten akaratának.

Az ember, akit Isten teremt, a teremtet világ felett tulajdonképpen uralkodóként lép fel. Ezt az uralmat Istentől kapja feladatként. Valamilyen módon része Isten uralmának, így felel meg Isten képmásának. Isten a teremtés ura: Őt mutatja be az uralkodásában részes ember, aki mint helytartó gyakorolja Isten hatalmát. Ugyanakkor uralkodói joga nem autonóm, hanem reprezentatív jellegű: a legfőbb uralkodóra mutat.¹ Az uralkodás funkcionális aspektus: ez emeli ki az embert a többi teremtmény közül.

A bűnesetben az Istennel való kapcsolat sérül, így ez a megbízatás sem tölthető be úgy, ahogy Isten rendelte az ember számára. Ez csak akkor kerül a helyére, ha a megváltás által Isten uralmában él az ember, és Istent, nem pedig magát képviseli, Isten dicsőségére próbál élni és uralkodni.²

I.2. Vezető és vezetettek

Másrészt a hatalmi torzulások, ha a vezetőben erednek is, a vezető és vezetettek kapcsolatában bontakozik ki és mélyül el.

1 WOLFF, Hans Walter: *Az Ószövetség antropológiája*, ford. BLÁZI György, Budapest, Harmat – PRTA, 2001, 197–200.

2 FREVEL, Emmanuel L.: Gottebenbildlichkeit und Menschenwürde. Neutestamentliche Kontrapunkte zu einer »klassischen Begründungsfigur« theologischer Anthropologie, *Zeitschrift für Theologie und Kirche*, 118. évfolyam, 2021/3, 295–321, 305–306.

Egy Istentől eltávolodó király bálványimádásra tudja csábítani népét, vagy túlzottan engedékeny lesz, és teret ad a nép magától is Istentől elkészülő szívének.

Egy nép, amely királyt kíván, megkapja azt az uralkodót (Sault), aki által olyanok lehetnek, mint a többi nép, de aki elfelejti, mit jelent Isten akaratának önmagát alárendelve kormányozni.

Találkozhatunk a saját javaikat kereső, az embereket kizsákmányoló vallási vezetőkkel (Éli fiai). A vezetők képesek elvakulni, és vak vezet világtalant.

De gondoljunk a patthelyzetbe kerülő Poncius Pilátusra, akinek bár volt hatalma, de mind a Római Birodalom, mind az általa irányított provincia vallási vezetői felől satuba kerül, és bár látja az igazságot, nem tudja érvényesíteni azt Jézus perében.

I.3. Vezetés a szellemi harcban

A bibliai háttérrel vizsgálva vezetői oldalról a leglényegesebb szempont, hogy bármilyen más vezetőhöz képest egy keresztyén vezető komolyan veszi, hogy „a látható világunk mellett létezik szellemi tér is, amely folyamatosan hatással van életünkre és emberi kapcsolatainkra. Pál apostol az efézusi gyülekezethez írt levele 6. fejezetében így fogalmaz erről: »Mert mi nem test és vér ellen harcolunk, hanem erők és hatalmak ellen, a sötétség világának urai és a gonoszság lelkei ellen...« Ezt értve és ismerve a keresztyén vezetőnek lehet igazi bátorsága arra, hogy szembenézzen korunk nehézségeivel. Pál ehhez a harchoz Isten fegyverzetét ajánlja, amelynek a legfontosabb, de sokszor legkevesebbet használt eszköze az imádság. A keresztyén vezető, értve a minket ténylegesen körülvevő és befolyásoló valóságot, tudatosan ölti magára »Isten fegyverzetét«, nem saját erejében, hanem az Úr Jézus megváltó kegyelmében bíz, vezetett közösségét rendszeres imádságra hívja és abban hordozza.”³

II. A vezetés természete

Tekintsünk most rá arra, hogyan nyilvánul meg a bűn a vezetésben, a vezető és vezetett kapcsolatában? Fontos, hogy itt bár a vezető sokkal jobban látható, mindig a közösség és a vezető kölcsönhatásában születik és erősödik meg egy egészségesnek mondható, gyógyulóban lévő vagy egy megbetegedő, destruktív működés.

Három aspektust emelek itt ki:

II.1. Hübrisz

Az egyik torzulás a hübrisz: a gőgös, elbizakodottá váló vezető.

A vezetéstudomány a „vezetés sötét oldala”-ként hivatkozik erre a jelenségre.⁴

„A hübrisz tipikusan az erősek és sikeresek gyengesége (Hayward, 2007; Owen & Davidson, 2009). [...] Ókori fogalom, amelyet leginkább a *gög*, az *elbizakodott*-

3 SZALAI Zsolt: Mi a keresztyén vezetés sarokpontja?, *reformatus.hu*, 2022. 07. 20. URL: <https://reforma-tusegyhaz.hu/egyhazunk/hirek/mi-a-keresztyen-vezetes-sarokpontja/> Utolsó letöltés: 2026. 07. 27.

4 MÁRMAROSI András: A vezetés sötét oldala (hübrisztikus vezetés), *Vezetéstudomány*, 51. évfolyam, 2020/3, 30–42, 30.

ság szavakkal szoktak fordítani. A klasszikus Athénban azonban konkrét büntetőjogi fogalomként is alkalmazták: az olyan erőszakos cselekedeteket jelöltek vele, amelyek célja kizárólag az áldozat megsemmisítése és megalázása volt, a saját felsőbbrendűség kimutatásáért. Erkölcileg a legnagyobb bűnt jelentette: azt a bűnt, hogy az ember megfélemlszik az istenek elsőségéről, és önmagát hiszi mindenhatónak. Azt gondolja, hogy mindennek felett áll (Murray, 1990).⁵

A hübrisztikus vezetés sajátosságainak, a hübrisz-szindrómának a következő 14 jól megfigyelhető tünete van (Owen, 2006; Owen & Davidson, 2009):⁶

A vezető...

1. a hatalmat saját megdicsőülése céljából használja,
2. olyan módon cselekszik, ami valószínűleg jó fényben tűnteti fel,
3. az önképpel, image-dzsel kapcsolatos szorongása prioritást élvez,
4. messianisztikus hév és túlfűtöttség jellemzi,
5. egyenlőséget tesz saját maga és a közösség között,
6. gyakran a királyi többes számot használja,
7. túlságosan bízik saját ítélőképességében, és lenéz másokat,
8. túlzott önbizalommal rendelkezik, már-már mindenhatónak gondolja magát
9. csak Istennek, vagy a történelem ítélőszékének tartozik elszámolással,
10. megingathatatlanul meg van győződve arról, hogy igaza van,
11. elveszíti valóságérzékét,
12. vakmerően, impulzívan cselekszik,
13. a vélt morális helyességet a józan ész, a költségek, a praktikusság elé helyezi,
14. a különböző vezetői döntéshozatal során a praktikus részletekben inkompetens.⁷

„A hübrisztikus viselkedés egyértelműen fontos jellemzője a kognitív torzítás (túlzott önbizalom hipotézis), mások lenézése, és végül a nemezis, a bukás, ami gyakran rossz, elhibázott döntések következményeképpen jelenik meg. Megértésünk szerint a hübrisztikus vezetés előbb-utóbb rossz, katasztrofális eredménnyel fog végződni, [...] még a nemezis bekövetkezte előtti időszakban is nagyon romboló hatásuk van az általuk vezetett szervezetek/szervezeti egységek kultúrájára nézve.”⁸

II.2. Patológiás nárcizmus

A második torzulás az önimádat, az ún. nárcisztikus patológia.

Otto Kernberg vizsgálatai alapján nárcisztikus személyeknek (a mindennapi sokféle helytelen használattal szemben) azokat nevezi, akik a tárgykapcsolatok speciális zavaraival küzdenek. Ezek a személyek látszólag szociálisan jól funkcionálnak, jó indulati

⁵ Uo., 32.

⁶ Uo., 36.

⁷ Uo.

⁸ Uo., 37–38.

kontrollal rendelkeznek, nagy az igényük mások szeretetére és csodálatára.⁹ Ézelmi életük gyakran felszínes, kevésbé empatikusak mások érzeléi felé. A másoktól való csodálat és saját nagyzásos fantáziáik okozzák a legnagyobb örömet számukra. Jellemzően irigylük és idealizálják azokat, akiktől csodálatukat várják, lenézik azokat, akiktől nem várnak semmit.¹⁰ Az imádat és csodálat hiánya akár dühöt, agressziót, sértődöttséget vált ki. A „sohasem elég” érzelé nem múlik el bennük és körülöttük.

Tipikus elhárító mechanizmusaik a hasítás, tagadás.¹¹ Az óriási eltérések, a viselkedésben és a belső világban egyaránt jelentkező ellentétek adják a nárcisztikus személyiség labilitását.

A patológiás nárcisztikus működés és a nem patológiás közötti különbség egyébként a labilitás mértékében van: minél nagyobb a belső ellentét a megélt csodálat és annak kielégíthetetlen vágya között, minél erősebben éli meg az egyén a „sohasem elég” állapotát, annál kórosabb a működés.

II.3. Milyen közösség termeli ki és erősíti ezt?

A harmadik torzulás a közösséget érinti: kulcskérdés, hogy milyen közösségi működés teremti meg vagy erősíti a fenti patológiákat?

Egyszerűen fogalmazva: a regresszív, gyermeki, kiskorú működés. Amiben a tagok a biztonságot leginkább a vezetőtől várják. Amikor bálványozzák, túlzott jelentőséget tulajdonítanak neki. Mikor a bizalmat és biztonságot tényleg tőle remélik. És erre rájátszva a vezető is elhiszi, csak ő képes megvédeni a legkülönbözőbb külső veszedelemektől a rábízottakat.

A vezető az imádat tárgyává válik. A hamis biztonság pedig megteremtődik ebben a kapcsolatban, de a lélek nem nyugszik meg ebben. Ezért újra és újra meg kell erősíteni, hogy van biztonság, és ez megkerülhetetlenül függ egy vagy több vezetőtől.

Ez valójában funkcionális tárgyiasítás: a közösségnek szüksége van az ilyen vezetőre, a vezetőnek pedig a közösségre. Tárgyasítják egymást, használják egymást. Így jelennek meg a kizsákmányolás, a bántalmazás legkülönbözőbb formái, a hatalommal való visszaélés és a mindkét fél részéről a valódi felelősségvállalás hiánya. Ebben pedig tovább torzul mindenki, aki része a történetnek.

És hol van mindebben Isten és az Ő hatalma? Vagy valójában kiszorul, és nem lesz jelen, vagy csak a szavak és szölamok szintjén, minden más szereplőhöz hasonlóan tárgyiasítva?

III. A gyógyulás

Mi lehet a gyógyulás útja, hogyan lehet ebből kiszabadulni, és máshogy működni?

Ehhez meg kell ismernünk, mi a különbség a korunkban jelen lévő és népszerű általános terápiás gyógyulási útbán, és ehhez képest miben más, miben több az, amit Isten kínál nekünk az evangéliumban.

9 KERNBERG, OTTO F.: *Borderline személyiség szerveződés és patológiás nárcizmus*, ford. CSERNE István et al., Budapest, Autizmus Alapítvány Kapocs Kiadó, 1990, 15.

10 Uo., 15–16.

11 Uo., 73–74.

III.1.

Az egyéni jóllét és gyógyulás terapeutikus szemlélete a következő lépésekkel írható le:

- » betegségtudat, segítségkérés,
- » diagnózis,
- » realitás,
- » gyökerek, okok feltárása,
- » erőforrások,
- » támogató kapcsolatban újradefiniálás, elfogadás, megbocsátás,
- » gyógyulás, teljes élet, célok, önmegvalósítás.

III.2.

A bibliai gyógyulási folyamat ehhez képest más utat kínál, ennek lépései a következők:

- » betegségtudat/elvesztettségtudat (tükör, Isten Igéje)
- » diagnózis (Istentől),
- » a bűnbánat
- » Isten gyógyít és szabadít... hogyan? Sokféleképpen... titok... olykor:
- » gyökerek (a bűn és a megtörtség, illetve amennyire Isten engedi),
- » szabadítás (Krisztus érdeméért),
- » gyógyulás (részben vagy egészben),
- » szolgálat, Isten dicsőségére élés teljesen.

A GYÓGYULÁS ÚTJA, BIBLIAI MEGKÖZELÍTÉS

1. BETEGSÉGTUDAT/
ELVESZETTSÉGTUDAT (TÜKÖR,
ISTEN IGÉJE)
2. DIAGNÓZIS (ISTENTŐL),
3. A BŰNBÁNAT
4. ISTEN GYÓGYÍT ÉS SZABADÍT...
HOGYAN? TITOK... OLYKOR:
5. GYÖKEREK (A BŰN, MEGTÖRTSÉG,
SEBEK),
6. SZABADÍTÁS: (KRISZTUS
ÉRDEMÉÉRT),
7. GYÓGYULÁS (RÉSZBEN VAGY
EGÉSZBEN),
8. SZOLGÁLAT, ISTEN
DICSÓSÉGÉRE ÉLÉS TELJESEN

Ez utóbbi utat kell keresnünk, és ebben kell bejárnunk az utat: ezek nagy utak, hosszú folyamatok, de meg kell tenni az első lépést: annak elismerését, hogy szükségünk van a gyógyulásra.

Mindezt azért, hogy Krisztusra mutató közösség: vezetők és vezetettek legyünk. Keresztyének. Nem név szerint. Valóságosan.

IV. Ki méltó a hatalomgyakorlásra?

Végül álljon előttünk az, akire nézve reménykedhetünk gyógyulásban, helyreállításban, akinek a hatalmát mindenkinek felett látnunk kellene, és aminek alá kell vetni magunkat.

Az úrvacsorai liturgiánkban szerepel, elmondjuk lelkészként: méltatlan bár, de elhívott szolgálai vagyunk az Úrnak. Halljuk gyülekezeti tagként is... de ez teljesen kiüresedhet idővel. Ki a méltó?

A Lk 7,1-6-ban a kapernaumi százados szolgálójának meggyógyításáról olvasunk. A százados, aki mögött valódi emberi hatalom van, felismeri Jézust, aki mögött felfoghatatlan hatalom van. Kimondja, hogy nem vagyunk méltók hozzád. Nem vagyunk egy súlycsoport. Neked valódi hatalmad van.

Mi magunk is Jézus hatalmát magasztalva és dicsőítve kerülhetünk a helyünkre. Az önmagunkról való megfélelkezés szabadsága akkor lehet a miénk, ha annak látjuk Jézust, akie tényleg minden hatalom mennyen és földön. És ezért őt dicsőítjük.

Adja Isten, hogy megélhessük a szabadulást, formálja a szívünket, hogy kilépve az erő és hatalom gyakorlásának világa történetének vonzásából az Ő Nagy Történetébe lépve éljünk.

Együtt kell gyógyulnunk: vezető, közösség. Ezért imádkozzunk, hogy ez történhessen közöttünk: Uram, jöjjön el a Te országod! Jöjj el Szentlélek, áradj ki közöttünk, könyörülj rajtunk, gyógyíts, szabadíts, és hozz életet oda, ahol most halál van; reményt, ahol most még a reménytelenség az úr.

ABSZTRAKT

A hatalom bűvöletében: hogyan torzulhat a vezető, a közösség, és mi lehet a gyógyulás útja?

A tanulmány a vezetői hatalom teológiai, pszichológiai és közösségdinamikai torzulásait vizsgálja keresztyén nézőpontból. Kiindulópontja, hogy a vezetés Isten teremtségi rendjéhez tartozik, ugyanakkor a bűn következtében a hatalom gyakorlása könnyen öncélúvá és destruktívvá válhat. A szerző bibliai példákon keresztül mutatja be, hogy a vezető és a vezetettek kapcsolata egyszerre lehet Isten rendjének szolgálata és a bűn manifesztációjának terepe. Kiemelt hangsúlyt kap az istenképűség fogalma, amely szerint az ember uralma nem autonóm, hanem reprezentatív jellegű: Isten hatalmára kell mutatnia. A tanulmány három fő torzulási formát azonosít: a hübrisztikus vezetést, a patológiás nárcizmust és a közösség regresszív, vezetőt bálványozó működését. Ezekben a folyamatokban a vezető és a közösség kölcsönösen erősíthetik egymás torzulásait, ami visszaéléshez, tárgyasításához és lelki-szervezeti sérülésekhez vezethet. A szerző a vezetést nem pusztán szervezeti vagy pszichológiai kérdésként, hanem szellemi harcként is értelmezi, amelyben az imádság és Isten fegyverzete alapvető jelentőségű. A gyógyulás útját a tanulmány a terápiás szemlélet és a bibliai megváltástani perspektíva összevetésével tárja fel. Míg a terápiás modell a diagnózisra, önismeretre és helyreállásra épít, a bibliai út középpontjában az elvesztettség felismerése, a bűnbánat, Krisztus szabadítása és Isten dicsőségére való szolgálat áll. A helyreállítás nem kizárólag a vezető, hanem a teljes közösség közös gyógyulási folyamata. A tanulmány végső teológiai fókusza Jézus Krisztus hatalma, amely relativizál minden emberi hatalmat, és alázatra, megtérésre, valamint evangéliumi közösségi megújulásra hív. A szerző következtetése szerint csak Krisztus uralmának elismerése teheti szabaddá a vezetőt és a közösséget a hatalom bálványozásától.

Kulcsszavak: vezetés, hatalom, hübrisz, nárcizmus, közösségdinamika, keresztyén vezetés, bűnbánat, gyógyulás, Krisztus uralma

ABSTRACT

Under the Spell of Power: The Distortion of Leaders and Communities and the Pathways to Healing

This study examines the theological, psychological, and communal-dynamic distortions of leadership power from a Christian perspective. Its point of departure is the conviction that leadership belongs to God's created order, while also recognizing that, as a consequence of sin, the exercise of power can readily become self-serving and destructive. Through biblical examples, the author demonstrates that the relationship between leaders and those they lead may function both as a service to God's order and as a sphere in which sin becomes manifest. Particular emphasis is placed on the concept of the image of God, according to which human dominion is not autonomous but representative in character: it is called to point beyond itself to the authority of God. The study identifies three principal forms of distortion: hubristic leadership,

pathological narcissism, and the regressive functioning of a community that idolizes its leader. Within these processes, leader and community may mutually reinforce one another's distortions, resulting in abuse, objectification, and spiritual as well as organizational harm. The author interprets leadership not merely as an organizational or psychological issue, but also as a form of spiritual warfare, in which prayer and the armor of God are of fundamental significance. The path toward healing is explored through a comparison between a therapeutic approach and a biblical-soteriological perspective. Whereas the therapeutic model is grounded in diagnosis, self-knowledge, and restoration, the biblical path centers on the recognition of lostness, repentance, Christ's deliverance, and service directed toward the glory of God. Restoration is therefore not solely the task of the leader, but a shared process of healing involving the entire community. The study's ultimate theological focus is the authority of Jesus Christ, which relativizes all human power and calls leaders and communities alike to humility, repentance, and gospel-shaped communal renewal. The author concludes that only the acknowledgment of Christ's lordship can set both leader and community free from the idolatry of power.

Keywords: *leadership, power, hubris, narcissism, community dynamics, Christian leadership, repentance, healing, lordship of Christ*

Fotó: Füle Tamás | parokia.hu

ELŐADÁSOK ÉS HOZZÁSZÓLÁSOK SZERKESZTETT VÁLTOZATAI

BERECZKY ÖRS
KONCZ KAROLA
SÁNDOR BALÁZS
VISKY ANDRÁS

Berczky Örs. Fotó: Füle Tamás | parokia.hu

Bereczky Örs

A LELKÉSZEK KIFOSZTÁSA ÉS A TÚLSOK INTÉZMÉNY

1.

A kegyelmi ügy nagy erővel vetette fel az egyház pénzügyeinek kérdését, illetve állam és egyház viszonyának kérdését. A pénzügyekhez kapcsolódik hozzászólásom első része, melyben a gyülekezetek pénzügyeiről szeretnék szólni.

Egyházunk a gyülekezetek pénzügyeit tekintve a rendszerváltás óta kettős identitású.

Az egyik szál a pénzügyi önállóság. Gyülekezeteink a működési pénzeket tekintve lényegében önfenntartóként működnek. (Illetve: kicsiny állami támogatással. Ugyanis a lelkészek személyijövedelemadó-kedvezménye és az országos 1%-os adóból lecsorgó egyházmegyei támogatások értéke együtt kb. 10% állami pénzt jelent évente egy-egy gyülekezet költségvetésében.) Az egyházközségek Közalapot és legátumot fizetnek, mintha ők tartanák fenn az egyházmegyéket, egyházkerületeket, a Zsinati Hivatalt és a Teológiát. De ez nem így van.

Merthogy a másik szál az 1%. A magyar állam – igazodva az európai trendhez – elismeri egyházunk kultúra- és közösségteremtő munkáját, és az egyházat fontosnak tartó polgárok adójának 1%-át beszedi helyettünk, és odaadja nekünk (még ki is egészíti). Leginkább a gyülekezeti életre nézve kapjuk e pénzt, hiszen a református intézmények (pl. iskolák) valamilyen konkrét területen vállalnak át állami feladatokat, ezért normatívát, azaz pont annyi pénzt kapnak, mintha állami iskolák lennének.

Az 1% elmegy a Zsinati Hivatal, az országos szolgálatok, a kerületek és a megyék működtetésére. Ami kevéske marad, azt osztják szét az esperesek a gyülekezetek között (mint írtam, ez az szja-kedvezménnyel együtt kb. 10%-s rész). Ebben az abszurd rendszerben van egy láthatatlan vonal a gyülekezeti lelkészek és a gyülekezeti élet többi

szolgálója (zsinat, püspök, esperes) között. Ha a gyülekezeti lelkész állami pénzt kap, akkor jajongunk, hogy oda az önfenntartás. Ám a gyülekezeti életet kiszolgáló zsinati, püspöki, esperesi szintek magától értetődően használják fel a magyar adófizetők által a főként gyülekezetekre megjelölt pénzforrást, az 1%-ot. A teológiák sem a legátumból, hanem az adónk felsőoktatásra költendő részéből működnek. Elképzelhetetlen, hogy egy zsinati vagy kerületi, gyülekezeti életet támogató tisztviselő (pl. zsinati ifjúsági referens) ne kapja meg bérét, de általános, hogy az ugyanezen területen szolgáló falusi lelkész nem tudja felvenni fizetését – pedig mindketten a gyülekezeti életet szolgálják.

Tehát: elvárjuk a gyülekezetek önfenntartását, sőt, a Közalap által látszólag alulról szerveződünk – miközben a másik oldalról az állam által beszédett 1%-ból alig jut valami az egyház lényegének kikiáltott gyülekezeti területre.

Az elmúlt évtizedekben a szegény vidékeken és kistelepülésen szolgáló, intézményt nem működtető lelkészek saját szegénységükkel és áldozatukkal fizették meg e kettős identitás árát. A lelkésztársadalom a szocializmus után megnyíló lehetőségek vagy például a zsinati pénzekből megindult autópogramok miatt nem tudatosította magában súlyos kifosztását. Ez bűne egyházunknak.

E helyzetben jelent meg a lelkészek fizetésének közvetlen állami támogatása az elmúlt években. Ez nem ördögtől való – de hogyan tudnánk e kérdést megítélni, ha az azt megelőző helyzetet sem beszéltük át?

Lehet önfenntartónak is lenni, és lehet elfogadni az állami pénzeket országos kulturális és közösségteremtő ernyőszervezetünk, a gyülekezeteiben élő egyház működtetésére (teljes szívvel az utóbbi mellett vagyok, ez szolgálja a missziót meggyőződésem szerint, de ez már maga a vita). Viszont mérgező, ha nem tisztázzuk a magunk számára, hogy mit szeretnénk. Még mérgezőbb, hogy a kétféle szemlélet együtt jelenik meg egyházunk működésében.

2.

Az előző témát összeköti a második témával, hogy kibeszéletlennék látom az egyházi intézmények (iskola, idősotthon, nevelőszülői hálózat, segítő szolgálat) egyházunk missziójában betöltött kérdését is.

Ezen intézményeket különösen a jobboldali kormányok működése óta számolatlanul vesszük át. Ebben van logika: egyházunk fenntartóként minden más félszívű önkormányzati-állami szereplőhöz képest belülről vezéreltnek tűnik. Ha nem is vagyunk jók az első években-évtizedekben, hát majd megtanuljuk, van belső meggyőződésünk, melyből fakadhat látás. Az is logikus, hogy Európában sok helyen van intézményfenntartó szerepe az egyházaknak, csak a posztkádári Magyarországon még mindig alacsony a részvételünk ezekben a rendszerekben, jussunk el tehát egy bizonyos százalékig, súlyig.

Ezek a kimondatlan meggyőződések vezették egyházunkat az elmúlt évtizedekben. Ide nekünk az oroszánt is, idővel majd csak lesz belőle valami.

A valóság ezzel szemben az, hogy 35 év után kimondhatjuk: a szocializmusban megroppant egyházunk nem bír el ennyi szolgálati lehetőséggel. A fenntartó lelkészek és gyülekezetek jelentős részére – gondolom, a fenntartó egyházmegyékre, kerü-

letekre, zsinatra is – elhordozhatatlan teherként nehezedik a kezükbe kapott hatalom. Vergődnek.

Mondjuk ki: egész egyszerűen nem vagyunk elegenden rendszerhez. Nem lesz elég száz év sem arra, hogy reformátussá tegyünk annyi intézményt, mint ahánynak a tábláján szerepel a „református” jelző. Ideje szembenézni ezzel a súlyos tapasztalattal, és azt is gondolom, hogy idővel az intézmények fájdalmas revíziójára van szükség. Nem tudok elképzelni ennél nehezebb feladatot.

Koncz Karola. Fotó: Füle Tamás | parokia.hu

Koncz Karola

KEGYELEM ÉS FELELŐSSÉG – FIATAL SZEMMEL

Tisztelt Egybegyűlteket, Kedves Testvéreim!

Kegyelem és felelősség – még hozzá fiatal szemmel. Koncz Karola vagyok, teológus hallgató, és arra tettem vállalást, hogy ezekről fogok ma beszélni. Kegyelemről úgy, mint aki kegyelemre szorultam, és akit Isten nagyvonalúan kegyelmébe fogadott, ami roppant felelősséggel jár. Viszont ez a felelősség nemcsak az enyém, hanem közös felelősségünk, a kegyelemben fogadottak, a kegyelmet kapott testvérek nyomasztó felelőssége, amelyről szólni szeretnék három pontban.

1. Az első. Közel egy éve felszakadtak sebeink. Rosszul hegedt sebek voltak, amelyek egyszerre szakadtak fel, és hiába próbáltuk őket az isteni kegyelem és az emberi felelősség egymással szembeni kijátszásával sebtapasztolni. Megrendítő volt látni, hány sebből vérzünk egyszerre! Sokak apátiáját a zsigeri, bezárkózó, hallgatóg önvédelem váltotta, másokat kíváncsiságuk katasztrófaturizmusra indított, meg az én megmondtam cinizmusa is csengett közöttünk. Mennyi indulat, ami először kifele, majd mekkora szomorúság, ami befele kezdett el nyomasztani engem is! Ez a helyzet ugyanis annyira közösségi, annyira egyéni, amennyire intézményes, pont annyira személyes is. Úgy gondolom, hogy Isten gyógyító irgalmára van szükségünk, amelyben a józan helyzetértékelés nyomán mélyebb önismertet születhet, egyéni és közösségi önfelmentés, sebtapasztok helyett.

Egyházunkba ugyanis mindenki elhozza sebzettségét és személyes motívációit, és ezekkel nincs is semmi gond. Valahogy így szól meghívásunk: *hozzátok magatokat mindenestül, sebzettségetekkel és személyes motívációitokkal, és engedjétek, hogy gyógyító, testvéri közösséggé formáljalak benneteket.* Meggyőződése, hogy

Jézus hasonlóan gondolkodott, nem felszínes *szeressük egymást, gyerekekben*, nem fáradt dinamikákban, intézményrendszerbe csontosulásban. Rendszeres önvizsgálat hiányában azonban csak további sebeket ejtünk, mélyítünk ahelyett, hogy együtt gyógyulnánk és gyógyítanánk egymást.

2. Így érkezünk meg a második gondolathoz. Az, hogy mi minden zajlott és zajlik közöttünk, szerintem pontosan azok felől értelmezendő, akik ma nem jöttek el közénk, vagy igencsak meg kellett erőltetniük magukat, hogy eljőjenek ide. Értékes és tehetséges emberekre gondolok, akik belső ellenfelekből ellenségekké váltak, vagy akik őszinteségük miatt kiszolgáltatottak lettek és elhalkultak, vagy már csak a kiscsoportos, zártkörű őszinteségben hisznek, olyanokra, akik kommentcunamikba fojtják keserűségüket, vagy éppen csendben hagyták el közösségeinket a hitelességdeficitet tapasztalva. Hitelességen nem a posztmodern hívószót értem, hanem tökéletlenségünk vállalását a jobbító szándék nyilatkozatával – nemcsak a kapott, hanem a másokon ejtett sebeinket is vállalnunk kell, így kezdődhet el a gyógyulás folyamata.

És a hitelesség vonzó, de őszinteség kell hozzá. A református egyházban nőttem fel, és sok ajándékot kaptam általa, de láttam én már mindenfélét is. Egy olyan egyháznak szeretnék a tagja, fiatalja, teológusa, lelkesze lenni, ahol nem vétek látni, ha látunk, nem vétek érteni, ha értünk, nem bűn kérdezni és beszélni róla. Ahol sem cinkos leplezőnek, sem kegyetlen leleplezőnek nem kell lenni. Egy olyan egyházi kultúrát szeretnék kimunkálni veletek, amelyben meglátjuk egymásban a kegyelembe fogadott testvért, mindeközben a feketét feketének látjuk, és együtt óhajtjuk a fehért. Örvendek is ennek a napnak, mert mintha mától volna legitim magunkról nyíltan beszélni, és kicsit oldódik talán az én az vagyok, aki nem te, ők azok, akik nem mi, és az *oda is bizalmatlanul nem megyek, ahova hívnak*.

3. Végezetül egy tanácsot és egy kérdést szeretnék megosztani veletek. Sokak tanácsát, amelyet kérek nem megfogadni, és sokak kérdését, amelyre válaszolnunk kell. Mielőtt írni kezdtem e sorokat, jött a kétszavas féltés és intés: *Csak óvatosan!* Csak hát a testvéri műfajnak az a sajátossága, hogy nem lehet óvatosan, őszintétlen, bizalmatlanul művelni – vagyis láttuk, hogy lehet, de akkor időközönként összegyűlünk még párbeszédéről beszélgetni. No meg minél többen vagyunk bátrak, annál kevesebben vagyunk védtelenek. Én meg nem vagyok naiv, de hazudnék, ha azt mondanám, nem vagyok reményteli.

A másik meg a kérdés, ami végletekig polarizált társadalmunkban, de egyházunk történelmi múltja és jelene miatt is betalál minket: *Na de kinek az embere?* És szinte elviselhetetlenül nehéz és irritáló a 'senki embere' lenni: *sem klikké, sem párté, sem érdekcsoporté, sem kegyességi irányzaté* – és ezt értsétek jól. Nagy erőfeszítés elsősorban Krisztusé lenni, Krisztusé akarni és törekedni lenni. Pedig erre van meghívásunk, és be kell látnunk: *kegyelemre szorulunk*. De hiszem, hogy ha Isten kegyelmére igent mondunk újra, ő gyógyító irgalmával formál minket. Nem sebtapaszkokkal jön, hanem gyógyító hatalommal, a megújulás lehetőségével. Isten kegyelmébe fogadott bennünket,

nekünk pedig meg kell tanulnunk az ebből fakadó hatalommal és lehetőségekkel felelősségteljesen élni. Köszönöm, hogy meghallgattatok! Áldás, békesség Istentől!

Rövidlet

Beszédem címe: *Kegyelem és felelősség – fiatal szemmel*. Bevezetőjében tett állításom az, hogy Isten kegyelmébe fogadott bennünket, és ez számunkra közös felelősséggel jár. A kegyelmet kapott református testvérek felelősségét három pontban fejtettem ki. Első: a 'kegyelmi ügy' rádöbrentett, hogy Isten gyógyító irgalmára van szükségünk, amelyben józan és alapos helyzetértékelésünk nyomán Krisztus eredeti szándékának megfelelően (re)formálódhatunk. Második: hitelességdeficitünket kezelendő őszinteséget javaslok – tökéletlenségünk vállalását a jobbító szándék nyilatkozatával. Végül egy tanácsot osztok meg, amelynek elutasítása oldhatná bizalmatlanságunk légkörét, és egy kérdést, amelyre csak krisztocentrikus választ adhatunk.

Sándor Balázs. Fotó: Füle Tamás | parokia.hu

Sándor Balázs

AZ EGYHÁZ POLITIKAI FELELŐSSÉGE

Szükséges az egyháznak az Úrtól kapott látását érvényesíteni ebben a világban – a politikában is. De az egyház képviselőinek felelőssége van abban, hogy ez a véleménynyilvánítás hiteles legyen. Az Egyház Urának véleményét mondjuk, képviseljük. Nem politikai pártét, nem kortárs hangulatot, nem saját véleményt, hanem az Ige választ egy-egy kihívásra. Mennyire felelt meg az elmúlt esztendőben az egyházi megnyilatkozások sora ennek a szempontnak...

Köszönöm az előttem szólók őszinte hangját. Köszönöm a hallgatóság türelmét!

Az én Istentől kapott küldetésem a mai napra az, hogy az Ő szavának adjak hangot vizsgált témánkkal kapcsolatban.

I.

Az Úr számára soha nem közömbös az, amit az emberek közösen tesznek, vagy elfogadott vezetőik képviselnek. Így van ez azóta, mióta az Édenben felhangzott: „Nem jó az embernek egyedül lenni!” (1Móz 2,18). S az emberek azóta is ketten-hárman vagy többen összedugják a fejüket, s politizálnak – a közösség, a polisz dolgaival foglalkoznak.

Mivel a politika nem önmagától tisztátalan, és így a hívó ember számára nem is azon dolgok közé tartozik, amelyeket alapjától kezdve el kellene utasítania, ezért van helye az egyes egyháztagok és a közösség életében a politikáról való igei elmélkedésnek, diszkurzusnak.¹

Tudjuk, hogy a politika fontosabb annál, semhogy a keresztyén ember vagy a keresztyén egyház lemondjon róla, és átengedje azt a hitetleneknek. Közhely, hogy Jézus is politizált:

¹ TÖRÖK István: *Egyház és politika*, Pápa, Főiskolai Könyvnyomda, 1935, 5–6.

„Abban az időben néhányan hírt hoztak neki azokról a galileaiakról, akiknek a vérét Pilátus az áldozati állataik vérével elegyítette. Jézus megszólalt, és ezt mondta nekik: Azt gondoljátok, hogy ezek a galileai emberek bűnösebbek voltak a többi galileainál, mivel ezeket kellett elszenvedniük? Nem! Sőt azt mondom nektek, ha meg nem tértek, mindnyájan hasonlóképpen elvesztek. Vagy azt gondoljátok, hogy az a tizennyolc, akire rádőlt a torony Siloámnál, és megölte őket, vétkesebb volt minden más embernél, aki Jeruzsálemben lakik? Nem! Sőt azt mondom nektek, ha meg nem tértek, mindnyájan ugyanúgy elvesztek.” (Lk 13,1-5)

„Még abban az órában néhány farizeus ment oda hozzá, és így szóltak: Menj, távozz el innen, mert Heródes meg akar ölni. Ő ezt mondta nekik: Menjetek, mondjátok meg annak a rókának: Íme, ma és holnap ördögöket űzők ki, és gyógyítok, de harmadnap bevégezem küldetésemet. Viszont ma, holnap és a következő napon úton kell lennem, mert nem veszhet el próféta Jeruzsálemen kívül. Jeruzsálem, Jeruzsálem, aki megölöd a prófétákat, és megkövezed azokat, akik hozzád küldettek, hányszor akartam összegyűjteni gyermekeidet, mint a kotlós a csibéit szárnyai alá, de nem akartátok! Íme, elhagyottá lesz a ti házatok. De mondom nektek, nem láttok addig engem, míg el nem jön az az idő, amikor ezt mondjátok: Áldott, aki az Úr nevében jön!” (Lk 13,31-35)

S akár tetszik, akár nem, ki kell mondanunk: politizál ma is! Van véleménye az ember politikai megnyilvánulásáról – sőt erővel és hatalommal formálja is azt.

II.

Ebből adódik a keresztyén ember és egyház politikai felelőssége. Képviselnie kell Urát ebben a mulandó világban. S ha lehetősége van rá, akkor az Úrtól kapott látását érvényesítenie is kell. Nem érheti be kevesebbel. Gondoljunk Mardokeus szavaira, amelyekkel Eszter királynét biztatja erre:

„Akkor Mordokaj ezt üzenté vissza Eszternek: Ne képzeld, hogy te a királyi palotában megmenekülhetsz a többi zsidó közül! Mert ha te most némán hallgatsz, a zsidók kaphatnak módot máshonnan a szabadulásra és menekésre, te azonban családdoddal együtt elpusztulsz. Ki tudja, nem éppen a mostani idők miatt jutottál-e királynői méltóságra?” (Eszter 4, 13-14)

Ez nem csak a belső szoba rendjére vonatkozik, s nem is csak a saját házanépünk vezetésére – mert ez természetes kell legyen, hanem a közösség, a polisz ügyeire is!

III.

Ilyen nagy küldetés nem lehet meg Isten rendje nélkül. Ezért ennek alkalmát a Szentlélek, tartalmát Isten Igéje határozza meg. Aki pedig az Urat képviseli, annak felelőssége van, hogy azt mondja, amit Isten rábízott. Lásd a próféták felelősségét:

„Ha próféta vagy álomlátó támad közöttetek, és meghirdet egy jelet vagy egy csodát, még ha be is következik az a jel vagy csoda, amelyről beszélt neked, de közben azt mondja: Kövessünk más isteneket, akiket nem ismertél, és tiszteljük azokat, akkor se hallgass annak a prófétának a szavára vagy arra az álomlátóra! Mert csak próbára tesz benneteket az Úr, a ti Istenetek, hogy megtudja, valóban teljes szívvel és lélekkel szeretitek-e az Urat, a ti Isteneteket. Az Urat, a ti Isteneteket kövessétek, őt féljétek, az ő parancsolatait tartsátok meg, az ő szavára hallgassatok, őt tiszteljétek, és hozzá ragaszkodjatok! Annak a prófétának és annak az álomlátónak pedig meg kell halnia, mert szavaival el akart téríteni benneteket Istenektől, az Úrtól, aki kihozott benneteket Egyiptom földjéről, és kiváltott benneteket a szolgaság házából. El akart tántorítani attól az úttól, amelyről megparancsolta neked Istened, az Úr, hogy azon járj: takarítsd ki azért a gonoszt a magad köréből!” (5Móz 13,2-6)

„Így szólt hozzám az Úr igéje: Emberfia! Szólj népedhez, és ezt mondd nekik: Ha fegyveres ellenséget hozok egy ország ellen, és az ország népe választ a maga köréből egy férfit, és őrállóvá teszi, az pedig látja jönni a fegyveres ellenséget az ország ellen, és megfújja a kürtöt, hogy figyelmeztesse a népet, akkor ha valaki hallja a kürtszót, de nem törődik a figyelmeztetéssel, a fegyveres ellenség pedig eljön, és levágja, akkor csak magát okolhatja majd a haláláért. Hallotta a kürtszót, de nem törődött a figyelmeztetéssel: ő a hibás a haláláért, mert ha törődött volna a figyelmeztetéssel, megmenthette volna az életét. Ha ellenben az őrálló látja jönni a fegyveres ellenséget, de nem fújja meg a kürtöt, és nem figyelmezteti a népet, azután eljön a fegyveres ellenség, és levág közülük valakit, akkor azt a maga bűne érte utol, de vérét az őrállótól kérem számon. Emberfia! Ilyen őrállóvá tettek téged Izráel házában. Ha ígét hallasz tőlem, figyelmeztess őket az én nevemben! Ha ezt mondom a bűnösnek: Bűnös vagy, meg kell halnod! – és te nem mondd meg, és nem figyelmezteted a bűnöst, hogy rossz úton jár, akkor az a bűnös meghal ugyan bűne miatt, de a vérét tőled kérem számon. De ha figyelmeztetted a bűnöst, hogy térjen meg útjáról, és az nem tért meg útjáról, akkor az meghal a bűne miatt, de te megmented az életedet.” (Ez 33,1-9)

Nagy kísértése minden embernek – így a Krisztus követőinek is – hogy saját véleményüknek szerezzenek érvényt isteni tekintéllyel, vagy mások gondolatai mögé bújjanak, esetleg egy-egy emberi csoportosulás (párt, egyesület...) akaratának szerezzenek érvényt, vagy ne adj Isten csak visszatükrözzék a kor hangulatát (beállnak a mainstream sodrásába). Nekünk e világ kihívásaira az Ige választ kell felvállalnunk!

IV.

Mit tett 2024-ben Balog Zoltán Püspök úr – amit a média csak „kegyelmi-ügy”-ként aposztrofál? Felelős vezetőként, mikor megkérdezték a véleményét egy elnöki kegyellemmel kapcsolatban, azt tette, ami a kötelessége volt: képviselte egyháza 500 éves igei, teológiai meggyőződését – azaz hirdette az Isten kegyelméből való bűnök bocsánatát. Nyilván azzal a kitételrel: „Jézus pedig ezt mondta neki: Én sem ítélek el téged, menj el, és mostantól fogva többé ne vétkezz!” (Jn 8,11).

Mi a baj ezzel? Nem pénzért tette. (Korrupció kizárt.) Nem a szentek fölös érdemeire hivatkozva tette. (Nem téves teológiai meggyőződésből fakadt...) Nem azt mondta, hogy ő megérdemli. (Talán annak idején Boros Lajos jobban megérdemelte volna.) Az a baj, hogy a politikán és a médián keresztül érkező világi támadás hatására a saját egyháza magára hagyta vezetőjét. Nem állt ki mellette, hogy igazolja: Istennél van a kegyelem. Kik félelemből, kik érdekből vagy haszonlesésből, de voltak, akik nem csak elhallgattak és kivártak, hanem beálltak a „feszítsd meg”-et kiáltók közzé. Ismerős arcokat látok...

Isten azt kérdezi tőlünk: „Ki vagy te, hogy más szolgája felett ítélsz?” S folytatja: „Tulajdon urának áll vagy bukik. De meg fog állni, mert van hatalma az Úrnak arra, hogy megtartsa.” (Róma 14,4) Vagy ítélezéseink jogossága kapcsán elég Róma 2-re gondolnunk...

A nagy kérdés, ami marad: az úgynevezett „kegyelmi-ügy” kapcsán ki mondta, képviselte Isten üzenetét, akaratát?

Összegezve: Felemás dolog egy püspökön számonkérni a kegyelem helyes értelmezését (ti. hogy azt nem lehet kiérdemelni, de minden bűnösre vonatkozik Krisztus áldozatáért) úgy, hogy azt éppen a püspökkel szemben nem érvényesítjük, mert számára nincs bocsánat...

Köszönöm a figyelmet. Hitttem, azért szóltam.

„Olyan volt az Úr, mint az ellenség...”
(Jeremiás siralmai 2,5)

Visky András

„HA ISTEN ELLENÜNK”

1.

Nehéz szívvel állok itt. Sietek bejelenteni, hogy korábbi, jórészt az Élő Ige évéhez kapcsolódó nyilvános megszólalásaimhoz képest lehetetlennek látszik előttem újat mondani. Kielezett helyzet szülte tanúságtételeknek szántam az egyházi nyilvánosság elé tárt megfontolásaimat. Arra a – nem utolsósorban írói természetű – kérdésre kerestem választ, és ezt most nem szeretném elhallgatni, hogy vajon lehet-e olyan nyelven megszólalni, amely a valódi, tétlen bíró beszélgetést kivonja az eseményéhes média teréből, és meghagyja a félelem nélküli, testvéri szóváltás körén belül. Azzal a meggyőződéssel élek, hogy az evangéliumi szeretetvallás mindennapi gyakorlatában minimális elvárás önmagunkkal és a közösségünkkel szemben a testvériségnek elkötelezett, felelős beszélgetés, az Örökkévaló mindent átható szeretetében, a Lélek által.

Csak megismételni tudom, hogy ezt nem elérendő célnak, hanem kiindulópontnak tekintem magam is. Amennyiben Krisztus testének a tagjai vagyunk.

Azaz életbevágó kapcsolódások és spirituális értelemben vett egzisztenciális, az időn túlmutató összefüggések tartanak össze bennünket.

A Filemonnak küldött, saját kézzel írt, egyetlen mély lélegzetvételnyi apostoli magánlevél a „testvér” és a „fogság-rabszolga” szavak különös szimmetriájára épül. A gyülekezet ebben az iratban a szökött rabszolgák, a halálra szántak befogadásának a tereként jelenik meg előttünk.

Felforgató fölvetés, lássuk be.

Az apostoli javaslatból az következik, hogy a gyülekezet helyesen teszi, ha támo-

Visky András. Fotó: Füle Tamás | parokia.hu

gatja a rabszolgák fennállóval szembeni, akár törvényellenesnek is minősülő szabadságprojektjeit. Önmaga veszélyeztetése árán is.

Amennyiben tehát a politikai természetű rabszolgaság „szökevényei” állnának az ajtónk előtt, és kopogtatnának, engedjük be, és hallgassuk meg őket. A testvéreink.

2.

A református egyház intézményi reprezentációja, rajta keresztül pedig az egyház egésze a politikum fogságába esett. Helyzetét viszont nem kiszolgáltatottságnak, az ölelő karkat nem fojtogatónak, hanem intézményi reneszánsznak tekintette. Azt sem tartom kizártnak, hogy még mindig annak tekinti. Hosszú éveken át jól érezte magát a kialakult, maga által is fenntartott függőségi viszonyban.

Nem új keletű fejlemény, a fennálló intézményi struktúra és a történelmi mintázatok valóban erre predesztinálják. A fogsággal viszont, bármilyen természetű volna az, a testvériség áll szemtől szemben. Annak a „minden értelmet meghaladó” boldog megélése, és feltétel nélküli gyakorlása. A spirituális természetű immunrendszer működésének, vagy hogy divatos szóval éljek, a szükséges reziliencia kialakulásának a feltétele Krisztus egyházában a testvériség eltökélt, odaadó művelése.

A spirituális immunrendszer összeomlására hívja fel a figyelmet az a körülmény, hogy nem a kegyelmi törvény kihirdetésében való egyházi érintettség rázta meg az intézményt, hanem a társadalmi felháborodás és a megingott *politikai establishment*. Amennyiben ezek együttesen nem következnek be, az egyházi intézmény tűzjelző rendszerei aligha észlelték volna, mi történt. Azt tudniillik, hogy az egyház kockázatokkal járó világi jelenléte, valamint missziós elhívása az önnön anyagi és intézményi megbiztosítására irányuló derék erőfeszítések árnyékába került.

Talán egészében véve észrevétlenül az a sajtóságos teológiai meggyőződés lett úrrá közöttünk, hogy ha már a tanítványok elhallgattak – mert elhallgattak –, akkor halmozzunk fel minél több követ, hátha helyettünk ők fognak „kiáltani” előbb-utóbb, ahogy a Megváltó meg is ígérte.

Vajon például ezzel állna összefüggésben az a könnyűszerrel igazolható állapot, hogy a Magyar Református Egyház látványosan visszavonta szellemi-kulturális természetű ajánlatait a társadalom felé?

Egy gyorskezü összehasonlítás is azt mutatja, hogy az egyház nem rendelkezik olyan önálló felülettel vagy print kiadvánnyal, amely megszólító interfész lehetne a teológiai, esztétikai, társadalomtudományi vagy más tudományos beszédmódok között. Csoda-e, ha nyilvános kommunikációjában az egyház elveszítette azt a nyelvet, amelynek segítségével kortársa lehetne önmagának?

Az evangéliumok felforgató iratok, az újszövetségi szövegek rendkívül hajlékony, közvetlen és éles nyelven születtek meg, egy köztes civilizációs helyzetben. Mai frissességük is abból fakad, hogy ellenállnak például minden olyan keresztény-ideologikus leegyszerűsítésnek, ami ezeket a bátor, releváns, költőiségükben pedig mélyen megrendítő iratokat normatív szövegekké akarná lefokozni. A szellemi jelenlét nemcsak kifelé, hanem befelé is hat, ennek a tükörnek mindkét oldala

élesre van metszve. Érthető, miért nem számolunk vele, vagy miért korlátozzuk működését.

Az egyházi struktúra nem a missziói állításokra, valódi tétellel bíró szellemi dialógusokra, hanem a politika nyelvén megfogalmazott reagálásokra és az eltökélt hallgatásokra van berendezkedve.

Nem az egyes emberek vagy elkötelezett csoportok tiszteletre méltó, önzetlen és őszinte missziói erőfeszítéseire gondolok, hanem a felépítmény foglyul ejtő monumentalitására.

A közjogi botrányban való érintettség leleplezte azt a szellemi-nyelvi-performatív vákuumot, amelybe az egyház engedte magát behullni. Mi magunk tettük ezt. Nem gonoszságból vagy sötét, hátsó gondolatoktól vezéreltetve. Hanem mert egyelőre, úgy tűnik, nem tudunk mást. És ezt nem biztos, hogy tudjuk. Mármint azt, hogy nem tudunk mást.

Nincsenek könnyű megoldások.

3.

„Hogy ugyanazt írjam nektek, nem szégyenlem, titeket viszont megerősít” – szabadkőzik Pál apostol a Filippiben élő gyülekezethez fogságból írt levelében. Noha őt távolról sem az önisméltések kismestereként tartjuk számon. Nos én szégyenlem „ugyanazt írni”, és súlyosan kételkedem abban, hogy „titeket viszont megerősít”. Nem szégyenlem szégyenleni.

Már csak azért is, mert az egyház és a világi uralom viszonyának a kérdéséről hosszú évtizedekkel, sőt évszázadokkal előttünk, és hát a közelmúltban is lezajlott vitákat ismételjük, súlyosan ártva ezzel önbecsülésünknek. Erőfeszítések nélkül vehetnénk elő megsemmisítő példázatokat és tetszetős idézeteket, akár mondjuk a hozzánk közel eső 90-es évekből is. Amikor az – innen tekintve – határon túli református egyház a politikum engedelmes szolgálójának volt elgondolva. Dúlt a presbitériumok és gyülekezetek megosztása, kétséges, azóta persze látványosan megbukott politikai projektek épültek fel, hathatós egyházi támogatást élvező pártalapítási kísérletek értek operettek szöveggönyvébe illő véget.

A szégyenkezés mellett a félelem is munkál bennem. Tetszetős mondatok születnek, olyanok, amelyek előbb-utóbb felkerülnek az egyházi intézmény szépen hímzett falvédőire. És amelyek valóban hatékonyan védelmezik majd azokat a falakat, amelyek sokkal inkább kiszolgáltatnak, semmint valódi védelmet nyújtanának. Leginkább talán önmagunkkal szemben.

Mit mondjunk tehát mindezekre?

Legyünk óvatosak azokkal a bárányokkal, akik farkasbőrbe bújva járnak-kelnek közöttünk.

De ne féljünk tőlük. Hiszen hát miattunk öltenek ők farkasbőrt magukra. Önmagukért is, bizonyára, de ennek a mérlegelése nem a mi dolgunk. Mi mindenképpen azzal a biztos tudattal élünk, hogy farkasbőrbe rejtett bárányelőőröket kell küldelnünk a farkasok közé, hogy képviseljék a bárányok érdekeit. A farkasbőr csak egyszerű

jelmez, bocsánatos mimikri, a megütött hangnem pedig nem a szívé, hanem a józan megfontolása.

A farkasbőrbe bújt bárányok legitim felhatalmazással bírnak, az intézmény áldásával vegyülnek el a farkasok között. Ezt a Mindenhatónak is érdemes volna megszívlelnie. Lehetne engedékenyebb velünk. Talán éppen ezért hagyott magunkra. Megengedte, hogy fogságba kerüljünk.

Pillanatnyi időre, amiképpen az ígéret szól, de a pillanat nem tartam, hanem a mérhetetlen metaforája. Az az üzenet rejlik benne, hogy az idő az Örökkévalóé. Egyedül ő ismeri valóságos jelentéseit. Az idő múlik, mi ezt hívjuk mindközönségesen történelemnek. A *semper reformanda* perspektívájából pedig, ha jól belegondolunk, semmi sem látszik mozdíthatatlannak, csak az intézményi *perpetuum mobile*. Ez a hungarikumnak számító zsinatpresbiteri episzkopalizmus.

Azt állítottuk évtizedeken át például, mindannyian, hallható kivételek nélkül, hogy a farkasdivatnak hódolva van mód hibátlan bárányként viselkedni.

Hogy lehetőség van a bárányok lehetetlen törvényét olykor szóhoz juttatva a farkasokat valamivel kevesebb bárányvérrel átítatott étrendre rábírní. És ha a farkasok történetesen nem bárányokat, hanem otthontalan, illetlenül szapora kutyákat vagy más kóbor állatfajtákat téptek szét kölykeikkel együtt, olyanokat, akik nem tartoznak közénk, akkor csöndben ünnepeltünk a farkasokkal együtt. Hiszen hát nem nekünk kellett azokban a véres eseményekben részt vennünk. Mi bárányok vagyunk. Jól áll nekünk a gyávaság.

Az egyházi intézmény ruhatára tele van kikölcsönözhető farkasszőrmékkal. Valamennyi igény kielégíthető. Krízishelyzetekben újabb bárányok jelentkeznek, és adják le ruhaméreteiket a kölcsönzőbe. Az intézményi felépítésből bizony ez következik.

A '89 előtti viszonyokat reflektálatlanul, szürkén és egyenműsítően az üldözött egyház korszakának felfogni, súlyos tévelygés. Hiszen az egyház maga tevőlegesen vett részt az Egyház üldözésében.

Farkasbőrbe bújni az egyház előmenetelért vállalt legmagasabb rendű áldozatvállalásnak minősült és minősül.

A farkasok nyelvén megszólalni bocsánatos taktikai megfontolás csupán. Megtapasztaltuk persze, hogy a farkasbőrben pompázó bárányok előbb-utóbb étrendet változtatnak, és belemarnak a kételkedő vagy éppen ellenálló bárányokba. Mire a megmart bárányok kimondják az „eddig és ne tovább”-ot, az első adandó lehetőséget megragadva farkasbőrbe bújnak, és elégtételt vesznek.

Ezt a láncolatot, a hozzá tartozó kegyes kremlinológiával együtt, nevezzük egyház-történetnek. Írjuk meg, beszéljük el, félelem nélkül; *sine ira et studio*.

A halottakról csak szépet vagy igazat. Fordulóponthoz érkeztünk? Tekintsük kegyelmi pillanatnak az előállt krízishelyzetet. A gondviselő szeretet főlemelő kihívásait ismerhetjük fel benne. Köszönettel tartozunk azoknak a világi személyeknek, akik önmagunk mérlegre állítására és bátor gyakorlati lépések megtételére készítettek s készítetnek.

Ha Isten velünk, könnyen megeshet, hogy maga Isten van ellenünk. Hogy igazán velünk lehessen.

Fotó: Füle Tamás | parokia.hu

SÁROSPATAKI FÜZETEK
A SÁROSPATAKI REFORMÁTUS HITTUDOMÁNYI EGYETEM
TEOLÓGIAI TUDOMÁNYOS SZAKFOLYÓIRATA

A PERIODIKA MŰFAJAI / ROVATAI

SZERKESZTŐI ELŐSZÓ

Igei ráhangolódás (Oktass, hogy éljek! rovat)

Tanulmányok: az adott szám tematikusan összefüggő nagyobb lélegzetű, lektorált írásai (terjedelmük egy szerzői ív, azaz 40.000 n).

Ha mód van rá, teret engedünk egy Vita rovatnak (az írások terjedelme 10–12.000 n), amelyben vagy egyetlen probléma több nézőpontú és hasonló terjedelmű bemutatása történik, vagy egy vitaindító vezércikkre érkező korreferátumokat közlünk.

Közreadunk kisebb Közleményeket (terjedelme 20–30.000 n): cikket, konferenciabeszámolót, az SRTA aktuális hirdetéseit.

Az Idővonal rovatban (terjedelme 1–2000 n) emlékezni és emlékeztetni szeretnénk a pataki történelem, a protestáns iskola- és művelődéstörténet jeles eseményeire, személyeire, alkalmaira és ünnepeinkre.

A Közösség rovatban olyan tanulmányokat, illetve cikkeket közlünk, melyek szoros kapcsolatban állnak a közösségi léttel, illetve konkrétan a közösségszervezés, közösségfejlesztés témakörével és az SRTA Református közösségszervező szakon folyó képzésével.

A Szemle rovat adja közre a rövidebb könyvismertetéseket illetve hosszabb recenziókat.

STÍLUSLAP

Minden hivatkozást lábjegyzetben kell feltüntetni. Az idézett és hivatkozott művekre így kell hivatkozni: első előforduláskor minden azonosító adatot és az idézett oldal-számot fel kell tüntetni lábjegyzetben, az idézett vagy hivatkozott szöveggel azonos oldalon. A továbbiakban rövid lábjegyzet használatos (lásd a 2. pontot). A bekezdéseket behúzással, nem pedig üres sor beszúrásával kell jelölni. A szöveg közbeni idegen szavakat és címeket kurzívval kell szedni, de a szövegidézeteket nem szedjük dőltsel.

A SZÖVEG STÍLUSA/FORMÁZÁS

A FŐSZÖVEGBEN:

Betűtípus: Times New Roman

Betűméret: 12-es

Bekezdés: szimpla sorköz

Igazítás: Sorkizárt

A LÁBJEGYZETBEN:

Betűtípus: Times New Roman

Betűméret: 10-es

Bekezdés: szimpla sorköz

Igazítás: Sorkizárt

Amennyiben az idézni kívánt szövegrész idegen nyelven van, az idézés eredeti nyelven a lábjegyzetben történik, a főszövegben a kötet nyelve (általában magyar) használatos.

HIVATKOZÁS

Hivatkozás teljes lábjegyzetben

A szerzők vezetéknévét Kiskapitális betűvel jelöljük. Külföldi szerzők esetében a vezetéknév a keresztnév előtt, vesszővel elválasztva kell feltüntetni.

Az idézett lapszámok után nincs semmiféle rövidítés (l., p., o., old. stb.). Ha több egymást követő lapra hivatkozunk, közéjük nagyköötőjelet szedünk, a lapszámokat pedig nem rövidítjük, tehát nem 973–83 szerepel, hanem 973–983. Ha több egymással nem érintkező lapszámot adunk meg, akkor ezek közt vessző áll: 33, 52, 97. Az utolsó lapszám után a címleírás lezárásaként pont áll.

A, KÖNYVEK ESETÉBEN

Szerző: Cím, Kiadás helye, Kiadó, Évszám, Hivatkozott oldal.

Példa: Kertész Imre: Sorstalanság, Budapest, Magvető, 1975.

Szerző: Cím, Fordította, Kiadás helye, Kiadó, Évszám, Hivatkozott oldal.

Példa: Miller, Henry: Baktérítő, ford. Bartos Tibor, Budapest, Európa, 1990.

Szerző: Cím, Kötetszám, Fordította, Kiadás helye, Kiadó, Évszám, Hivatkozott oldal.

Példa: Tolkien, J. R. R.: A Gyűrűk Ura, 1–3. kötet, ford. Göncz Árpád, Budapest, Európa, 2002.

Szerző: Cím, Alcím, Kötetszám, Kötet Címe, Kiadás helye, Kiadó, Évszám, Hivatkozott oldalak.

Példa: Móricz Zsigmond: Erdély, 1. kötet, Tündérkert, Budapest, Európa, 1992, 349–440.

Szerző: Cím, Alcím, Kiadás helye, Kiadó, Sorozat, Évszám, Hivatkozott oldal.

Példa: Hankiss Elemér: Egy ország arcai, Válogatott szociológiai tanulmányok 1977–2012, Budapest, L'Harmattan, Ars Sociologica, 2012.

B, GYŰJTEMÉNYES KÖTETEK ESETÉBEN

Szerkesztő: Cím, Alcím, Kiadás helye, Kiadó, Kiadás ideje, Hivatkozott oldal.

Példa: Sepsí Enikő (szerk.): *Studia Caroliensia, A Károli Gáspár Református Egyetem 2011-es évkönyve*, Európa, Budapest, L'Harmattan, 2012.

C, GYŰJTEMÉNYES KÖTETEK BEN MEGJELENT ÍRÁSOK ESETÉBEN

Szerző: Cím, in Szerkesztő: Cím, Alcím, Kiadás helye, Kiadó, Évszám, Hivatkozott oldalak.

Példa: Tóth J. Zoltán: A halálbüntetés abolíciója Európában, in Sepsí Enikő (szerk.): *Studia Caroliensia, A Károli Gáspár Református Egyetem Évkönyve 2011-es évkönyve*, Európa, Budapest, L'Harmattan, 2012, 111–142.

D, FOLYÓIRATOK ESETÉBEN

Szerző: Cím, Folyóirat neve, Évfolyam, Évszám/Lap sorszáma, Hivatkozott oldalszám.

Példa: Mihályi Gábor: Költészet és valóság, *Nagyvilág*, XXXIII. évfolyam, 1988/7, 971–973.

E, HETI- ÉS NAPILAPOK ESETÉBEN

Szerző: Cím, Lap neve, Évfolyam, Lap száma, Évszám. Hónap. Nap., Hivatkozott oldalszám.

Példa: Váradí Ferenc: Hiteles példákra vágyva, *Reformátusok Lapja*, LVII. évfolyam, 35. szám, 2013. szeptember 1., 9.

Szerző: Cím, Alcím, Lap neve, Évfolyam, Lap száma, Kiadás helye, Évszám. Hónap. Nap., A hét napja, Hivatkozott oldalszám.

Példa: P. Szabó Ernő: Madár repül át az ágak között, Ha minden ecsetvonás érdekel, *Tárlatvezetés gyerekeknek a Nemzeti Galériában*, Magyar Nemzet, LXXVI. évfolyam, 240. szám, Budapesti kiadás, 2013. szeptember 3., kedd, 15.

F, ELEKTRONIKUS FORRÁSOK ESETÉBEN

Elektronikus források esetén a hivatkozás logikája és formai megoldása azonos a fentiekkel. Attól függően, hogy mi deríthető ki az egyes anyagokról, mindenképp kell a szerző neve, a dokumentum címe, a megjelenés helye (amennyire azonosítható). Ezt követően utána a teljes URL és az utolsó letöltés dátuma (év. hónap. nap.).

Pl.: egy többé-kevésbé rendszeresen publikáló blogbejegyzésére történő hivatkozás esetén:

Köntös László: Ügynök voltál? reposzt.hu, 2017. 05. 14. URL: <http://reposzt.hu/blog/kontos-laszlo/2017-05-13/ugynok-votal> Utolsó letöltés: 2017. 05. 15.

HIVATKOZÁS RÖVID LÁBJEGYZETBEN

Ha egy megelőző lábjegyzet már tartalmazta a teljes hivatkozást, rövid lábjegyzetet használunk:

Szerző: i. m., hivatkozott oldalszám.

Ha a megelőző lábjegyzet ugyanerre a műre hivatkozott, akkor a következő jelölést kérjük:

Uo., hivatkozott oldalszám.

Ha ugyanattól a szerzőtől korábban több kötetre/cikkre is hivatkoztunk, akkor az alábbi módon pontosítsuk a rövidített jegyzetet:

Szerző: Cím egésze (hosszabb cím esetén annak első néhány jellemző szava), hivatkozott oldalszám.

Pl. Móricz: Erdély, 26.

Pl.2. Mihályi: Költészet és valóság, 972.

JELÖLÉSEK HASZNÁLATA A HIVATKOZÁSBAN

Könyvek, gyűjteményes kötetek címének, folyóiratok, heti- és napilapok nevének megkülönböztetésére dőlt betű használatos.

Szerkesztői megjegyzések/jelölések jegyzetbe történő beékelésére [szögletes zárójel] használatos.

Idegen nyelvű kiadványok adatsorában az adott nyelven közöljük a szerkesztő/szerkesztette, a kötet, és a fordította szavakat. A cím után és a kötet szerkesztőjének neve előtt szerk. szócska áll, ha az idézett kötet magyar nyelvű; ed., ha angol, olasz vagy latin; éd., ha francia; Hrsg. vagy Hg. (= Herausgeber), ill. hrsg. vagy hg. (= herausgegeben), ha német nyelvű. Több szerkesztővel bíró angol könyvek idézésekor az ed. helyett a többes számot jelző eds. szócska áll. Több szerkesztő esetében azok neve között nagykötőjel van.

Az öt sornál hosszabb idézetek a margótól 1-1 cm-re behúzódnak, és idézőjel ez esetben is szükséges. Idézetben belüli idézet jelölése a » « jelekkel történik.

RÖVIDÍTÉSEK

c. n.	cím nélkül
é. n.	év nélkül
évf.	évfolyam
ford.	fordította
i. h.	idézett hely
ill.	1. illetve, illetőleg 2. illusztrált, illusztrálta
i. m.	idézett mű
in	-ban/-ben
l.	lásd
o.	oldal
s. a. rend.	sajtó alá rendezte, sajtó alá rendezés
sk.	és a következő
s. k.	saját kezével, saját kezűleg
skk.	és a következők
szerk.	szerkesztő, szerkesztette
ua.	ugyanaz
ui.	ugyanis
úm.	úgymint
ún.	úgynevezett
uo.	ugyanott
uő.	ugyanő

ANGOL NYELVŰ RÖVIDLET (ABSTRACT) KÉSZÍTÉSE

Az angol rövidlet (abstract) minimum 10, maximum 15 soros. A cikk/tanulmány főszövege után illesztendő be. A rövidlet tartalmazza a cikk címének fordítását és a főbb tézisek összefoglalását.

SZERZŐINK / AUTHORS

Bereczky Örs, gyülekezeti lelkész (Budakalászi Református Egyházközség)

Fazakas Sándor (Dr. habil.), egyetemi tanár (Debreceni Református Hittudományi Egyetem)

Füsti-Molnár Szilveszter (PhD), főiskolai tanár (Sárospataki Református Hittudományi Egyetem)

Gaál Sándor (PhD), tanszékvezető egyetemi docens (Debreceni Református Hittudományi Egyetem), esperes (Nyírségi Református Egyházmegye)

Kodácsy Tamás (Dr. habil.), gyülekezeti lelkész (Dunakeszi), egyetemi docens (Sárospataki Református Hittudományi Egyetem)

Koncz Karola (Drs.), teológiai hallgató – exmisszus-gyakornok, demonstrátor (tanársegéd)

Masri Mona Aicha (Drs.), egyetemi lelkész (ELTE Misszió)

Molnár Ambrus (Drs.), gyülekezeti lelkész (Balassagyarmat), intézetvezető (Dunamelléki Lelkésztovábbképző Intézet)

Nagy Károly Zsolt (PhD), főiskolai tanár (Sárospataki Református Hittudományi Egyetem)

Dr. Pál Lajos ügyvéd, c. egyetemi docens (Károli Gáspár Református Egyetem ÁJK), presbiter (Dunakeszi Református Egyházközség)

Pecsuk Ottó (Dr. habil.), egyetemi docens (Károli Gáspár Református Egyetem HTK)

Sándor Balázs (PhD), gyülekezeti lelkész (Kisoroszi)

Steinbach József, gyülekezeti lelkész (Balatonalmádi), püspök, az MRE zsinatának lelkészi elnöke

Szabó Előd (Dr. habil.), gyülekezeti lelkész (Tata)

Szabó Zsolt (Dr. habil.), jogász, egyetemi docens (Károli Gáspár Református Egyetem ÁJK), gyülekezeti tag (Budapest-Fasor)

Thoma László Róbert (PhD), gyülekezeti lelkész (Budapest-Gazdagrét)

Visky András (Dr. habil.), egyetemi tanár (Károli Gáspár Református Egyetem, Babeş-Bolyai Tudományegyetem)

Bikády László

Csűrös András

Fabiny Tibor

Földváryné
Kiss Réka

Fotók: Füle Tamás | parokia.hu

Gégény István

Gyimóthy Géza

Karsay Eszter

Koncz Hunor Attila

Zsengellér József